

Рідна Віра

ВЕДЕСОВА КНИГА

**Упорядкування, переклад, коментарі
Світовит Пашник**

**Запоріжжя
Року Божого 7534 (2026)**

Велесова Книга / Упоряд., перек., ком. С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 192 с.

Видається: 2009–2026.

У книзі використані малюнки Ярослава Свидраня.

Зв'язок:

Голова РВ Світовит Пашник:

068-643-93-28, 066-153-71-79, 063-336-03-78; pashnyk@ukr.net

Добродійні внески на розвиток Рідної Духовності

Картка ПриватБанк: 4149 6090 4162 1329

Картка Monobank: 4441 1144 6569 7371

Інтернет-сторінки РВ:

Рідна Віра - <http://svit.in.ua>

Академія РВ - <http://ridnovir.in.ua>

Сварга - <https://svarga.dp.ua>

Громада "Полум'я Роду" - <http://yaro.dp.ua>

Блог РВ - <http://rpколо.blogspot.com>

Група в FB - <https://www.facebook.com/groups/rpkolo>

Група в FB - <https://www.facebook.com/groups/svitloroda>

Канал Youtube - <https://www.youtube.com/@Svitovyt>

Рідна Віра на Telegram - https://t.me/ridna_vira

Велесова Книга – збірник духовних текстів стародавньої Русі. Молитви до Богів, легенди, історичні події, заповіді та заклики до Вітчизнолюбства і єдності Роду – все це надавало нашим Предкам сили для великих звершень, як у мирний час, так і у війнах з ворогами. Велесова Книга залишається богонатхненним твором і для сучасних русинів.

Події, що описані у Велесовій Книзі, розпочинаються з легенд давніх часів і закінчуються повідомленням про Аскольда і Діра (IX ст.).

У книжці подано стародавні тексти та їх дослівний переклад. Слова, які зрозумілі читачеві, не змінені до вимог сучасного мовлення. В додатку містяться Словник Велесової Книги та ілюстрації.

Зміст

Історія виявлення і дослідження Велесової Книги	4
Дослівний переклад Велесової Книги	10
Застарілі слова, що залишені без перекладу	135
Словник Велесової Книги	140
Ілюстрації до Велесової Книги	183
Використана література	189

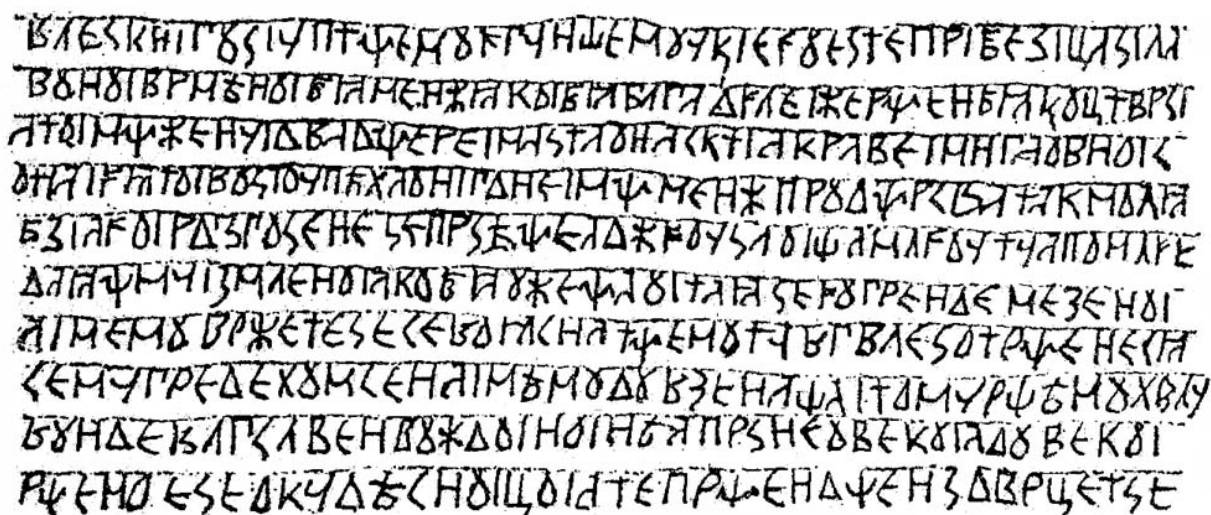

Фото дощечки № 16, зроблене Ю. Миролюбовим

Історія виявлення і дослідження Велесової Книги

Наше життя рухається вперед, та іноді треба озиратися назад, щоб згадати минулі часи і зробити правильні висновки, такому вчить нас Велесова Книга – збірка духовних текстів руського Роду. Ми вчитуємося в її слова аби зрозуміти призначення свого життя, згадати свій Рід, звідки походимо і куди йдемо. Це надає нам впевненості в собі, дає зрозуміти, що ми не самі, а з нами Боги і наші Предки.

Ми не знаємо, хто писав чи пізніше переписував Велесову Книгу, де вона зберігалася і як потрапила до маєтку останніх господарів. Це залишається в таємниці, і ми можемо тільки припускати різноманітних версій. Для нас найголовніше, що її таки віднайшли випадково в буремні роки громадянської війни 1919 року.

Серпневого дня полковник царської армії Федір Артурович Ізенбек потрапив на розгромлений маєток. Сам полковник не міг точно пригадати, де був маєток і кому він належав: чи то князям Задонським, чи Донським, чи Донцовим. Вдалося відновити бойовий маршрут за свідченнями офіцерів полку Маркова, де служив Ізенбек командиром батареї.

Цей маєток, на думку Бориса Ребіндера, знаходиться у Великому Бурлуку (нині Харківська обл.) і належав Олександру Івановичу Задонському, ватажку дворянства в повітових містечках Волчанськ, і пізніше, Куп'янськ. Ребіндер повідомляє, що його сім'я добре знала Задонських, яка була знищена у серпні 1919 (за іншими свідченнями у грудні 1918) року.

Перекладач і дослідник Борис Яценко встановив, що 1680 р. помістя Великий Бурлук придбав полковник ізюмський і харківський Григорій Донець-Захаржевський (пом. 1691 р.). Згодом, аж до ліквідації української автономії, ізюмськими полковниками були його сини Федір та Костянтин і внук Михайло. На початку XX ст. помістя також належало старовинному роду Донців-Захаржевських.

Праві обидва дослідники: нащадок роду Андрій Якович Донець-Захаржевський побудував при садибі Преображенський храм (знищений), він же розпочав і будівництво палацу, який був закінчений його зятем – генералом Воїном Дмитровичем Задонським, героєм війни 1812 року.

**Масток Донець-Захаржевських – Задонських у
Великому Бурлуку Харківської обл.**

Стара фотографія

**Сучасний вигляд
Фотографія Святослава Корнійчука**

Полковник Ізенбек блукаючи спустошеними кімнатами будинку, зайшов до бібліотеки, де на підлозі валялися розкидані книжки. Там його увагу привернули древні дерев'яні дощечки з вигравіруваними незнайомими літерами. Деякі дощечки були в доброму стані, інші трухляві або надщерблені. Ізенбек колись захоплювався археологією і тому відразу зрозумів, що дощечки можуть становити історичну цінність. Він гукнув солдата і наказав зібрати дощечки до похідної сумки і оберігати їх.

За перебігом громадянської війни полковник Ізенбек разом з білогвардійцями потрапляє до Криму, звідти евакуювалися до Константинополя. І нарешті, у 1922 році, Федір Ізенбек зі своєю дорогоцінною сумкою опинився спочатку у Франції, а потім у Бельгії. Там він заробляв на хліб тим, що малював східні візерунки для фабрики килимів, не оженився і часто пиячив. Знайдені і збережені дощечки нікому не показував.

Юрій Миролубов

Федір Ізенбек подружився з таким же емігрантом Юрієм Миролубовим, який цікавився стародавньою історією як Росії так і України. Окрім того, Миролубов був поетом і письменником та шукав сюжети, які б допомогли йому щось написати про культуру древніх слов'ян.

Одного дня 1925 року Ізенбек запросив Миролубова зайти до нього розглянути картини, а під час розмови письменник сказав, що мріє написати епічну поему про "Святослава Хороброго", але йому бракує текстів з подробицями про життя стародавніх слов'ян та їх мову. Федір показав йому дощечки, які здивували Миролубова і він відразу взявся за їх дослідження та копіювання.

Як згадує Миролубов, дощечки були зв'язані ремінцем, пропущеним крізь дірочки, приблизно однакового розміру: тридцять вісім сантиметрів на двадцять два, товщиною в пів-сантиметра. Поверхня була подряпана від довгого зберігання. Місцями вони були зовсім зіпсовані, якимось плямами, місцями пожолобилися, надулися, немовби від вологи. Лак, що їх покривав, або ж олія, повідставав, зійшов. Під ним була темна деревина. Ізенбек думав, що дошки березові.

Краї були відрізані нерівно. Схоже, що їх різали ножем, а не пилкою. За розмірами одні були більшими, інші – меншими, так що дошки прилягали один до одного нерівно. Поверхня очевидно також скоблена перед писанням, була нерівна, з поглибленнями.

Текст був написаний або надряпаний шилом, а потім натертий чимось бурим, потемнілим від часу, після чого покритий лаком чи маслом. Можливо, текст дряпали ножом, чого Миролубов не міг сказати з впевненістю.

Кожного разу для рядка була проведена лінія, досить нерівна, а текст був писаний під нею. На другому боці текст немовби продовжував попередній, так що треба було перевертати зв'язку дощечок.

На полях деяких дощечок були зображення голови бика, на других – сонця, на третіх – різних тварин, можливо, лисиці, або собаки, або вівці, важко було розпізнати ці фігури. Миролубов гадав, що це були символи місяців року.

Букви були не всі однакові за величиною, були рядки мілкі, а були й крупніші. Видно, що не один чоловік їх писав. Деякі дощечки потріскалися від часу, інші протрухлявіли, і Миролубов їх склеював за допомогою силікатного лаку.

Ізенбек заборонив Миролубову виносити дощечки зі своєї квартири, тому справа затяглася на роки. Миролубов зумів розшифрувати літери, хоч і не обійшлося без помилок. Вдалося скопіювати близько сорока дощечок. Точна кількість невідома, бо деякі були поламані і, можливо, не правильно склеєні їхні шматочки.

Миролубов перемальовував букву за буквою, не завжди розуміючи значення слова чи речення, та потроху робота просувалася і десь у 1939 році була переписана остання дощечка. Завдяки цій роботі ми маємо тепер тексти цієї безцінної пам'ятки руської історії та духовності.

Існує лист, з якого відомо, що Миролубов пересилав копії дощечок на зберігання до Музею Російського мистецтва у Сан-Франциско. Припускають, що це він робив в міру того, як закінчував копіювати чергову табличку. Секретарем музею був генерал Олександр Куренков, якого знали під іменем А.А. Кур. Він почав досліджувати тексти дощечок і опублікував свої перші розвідки у 1954 році в літературній газеті "Жар-птиця". Це було перше публічне знайомство з дощечками, винайденими полковником Ізенбеком.

Доля самих дощечок дослідникам невідома. Коли почалася війна, Ізенбек залишився у Брюсселі, де й помер в серпні 1941 року. А коли до Миролубова перейшло те, що залишив у спадок Ізенбек, дощечок уже не було.

Близько 1954 року Миролубов переїхав до Сан-Франциско, де й почалося його співробітництво з А.А. Куром. Він навіть став редактором газети "Жар-птиця". Юрій Миролубов помер 6 листопада 1970 року на кораблі в дорозі до Європи.

Свідчення про знаходження дощечок і праця над ними виходять тільки від Юрія Миролубова, тому у багатьох дослідників виникає запитання щодо їх достовірності. Але огляд творів Миролубова повністю виключає

його спроможність підробити Велесову Книгу, як це дехто намагається довести. Хоча не виключно, що Миролубов міг втручатися у автентичні тексти Велесової Книги, особливо у пошкоджених місцях, адже крім нього дощечок ніхто не бачив. Це питання потребує досконалого вивчення.

Серед тих, хто зацікавився дощечками Ізенбека, був професор біології Парамонов. Саме йому вдалося просунути дослідження дощечок і назвати їх "Велесовою Книгою", бо за змістом 16-ї дощечки саме Велесу присвячувалася ця книга. Парамонов добре знав історію Русі, старослов'янську мову, шляхом логічного аналізу пояснював тексти. Він видав дві книжки під псевдонімом Сергій Лісний. У першій, під назвою "Русь, звідки ти прийшла?", йдеться про історію відкриття дощечок Ізенбека. У другій – "Велесова Книга" – вміщено аналіз десяти перших табличок, опублікованих у "Жарптиці" в 1957–1959 роках. Ці праці пізніше увійшли до книги "Русь, откуда ти?" Професор Лісний-Парамонов помер в Австралії у 1968 році.

*Сергій Якович Парамонов
(Сергій Лісний)*

В 1968 і 1970 роках стараннями Миколи Федоровича Скрипника (Голландія) з'явилися українські публікації Велесової Книги у видавництві "Млин" (Гаага) і на сторінках "Календаря канадійського фермера", вони включили переклад виконаний Андрієм Кирпичем (Велика Британія). Саме з цим текстом ознайомив читача України київський журнал "Дніпро" (1990 р. – № 4).

Повний автентичний текст Велесової Книги був зібраний і опублікований 1972 і 1975 рр. Миколою Скрипником, який передав Борису Ребіндеру (Франція) повне зібрання текстів Велесової Книги з перекладом на українську, російську, англійську мови. Борис Ребіндер видав книжку на французькій мові "Велесова Книга: життя та релігія слов'ян" (Париж, 1980 р.).

*Борис Ребіндер (ліворуч)
та Микола Скрипник*

Значний внесок у дослідження Велесової Книги зробив професор Володимир Шаян. Його праця "Аналіза «Велес книги»" розкриває космогонічне мислення нашого народу. Як фахівець-мовник, В. Шаян переклав кілька дощечок, висловив свої думки щодо правильності перекладу, провів паралелі з Рігведами. Він зазначив, що Книга Велеса – це перший документ, який дозволяє заглянути безпосередньо у саму суть Віри наших Предків.

Володимир Шаян

В Україні окремим друком вийшли повні і удосконалені переклади з численними коментарями Бориса Яценка (Київ, 1995 р.) та Галини Лозко (Київ, 2002 р.). Ці дві праці зробили великий крок в популяризації древньої пам'ятки. Завдяки наполегливій праці визначних вчених вдалося затвердити значимість Велесової Книги для руського народу на державному рівні і ввести її в шкільну навчальну програму. І лише 2009 року за наполяганням "науковців", які виконували змову недоброзичливців Руської Духовності, книгу вилучили з програми, тим самим позбавили молоде покоління досягнути велике богонатхненне письмо, яке допомагало вижити нашому народові у тяжкі роки.

Ми впевнені, що прийде час, коли Велесова Книга посяде своє гідне місце у свідомості русинів. Її священні тексти будуть надихати наш народ до великих звершень і перемог.

З'явилися нові праці з дослідження Велесової Книги. Нас зацікавила версія професора Ігоря Рассохи, що вона являє собою старцівський Кахтир – це рукописні священні книги сліпих співаків і музикантів, які могли читати на дотик, тобто літери мацалися. Дерево є найкращим матеріалом для їх виготовлення. Причому, на нашу думку, літери на дереві легше скребти від лінії зверху, тобто на себе. Старці самотійно проводили релігійні таємничі ритуали, незалежні від офіційних церков, тому могли мати книги давньоруської віри.

В даній книзі ми продовжуємо дослідження Велесової Книги і пропонуємо дослівний переклад, який дасть більш краще відчуття мову і образність тексту, для цього залишено слова, які зрозумілі читачу, близькими до оригіналу. Для окремих складних слів зроблено пояснення у виносках. Вибравши такий стиль прийшлося ігнорувати правила сучасної мови. В багатьох місцях ви знайдете відмінний зміст від раніше запропонованих перекладів. Робота над вивченням тексту Велесової Книги продовжується, запрошуємо до співпраці.

Дослівний переклад Велесової Книги

Використані переклади Бориса Яценка, Галини Лозко, Валентина і Юлії Гнатюків.

Подається разом з виправленим оригінальним текстом за рекомендаціями В. Шаяна, Б. Яценка, Р. Баганецького.

Оригінальний текст за Миролюбовим можна подивитися у виданні Г. Лозко, відтворений текст стародавніми літерами – у виданні Гнатюків.

Для зручності читання в оригінальному тексті подвійні літери в більшості випадків переведені до сучасного правопису: *ii-й, ia-я, iу-ю, ьi(oi)-и* (замість *ь*). Літера ВК *ѡ* (*ou*) записана як *o* або *y*. Літерою *є* передаються дві сучасних літери – *е* або *е*, в деяких випадках кінцева *є* може не читатися. Літера *ѣ* залишена, в руській мові вона переважно перейшла в *і*, а в російській в *е*. Редуковані голосні також залишені в тексті, в сучасному правописі вони переважно переходять: *ѣ* на *е*, *ѡ* на *o*. Можуть бути інші варіанти прочитання.

Дошка 1

Во течє оупам'ятохом добля наша стари часи, да ідемо камо – не вестє. А тако сьми зремо воспять а рчємо: "Жє бо єсьми стидіхомся Навє, Правє, Явє знаті а обаполо тьрла ведєтє а доуміті?"

Сє бо Да(ж)бо створящ(є) намо Вейцє, яково жє ієстє свет-зоре наме сящє. І во тия безодні повєсі Дажьбо Зємє наше, абі тая удьржена бя. Тако сє душє Пращурі соутє, а ті светі зорєма намо од Іру.

Но грьці налєзша на Русє, твьрящі злая во імь Богоув. Ми ж єсьми не вєхом ужі камо течаті а щча творіті.

Правє бо єсь невідомо уложена Дажьбом, а по нь, яко пряжєся, течє Явє, і та соутворі Жівото нашо. А то, колі одідє, Сьмртьє єсь. Явь єсь текоуща, а творєно о Праві. Навєн бо єстє по тия: до тє єстє Нава, а по тє єстє Нава, а в Праві жє єстє Явь.

Поучіхомся стару а вржємощємося душі наша в он, бо єсь то наше, яко сє боужіна ідє сєбо на Коло ни. Твьрящу Богоум сілу соузрєхом в сєбі, то бо дано Дар Бьгов, і не потребуємо бо сє напрасніті.

Сє Душі Пращури наша од Іру зрящєті на ни. А тамо Жалє плакатіся а вирєщаті намо, яко сьми не брєжєхомо Правє, Навє а Явє, не бржєхом бо сє, на то а глузіхом. Сє істая – несьми достоїні биті Дажбові Внуці!

То бо моляі Богоум да імємо чістє душі а телєсі наша. А да імємо живот со Праотці наша во Бьзєх сліяшєтєсє во єдін. Прауда тако: сє бо сьмє – Дажбові Внуці!

Зрі, Русє, ко умє, якож оум вьлік Божьск єстє єдін со ни, а тому творяєтє а рєчащєтє со Бьзи воєдінє...

Брєнє бо єсь наше животє а сьми такождє. І дє жє комонєзєм нашім работаті, живящє во зємєх со телє овна?! І скьтіє наша одє вразєм текущ на Свєрєдзь.

Во течії опам'ятовуємо¹ доблєсні наші старі часи, да ідемо куди – не вістимо. А так ми зримо воспять і рєчємо: "Жє бо ми стидаємося Наву, Праву, Яву знати й обаполо тирла² відати і доумити?"

Сє бо Дажбо створив нам Яйцє³, яково жє єсть світ-зоря нам сяюча. І в тій безодні повісив Дажьбо Землю нашу, абі тая удєржана була.⁴ Так сє душі Пращурів суть, і ті світять зорями нам од Іру.

Но греки налізли на Русь, творячи злє во ім'я Богів. Ми ж самі не відаємо вжє куди тікати і що творити.

Права бо єсь невідомо уложена Дажьбом, а по ній, яко пряжєся⁵, течє Яв, і та соутворює Живот наш. А то, коли одійдє, Смерть єсь. Явь єсь

текуча, і творена в Праві. Нав бо єсть по тій: до тої єсть Нава, і по тій єсть Нава, а в Праві же єсть Явь.⁶

Повчимося старого і вержимо душі наші в нього, бо єсь то наше, яко се бужина іде⁷ себо на Коло нам. Творящу Богом силу узріли в собі, то бо дано Дар Богів, і не потребуємо бо се напраснити.

Се Душі Пращурів наших од Іру зрятъ на нас. А там Жаля⁸ плакається і верещить нам, яко ми не бережемо Праву, Наву і Яви, не бережемо бо се, на то й глузуємо. Се істина – не єсть ми достойні бути Дажбовими Внуками!

То бо молимося Богам да ймемо чисті душі і тілеси наші. І да ймемо живот з Праотцями нашими в Богах зливаючись воєдино. Правда така: се бо ми – Дажбові Внуки!

Зри, Русе, ко уму, якож ум великий Божеський єсть єдиний з нами, і тому творите, і речете з Богами воєдино.

Бренне бо єсь наше живото і ми також. І де ж князям нашим работати, живучи во землях з тілом овна⁹?! І скотина наша од ворогів тікає на Свередзь¹⁰...

¹ В ориг. "вотщ(ч)є оупамятохом", Лозко порівнює з "тщетно запам'ятовали", тобто "даремно забули", у Яценка "даремно згадали", у Гай "у скруті згадуємо" (пор. натще – не поївши, тщетно – порожнє, тьщій – порожній, марний, але тшаніє – старання, щирість, тщета – старання, тщательно – ретельно, старанно). Більш вірогідно перше слово записано не правильно, потрібно читати "вотече (во течії, рухаючись, втікаючи) оупамятохом (опам'ятовуємо, згадуємо)".

² В ориг. "обаполо търла ведете". ВТС пояснює *тирло* як місце для відпочинку худоби, лігво чи кубло звірів, місце тимчасового поселення. Лозко перекладає як "навколишнє відати", дослівно "обабіч стійбища відати". Але можна зрозуміти і як місце, де тиряться (б'ються). Тоді за змістом тексту виходить, що мова йде про тирло-Праву, а відати потрібно Яву і Наву.

³ В оригіналі "вейце". Це слово іноді розділяють на частини, що приводить до іншого змісту, нами взятий варіант Яценка (Лозко, Гнатюків), який він виводив від чеського "vejce" – "яйце".

⁴ Припускаємо, що тут Дажбог створив Сонце, а Землю, як острів, повісив над безоднею Води.

⁵ Є варіант пояснення "пряжеса" – напружуючись, напружено, тобто саме життя (Ява) проходить в напрузі, а відпочинок (або смерть) – відпруження. Інші перекладачі вважають, що це "пряжа".

⁶ Дажбог, як уособлення денного Сонця, опікується Правою і Явою, а ось Нава йому не підвласна. Бог Сонця Свентовид (західних слов'ян) має подібне правління: "І Богу Свентовиду славу речемо: се бо є Бог Праві і Яві, і тому поємо пісні, яко свят єсь, і через нього видимо Світ зріти і Яви буття." (д. 11а).

⁷ У Яценка – "бо вже найшло", Лозко і Гнатюки єднають слово "боужі-на" і пов'язують зі словом "Бог" (Божина). Можливо, треба виводити від "бужать" – "вмирати", "спустити дух", тобто мова може йти про перевтілення душі по колу.

⁸ Жаля – Богиня жалю. Яценко і Лозко перекладають "від (з) жалю".

⁹ У Лозко помилково "з телятами й вівцями". Вислів "со теле овна" потрібно розуміти як "з тілом вівці", тобто з тілом боязливої вівці, князі не працюють (не воюють).

¹⁰ Північ або земля племені свередзі (див. д. 4б, 8(27)), що ототожнюють або із сіверцями, або з племенем на березі Балтії.

Дошка 2а

Муж прав, ходяі домовѣ, нѣсть, іже рѣком, есте хочащєт прав биті, но єсь, іже слѣвеси го а вѣршена до цѣ съвпадашєт. Тому рчєно єсь о стара або сѣми творялі бяхом лѣпая а, яко Дяді наші рѣклі, тоу сѣмь а боуду такождь.

За часі зѣльно славлі Русь потятя бя рукоу вѣрозіу. А злочіна твѣряі. І коняз тоі немоцен бя. А оусла сині сва до брань. А ти вѣрягом подлєгоша, Вѣча не брєгоша, ащє сого рѣчєно Вѣчєм, не оуважі. Тому бо істе ростѣржені а одєрень взяті. А та, колє рѣчємо днєсє: кѣнязі соутє наша, тому бо нѣстє...

До полудєнє ходяі, да імємо зємѣ намо бо а дѣцкѣм нашім. А тамо грѣці налѣзша на нє, яко бо усѣдѣліца на нѣ. А бія сѣча вєлька а многая мѣсяці. Стоікрати почінасє Русє а стоікрати розбієна бя од полуночє до полудєнє.

Тако скѣті вѣдша праоцєвє наша, а бя оцєм Орієм до Крає Руська вєдєні, понєвжді тамо прєбитя, утрпєніа многая нєсоуща – раніа хлуд нєсє. Тако отоідша до сіу а тако оусєлішася огніщани на Зємѣ Руштѣі. То бо сє оутворі за двіє тємє до сущє. А по тѣма двѣ тємі врязі прідоша а зємє беряі од хѣзаром до роуцє сва. Тѣм бо одєрєнє работахомо.

Бя нароуд родічє с кільмерстїі, а с того жє корєнє одвоста народо наша. Ко прідє поздѣ до Русє Зємѣ а сєліщєся срдє ільмерштї, тїі бо сущє брачкє наше а намо подобі соутє. Ащє колі вороужнѣ, ті бо нас храніша од зли.

Вѣча імяі. Ащє сого рѣшєно о Вѣчѣ таки єстє, ащє сого нє рѣшєна – нє єстє би.

Ізбіраша кѣонязі од полюдя до полюдя, а тако жівяй. Ми жє сѣми імє помочє даяхом, а тако бяхом. Зєлє бо знаяі твѣріті, сосуді пєцєнє во огніщѣх, – а соутє бѣ гончарі доблі. Зємє раті а скотія водящєті бѣ розоумѣяі – таки отцє наше соутє. А прідє род зол на нє, а налѣзє. А тому [Дошка 2б] бяхом понузєні оскочіті до лясія.

Муж прав, ходя домо¹, не єсть, іже рече, що хоче правим бути, но єсь, іже слова його і звершення до цього совпадають. Тому речено єсь од стара аби самі творили були ліпше і, яко Діди наші рекли, то се і буде такождь.

За часи зільно славні Русь² потята була рукою ворожою. І злочини творилися. І князь тоді немічний був. І услав синів своїх до брані. А ті варягам підлягли, Віча не берегли, якщо чого³ речено Вічем, не зважили. Тому були розторжені і в одерень взяті. І так, коли речемо днесь: князі суть наші, тому бо не єсть.

До полудня ходили, да маємо землю нам бо і діткам нашим. А тамо греки налізли на нас, яко усілися на них. І була січа велика і многая місяці. Стократ починалася Русь і стократ розбита була од полуночі до полудня.

Тако скотину вели праотці наші, і були отцем Орієм⁴ до Краю Руського ведені, понині там перебувають, утерпіння многая несущі – ранній холод несе. Тако одійшли сюди і так оселилися огнищанами на Землі Руській. То бо се утворилося за дві теми⁵ до суть. А по тим двом темам варяги прийшли і землю брали од хозарів до рук своїх. Тим бо одерень работаємо.

Був народ родичем з кільмерцями, і з того ж кореня обидва народи наші. Хто прийде пізніше до Руської Землі і селиться серед ільмерців, ті бо суть братчики наші і нам подібні суть. Якщо коли ворожнеча, ті бо нас хранили од злих.

Віче мали. Якщо чого рішено од Віча, так єсть, якщо чого не рішено – не єсть бути.

Вибирали князів од полюддя до полюддя, і так жили. Ми же самі їм поміч даємо, і так було. Зілля бо знали творити, посуд печений в огнищах, – суть бо гончарі добрі. Землю орати чи скотину водити бо розуміли – такі отці наші суть. І прийшов рід злий на нас, і наліз. І тому [Дошка 26] були понужені відскочити до лісів.

¹ Гнатюки розділяють слово "до мові", пояснюючи "мовь", як місце священного обряду молитви й омовіння, але в інших місцях зустрічається слово "домове" в значенні "дім".

² В ориг. Миролобова "зільно славлі Русь" ("вельми славні Русь"), в журналі ЖП додано "а боусіа". Яценко і Лозко перекладають як "злославні і сірі Русь", а Гнатюки – "злославные Бусова Русь", маючи на увазі князя Буса.

³ В оригіналі слово написано разом – "чесото", виправлено за аналогом нижче за текстом.

⁴ Отець Орій є мітологічним персонажем близьким до Ярила. Тому повідомлення, що він ввів Праотців до Руського краю, потрібно розуміти, як прихід із потойбічного світу, тотожно сходженню Сонця.

⁵ Тема – не визначена одиниця: тисяча чи 10 тисяч, або в розумінні "дуже багато". Так як далі в тексті зустрічаємо *"І тако на двадицати тисячах літах не можемо соутворитися до Руси."* (д. 46), то потрібно вважати, що тут тема – 10 тис.

Дошка 2в

Тамо живемо, ловце а рібанія бихом. Умоглися од страсі уклоншеся. Тако бяхом єдину тему а почашхом градіє ставіті, огнища повсуде розкладаяті. По друзе темє бя хлуд велік, а потягшеся єсьме до полудене – тамо бо сутє мяста злачна. А тамо то іронеісті скоті наша ящі десєціноу. Ото се оугодіхом, ащі би ті камо словеси держеті. А потягохом се єсеми до полуднена зеленотравіє а імхомо скоті мнозі...

Там живемо, ловцями і рибалками будучи. Умоглися од страху уклонитися. Так пробули одну тему і почали гради ставити, огнища повсюди розкладати. По другій темі був холод великий, і потяглися ми до полудня – там бо суть місця злачні. А там то іронці скота нашого взяли десятину. Ото се погодилися, якщо би ті коли словеси держали. І потяглися ми до полуденного зеленотрав'я і мали скоту много...

Дошка 3а

Мъліхом Влєса, Оіце наше, да потягне в Небі комнощъ Суражоува, да вніде на ни сурі вѣшаті, злоті колове вѣртеще. То бо Сунѣце наше, іже святяі на домовє наша. І пред онъ лік блієд єсь лік огнищ домашєн.

Сєму Бгу-огніку Сьмурыглѣ рцємо показатісе а восташєтісе Небєсі а се взєті ож до мудра свѣта. Нарцємо му імєіє Огнебѣже а ідемо се трудіті, ак і вск дєн, мълєня утврша, тѣлєси ядимо а ідемо до полє наші трудятісе, яко Бѣзі велѣша вску мужу, іже чінєн єсь трудітєсє на хлѣб свуі.

Дажбовє внуці (є)стє, любімічі Бѣжьскі, а Бѣзі скорорала ви тако десніцє дѣржащі. Воспоємо слву Суражіу, а такожде мисліхом до вчєрѣ, а пєнтократо слвіхом Бзі вє денє. Піймо бо суріцу в знак благѣсті а общностцє со Бзі, кії бо сутє во Сварзіє, тако бо піоут за щастє нь.

Воспоємо славу Суражіу – а тє комонѣ злат Суражіщієв скакчєт в Небєсі. Дому ідахом, трудьшєся. Тамо огінь утворджіхом а ядыхом покорѣм наш. Рцємо: якова єстє ласкощє Божьска до ни, а отоїдемо к

сну. Ден оубо прїде – а тємє неясїє. Тако жє дадєхом десету Оцѣм нашїм, а сєнту – на Власє. А тако прєбухомо славнї, яко жє слвїм Бѣзі наше а мѣлїхомся з телєси омовленї водоу чїстоу.

Молимо Велєса, Отця нашого, да потягне в Небї комнощ¹ Суражову, да зїйде на нас сурї вїшати, золотї колове вертячи. То бо Суньце наше, їже свїтить на домовє нашї. І перед його ликом блїдим єсь лик огнищ домашнїх.

Сєму Богу-огнику Семурглю речємо показатися і востати на Небєсах і сє взїйти аж до мудрого² свїта. Наречємо його їменем Огнебожє і їдємо сє трудити, як і всьак дєнь, молїння утворивши, тїлєси ядимо [*насичуємо] і їдємо до полїв наших трудитися, як Боги велїли всьакому мужу, їже чинєн єсь трудитися на хлїб свїй.

Дажбовї внуки єсть, любимичї Божєськї, і Боги скорорала вашї тако [в] десницї держачи. Воспоємо славу Суражїю, і такождє мислимо до вечєрї, і п'ятикратно славимо Богїв в дєнь³. Пиймо бо сурицю в знак благостї і общностї з Богами, якї бо суть во Сварзї, тако бо п'ють за щастя наше.

Воспоємо славу Суражїю – і той комонь злат Суражищєв скачє в Небєсах. Додому їдємо, трудившись. Там огїнь утворюємо і їмо покорм наш. Речємо: яка єсть ласка Божєська до нас, і одходимо ко сну. Дєнь бо прїйде – і тьми нє стає. Тако жє даємо дєсяту Отцям нашим, а соту – на Власовє⁴. І тако прєбудємо славнї, яко жє славимо Богїв наших і молимося за тїлєси омовленї водою чїстою.

¹ Комнощ – сонячний човен (або візок), з кониками на краях, який тягне Велєс. Такими ношами, дє перебуває Сонцє, також є роги Велєса. Волхви, що замїняють Велєса, супроводжують новонароджєних (колиска), нарєчених (коляска) і померлих (труна-човен).

² Мудрого – синього (блакитного), тобто маєтьсє на увазї, що свїт має перевернутись на мїсцє (нічнє небо – цє перевернутий свїт) і з'явитися синє Сварожє склєпїння, на якому попливє комонь Суражїїв (Сонячний), тому вдєнь верхнїй свїт (верхня голова Бога) символїзує мудрїсть.

³ До Бога звєртаються у молитвах п'ять разів: коли прокинулися, перед снїданком, обїдом і вечєрєю, і коли спати лягають.

⁴ Пожертва для держави (Отцям) складає дєсяту частину від прибутку, а на "Власовє" видїляють соту частину, що є жертва на утримання храмів і волхвів, якї є помїчниками Велєса (Власа).

Дошка 3в

Ин бо кървень є сьватая а крять наше. Про то мьлоуві, яко ізобрашті конязі Староці наша. А тако се праві пентонадесечъ вѣці крѣз Вѣча. А соуборітіся на они соудіті вшыку отнонску подлѣгла в ноше. А тако се праві наші оці. Всенк імаі слово речаті, а тото бляго сут. Ратіхом отъ хъзяроу по вѣці Трояню, які првѣ насадісе со сині сва а внуці протівне речену Вѣчем, бо рушті не імяху раде владіше протівнѣ Вѣча.

Хозарстѣ бо ідша на нь, а ті не імша воіове... Та то росторгавіца бя пентосент ляти, і не укончішася скоро, а стала намо тѣгла хзарстіго. Ібо покуду бо рушті пращєся, врзі на нь налезє мнозі. А внуко Траянен був самотєн со друзі меногая і бя утщєн.

Ин¹ бо крєвень² є свята і кров наша. Про те молва, яко ізбирали князів Старотці наші. І так се правили п'ятнадцять віків крізь Віче. А збиратися на оний судити всяку отцовству³ підлягало вночі. І так се правили наші отці. Всяк має слово речити, і то благо суть. Ратили од хозарів по вікові Трояню, які перві насадилися з синами своїми і внуками протівно реченому Вічем, бо русичі не мали ради володіння протівити Вічу.

Хозари бо ішли на них, а ті не мали воїв. Та то розторгавиця була п'ятсот літ, і не зкінчилася скоро, і стала нам тяглом хозарським. Ібо покуда бо русичі прямилися, вороги на них налізли многі. І внук Троянен був самотєнь з друзями многими і був зневажений⁴.

¹ "Ин" потрібно розуміти як "то", можна читати разом "інбо". Аналогічне речення на д.4г починається "ібо". Яценко і Лозко перекладають як "інша".

² Спорідненість за кров'ю.

³ Яценко перекладає "старшин", Лозко – "аж ніяк". Але "отнина" – масток, успадкований від батька, "отній" – батьківський, тоді за змістом: Отцям підлягає всякого судити на Вічах вночі.

⁴ В оригіналі "утщєн" у Яценка – (у полон) "уведений", Лозко – "змарнований" (як варіант – "убитий"), Гнатюки – "захоплений" (ворогами). На д.4г слово перекладають аналогічно, у нас – "утиснені".

Дошка 4а

Почасє жівот трудѣнь... А то бѣш в ступѣх болярін Скотєнь, тиі бо не подлегше до хъзар. Бѣ іроністі, од Іроні поміці просяі, а тїє комонѣства досілаяі, а бѣша хъзарашті отърщєні. Іна боя рушті остасє под хъзаршті, кїі бо долѣзша до града Кївска і тамо усѣдшєсе... Ті же

руштічі, коя не воліша подо хзаршті, ідша до Скотене, а тако Русь се търловаша околѣ. Іроншті нехащі свікове наша, одерень не беряй, а тако оставі русоум живот русек. Хъзарсштіі беряху до работе своя одерень, а дцкі а жені велицѣ злѣ бя а твѣряі зло.

Ото убо годѣ, грябо, налѣзе на Русь околу Скотене, а тиі ізмечіся а прашурове наша потягоша на нь. Таде комонѣства іронште утърче а росбіяі годѣ. Рострщени бяша годѣшті а бѣже с поле.

То бо кров бо ршта се ліла, а чермна земѣ бя. Перунами рострщче Русь земѣ годѣску а мечемі зніці всяка, і земѣ їх, вемѣ ся, до сва прітче. А оту бѣ хъзаршті пояша ни ве час ратень а налѣзохша на ни. І ту бо рушті утвржешесе до бране, яко леві, а рѣкша: "Пропадохом, бо яко же Перун до нас не дба". І тиі іма помогаще: а годѣ бя уражденах, а хъзаршті первѣе укоюсі прахоу, бяша первѣі рострщени.

А то Русь зетхла до їх а рце: "І цо, ще буде?" Хъзаршті бо утекоша до Влзі о Дону а Дончу, тамо, страм імай, усбеща воія їх, вергоша земѣ межчі своа, тѣкѣша околу нь очесі тоікрате. Годѣ смѣстісе а отоіде до полуноцѣ, а тамо ізгмізѣ, ідяі далѣ.

Русь бо устріся до се земѣ, взятія до русек роук, а ренці сва пдутьрче, а рѣкша: "Пріде убо мілостиніша с Божеська! Хвалімо Дажба ншіго а Перуна-Златуса, іже бя со ни". А тако первѣі спояша славу Бозѣм на земѣ чужсѣті. А рѣкша Русколуњ: "Та іе земѣ, а тамо се потщіся вельцѣ, а бистя оутвѣрітішесе земі нашіеі." Хъзарішті у боіща до земѣ потіетѣ іна, колі Кіівѣ а Вѣлзі Русколуњ боясе, утвѣрді на Дончі по годі.

Почався живот трудень... А то був у степах болярин Скотень, той бо не підлягся до хозар. Будучи іронцем, од Іроні помочі просив, і ті комонѣство дослали, і були хозари одторжені. Інші воіни руські осталися під хозарами, які бо долізли до града Київського і тамо усілися. Ті же русичі, які не воліли під хозарів, ішли до Скотеня, і так Русь се тирлувалася околѣ. Іронці не хаяли звікове [*звичаїв] наше, одерень не брали, і так оставили русам живот русек. Хозари брали до роботи своєї одерень, а дітям і жонам вельми злі були і творили зло.

Ото убо годѣ, грабуючи, налізе на Русь около Скотеня, а тіі ізмечілися, і прашури наші потяглися на них. Тоді комонѣство іронське утирче [*вдарило] і розбило годѣ. Розтрощені були годці і біже з поля.

То бо кров бо руська се ліла, і чермна [*червона] земля була. Перунами розтрощила Русь землю годѣску і мечами знищила всякого, і землю їх, відомо ся, до своєї приточила. А тут бо хозари взяли нас в

час ратний і налізли на нас. І тут бо руси утвердилися до брані, яко леви, і рекли: "Пропадемо, бо яко же Перун до нас не дба". І той їм поміг: і годь була уражена, а хозари перві укусили праху, були перві розтрошені.

І то Русь зітхнула до них і рече: "А що, ще буде?" Хозари бо утікали до Волги од Дону і Дінця, там, сором маючи, розбіглися вої їхні, вергнуци (на) землю мечі свої, тікаючи около наших очей кратно. Годь змістилася і одійде до полуночі, і там зникли, йдучи далі.

Русь бо направилася до цієї землі, взятої до руських рук, і руки свої підутерла, і рекла: "Прийде убо милостинь Божеська! Хвалімо Дажьба нашого і Перуна-Златуса, іже були з нами". І тако вперше співали славу Богам на землі чужинській. І рекла Русколунь: "Та є земля, і тамо се постараємося вельми, і бути утворитися землі нашій". Хозари у боїщах до землі потяті іншої, коло Києва і Волги Русколунь боясь, утвердилися на Донці по годі.

Дошка 4б

Многая ємщі ідша со нїа такожді потрждаяісе. А от тїа бїашетї вольна а зуровене о пращурі. Влєсо бо научі тїа земѣ ратї а зърно сѣятї. Тако оубиша тїі пращурі огніщанама статї а битї земєтрудїці.

Рцѣмо бо, яко се рѣче в наші земѣ, а нєно, яко грѣці, жадїшасє о руштѣ ієнзеку о ростїті, болгарцї по(д)чїнїті і нуже сва. Скѣтї вѣдїше сва во полѣх злїчнѣх. А ізобряї тїї маї од све старотце, од роду до роду – тако се правї.

За десентє векоу забїша ова єсва, а тако родї жїятї особїцѣ плємени... Сє зиват тє полянї, свєредзї а дрєвляни: тоу бо сутє вші русшті од роскоулуняне імаї. Одѣлен єстї яко сумѣ, вєсє а чудѣ, а отудє прїдє на Русь усобїца.

За другу тинсенцє лєтї подпадѣше раздялу а убудєсє самотносчє. А ста одєренѣ чюжїм робїтї: напервѣ годї, якова крѣпцѣ ю дерща, а на друзѣ – хѣзярїном, яко тїє зобїявїшасє с кагном... А тон є радѣнем нашіім, по первѣїстоу гостѣма на Русї. О началу бїаста велрѣцїва, а потудѣ сташа злїє а рушїтї утлушїтї ста... Рѣкоста тї: "Камо грядѣмо од оная? Камо жївот вольн обрящємо? Єсьми влїцѣ сїрота, рєнка божьска од насє отвратї". А тако на двадєсєнтѣ тисєнцѣ лѣтѣх нє могоша соутворяшїтєсє до Русь. А тамо прїдє вѣрязі а бєрє ту...

Бѣста она сїновє влїцїю. Русь бо твѣрїсє од полуночє, засє жє нє імахом можєностї в лѣсѣх ілмерштѣх соутвѣрї а тамо єсь. Кїєві жє дана

часть мала, тамо бо усѣдшесѧ ворязі, іже соуте хіщніці. Повѣнсте Свентояржі, да узрѣмо зрачітѣльні того ту боляра, гордіну нашего, які поразі годь со Скотицем. А бя тая слвная дѣяннѧ од пренходу слвенсті люде на Русе десенте ста третшіго лѣта, бо наглѣ а грядѣ налѣзѣ на ни.

Тенде Свенторе бя єдино то кнѣзі, іже озборша борусічі на Рузколуні. А тие взеньше рузколуне а борусен, ізмечіша я, іде на годь од Воронженца. Бія тамо десент темє ізборня боянув комоньстѣ, ніколі же пѣша. А тако се вѣржешесѧ на нь. Сѣча бя зла а крентка, а тая се узуржіла до вчерє. А бя по годі.

Многі ємщці¹ ішли з ними також потруждаєся. І от того були вільні і зуровані [*гартовані]² як прашури. Влесо бо навчив тих землю раяти і зерно сіяти. Тако прагнули³ ті прашури огнищанами стати і бути землетрудичами.

Речемо бо, яко речеться в нашій землі, а не так, яко греки, жадаючи за [рахунок] руського языка [*народу] зростати, булгарам підчиняти і нужити [*примушувати] собі. Скотину водити своєю во полях злачних. І избирати тих мали од своїх старотців, од роду до роду – так се правили.

За десять віків забули своє єство, і так роди жили особими племенами. Се зовуться ті поляни, свередзі і древляни: тому бо суть всі руські од руськолунян мають [*походять]. Отділено єсть яко сумь, весь і чудь, і оттуда прийшла на Русь усобиця.

За другу тисячу літ підпали розділу і убудєся самотності [*лишилися самотніми]. І стали одерень чужим робити: наперво годі, які кріпко їх держали, і другим – хозарам, як ті об'явилися з каганом... А той є радінем [*приятелем] нашим, по первісту гостями на Русі. По началу були велеречиві, а потім стали злі і русів гнітити стали. Рекли ті: "Куди грядемо од них? Де живот вільний обретемо? Єсть ми волча сірота, рука божеська од нас отворилася". І тако на двадцяти тисячах літах не можемо соутворитися до Русі. А тамо прийдуть варяги і беруть ту...

Були вони синами волчими. Русь бо творилася од полуночі, зась же не мала можливості в лісах ільмерських соутворитися і там єсь. Києву ж дана часть мала, там бо усілися варяги, іже суть хищники. Повість Свентояргу: да узримо зрачительно⁴ того то боляра, гординю⁵ нашего, який поразив годь із Скотичем. І було то славне діяннѧ од приходу слов'янського люду на Русь десять сот третього літа, бо наглі грабіжники налізли на нас.

Тоді Свентор був єдиним то князем, іже избрали борусичі на Руськолуні. А той взяв руськолунь і борусів, ізмечів [*озброїв] їх, іде

на годъ од Воронженця. Було там десять тем ізбраних боянів комонних, ніколи піших. І так се вержеса на них. Січа була зла і коротка, і та се відіржала до вечора. І були по годі.

¹ Напевне, походить від слова "іємешь", "лемешь" – сошник, леміш (див. словник Старчевського), тобто ємшці – це землепашці, що відповідає змісту далі за текстом. У Яценка – "викрадачі", у Лозко – "збирачі данини" або "крадії худоби", у Гнатюків – "полонені".

² "Зуровані" від слова "зуріве" – суворий.

³ В оригіналі Миролубова – "оубоіща", виправлено на "оубиша" – "биша" на інших дошках перекладається як "бути", замінено за змістом, як в Гнатюків, – "прагнули". У Яценка, Лозко – "побоялися".

⁴ З дбайливістю, з прихильністю (пор. заст. рачитель – дбайливець, прихильник, коханець). У Яценка – "навіч", у Лозко – "зримо образ".

⁵ "Гординя" у Лозко є власним ім'ям, Яценко перекладає як "герой".

Дошка 4в

Русь бо устріся на Земе тую до съ. О тоі час ідша до Кііву вѣрзї со госте а біяху хѣзарі. А каганъ хѣзарьсштіі рѣче до Скотенѣ, помоце помоляі. Одвѣргне тая Скотенѣ а рѣче: "Убо сі поможеште самі све". Вечо русколунѣ імалша дѣяті колі сва, то ворожїца сіла іде до земѣ Ворженце.

Воронженец бя дрєвель, за многая вѣці уставена, окремлєн от налезєніа на околѣ. А та вѣрѣжїна іде до Воронженцѣ а поя тиі, тако сусѣндла. Се Русь огрождєна одє западу Сунѣ а шєд іні до Сурі на полденє а Суражѣград утврѣжаша у морїа, іже грѣці імїа. Тамо крѣпіша град Суражѣ Білоярѣ.

Крїворг, бя тиі час конѣзь руштїа, бѣл голомбѣ пуцашєт: камо тиі лѣте – тамо іті. А тоі лѣті на грѣце. Крїврог налѣзѣ на нь а ростѣрѣща тая. Ту бо грѣці, яко лісі, осцастєм вртѣвїа, даяше Крїврѣгу зѣльто руно а комонѣце стрєбнѣ. А тѣ Крїврѣг сє удрѣжі на Сурѣжі. Онї жє, грѣці, бѣшті наколу нѣх. Крїврѣг догодїся, абистє русє отворѣщєна тамо. А такожде грѣці навѣрѣжгоша на нь бояноув во желѣзѣх а побѣщї я. Велька вѣрѣжєна єсь крєв руштїа до пауди, а нѣсць стєньга біа русїцом. Ілїрмощє рѣчаша ж: "Єстѣ глупїці, а сѣмє прїтѣцѣмо до ви помѣжашєті".

Потщємося на памєт іхо, яко сє Зємѣ Руську удобїша, а єсє наше старѣцтво, які бо стратїті сілі Русь, на тѣхмо запасїщах со врзї наша. А крѣвє іх оудобїша земѣ наше. Сущї бо Богунї, які со Перуном

дѣляшуца, накувѣндла мечі сва до враг ініх. Ми же імо помоліхомо се
намо у помоці...

Русь бо устроїлася на Землю тую до сього. О той час ішли до Києва
варяги з гостями і побили хозарів. А каган хозарський рече до Скотеня,
помочі вимолював. Одвергнув те Скотень і рече: "Ібо сі поможете самі
собі". Віче руськолуні веліло діяти кола [*оборону] свої, то ворожа
сила іде до землі Воронженця.

Воронженець був древній, за многі віки уставлений, окремлений
[*огорожений] от налізення [*нападів] навколо. А та врожина іде до
Воронженця і взяла той, так осіла. Се Русь огорожена од западу Суні¹,
а ішли інші до Сури на полудень і Суражград утвердили у моря, іже
греки мали. Там кріпив град Сураж Білояр.

Криворіг, був той час князь русів, білого голуба пускав: куди той
летить – тамо іти. А той полетів на греків. Криворіг наліз на них і
розтерзав тих. Тут бо греки, як лиси, хвостом вертячи, дали
Криворогові золоте руно і комонце срібне². І те Криворіг се удержав
на Сурожі. Вони же, греки, були навколо них. Криворіг догодився, аби
руси відкрилися там. А потім греки наверхли на них боянів у залізах і
побили їх. Багато вержено єсь крові руської до пауди³, і не єсть стягу
[*поблажливості] було русичам. Ілірійці рекли ж: "Єсть глупці, і самі
притечемо [*прийдемо] до вас помагати".

Подбаємося на пам'ять їх, яко свою Землю Руську удобили, і все
наше Старотцтво, які бо стратили сили Русі, на тих запасищах
[*бойовищах] з ворогами нашими. А кров їхня удобила Землю нашу.
Суцці бо Богуни⁴, які з Перуном ділячись, накували мечі свої до ворогів
ініх. Ми ж їм помолимося нам у помоці!

¹ Тут і далі "Сун(і,є,ь)" означає "Сонце". Кінцева літера може не читатися.
"Сун" є також складовою слів "Хорсун", "Ясун", "посунь", "асуне".

² Перекладачі ВК під комонцем розуміють коник чи кінську збрую, руно не
перекладається – це руно чудесного золотого барана, що пов'язується з відомою
грецькою легендою за участю Ясона. Спробуємо розгадати значення цих
символів. Як правило, коли здають місто, то пропонують від нього ключ, який
можуть подати на блюдці. Можливо, така атрибутика і була запропонована. Під
"комонцем" потрібно розуміти судно (порівняй: посуд, посуд, від яких виводять
це слово). Судна-човни, як і хати, часто закінчувалися кониками (див. іл. –
комонце), а з конем пов'язаний срібний Хорс-Місяць. "Комонце" нам нагадує
також "камін" – своєрідний човен, в якому перебуває золоте вогнище – зародок
Сонця. На щоглі судна-комонця розпинають вітрило (руно часто теж показують
розпростертим, в тому числі, і на скіфській пекторалі: див. іл. – руно), а на вітрилі
відображають Золоте Сонце. Вітрила могли робити зі шкіри. Сонце символізує

Агнець Божий: "...на агнів, які бо суть діти од Суре (д. 6є)". В цій ситуації хрестоподібна щогла, на якій кріпиться вітрило, виступає ключем. Так єгипетський хрест анкх називають "ключ життя", "ключ Нілу". Щогла як фалос-ключ відкриває вмістилище судна, скрині, міста - з цими образами пов'язане жіноче лоно. Під "руном" могла розумітися хоругва (аналог вітрила) з гербом міста. Ще варіант: "Суне спить на одрі золотому" (д. 26), що є практичним використанням руна чи вітрила.

³ Можна перекласти як "до низу, додолу" (пор. на д. 18б: "руська кров на ту землю лилася до поду (поде)", на д. 17б – "поуде"). Яценко і Лозко перекладають довільно: "пролилося на тій землі". Ще можливий варіант: "до паводи", тобто кров лилася рікою.

⁴ Під *Богунами* потрібно розуміти воїнів, що загинули і потрапили до Полку Перуна. У Яценка і Лозко – "Боги", але зміст у такому випадку неправильний, і втрачається частка "ні".

Дошка 4г

Соурожіу бо святоу биті над ни. А ідемо камо віждемо: земѣ горіа а луцѣ морія.

А і то всенко ден ко Бозѣм зрящемо, якові єсь Свѣт, єго же рѣчемо Перун, Дажбо, Хор а Яр і іно імени. Тако спѣвахом слву Бзѣм а живехом милостіу Божьску до неждѣ живота.

Се гонзімо Сурож, а біє вразі наша, іже соутє на темѣзі ямі ползщімі, а грязяще сутє намо болѣм а Марѣм-Марою а концем живота всенщскім. Явітисє Бгу сілну а біяті тем мечем-молніім, а та іздхнє.

Суріа свѣті на нь а до нь а відімо всящская. Первѣ бо слва Суріу-Стлудіду є, тень іждене злая. Із тея темѣ іздися, іздибшесє зло племєно дасуво. А то зло племєно на Пращурі наша натецѣ і налѣзе. І яся мнозѣ утщєні а умаржені. А тоі Оріє-старотець рѣчє: "Ідемо од земѣ тоя, ідѣже хуніє наша братчі забіуть. То бо то крвіві ошасті звѣрші скоті наша крадщі а дѣці збіящі".

А то бо то староцець рѣк: "А течахом до ініа земѣ, якова тече мєди і млєціма, а ієсь та земѣ". А течаху всі і синове тріє од Орію. Бяше ті Кіє, Пащєк а Горовато, окудь тріє слвні племєни істкша. Синове бяші хьробріє, водчі друужіном. А тако сє сѣдщє на комонія а тѣчеху. За нь ѣдє дружини мландєнчі, скоті – краві, повєнзи бищі а овцці; тѣчашєті дѣцкі, староці, матерє, жені, якоже марьніє людіа. Тако ідѣша до плoudнѣ, до морѣя, мечєма разіша врзі. Ідша до Горє вѣлікія а до пуді травніа, ідѣже бяшєті злакоум мнозѣма. Тамо сє усєвсє Кіє, іже бяш строіщєм Кііву. Та то бя Стл Русєк.

Многія крвѣ стіюіща тиі оход сльяном. Антіє не брєгоша злом а тѣкѣша, камо Оріє рѣкстє. Ібо крвєнь є сьватая. А крять наше про то рчєшє, жє сьми всі єсьмѣ русічі. Нє слоухатєсє вразѣм, іжє рєкут: "нѣстє доблія". Од оцє Оріє ідѣмо, а тоі час од часу сє нарждаєця средє ни. Свіжєсь ськ, бо єсь по самія смъртє...

Наззбєнджємо сьми такожє ільмці, якові насо храніша. Нє ідінѣ, а с нама сосліяхусє а крять сє даєі намo. Дривѣ бя на Русі хзаріє, днєс єсва вѣрязі. Ми ж єсьмі русічі ніколі нє врязі...

Оставхом на сурю млєки нашя во травѣх за ночі, утлчємо до нь щалю а іні трвія, яко жє рѣкша прастарoці, а даімо сє сурітіся. Я пімо трічі во слву Богом пєнтокрт дєннѣ. Та бо то нашя стара потчіна Бозѣм, длужна єсь потребіті, а трєбѣ та буді повязом мєзі ни.

Ані Мара, ні Морока нє сміѣмо славіті. Ті бо то діви соутє наше нєщасть... Нашє Дідо єсь вє Сврзѣ...

Сурожу¹ бо святому бути над нами. А ідемо куди відомo: землі горні і лукомор'я.

А і то всякий дєнь ко Богом зримо, які єсь Світ, його жє рчємо Перун, Дажбо, Хор і Яр і іншими іменами. Тако співаємо славу Богом і живємо милістю Божиською до утрати живота.

Сє втрачаємо Сурож², і там вороги наші, іжє суть на темєзі Ями³ повзаючими, і грозять суть нам болєм і Маром-Марою⁴ і кінцєм живота всьчєським. Явитися Богові сильному і бити тьму мечєм-молнією, і та іздохнє.

Сурія світить на нас і до нас і видимо всьчєська. Перва бо слава Сурію-Світлодіду є, тінѣ ізжєнє злу. Із тієї темєні ізійшло, іздибилось злє плємєно дасуво. А то злє плємєно на Пращурів наших натчє і налізло. І були многі утиснєні і умаржєні [*убиті]. А той Ор-старотєць рчє: "Ідемо од землі тої, дє ж хуни наших братів забивають. То бо то криваві хвостаті звірі скотину нашу крадуть і дітєй забивають"⁵.

І то бо той старотєць рік: "А тчємо до іншої землі, яка тчє мєдами і молоком, і єсь та земля". І тчуть [*пішли] всі і синів трєє од Орія. Були ті Кий, Пащєк⁶ і Горовато, откуди три славні плємєна істєкли. Сини були хоробрі, водчі [*провідники] дружинам. І так сє сіли на комонєй і тчуть. За ними ідуть дружини млєдєчі, скотина – корови, пов'язані бики і вівці; тчуть [*ідуть] дітки, старотці, матері, жони, якож мирні люди. Тако ішли до полудня, до моря, мечами разячи ворогів. Ішли до Гори великої і до долини травної, дє бути злакам многим. Тамо сє усівся Кий, іжє був стріщим [*будівничим] Києва. Та то був Стол Руський.

Много крові стоїв той похід слов'янам. Анти не брегли злом і текли, куди Ор рік [*указував]. Ібо кровень є свята. А кров наша⁷ про то рече, що ми всі єсьм русичі. Не слухайте ворогів, іже рекуть: "не єсть [у вас] доблесті". Од отця Орія ідемо, і той час од часу се нарождається серед нас⁸. Зв'язано се сяк, бо єсь по самої смерті...

Не забудемо ми також ільмерців, які нас хранили. Не єдині, а з нами злилися і кров свою давали нам. Древно були на Русі хозари, днесь єсь варяги. Ми ж єсь русичі, ніколи не варяги...

Оставимо на сурю млеко наше в травах заночі, утолчемо до нього щалю⁹ й інших трав, яко же рекли прастаротці, і даймо се суритися. Її пиймо тричі во славу Богам п'ятикратно денно. Та бо то наша стара потчина [*пригощання] Богам, повинні єсь потреби́ти, а треба та буде пов'язом межі нас.

Ані Мара, ні Морока не сміємо славити. Ті бо то диви суть наше нещастя. Наші Дідо єсь в Сварзі...

¹ Тут "Сурож" потрібно розуміти як Сонце.

² Мова йде про захід Сонця. Можливе порівняння: захід Сонця тотожний захопленню ворогами міста Сурожа, про яке згадується в попередній дошці 4в.

³ Яценко і Лозко перекладають "у темній ямі". Приблизно так пишеться назва англійської річки Темза, що перекладають як "темна". Можливо, мається на увазі Бог Яма (див. д.22, і 28), що протиставляється світлому Богу.

⁴ Ім'я цього *дева* можна порівняти з назвою каменю – *марму(о)ру*, з якого виготовляли для знаті гроби: "Вложиша (тіло Володимира) в корьсту (назва труни близька до Хорса-Місяця. – С.П.) мороморяну".

⁵ Виходячи із загального тексту, мова йде про потойбічний світ із злими силами, і отець Орій, який тотожний Ярилу, виводить людей із того страшного місця. Вислів "ощасті звѣрші", переважно перекладають як "хвостаті звірі", а у Піддубного – "балухаті звірі", що можливо, якщо "ощасті" читати як "очасті" (тобто з великими випуклими очима). Див. також у словнику **Хуни**.

⁶ Пащек – Щек. У цьому варіанті ім'я нагадує слово "пащу", що цілком відповідає значенню Щека як Змія, а його образ ставився з пащею на носі човна. Аналогічно на грецьких кораблях попереду малювали голову, а сам корабель як велетенська риба (див. Словник ВК). Існує слово "пащека", що поєднує "пащу" і "щоку".

⁷ Тотожний вислів був на початку дощечки 3б: "Ін бо кървень є сьватая а крявь наше".

⁸ Тут показано, що Орій, як мітологічний персонаж в образі Сонця, має відродитися. До нього прирівнюється визначний лідер, який ставав на зразок месії, що мав вивести народ на праведний сонячний шлях.

⁹ Яценко перекладає як "щавлю", а Лозко – "шавлію" (лікарська рослина). Можливо, це хміль, який широко використовують для закваски хмільних напоїв.

Дошка 5а

С пондробенце се зачаті намо тиа околи. Рчемо такижде: ляти до Діроу за тенсенце пентеста ідоша Пради наши до Гуре Карпанеске а тамо се осѣднеша, а живя кладно. То бо роді сен правішася од оці-родці. А старенце родоу бя Щ(є)к, од оірян тоі боуще. Паркун бо ни сен благоволяшлен, бо то утчехомси. А тако сец бях живут пенте ста ляти, а тамо (у)тчехомсен до восхдяцу Суне а ідехом до Ньпре. Та бо рієка єсе до морнже тецяі. А то полуноце сядше на не. А сен іменова Непре Препенте, яко бо вутце сен іменова Непре Препенте. А тамо осендешіа пенто сент ляти. В(ѣ)че сен правіша сен, а тако Бозема хранівен одо многіа, рчєси язєнце.

Ілерув бяща мносте, тамо оседіци огніщани. А тако бо скотіа сен венденце во ступиа. І тамо тако Бозема сен храніті можяшет. Ако рцеві, одєхне а пенжіяшеті многа злато а богаце живхоста.

З підкорення¹ се зачаті нами ті околиці. Речемо також: літ до Діра за тисячу п'ятсот пішли Прадіди наші до Гори Карпанської і тамо се осілися, і живя кладно. То бо роди се правилися од отці-родці. А старцем роду був Щек, од оріян² той був. Паркун бо нам се благоволив, бо то розтеклися [*поширилися]. І так се був живіт п'ятсот літ, а там потеклися [*подалися] до восходячого Суне і ідемо до Непра [*Дніпра]. Та бо ріка єсь до моря тече. І то полуночі сіли на ній. І се іменовали Непро Прип'яттю, яко бо отці се іменовали Непро Прип'яттю. І там осідалися п'ятсот літ. Віче се правило сім, і так Богами хранимі од многих, [що] речуться язичниками³.

Ілерів було множество, тамо осілися огнищанами. І так бо скотина се водилася в степах. І там тільки Богами се хранитися могла. Яко речено, оддохнули [*відпочили] і накопили⁴ много золота і багато жили.

¹ Варіант Яценка, пор. на д. 25 слова: *подробє* і *подробентє* (підкорили, поневолюєте), тобто від кореню *роб* (*раб*), що може бути пов'язано з роботою. У Гнатюків – "подробиці".

² Від отця Орія.

³ Нарікаються язичниками. У Яценка "які звалися язиги". Лозко перебудувала речення на "називаючи себе язичниками".

⁴ Гнатюки розбивають це слово на "Пенжі" та "ящєті" і пов'язують з Пенджабом, що є недоречним (див. з цього приводу д.7є і пояснення слова "Пендеб" в словнику ВК). Можна зрозуміти слово "пенжіяшеті", як "накопили", пор. гроші: *peniaze* (слов.), *peníze* (чес.), *pieniądze* (пол.).

Дошка 5в

Сіце се іезенце одовратішасе до полудене а само нехая іни. А тако ідша, наведне скотіа – говада своє і бєща. Ту птіци сріяща мноства, течіящєті до не. А ті то галча і врані од яді летіяі, а бясте яде веліка в ступіях. То б ти плємени о костобце налязяі, а сіцѣ отверєжіті рани многая, а крвє ліяша ту. Внєзапи главє саякша врзіям свєма, а тия сугє врани ядла.

А тако Стріби свіщащугє во стпіях, а Боряє гундяшгє до полунщє небеспєнцєтєса ни. Бія ту сѣча веліка: єнзіцє а куствобцє сє разіті со зліє угєчєцє а вори говіяд нашєх. А тако бяшгєт уборіца тая о дваста ляти. А наше родічє тєчяшгєті до ляші, прєбєндє ни сугє а тамо сядша.

За сти ляті бяші тамо годє Ієрмєнрєхє а сє злобящи на ни. А ту бяша уборцє вліка, а годє бя потсєняна а отрщєна до Дончє а Донє. А Ієрмєнрєх піяі віна – любі братр єстє позє воявєндє наши. А тако сє угтворжєшгєтіся. Бя жівугє новє.

Тож ці язичники одворотилися до полудня і самі не хаять інших. І тако ішли, ведучи скотину – говяда свою і биків. Тут птиці зріли множество, [що] текла [*летіла] до нас. А ті то галки і ворони од їди летіли, і була їда велика у степах. То бо ті племена від костобців налізли, і ті отвержили [*відкрили] рани многі, і кров ллючи ту. Внєзапно глави сікли ворогам своїм, а ті сугє ворони їли.

І тако Стриби¹ свистять во степах, а Борея² гундів до полуночі, небєзпєчугєчи [*тривожачи] нас. Була тут січа велика: язичники³ і костобці сє разили со злими втікачами і ворами говяд наших. І так була уборица тая о двісті літ. І наші родичі текли [*відійшли] до лісів⁴, прєбули вони сугє і там сіли.

За сто літ були там годи Германаріха і сє злобились на нас. І тут була уборица велика, і годь була потісєна і отрощєна до Дінця і Дону. А Германаріх пив вино – любим братом єсть поза воєводами нашими. І так сє угтєрдилосєя. Було жівотє новє.

¹ Вітри підвладні Стрибогу.

² Можливо, тут мається на увазі просто буря, бо за грецькою мітологією Борея – Бог північного вітру, а в даному випадку він дує навпаки.

³ Яценко вважав, що під цим словом потрібно розуміти плем'я язигів (див. ще подібні на д. 5а, 6г, 18а).

⁴ Гнатюки подають "до ляхів".

Дошка ба

Од Оріє то сео б'ящі наши отце со боруси одо Ра-рієце до Непрени а Карпанєске – Велка Држава. По родіє ти се праві ті одо родіче а Вѣча. А всак род на імена све родіче, кіє соутє правіще і окуд іде до Гуре тако. А тамо єсе коняже а воєвєндце-вутце, люди да бранітисє одо сва врзі во славу Перуніу!

А сіц Дажбова помуга навртисє на (н)и. Тако бя Доржава та Руска одо руси. А борусіце ту бо борі, а велка непрстана б'яшєтє вшак час, а многа сѣча суби, а бо то врзєма начатвєна а нчє нескушєна до концєа, тако роміє а (г)одє.

Ту бо Єрмєнрєх іде до нѣ а налзє на нѣ. І тако потлацєни смє б'яхомє одо ромє і настчєнєа одо годє – мєзє два огніща тлятє а сє паліті. А ту бя велка бїда: а жнєва наши опалєна, і нічє сє ліш'яно она, нєні жє димє і попелєщє.

То бо прелєнтє до ни Птіцє Бжєска а рчє: "Одоітє до полунощє а натятєсє на нє, колїждє ти ід'яхутє до сєли наши". А по тє бєштє а тако. Утворащє удшє до полунєщє, а натчємо сєн на нє, а роспрїяя тая. "Овїтєзєтє на нє, а тако ід'яшєтє до нє, а ставїтєсє стаунама по Данаю."

А ромі до ни сє врзєтєшашє а біяі сє много. Ту борзо утцєнє: б'яша простєглавіті ни, а тако смє простїглавіхом єіє. А то тєма бя воі упростєглавєнєх. Вєльцє снєзє, хлади, глад моучїша наши людїє. Бо ставаяі трцє а лішашєс'я бєзо вшє, она тоїкратє вєльцє устрадашєс'я, бо незалєглєсті імаі а ту твр'яі.

Од Ора то с'ього були наші отці з борусами од Ра-ріки до Непрени [*Дніпра] і Карпанська – Велика Держава. По родах тих сє правили ті од родичів і Віча. І всяк рід на ім'я своїх родичів, які с'уть правили і звідки ішли до Гори¹ також. А тамо єс'ь князі і воєводи-отці, люди да бранітьс'я од своїх ворогів² во славу Перуну!

І так Дажбова поміч наvertsалас'я на нас. Так бя Держава та Руська од русі. А борусичі тут бо боролися, і валка неперестанна була всяк час, і многа сїча була, і бо то ворогами начата і нині нескушєна³ до кінця, тако ромєї і годи.

Тут бо Германаріх іде до нас і наліз на нас. І так потовчєні ми були од ромів і настигнуті од годів – міжи двох огнищ тліти і сє палати. А тут настала велика бїда: і жнива наші опалєні, і нічого не лишилося нам, нині жє дим і попелищє.

То бо прилетіла до нас Птиця Божєська і речє: "Одїйдіть до полуночі і нападєтє на них, коли ж ті підуть на сєла наші". А по тє було і так.

Утворили відхід до полуночі, і натечемо це на них, і розпріями [*розбили] тих. "Озвितяжите на них, і так ідете до них, і ставитеся станами по Данаю."⁴

І роми до нас се вверглися і били се много. Ті борзо спішили: хотіли простеглавити [*обезглавити] нас, а так ми простеглавили їх. І то тема [*багато] була воїнів упростеглавлених. Великі сніги, холоди, голод мучили наших людей. Бо ставали [до] бою⁵ і лишалися безо всього, вони багатократно вельми устрадалися, бо незалежність мали і ту творили.

¹ Мова йде про гори Карпати.

² У Лозко помилково "до Сварги".

³ Дослівно – "нез'їдена" (кушати – їсти), також близьке до "нескошена" (принцип той же). Може бути в значенні "несплачена" (куш – винагорода, сплата).

⁴ Судячи за відмінюванням це продовження настанов Птиці. Інші змінюють відмінювання, щоб визначити дію русів у минулому часі.

⁵ Яценко перекладає "втікачами", Лозко – "повертаючись". Порівняємо: "Таде комоньства іронште утърче [*вступила в бій] а росбіяі годь." [д.4а] або "отрце [*відбив] Гуларека одє Вороненце" [д.6д]. Тобто мається на увазі слово "торцем", "торч", яке тут замінено висловом "до бою".

Дошка 6Б

Себто по сти двадеңсенте ляти бране годє, напіраєма задѣ егуншти а бренде, шедша до полуноце мезе Ра-рієка а Дівуна а тамо то препадне. Іерманрех а Гуларех вед ю на новѣ землє. Се бо егунште со брендема а говіяди сва есте ста на тої краіє. Тамо бя многа комонєва а говіяда, трава злачна, а Вода Жіва.

Ту бо Гуларек прівед нова сила све, а одразівше егунште же за главе многа, а теце на ни. Ту бо родіцеве соубрасе на комоніях а врзешеса на нь. Зура сѣче бяшеті тамо трієдесенте ден. А руси поустша годє де земе сва, яко та обєтова биті з ни.

Тежце времени наста. Налєзе на ни ромове од Данає, грці – ополєнде, а годє – ополонце а полденє. Та бо то велка зла не дѣляше. А ромове бяшеті во грдлѣх данаістєх, на ни взіраша а тако ждєх. Та то боря бяшеті намо веліце трвава а ніце же угодна Бзем а людієм. Се бо то не імяхом іна прібєзенце, яко она.

А обірахом кнезе од вутце, ти бо бяшетє од Овсенє до Овсенє, коєма же платхом данє о полюдіа, а страшащєся водяхком стади сва, а робіхом земе жітва нашія. Тако бяхом стапєндесента ляти а творіша прю велку всеякоден о егунште а о годє, а ніщо о берєнде. Те бо ста

імяі кнѣза Саху а тоі, премудрѣ, міра глядах од руси а бя наше друг. Бренда ходяі потіху. Се бо єгуншти соуте ворове, а боря с німа бя теншка. Та бо твергасе ста ляти а єгуншті остасешася на гдѣстѣі земе.

Себто по ста двадцяти літах брані годи, напіраємі ззаду єгунцями і берендеями, відійшли до полуночі межі Ра-рікою і Дівуною [*Двіною], і тамо то припали [*осіли]. Германаріх і Гуларех привели їх на нові землі. Се бо єгунці з берендеями і говяди їхні стали на тому краї. Там були многа комоней і говяд, трава злачна, а Вода Жива.

Тут бо Гуларек привів нову силу свою, і одразивши єгунців же за голови многі, і тече на нас. Тут бо родичі зібралися на комонях і вержуться на них. Сурова січа була там тридцять днів. І руси пустили годів до землі своєї, яко ті обіцяли бути з нами.

Тяжкі времена настали. Налізли на нас ромове од Даная, греки – [з] ополудня, а годи – [з] ополуночі і полудня. Та бо то валка зла не ділила. А ромове були во градах данайських, на нас взирали і так ждали. Та то боротьба була нам вельми тривала і ниць же [не] угодна Богам і людям. Се бо то не мали іншого прибіжища, як її.

І обирали князів од отців, ті бо були од Овсеня до Овсеня¹, котрим же платили данину з полюддя, і страхалися водити стада свої, і обробляти землю [для] житва нашого. Так були сто п'ятдесят літ і творивши прю велику всякодень з єгунцями і з годами, а ніяк з берендеями. Ті бо стали мати князя Саху, а той, премудрий, миру глядів од русів і був наш друг. Берендеї ходили потиху. Се бо єгунці суть вори, і боротьба з ними була тяжка. Та бо тривала сто років і єгунці осталися на годській землі.

¹ У Лозко "Овсяної", і вона вважає, що князів обирали восени.

Дошка 6в

То се заяві замержеце а ста гради градяшете – Хоросун а іна возденя. Русколане, раздерена смутамі, ста творяшети на полуден, а борусе – на полноще. Бя многая утерпѣнія. Тобто породіце не хтяі, аби боруське родіа соєдна о Русколане. Про то же два вієтва тая іменовашасе Велка і Мала Борусене. Суренже сен а зва Суренжка Руса.

А борусе праборя, тако бя тамо не праборе, а долга вржда мезе родіа раздірашети борусене на часте. Тако борусенже не могла статі грѣціом, а скуфі наступене. Та то бѣшети жлута, а руси бѣшети руси а медроочітіє. Сілна а неунавне пря ошед непрстане, а колі же на

Суренжене не басте кнеженце силна, або грѣе даваяі вразѣм віцтче, яко і нам.

От оце Ореа а до Діру баста тисенцпатсенто ляти. Сеце парце наше вієста медвена мече, так убо Твастере іма рече удієляті желзвена а брате комоне, яковже течяша од Бозе до ни. Тако бя Русколане силна а тврда, то бо то от Перуніа одержаше ни. Колікрате ізволокша мече а одерза на врзі, одтрче я сва теребо. Вутце за Ореа рода славена а сілна, якови же Осуру біяі, а Ігѣпет, а Астаре. На ті же часе не імамехом єднаота а бяхом ста, яко воца безо Влеса. Тоі бо рекл о ни, яко імѣмо ходяті пшімо, негда же кріва, а того не слоухашехомся.

То бо то парце убіряі велку часте руси, Набсуру потчена. Не стрежененцесе бо тая одо вразех, а тако налзе на ова – Адомору звѣтася. Ідша клоніті главе сва подо вразке біче. Та то силна вршті натечена обо тріє. А ті то ходяше со говіяде до заходу Суре а тамо се страті. Наше же людіє ідыше до поде Набсурсара, за тем то ідыше на Суре Агіпѣтесте.

То се заявили намірятися¹ і стали гради городити – Хоросун і інші возвели. Русколань, роздерена смутами, стала творитися на полудні, а боруси – на полуночі. Були многі утерпіння. Тобто породичі не хотіли, аби боруські роди з'єдналися в Русколані. Про те ж дві вітки ті іменовалися Велика і Мала Борусень. Суренж цей і звався Суренжська Русь.

І боруси приборолися, тако було там не приборство², а довга вражда межі родами роздирала борусенів на часті. Тако борусенці не могли стати [проти] греків, і скуфи³ наступали. Та то були жовті, а руси були русими і мудроочими [*синьоокими]. Сильна і неунавна⁴ пря ішла непристанно, і коли ж на Суренжені не було княжества сильного, або греки давали ворогам віцтче⁵, як і нам.

Од отця Орія і до Діра було тисяча п'ятсот літ. Сіце парци [*перси] наші знали⁶ мідні мечі, так було Твастирі⁷ їм рекли удіяти залізні і брати комоней, які ж течуть [*сходять] од Богів до нас. Так була Русколань сильна і тверда, то бо то од Перуна одержали ми. Кількокрратно ізволікали мечі і одержимо на ворогів, відкидали їх [од] своїх требищ. Отці од Орія рода славні і сильні, які же Осуру (Сирію) били, і Єгипет, і Астару. На ті же часи не мали єдності і залишилися, як віск без Велеса. Той бо рік о нас, як маємо ходити прямо, ніколи же криво, і того не слухаємося.

То бо то парци забрали велику частину русів, Набсуру підчинили. Не стережуться бо ті од ворогів, і тако налізе на них – Адомору звітася⁸.

Ішли клонити голови свої під ворожі бичі, та то сильна вертілася оточена між трьох. А ті то ходили з говядами до заходу Суре і там се стратили. Наші же люди ішли до подолу⁹ Набсурсара, за тим то ішли на Суру Єгипетську¹⁰.

¹ Варіант "Експертизи ВК": від пол. "zamierzać" (мати намір, планувати). У інших переважно "заявилися із-за моря".

² У Яценко і Лозко – "війна". Можливо, мається на увазі, що боруси хотіли один одного приборкати (підкорити, усмирити), а насправді ворогували.

³ Тут народи Азії, скотарі.

⁴ Неунавна, безупинна. Для розуміння слово розділимо на частини "не у навна", Нава – місце спокою і кінця життя.

⁵ Слово неясне, Яценко подає "відкупне". Можливо, мається на увазі, що греки, хитруючи, платили русам для війни з ворогами, але й тим ворогам платили, щоб билися з русами.

⁶ В оригіналі "вієста" – вістили.

⁷ У Яценка і Лозко – майстри (ведичний Тваштар – "майстер", "творець"). Лозко пояснює ще як епітет Сварога-Творця, отця Богумира. Пор. англ. twist – повертати, вигинати, звивати. Сварог як Творець породжує Сонце (життя) і повертає по колу назад через вісту-зорю, тобто Сварог – обертаючий.

⁸ В оригіналі "Адомору звѣтася", у Яценко і Лозко – "Адомор звався той" (існує ім'я Адомар, але цього історичного періоду нами не знайдено), Гнатюки вважають, що то образ (демон) смерті – "вели до погибелі". Тобто розуміємо слово як "віддали життя" ("віта" пов'язане із життям, світом, цвітом). Ще, як варіант: мова йде про Тадмор (Пальміру), тобто маємо: "Адомору підкорилися (звітувалися)".

⁹ У Яценка і Лозко "на долини". Тут мається на увазі, що люди пішли під Набсурсара, тобто у його підпорядкування, наприклад: Київський Поділ є не тільки місце робітників у долині (низу), а й підлягає Києву.

¹⁰ У Яценка, Лозко – "на Сирію і Єгипет", приймаємо варіант Гнатюків – "на сонце Єгипетське". Старогрецькою – Айгюптос.

Дошка 6г

Длугва бѣшете лѣти одерене трватесе. А тако пршеде дня, руси утецеша одо Набсурсару. Парце бо не текоша за не, а тако ідѣи до краіе нашех а тамо бо сленша пѣснеша наша до Інтру. А вола насє, абихом сталє вѣроваше, бяхом ста со Бзєх нашех, а до свє Бзє не нутє.

Нашє отсє єдіне смє хомита носѣшете імяхом, а ніколе смє називате інакожде, яко єзеце, колі бо одерєнь баблуську терпѣи. А князем іх бѣ ту Набсурсар, кій бо іхва подчіняшет. А тѣ сва юна даяі до воє а тягєндло до чурси а чресл на лані та утерпѣніє імяі. А ти бія кіємі, то

терпя не могостехом тако а не можахом, а рцемо іма: же ста не імами до середьця наша.

Яко в теї день, колі бьашет велка трясева а земєвретенъ, а о врзєсѣх бисва до Сврзе. Тамо комоньве а воли метяшєся а врще. Заберєхом све стади і вержехомся до полуноще а упасєхом души наша. А тако Бзѣма хранєнстє будєва, а нїже споцєно трацємо сині сва а сва дщєрє, а тако жени. А будєхом одє простє сва – ужєі сва стєхом. А не бяхом смє тєнти, єжє ідша на чєлє ратє, а обєрєньсє до тьвє свє, а ходяхом бо нїже псїє. Потомїцє смє Славунє, в грді смє биті можашєм а не брєжєхом єства.

То бо Магура спѣва пѣснє сва до сѣчє. А тая Птиця од Інітра ідє, бо Нітро бя а прєбєндє до вѣк. Інтра само, кїє да Парунє сва бранє, абистє тїє да вржєшєт ю до зємє. А да прїбдє яровєн а шєд о лунчє. А лѣпє імємо сєн согмізєтє, нїколї бо сва битї одєрєнцє а жрятї бозєм іхва.

Довго бути літам одєрєня триватися. І так прїйшов день, руси утєкли од Набсурсара. Парци [*перси] бо не текли [*гналися] за ними, а так ішли до країв наших і там бо слухали піснї нашї до Інтри. І воля наша, аби стали вірувати, залишилися з Богами нашими, і до своїх Богів не нудили.

Нашї отці єдинї хомита носити мали, і нїколи ми [не] називалися інакшє, якє язичники, коли бо одєрєнь вавилонськє терпіли. А князєм їх був той Набсурсар, який бо їх підчиняв. А ті свою юнь давали до війська і тягла до чурси [*каналів] і до чресєл [*плугів]¹ на лани та утерпіння мали. І тих били киями, то терпіти не могли таки і не втерпіли, і рекли їм: цє стало не прїємно до сєрця нашого.

Яко в той день, коли була велика трясева [*землетрус] і землеверетенъ, і вержєтьсє був до Сварги. Там комонї і воли металїся і вертілїся². Забрали свої стада і вержємєся [*кинулїся] до полуночі і спасли душі нашї. І так Богами хранимї будємо, а нїж почислєно втрачаємо синів своїх і своїх дочок, і також жінок. І будємо од простоти своєї – вжє своїми ставши. І не будємо ми тими, іжє ішли на чолї ратї, і обєрнємєся до того свого, і ходимо бо нїже псїв. Потомки ми Славунї, в гордостї ми бути можемо і не бережемо єства.

То бо Магура співає пісню свою до сїчі. А тая Птиця од Інітра ідє, бо Нітро [*Індра] був і прєбудє до вікє. Інтра само, який дав³ Паруну свою бронь [*зброю], аби той да верг її до землї⁴. І да прєбудє⁵ яровєнь і йшов до лунки⁶. І ліпо маємо сє згинути, нїколи бо нам [не] бути одєрєнці [*в рабствї] і [не] жертвувати богам їхнім.

¹ У Лозко помилково "і тягли дочок їхніх за чресла".

² Як варіант: "врще" – верещали (пор. вирещаті на д.1).

³ У Яценко і Лозко "да" – "віддав", але надалі в тексті "да" йде в значенні "хай".

⁴ В автентичному тексті Миролубова є "до земе", у Яценка – немає, Лозко у перекладі це слово також не ставить.

⁵ У Яценка в авт. тексті "прібде" – перебуде, у Миролубова (у кн. Лозко) "приведе".

⁶ У Яценко і Лозко "на луки". Лозко пояснює "яровень" як дощ. Можливо, йде мова про чоловічу силу, насіння (дощ), а лунка – символ жіночого лона, куди має іти яровень; луки тотожні лунці.

Дошка бд

То бо жречіє о Вѣдѣ сен гобзяншеті рѣкоста, а тую украде одо нь, а не імахом нині, колбо не імахом бренди наша а бояні. Так бѣхом сте невѣгласіє до конце і окуду сме.

А то боляр Гординя, кіє біяі годє в лята десентє ста тшетіяго одо Карпенске ісходу. А тен, яко Трієдореі, іде без страху на не. І боляре Сегеня, іже убів сина Іерменреха а отрце Гуларека одє Вороненце. Тамо бя остала Русє Бороуска а Русколанє.

Так іще імами стєндентєсє од вразєх нашєх слов. Околи тая імами вѣстєтє, а не можахом єсьма вієрітє дє сець оглубнѣ всако слво, рѣчєно до ни.

А то Зоріа свѣтє до нь, а утро ідє до нь. А тако імємо Вѣстнека, скакава вє Сврзє, а рчєхом хвалу а слву Бзєм. Та бо Сурєнж огрєчєна іє, а не будє до свє рауська, а тамо бзі грєцькі істутє. А тамо сме неяхом скорбєнь нашу а одєрзєма іна. Да влачє ни син Свѣтєн Інтрув одє тьмє, а імахом ви(ш)нєго допомєнцє нашєго.

А старє часє – сутє нашє благо. Достанєхом од она тврдостє і крпстє, аби вразєм сме отвѣдалі, яко істєть.

То бо жерці про Віду [*Знання] турбуватися речуть, а тую украли од нас, і не маємо нині, коли бо не маємо бренди [*охорони]¹ нашої і боянів². Так залишимося невігласами до кінця і звідки самі [не знатимемо].

А то боляр Гординя³, який бив годів в літо десять сотєнь [*тисяча] трєтьєго од Карпенського ісходу. А той, яко Трієдорій⁴, іде без страху на нього. І боляр Сегеня, іже убив сина Єрманаріха, і відбив Гуларека од Воронєнця. Тамо бо осталася Русь Боруська і Русколань.

Так ще маємо стидатися од ворогів наших слів. Около тих маємо вістити [*сповіщати], і не можемо самі вірити до цьог⁵о глумного всякого слова, [що] рєчєно до нас.

І то Зоря світе до нас, і утро іде до нас. І так маємо Вістника, [що] скаче во Сварзі, і речемо хвалу і славу Богам. Та бо Суренж огречена є, і не буде до свого руська, і там боги грецькі стоять⁶. А тамо ми не маємо скорбень нашу і одержимі іним. Да волоче [*виведе] нас син Світень⁷ Інтрів од тьми, і маємо Вишнього допоможця нашого.

А старі часи – суть наше благо. Дістанемо од них твердості і кріпості, аби ворогам ми отвідали [*відповідали], як належить.

¹ У Лозко – "заборола" (забрала), у Яценка – "борода", у Піддубного – "мудреці". Пропонуємо, за змістом, "брани" перекласти як "охорона" чи "оборона", "броя". Порівняймо нім. brand – пожежа, горіння, а разом з тим все, що пов'язано з пожежною охороною; Семаргл-вогонь – охоронець, борода – символ охорони роду. Також "брань" – це й оборона і битва.

² У словнику Лозко "бояні" – це "бояни, воїни", але перекладає, як в Яценка, "боїмося".

³ Тут "Гординя" може бути у значенні не імені, а "героя", яким названо боярина Сегеню.

⁴ У Яценка, Лозко, Гнатюків – Дарій Третій (перський цар, див. д.8). Але в тексті йде мова про готів, тому краще припустити, що це один із готських воєвод, можливо, син Германаріха, якого убив Сегеня.

⁵ У Яценка – "до січі", у Лозко – "перед боєм", у Гнатюків – "десята".

⁶ Варіант Лозко, Яценко і Гнатюки уникають слова, у Піддубного – "і статуї".

⁷ Можна зрозуміти як ім'я сина Інтрова – Світень, або, як за Яценком, "син світлий", чи за Гнатюками – "син світла". Лозко вважає, що мається на увазі Перун.

Дошка бе

Ті часе соуте велма прчеста, бо те ден же сме такоу ясна а сушна бя, на ни зуріва. Тако жітва се не уронде, а прето ж ідыхом на земе іну, а тамо сме удержехом.

Потлцена бя русе оде гърце а реме, а ти ідша по брезах моренстех до Суренже а тамо утворі Суренж. Крає бо тен есе сурен, дате бо Києву. Се та утвора не добісе, а зеле бо пртяша бяхо.

Та ту бо перве ворензе прідша до Русе. А Асклд сілоу пограмлі кнезе нашему а потлце того... Асклд, а позде Дір, уседнешесе на не, яко непрошен кнз. А ті то княжіте поча. Над она до іста бендшете вутце, а семе го костире хранящ го Огнбга дому тому. А одеврате лік свен од она, яко бяста она кнзе од гръцех крщена. Асклд есе темен воєн, а тако днесе од гръцех освѣчен, же нікієх руси несте, а сенте врви. А тому можахом се смаяте, яко бяста кіморіє такожде оце нахше, а ті то роми трясяі а гърце розметше, яко прасете устрашени.

Ті часи суть вельми прячисті [*бойові], бо ті дні же саме такі ясні і сушні були, на нас сурові. Тако жита се не уродили, а тому ж ідемо на землю іну, і тамо ми удержалися.

Потовчена була русь од греків і ромів, а та [русь] пішла по берегах морських до Суренжа і там утворила Суренж. Край бо той є сурен [*сонячний], підлягав бо Києву. З тої утвори не добилися, і дуже бо прялися були.

Та тут бо вперше варяги прийшли до Русі. І Аскольд силою погромів князю нашому і потовк того... Аскольд, а пізніше Дір, усівся на нас, яко непрошений князь. І ті то княжити почали. Над тими до цього часу були отці, і саме їх костри¹ хранив Огнебога дому тому. І одвертали лик свій од того, яко був той князь од греків крещений. Аскольд єсь темний воїн, і так днесь од греків освічений, що ніяких русів немає, а сете ворове². А тому можемо ся сміяти, яко були кіморії³ також отці наші, а ті то роми трясли і греків розметали, як поросят устрашених.

¹ Лозко "костирє" перекладає як ім'я Костиря. Насправді мова йде про Аскольда, над яким до цього часу були отці (правителі) і він був охоронцем кострів їхнього дому.

² У Гнатюків – "варвари", аналогічно див. д.29.

³ Кімерійці. Див. Словник ВК.

Дошка бє

Ти вутцє предѣляшєт каждую на потрбє, а ту бѣшєт інь сутє а інда твр҃га. А тої Асклд пожєрє богом чіужєм, нє ботє нашієм. Такое бєндє оцове наше, а нєсьми бите інє. А грѣцє хтѣє насє крщашєтє, аби смє забіхом ста Бозє наше а тако сєн обрѣтѣхомсѣ до нь, яко стє одєрєнь бите. Постржєхом сє тоїго, яко прѣстирє, ажє прѣстрєшєша скуфіѣ сва, а нє дашє влцѣм хснїчїтє об агнцѣх, кої бо сутє дѣтїѣ од Сурє. Тому трѣва злєна єсє знак Божьск. А імємь ту бєрѣтє до глєкув, усурѣтї ю на сонма наше, даби пїѣтє о Бзѣх во Сврзѣ модєрѣ а Оцѣ наша Дажба жрѣтѣву творѣшє, а та бо на Нєбї таку жє свєсчєна єсє отоїкрѣтє.

Ті отці приділяли кожному на потребу, а тут була іна суть і іна твор҃га [*творіння]. А той Аскольд пожєрє богам чужим, нє бить нашим. Такими були отці наші, і нє сміємє бути іними. А греки хотіли нас крестити, аби ми забули Богів наших і так сє обрѣтѣли до них, яко ста одєрєнь бути. Постєрежемєсѣ того, яко пастирї, що пристрашили

скот¹ свій, і не дають вовкам хищничати на агнців [*ягнят], які бо суть діти од Суре. Тому трава зелена єсь знак Божеський. І маємо ту брати до глеків, усуряти ту на сонма [*зібання]² наші, даби пити за Богів во Сварзі мудрій [*синій] і Отця нашого Дажба жратву творячи, а та бо на Небі також свячена єсь многократно.

¹ В оригіналі "скуфія". Можливо, що літери "ф" в тексті ВК не було, а була літера на зразок "фіти" (th), яка могла читатися "ф" або "т". Також в тексті спостерігаємо взаємозамінність літер "о" і "у", що могло позначатися в оригінальному тексті літерою "оу". Миролубов заміняв літери на власний розсуд. Звідси маємо два варіанти прочитання: "скуф" і "скот", під цими словами розуміємо або назву племені скотарів (пор. Скотландія-Шотландія), або просто скот (худобу). Син Геракла, від якого за легендою пішли скіфи – Скітес (грец. Skythes).

² У Яценка і Гнатюків – "на Сонці".

Дошка 7а

Слва Бзем нашєм! Імемо істу віру, якова не потребує чловенєнска жертва. А тая се дѣе о ворязі, кїі убо вѣжди жрялі ю, іменоваше Перуна Паркуна, а тому жряша. Ми же сме хом польна жрєтва даяте а одо труди наше – просо, млека а туц. То бо покрпїшем о Коляді ягнчем а о Русалїєх, в день Яров, такожде о Красна Гура. Ту бо то дяєхомо во спомїнь Гуре Карпенсте. А тон час се іменова род наше карпенє. Яко же стахом сме бяше во лѣсѣх, то імѣмо назов дрєвічє, а на полі сме бяшєхом – імено імахом полени.

Тако вшыко еже есе грыце ущекашєті на не, іже сме чловєнкожравцовє. А то лужєва рѣнчѣ єсь, яко нѣсте бо тако во іста, а імеяхом іна повикє. Но тотѣ, кї же хочашєть увранжїдєтє іна, рєчє злая. А тому – глоупен не се борє, а тако єсь, а іна рѣкоста такожде.

Долзе се правїхом родьми. А староцовє венска рода ідша соудятї родїцє о Перунь-дрєви. А такожде імїа тон ден ігрїштїя прєнд очєси старчє, а сілу юну указєншє. Юнацє ходїа борзє, спѣваяї і плясаваї о ти. Тон ден огніщани ідышєтє о мїслєву а прнашєша дічєну строцєм, кїі дієляшє тую о прєнчє люди. І волсві жратву дѣяї Бзем, хвалєнїцє а слву. Рѣкста о часє же годє а о явєнє ворїягу. Ізбрышєтє сєн кнєзє вутцовє, а тїі юнашє вєдєнша до сѣчє зурє. То бо ромїє ни поглєндашє а замїстляшєтє злая на нь. І пршєдша со возє свє а жєлзвѣна броне а утцє на ни. А тому бранїхомсє долзе о нєх а отрчахом сме тая од зємє нашє.

Слава Богам нашим! Ймемо істину віру, яка не потребує чоловічеської жертви. А тая се діє у варягів, які бо завжди жряли її, іменувавши Перуна Паркуна, і тому жряли. Ми же самі польову¹ жертву даємо і од трудів наших – просо, молоко і тук. То бо² покропимо³ о Коляді ягничем⁴ і на Русаліях, в день Ярів⁵, також на Красну Гору⁶. Ту бо то діємо⁷ во спомінь Гори Карпенської. А той час се іменувався рід наш карпени. Яко же стали ми бути в лісах, то ймемо назву дrevичі, а на полі ми бутимемо – ім'я маємо поляни.

Тако всяко же єсь греки наговорюють на нас, іже ми чоловікожерці. А то лжива річ [мова] єсь, яко не єсть бо так воістині, а маємо іну повику [звичай]. Но той, який же хоче вражити іного, рече зле. А тому – глупий не бореться [з цим], а так єсть, і іний рече також [теж саме].

Довго се правили родами. А старотцове венського [венедського] роду ішли судити родичів біля Перунь-древа. А також мали [в] той день ігрища перед очима староців, і силу юну показували. Юнаки ходили борзо [бігали], співали і плясали для тих. [В] той день огнищани ішли на мисливство і приносили дичину старотцям, які ділили тую прочим людям. І волхви жратву діяли Богам, хваленицю і славу. Рекли про часи ж годів і явлення варягів. Ізбирали се князів отцове, і ті юнаків вели до січі сурової. То бо ромеї нас поглядали і замислили зле на нас. І прийшли з возами своїми і желізною бронею і пішли на нас. І тому боронимося довго від них і відкинемо ми тих од землі нашої.

¹ У Лозко – "з мішком повну".

² "Бо" Лозко переклала як "Боги" і в інших місцях, але це, вважаємо, є помилка.

³ У Лозко – "підкріпимо".

⁴ Напевне, мова йде про кроплення кров'ю ягняти аналогічно біблійним обрядам.

⁵ У Яценка – "весняний".

⁶ Непослідовний перелік свят, адже Коляди святкують з 25 грудня до 6 січня, Русалії – з 1 травня до 13 травня (Проводи Русалок), день Ярила – або 25 березня – рівнодення, або 23 квітня – День Ярила (Юрія), Красна Гора (Радуниця, Проводи) – 1 квітня. Можливо, в давнину під цими святами могли розуміти щось інше.

⁷ У Лозко – "Богам даємо".

Дошка 7б

А роміє, венде, яко дрзі смє о животє нашєм а понєхъша ни на то. Тако гръціє хотяй одєренєтє ни о Хорсунє, а прящєхомсє зуре

протиборства нашієго. А бя борія а пря велка трдесенте ляти, а та понехъшія сен о ни.

Тем бо грыціє ідша о тржіща наше а рекоста намо омѣнѣте краве наше на масть а сребло, то бо потребує на жени а дѣте. А тако смѣ мѣнехомсе скоро до днес. Не ди последѣще грыціє іскашѣте, да ослабі ни, а то іскашашѣ одерень взенте. А тому не ослабіхомсе а не дахом смѣ земле наше, яко З(є)ме Трояню смѣ не дахом сен ромієма.

А да не встане Обіденосче Дажбовем внуцем, кіє же во ярузех вразі дбаша, а тако днесъ не по хуле семо такожде оцѣ наше. Се бо у Сіне море стятша до берзе годъ тую а одержаша на нь побѣдену пісне хвали.

А Матиря спѣвашѣ, тоя Красна Птиція, яква несе Пращурем нашем огонь до доми я. А такожде ягніце прездремо до тодь, а було сте на ни, одержеша силу. А імахом вразі ростятешѣте а гоньбу псіну іма нехате.

То глендь, народе мое, яков есе обезпечен а нардев, а тото не ошібешесе од рани твоая, а не вржешесе до рядъ, абосте смѣ вразема погонеле, а біду сен позбавяце. А житне інако імате, бо смѣ бѣшехом ста грда а не оделегла од є. А тягчає поразе бенде по ни, а смѣ по тем.

Тисенщ пентесет ляти, яко смѣ се хом многая борія а пря імахом, а такожде смѣ жівѣ дієке жрѣтве юнащѣ а вѣвонце.

А ромеї, відаючи, як держимося ми о животі нашем і понехаяли нас на то. Так греки хотіли поневолити нас біля Хорсуна, і прящемося сурово протиборства нашого. І була борня і пря велика тридцять літ, і ті понехаяли се нами.

Тоді бо греки ішли на торжища наші і рекли нам обміняти корови наші на масть [*мазь] і срібло, то бо потрібно на жони і діти. І так ми міняємося скоро до днесъ. Хоч послідує греки іскали, да ослабили нас, і то іскали в одерень взяти. А тому не ослабимося і не дамо ми землі нашої, яко і Землі Трояні ми не дали се ромеям.

А да не встане Обідоносиця Дажбовим внукам, які же в яругах ворогів дбали, і так днесъ не по хулі саме також отці наші. Се бо у Сіне море стяли до берега годъ тую і одержали над ними побідену пісню хвали.

І Матиря співала, тая Красна Птиця, яка несе Пращурам нашим огонь до домів їх. І також ягницю¹ призримо [*придивимося, доглянемо] до того, і було те на нас, одержали силу. І мали ворогів розтяти і ганьбу псіну їхню нехтували.

То глянь, народе мій, який есе обезпечений [*захищений] і народив [*родючий], і тото не збочив од рани твоєї, і не вержешся до ряду, аби ми ворогами погонили, і біди цієї позбавилися. А життя інакше мати,

бо ми залишилися горді і непідлеглі од них. І тяжка поразка буде по них, а ми є по тому.

Тисяча п'ятсот літ, як ми се многая борні і прі маємо, а таки ж ми живі дякуючи жертві юнацькій і воєвод².

¹ "Ягніце" – Лозко пояснює як жертовницю і пов'язує з вогнем. Слова *ягня* і *огонь* мають спільне походження. Ягня – жертвна тварина: *"покропимо на Коляди ягничем"* [д.7а].

² У Лозко – "дівочій".

Дошка 7в

Тогдясє не бя інакоствє, а днесє пребєндє достяйни. А межахом смє се одразітє сен од вразєх, а дєньмо тако се – одразєньмє! І яхом свє сєва а ова, первѣ зовєнхом на стєнгє вутцє нашє, яквє нє суть щє збабнєна а грдє. Пріхождахом се во істѣ на стогна свє а рєчємо жє інѣ нє будє то, а смє імамє іті та грѣцє, якова ста бєншє мѣлвїхом. Бо Ясна а Ітра ідє за нє, яко шєд за отцє наша на роміє до Троянє Зємє. А суть нємо бєндє, колібва варєнзє вєдлє нашє воє на то, яко самє смє можахом вдєнтє. Тєнсєцє лятє смєхом білі од ромє і годє, а Сурянта, якова бєндє со ни. Ніжє нє опомєнємо, яко годѣ соєднєсєшє со єгунштє на ни. А Галарєкє сє вєрзє од полнцє, а єгунштє – ополднє. А ту плакала русколанє, боруся, єліцє жє єгунштє оброяшєша годѣ. Ту русь сє вєнздвєгла сва сила а єгунштїє оразїша. Утворяї Крає Онтов а Скуфѣ Києву.

А днесє засєчє срьдцє нашє сє крві. Од ітра до вчєржє ходястєхомо а ізроняшєхомо слзи осудовє нашєя. Жївотатїсє нѣми в час тонє, а тако вѣхом ста: іжє час прїдє, яко поза сєнчє смє ходяшєтє імахом на врзі – а чї бо ту грѣці, чї бо єнгуштяни – тєбто імахом хомитатє а стрнѣжєтє, абонѣ нє ста намо врза я, яко мрзєнствѣ прєнд очєси нашїя. Галарєк бо за(п)латї за тѣ, а імамє пронудєннє Хорсунє заплатєнтє за слзи дцєрє нашїа уточєна а сини одрєня взятє. Плать бо та нє србрна, ані злата, понєнжє одсєнтѣ главє я, на щєпоту стрчємо.

Тодї не було інакшє, і днесѣ пребудємо достойні. І могли ми се одразитєся од ворогів, і діємо так се – одразимо! І брали своїх тут і там, перво звали на стяги отців наших, які не суть ще збабнені і горді. Приходимо се во істину на площї свої і рєчємо жє інакшє не будє то, і ми маємо іти на греків, [про] яких уже були молвили. Бо Ясна й Ітра ідуть за нами, яко йшли за отцями нашими на ромєїв до Трояні Землі. А суть не могло бути, коли б варяги вєли наших воїв на то, яко самі ми

можемо вдіяти. Тисячу літ самі відбивалися од ромів і годі, і Сурянта, яка була з нами. Невже не опом'янемо [*не згадаємо], яко годь з'єдналася з гунами на нас. А Галарек се верже з полуночі, а єгунці – з полудня. І тут плакала русколань, борючись, допоки же єгунці оброїли [*оточили] годь. Тоді русь се воздвигла свої сили і єгунців уразила. Утворили Край Онтів і Скуфь Києву.

А днесь засіче сердце наше се кров'ю. Од утра до вечора ходимо і ізроняємо сльози осуду нашого. Животілися німими в час той, і так відати стали: іже час прийде, яко поза січі¹ ми ходити маємо на ворогів – і чи бо то греки, чи бо єнгуштяни – тих то маємо хомутати і стриножити, аби не стало нам ворога того, яко мерзості перед очима нашими. Галаріх бо заплатив за те, і маємо принудити Хорсун заплатити за сльози дочок наших уточених [*уведених] і синів одерень взятих. Плата бо та не срібна, ані злата, бо одсічемо голови їхні, на щепоту [*палю] стирчемо [*настроимимо]².

¹ Яценко і Лозко позбавляються слова "поза" і залишають "в січі(у)". Попереднє "засече середьце наше се крві", можна розглядати як серце залите горем, журбою і долаючи цей тягар маємо йти на ворогів. Другий варіант, можна припустити, що й на той час укріплене місце могло мати назву січ, тоді: вийти поза січ на ворогів – зробити вилазку з городища.

² Взято варіант Лозко, у Яценка – "у друзки строцимо". Пор. "ощеп" – спис, рогатина.

Дошка 7г

А тако бендемо рди ота, бо бреше псіцья гръецкя, а ліс хітрощема одврне насо од трви нашея. А то імяхом ясете, яко ще Сунє врдяте, то бе наше мета – оуцешешете сія а не збрте сема.

Ту бо за тенсенц тріє сти ляти од ісхъду Карпеньсте Асклд зли пренде на ни. Ту зегненсе, народе моіє, од Лада а, твряше любви, ідь де стнгє наша. А захцень тота од вразех на Русе можутьєн Сврг наш, ані Бзі інє. А простє Сврга не імахом ніще, кроміє смрте. А та то не стршнева єсь, колі же Щехом сен рьечені. Се бо Сврга зове ни, а ідехом до нь. То бо то ідехом, яко Матиря-Сва спѣва пісень ратьну, а імяхом ста послєхнутє до нь, аби сва не ясте трави а скуфє наше гръціом даяшете. А тие намо – каменіє во єже, грєнзєтіє я, а то бо то зєнби імуще тверда а остра. Ті то нам рѣкше, же сьми зврженци а рикахом в ноце стрх на люді, іже сути гърці.

Вопрошашуть насє народи: что єсьми? А єсва одповєндєхом: жє смилюдє неумуца крає, а правяхуть нямо грѣци а врязі. То іш что оповєдєнмo дєтєм нашєм, яковє намo будє рєкнуть плєновєнїємя до очїта і їста їмуть?

Сє бо дружина собірхом ста до стєнгa нашa. А рѣмo всько: нє їмами ястви а жїтва – сєн бєндєхомь на полі брат. А їнда обєрєхом от грѣцє – ядєхом, і нє обєрєхом – ані ядиймo.

Бо Матирь-Сва спѣва надo ни, а їдємo стєнгє нашє датї вятром трєпатє, а комоньства ступи скакашєтє, да прах подиймo воєнь за ни, а вразєм дахом дихєнть є. Тон то дєн перва бїтва єсь од ни, а їмєхом двастї убїєна за Русь. Вѣчна слва їма єста! А їдє до ни народь а нє їмяхоми болярї. Да прїдєть до ни!

І так будємo родами тими, бо брєшє псина грєцька, і лис хитрощами одвєрнув нас од трави нашoї. А то маємo їсти, якo щє Сунє вєртїтєся, то бо наша мєта – вчїтєся цьмoу і нє зруїнувати його.

Тут бо за тїсячу тїста лїт од їсходу Карпєньського Аскольд¹ злий прїйдє на нас. То стрєпенися², народє мїй, од Лада [*снy]³ і, твoрячи любї, їди до стьгїв наших. І захїстїть тїх од вoрогїв на Русї мoгутнїй Сварог наш, ані Бoгї їні [*чужї]. І бєз Сварoга нє маємo нїчoгo, крїм смєртї. А та то нє страшна єсь, коли жє Щєхoм сє рєчєні⁴. Сє бо Сварга⁵ зовє нас, і їдємo до нєї. То бо то їдємo, якo Матирь-Сва спїва пїсню ратну, і маємo послухати до нєї, абї самїм нє їсти травї і скoтїну⁶ нашу грєкам [нє] давати. А тї нам – камїння в їжі, грїзємo його, а то бо то зуби маємo твєрдї і острї. Тї то нам рєкли, щo ми звїрї⁷ і рїкаємo вночі страх на людєй, їжє суть грєки.

Вoпрошaють нас народи: хтo ми? А ми вїдповїдаємo: щo ми людї нєумнoгo краю, і правлять нами грєки і вaрягї. То ж щo оповїдатїмємo дїтям нашїм, якї нам будуть рєкнутї [*вїдповїдати] плєновїннѣми⁸ до очєй і їстїну їмуть?

Сє бо дружїну збїрємo до стьгїв наших. І рєчємo всько: нє їмємo їжі і жїтва – сє будємo на полі брати. А їндє вїдбєрємo од грєкїв – їстїмємo, а нє вїдбєрємo – нє їстїмємo.

Бо Матирь-Сва спїває над нами, і їдємo стьгї нашї дати вїтрам трїпати, і комоньству стєпї скакати, да прах пїдїймємo воєнь⁹ за нами, а вoрогам дамо дїхати нїм. У той дєнь перва бїтва єсь од нас, і маємo двїстї убїєннїх за Русь. Вїчна слава їм єсть! І їдє до нас народ, а нє маємo боляр. Да прїйдуть до нас!

¹ Може бути мітологічний образ, див. в Словнику ВК Аскольд.

² Варіант Яценко і Лозко. Інші "зєгнєнсе" перекладають як "зігнувся" чи заміняють приблизними словами: "загарбати" (Піддубний), "порушив" (Гатюки). Можливо, Яценко виходив із segnen (нім.), zegenen (гол.), žehnat, žehnej (чеш.) - благословити чи sieg (нім.) - перемога, звідси ім'я Сигізмунд- Зігмунд-Зігмусь (Sigismund - нім.) - переможець-захисник. Загалом слово близьке до нашого "вогонь", тобто вогнем благословляють і він пробуджує. Можливо, сюди треба віднести рос. "сигануть" – міттево пересунутися.

³ "Лада" Яценко (Лозко) перекладає як "сплячка". Ми залишаємо слово "лад" в тому ж розумінні. Мітологічно **Лад** (див. словник) - це осіннє-зимове Сонце, що йде спати. У Гнатюків це просто "лад" (порядок), у Піддубного "Лада" - Боганя любові.

⁴ Йдеться про чеські племена, що походять від Щека. Можливо, в даному контексті мається на увазі, що смерть не страшна через те, що Щек в мітології виступає Змієм.

⁵ У Лозко – "Сварог", але при даному закінченні маємо Сваргу-Небо.

⁶ У Лозко – "Скіфію".

⁷ В оригіналі "зврженци", що близьке до "звергути". У порівнянні *звергнутий* (зверженець) з Небес Сатана є також Звірем.

⁸ У Лозко – "поля жнемо", у Яценка – "полон", і від цього далі змінюють зміст речення. Потрібно розуміти, що діти відповідатимуть плюванням в очі, і вони будуть праві.

⁹ У Лозко – "віявся". Яценко залишає незмінним слово, яке потрібно розуміти як "воєнний порох".

Дошка 7д

А да справехом трізну славну по врзех. А налетьмо соколи на Хорсунє, да берехом ядь, а добра, а скотія, ніже полоняхом грыці. Ті бо то нас вѣдйя, яко злих, а сема добрі на Русь? А тьма не бенде с ни, но о ти, кіє, чіуже беряше, рѣкуть, же добро дяють. А не будехом, яко она.

Єдін єсь вовенде нашо Ясунь, а тому птщехомся на труд наш, а побѣдятьє вразі до єдіна. Яко соколове нападьнемо на она а вржехомся до борія сильна. То бо Матирє Сва спѣвашетьє ве Сврзе о подвіги ратни. А одеймо од доми сва а тєцехом до врзі, абєхом вѣдяшетє імо о руськ меча сєченє.

Яснунє рѣчє, же не махом ста іна дѣятьє, яко ітє допрєд а наспєть не імяхом. Рцєтє, яко не імяхом спєтє, неботь переди сва а борзє ідєхом. А кіє борзо ідє – борзо іма славу. А кіє потіха ідє, то сє враніє на не крячуть, а куровє клєнчуть. Несьма говяди, неботь смє русічі ста. А то є іним научєнє, абоста знатє, акі Правь єсь соз ни, а Навє сє не бояхом ста, яко Навь не іма сили протє ни. Тому бо імєхом молітє Бозє о помоцє в трудєх ратнєх нашєх а тщатєсє.

То б то Ма(т)ирьє-Сва біяшеть кридлема¹ о труди ратне а славе воіом, якове іспіяхша Воде Жіве од Перунце в сече укрутнеі. А тая Пер(у)ніца лете до ни, а тая роуг двашеть плнен Воде Жіве о живот вѣцень гордіне нашему, іже меча вразія одоста, а главу стрцену утрате. Тако смрте не імяхом одо ова, ніже бо живот вѣчен, а вожди братре а братре трудяєся.

І да справимо тризну славу по ворогам. І налетімо соколами на Хорсун, да братимемо їжу, і добро, і скотину, ніж полонимо греків. Ті бо то нас видять, яко злих, а самі добрі на Русь? А тьма не буде з нами, но з тими, які, чуже беручи, рекуть, що добро діють. А не будемо, як вони.

Єдиний єсть воєвода наш Ясунь, а тому постараємося на труд наш, і побідите ворогів до єдиного. Яко соколи нападемо на них і вержемося до борні сильної. То бо Матирь-Сва співає в Сварзі про подвиги ратні. І одійдемо од домів своїх і течемо [*підемо] до ворогів, аби відати їм від руського меча січене.

Ясунь рече, що не маємо інакше діяти, як іти допереду і наспять не маємо. Рече, яко не маємо спять [*заду, тилу], оскільки переди наші і борзо ідемо. А хто борзо іде – борзо отримає славу. А хто потиху іде, то се ворони на нього крячуть, а кури кленчуть. Не є ми говяди, оскільки є ми русичі. А то є іншим навчання, аби знали, що Правь єсь з нами, а Нави се не боїмося, яко Навь не має сили проти нас. Тому бо маємо молити Богів про поміч в трудах ратних наших і старатися.

То бо Матирь-Сва б'є крилами про труди ратні і славу воїнам, які іспили Води Живої од Перуниці в січі укрутній [*жорстокій]. А тая Перуниця летить до нас, і тая ріг дава повний Води Живої о живот вічен гордині нашому, іже меча вражого дістав, а главу страчену утратив. Так смерті не маємо од того, ніже бо живот вічен, і завжди брат за брата трудиться [*б'ється].

¹ Слово близьке до чеського Křídlo – "крило".

Дошка 7е

І умре, а до Луце Свргова іде. А тамо Перуніца рѣче: "Тис бо нікіє ін, ніже рус-гордін, ані грыць, ані вряг, анмо славен роду славна". А тон іде по спѣвех Матиревех.

А Матирє сванцех до Луце Твех, Сварже Вліке. А рѣче му Сварг: "Іде синє мие до те красе вѣчни. А тамо зрящєше тва денде а бабе, а ті

то о радощех і вес(є)лях те зрящете плакота зела до днесе. А тедо іма бяшеть возрядовасте ся о Жівоте твем Вѣчнем до конца конец, а вокраще ся тама не веме є."

Яко воє Ясунє, імяхом іна мета, ніжє грѣци, а імяхом славу іну. А такожде догредемо до Рає наше а узржехом квенте красне, а дерева, а луци. А імемо вяну вяніте одо поль тех, житву трудіті а яшень пълоте, а пшено просово сбірятьє до закуте Сврожїа. То бо т' богоченства іна, яко земна ве прахове а болястве, а страднєх.

І да бенде мірна денє го вѣчна. А смє стахом на мість го а пряхомста зурѣ. А бенде паднемо зє славоу тамо, ідьмє, яко ов.

То бо Матирє-Сва біяшеть кридлями о боце сва, обапол якова возгена сяше свентєм до ни. А вшяко перо іне красне: чермено, сїне, мондре, жолуте а стрбрне, злате а белє. А та бо сящеть, яко Сунє-Саруме, а во коли іде посунь. Та б то свєтяшеть о сєдьма краси, іже завєщъ о Бозєх ста наше. А Перунь, ю зряше, грмєть в небі ясні. Та бо то наше чєства а сїць імяхом ста сва сила дате. Да узріємо такожъ а одсенчєхом стар жївот наш од нова, якова єсь сечєна врубє дрва домі огніщан прость. Матерє Слава біє кридлєма о пали. А ідьмо до стєгі нашєнствє, а тє бо стєнгі Ясунє.

І умре, і до Луки Сварогова іде. А там Перуниця рече: "То бо ніхто інший, ніж рус-гордин, ані грек, ані варяг, це славєн [*слов'янин] роду славного". І той іде по співах Матирєвих.

А Матир зве до Лук Твоїх, Свароже Великий. І рече йому Сварог: "Іди, сине мій до тієї краси вічної. А там зрітимеш твоїх дідів і бабів, а ті то на радощах і весіллях те зріючи плакали гірко до днесь. А зараз вони будуть возрадуватися о Животі твоєму Вічному до кінця кінців, і вокраще ся тамо не відомо є¹."

Яко воїни Ясуня, маємо іншу мету, ніж греки, і маємо славу іну. А також догрядемо до Раю² нашого і узріємо квіти красні, і дерева, і луки. І маємо в'яну в'янити од полів тих, житву трудити і яшень полоти, і пшоно просяне збирати до закутів [*комори] Сварожих. То бо ті богочинства³ інші, яко земні в прахові і болях, і стражданнях.

І да будуть мирні дні його вічні. І ми станемо на місцє його і [будемо] прятися сурово. А буде, [що] падемо за славу там, ідемо, яко він.

То бо Матирє-Сва б'є крилами о боки свої, обаполи яких вогненным сяє світєм до нас. І всяке перо іне красне [*іншої барви]: червоне, сїне, мондре [*блакитне], жовте і срібне, золотє і білє. І та бо сяє, яко Сунє-Саруме [*Сонце-Цар], і колами іде посунь. Та бо то світить сімома красами, іже завіщано Богами нашими. І Перунь, її зріючи, гримить в

небі яснім. Та бо то наше честь³ і так маємо свої сили дати. Да узріємо також, і одсічемо стар живот наш од нового, яко єсь січені врубані дрова [в] домі огнищан простих. Матир Слава б'є крилами о поли. І йдемо до стягів наших, а ті бо стяги Ясуні.

¹ У Яценка – "що продовжилося там з ними"; у Лозко – "воскресне там невідоме"; у Гнатюків – "прекрасніше якої не відають".

² У Яценка – "дозріємо до раю", у Лозко – "дістанемося до Раю", у Слатіна виправлено в ориг. на "догредемо до іріє" – "дійдемо до Ірія".

³ У Яценка і Лозко – "багатства".

³ У Гнатюків – "щастя".

Дошка 7є

Тамо Перунь іде, а главу златоу трсеє, молине посевахшеть до Сврзе сіняє, і та тврдесе одо тие. А Матирє-Слава спѣвашеть о трудѣх сваєх ратнєх, а мамєхом ста послєнхате а хотяшеті бране зуріве за Русь наше а прасвнтоце наша. Матирь-Слва сящеть до облцева, яко Сунь, а вѣщашеть ни побѣди а згєнбєль. Ані се бояхом ста, яко то єсь живот земєн, а віць єсь живот вѣчен. А тому імяхом ста дибате вѣще, яко земно проть же – ніце. Сме на земе, яко згі, а то згмізєхом ву тьме, яко не бяхом ста іста нікда на ні. Тако слва наше отеце до Матирь-Слве а пребєнде во нь до конца конєць земстєх а інєх жїтвє. То бє сва со стєн бояшеті сєн смртє, яко сме хом потємїє славнє!

А Дажбо нас родїве кренз Краву Замунь, а то бєдєхшємо кравєнцє: а скуфє, антївє, руси, борусєнь а сурєнжєци. Тако сме стахом дєдє русовє.

А с Пендєбє ідѣма досє до Нєбі Сварзє сїнєя. За стар час рїбїяни остасє нє хотїцє ідїашєтє до земє нашєя а рцєхшїа, жє бо стє імїяй добля. А тако ста ізгїбоста сва, а нєдплодшєтє сєн з ни, а змржє, яко нєплодьва. Нісчє одє нь нє збєндє.

А нє вѣхом стє обцє о тєх костобцєва, суть она? Онї ждє помѡцє од Нєбї, самѡва нє стахѡвє сє трєндєтєсє, а тако ждє. Сє іна сташїа: од ілїроум поглцєна стахѡвє. Ту бо рцєхом вшїяко єсть, правѡ жє нєдє сєн статє о добє тєя – а тако ілїровє ста поглцїна од ни.

А нє імахом тодє нїкїх, тако дулєбоѡвє стахѡвє одо ни, поврєнцєѡвє на борусь. Малѡ збїшашє ілєруѡѡвє, нєбѡть рєчєни ілмєрстїє, а тє сє бо сєднєшє вєндлє ієзєра. А ту вєдєштїї усєшєдшїа далѣ, а ілмєстє осташє сєн тамѡ, і тако збєндє малѡ, а рєчє сва полєншє, і бїшїа.

Біє то кридлєма Матирь-Сва і спєвашєт пєсєн до сєчє. А та Птиця Сунє-Сарє нє єсь, а тая єсь од она ова ста бєша.

Тамо Перун іде і, главу златую трясучи, молнії посїває до Сварги Синьої, і Та твердіє од тих. А Матир-Слава співає о трудах наших ратних, і маємо послухати і хотіти брані сурової за Русь нашу і прасвятотців наших. Матир-Слава сєє до облаків, як Сунь, і віщує нам побіди і загибель. Ані се боятися, яко то єсь живот земен, а вище єсь живот вічен. А тому маємо дибати віще, як земне проти нього – нице. Ми на землі, як згі [*іскри], і то згинемо во тьмі, яко ніби [не] існували ніколи на ній. Так слава наша потече до Матирі-Слави і пребуде в ній до кінця кінців земних і іних життів. То бо нам з тим боятися смерті, яко ми потомки славних!

І Дажбо нас родив крізь Корову Замунь, і то будемо кравенці¹: і скуфи, анти, руси, борусень і суренжеці. Тако ми стали діди русове.

А з Пендеба² йдемо досі до Неба Сварги синьої. За старі часи риб'яни осталися, не хотіли іти до землі нашої і рекли, же бо мають доблесті. І так стали ізгибатися [*гинути, гнутися] самі, і не плодилися з нами, і вмерли, яко неплідні. Нічого од них не лишилося.

І не відаємо зв'язку о тих костобцях, [чи] суть вони? Вони ждали помочі од Неба, самі не стали се трудитися, і так ждали. Се інше сталося: од ілірійців поглинуті стали. Тут бо речемо всяко єсть, право же ніде се уставити про добу ту – і так ілірійці поглинені од нас.

І не мали тоді нікого, так дуліби стали од нас, повернулися на Борусь. Мало залишилося ілерів, що речені ільмерцями, а ті се бо сіли біля озера. А ті венедці усілися далі, а ільмерці осталися там, і так залишилося [їх] мало, і рекли себе полянами³, і були.

Б'є то крилами Матирь-Сва і співає пісню до січі. А та Птиця Сунь-Сар⁴ нє єсь, а тая єсь од нього стало бути.

¹ Тобто походять від "крави" – корови, також можна розуміти як однієї крові.

² Більшість перекладачів вважає, що "Пендебе" – це індійський Пенджаб. Припускаємо, що мова йде про нижній світ. Див. Словник ВК.

³ У Яценка – "і мову свою полишили".

⁴ У Яценка – "Зоря Сонця", у Лозко – "Сонце-Цар".

Дошка 7ж

А ту хом ведѣтє імахом, да сєн збірєє Род Руськ до десѣнцє, а десѣнцє – до сти. А да тая напдяшєть о врзєх а пімєть є главє єва

одтречеца а тамо злая поленшеть – да звеже хісніци та ядшы созденхноуть.

Течашуть рієце велке на Русь. А многа вода є журшєсть спѣва стародавнія о ти болярі, якви не сен бояша до поль годє ідшіа а ляти многа сен прящіа о волнєсть руську. Ті то славнє ніщо берьгшіа, ані животи сва, – тако рцє оньє Брегинья.

А бієть кридлема Матирь-Сва Слва а жєчєть о тие потоміцѣ, яквє ні грѣціом, ні врянзем нє пода. Жєчєть тая Птиця о грдинієх борусєньштєх, яквє од роміє падша коли Данаєвє вєндлє Троянь-Валу. А тоє прость трзни лєгьшы. А Стрібвє ієнвє плясашуть об онє, плакашє сіа за Овсѣнє.

А в зіміє студієнѣ гурлихашєть обо нь жє рев ступєнь. А голомбє-дівонка а тацє жєкочуть, яко погібьша тие о славіє, ані оставє зємє свє врзѣма. Небо сьма – синовє такождє потоміцє, а ні лєншєнхом смє тако зємє нашє варєнзем, ні грѣцем.

Ту Зорія Красна ідє до нь, яко жєна благва, а млєка даяшєть ни в сілоу нашіу а крєнпосць двужіла. Та бо Заринє Сунє вѣстца. А такождє слєнхшємо: сен хом віѣстєцє комоньска скакшєтє до закату Сунє, абостє управєнствє бьш го члн злат ку ночі, а бьш бѣх воуз со волєма смірнама влєкуцєша по ступє синєа. Тамо бо лєгнь Сунє спатє во ночь. А то ж, колібва дєн пшішєд ста до вєчєжѣ, а другє скакашєць у Явє пршєдѣ вєчєрє. А тако рцє Сунє, жє воуз о вли єсь тамо а ждє го на Млєчєнє Стєзѣ. Ащє Зорія проліша в ступѣ, позвана Матє, аби сва поспѣшєндла.

А тут відати маємо, да збираєтьсє Род Руський до десятків, а десятки – до сотєнь. І да ті нападуть на ворогів і поімуть їх голови одторчєні [*відрубані] і там злих полишать – да звірі хижі тє з'ївши поздохнуть.

Течуть ріки великі на Русь. І многоводдя їх журчить співами стародавніми про тих боляр, які не боялися до полів годі іти і літа многі прятися за вольність руську. Ті то славні ніщо [нє] берегли, ані живота свого, – так рєчє їм Берегиня.

І б'є крилами Матирь-Сва Слава і рєчє про тих потомкам, які ні грекам, ні варягам нє піддалися. Рєчє тая Птиця про гринів борусєньських, які од ромів пали коло Данаю біля Троянь-Валу. І ті без тризни полягли. І Стрибовє лишє пляшуть над ними, оплакуючи їх за Овсєня¹.

А в зими студєні гурлихав над ними жє рев степовий. А голубки-дівоньки також рекочуть, яко погібли ті у славі, ані оставили землі

своєї ворогам. Але ми – синове також потомки, і не лишемо ми також землі нашої варягам, ні грекам.

Тут Зоря Красна іде до нас, яко жона блага, і молока дає нам в силу нашу і кріпость двожили. Та бо Зориня Суне вістяща. А також слишемо: се вістиці комонські скачуть до заката Суне, аби управити його челн злат ко ночі, аби віз із волами смирними волокти по степу синьому. Там бо ляже Суне спати в ніч. А то ж, коли день прийде до вечора, і вдруге скакатиме у Яві перед вечором. І так рече Суне, що віз з волами єсть там і жде його на Молочній Стезі. Як тільки Зоря проллється в степи, позвана Мати, аби сама поспішила.

¹ Виходить, що Овсень мав опікуватися переходом до сна, смерті.

Дошка 7з

Тако рцѣмо смє, же імахом красная вѣнцє Віре наше а не імахом цизія добіратєсє. Ту кнєз наше речєшє, же імахом ітє до Ясунє-боляривє, абєхом смє то ухраняли одо вразє по бєнстѣ рано, а поздѣнь час будє оконція поздѣ.

І да імєхом сила нашія по ступѣ – Матирь, Сунє сва строянія: а кридлева обаполє розерщєна і тѣла вє срьдцї, а глава Ясунє – на рамена го. Во(є)вєндцє славнє, яковє не леншєшуть в сєнчїѣ главе своя Ясунє а убрєготь ю до ова днє, колї би Щєху ідє до заката Сунє со вое сва, а Хрвать берїяй сє воя. Тодь іна часть і Щєху сє леншє з русєва: а тако з неодѣленція зємє, а с нїхма утворє Русколанє.

Кїй бо усєндєсє о Києвє, а тому смєхом подлєгцє, а з нїм доцєлє сєн Русє стрящєм сєн. А тако будьва ни іна сила, нє ідєхом о нї, а со Русь, понєждє тая єсь Мать наше, а тако смє – дѣцшті єїє, а бєдєхом до коньци о ню.

Так рєчємо ми, що маємо краснє вїнцє Віри нашої і не маємо чужої добиратися. Тут князь наш рєчє, що маємо іти до Ясунї-болярина, аби ми то охраняли од ворогів якомога ранїшє, а пізнїший час будє окончє пізно.

І да маємо силу нашу по степах – Матирь, Сунєм нашим вишикувану: а крила обаполи роз'єрщєні [*розпростєртї] і тіло всєрєдинї, а голова Ясунї – на раменах його¹. Воеводи славні, які не лишають у сїчі голови своєї Ясунї і убєрєжуть її до того дня, коли би Щєх ідє до заката Сунї з воями своїми, а Хорват брав своїх воїв. Тодї

інша частина Щехова лишилася з русами: і так з неподіленням землі, а з ними утворили Русколань.

Кий бо увівся в Києві, і тому ми підлягли, і з ним до цього Русь будуємо. І так буде нам інша сила, не ідемо з нею, а з Руссю, оскільки тая єсть Мать наша, і так ми – діти її, і будемо до кінця з нею.

¹ Тут описується бойовий стрій русів у вигляді Матері-Птиці: ударний полк – Ясун (Сонце) і бокові допоміжні полки – крила. Рамено – це плече, символічно на основному рамені хреста міг зображатися сонячний диск.

Дошка 8

А тако ста мерзе руси распре а оусобіція, а Жале ста меже они. А почаше плакاته а виріфкاته іма. Да не гряднемо за они, яко тамо ста бенде погенбель наше, а депчемохомся до та поріа, якождіа не збуде од ни ніщо.

Оспоминьмо о тѣ, яко об оце Ореї єдин род славене. А п(о) оце Оріє синове го розділенщесе на тріцю, а тако ста о русколаніє а вієньціє, еже сен розділшесе надвої, та бо тва об боросієх, якве башете рострждена надвіє, а тогдіє імахомь скоро десентѣ.

А пощо гріяді грядшете а грендеє оустрояшієте, колібва імахомь ста боляріна Огдендѣ. А тиі болярін Оглендя рѣче: "Якожде імяхомь сен дієляшетеє до безконця? Та бо Русь єдина можашеть, а не десѣнце!" А то родце а родічі сен дієляшесе а пот(є)чаше. А то кратно врг налзе на ни. Імами бранітеє о рцєнь, а не жечете, якова оце імате. Аще бо імате десентѣ краве а згінешеші од враг, мала оушъчта ієсь. А пребодеші в родіє до конціа, тва десѣнцѣ іма оутворяшеті тисѣнце. Онѣгди тие Оглендіа краве водія по ступієх. А ти, кратно рце словеси многая о родцієх свєх а почтієє сам од себе вищіє пращуре а Ореа оце, то то врдная твріяше. Не будехомь сме іма настенжете – сіце бо сліда све не ідіємо.

По Галаррехіє збенде годє до полоунощіє а тамо ісчзніє. І Дтерех веде ю, і посліє о ніх же не віхомь нісчо. А берєндіє ідыша до ни а рієкста намо, яко вельме велька утснїєніа імаї од ягє, якве поста на слієд ієгунштїі. А тако Болоярѣ ієма рціє: пождіате. А прешедє до нь, а ходіє с пенти тьми до нь нежданіє, а біяї ягіє, кіє бо рострще на всше страни, яко влія женіє є а бере крави єіє, і говіадіа, а дщери, юнаше, а старѣче побіє наскрсь. Ми сьміє русічіє, іміяхомь грдітеє походіу нашіу а држашесе єдин одна, пріятеє до смертіє правіє.

На то єще поминьо Доріє Парцішьтего, іже на ни оуточєсе а побіє ни за нашіє роздієліани і оусобіць. Тото бо врязіє Єрек а Аськ оусієста се на кренке наша а мрзяшєтє намо до кроміє ти.

Сьмє потоміци родоу Слвунє, кі прідє до Ілма-річіє а оусієднєшєсе до годіа і ту будіє тисѣнцє ляти. Потчашє на ни кълтовє со жєлязва свє, а, поткяшіа ни, повратьшєсе до заходоу Суніє. Яква єсьва тврдіє роука држіація ни і того од рієла до ізмчєніа. А страхи му навєндіє на чріясли го, одтрщє од земіє нашієя. А ілморштї на то глєндієшіа, нє сєн бранішасіа доциєла а загиніє. Ніщо смє нє могоція то оутвортіатє іна, яко ілмє нє хочашєтє жєлізва братє до рєнки сва, ані сєн бранєтє од врзѣх. Такова роді ізсхнєт імяшоуть або я іни наслієндѣли.

Грм грмищаєть в Сврзіє синіа. А іміахомь лієтєтє на врзі, яко ластіцє борзі а грьмавіє. А та бєнстрць ієсє мєча нова а роуська. А мєта імахомь днєсє ініа, аби ста стоупа скоуфіня бола за ни, а вшіяка бродщіє в оніє защєзліє ста.

А єнмє нашє кравє тамо ходшєтє імоуть, а нашіє родічіє жітє імоуть. І бо колотвє вчєрєнцієіє соутє днєсє варєнзє і грьчіє, іжє рієкома єланє єсь. А тіє, ко нє домислієва сєн до то, соутє іхьва буднєцє отроква і (о)дєрєнцє.

Бранісє, Зєміє Русє, а брань сєбіє, а тоб іна нє бєндла на тії крчє, а то б то вразієма нє нєдла сєн охомитана а до воза правяждєна, яби тєнгла тєі, до камо хочьашєть цужєі владѣ, а нєбо то ти хошчашєшь ітє сама. Жалє велка с Каріноу тому, кіє нє дорозумієшєть словєси тає, а грм ієму нєб(є)стєнь, аби пврг сєн доліє а нє воста віщь.

Владь нашє єдінє єсє: Хорс а Перунь, Яро, Купалва, Лад а Дажбо. А коліждє Купалва прідє вє вієнчіє, кіє жє взлєжі на главіє го, сєтщєна од вієтвія злєна а цвѣтіє, а плди, тєн час імієхомь далєчіє о Нієпріє а до Русє скакашєтє.

О смртє нашіє нє мисліхомь ста, а жівот нашє на полі єсь красєнь. Біє кридлиєма Матирє-Сва Слва а жєчєть намо ітє до сієчіє, а махомь ітє. І нам ні до піру, ні до ядьва бряшна туки смащєна нєботь. Імяхомь спатє на сиріє земіє а ястє трву зєлєноу, докудє нє бєндє Русє волна і силна.

За тєє часє, колібва годь ідє на ни од полунощє, Ієрмєнрєх сє (п)отоежє ієгунштє а тако сє пдоржє о она. А смє імяхомь два вразі на два конція земіє нашія.

А та Болорєв прєдо труді велкє а усумнєсє о то. Ту Матирь, лєтшіа, рєчє му, яко смієяі паднутє на ієгунштїа а пєрвієіє а рєстрщїтє ю, а сєн повртатїтєсє на годь. А тії тако дієяшє: розбіє ієгуншти, а сє повіртє на годє. Тамо бо увржє сінє Ієрмєнрєхє а замртвє.

І тако стали між русами распрі і усобиця, і Жаля стала між ними. І почала плакати і вирікати їм. Да не гряднемо за ними, яко там буде погибель наша, і допечемося до тої пори, якож не збуде од нас ніщо.

Спом'янемо про те, яко об отці Орії єдин рід славян. А по отцю Орію сини його розділилися на трійцю, і так стало з русколанами і венцями, єже се розділилися надвоє, то бо теж об борусах, які були розторжені надвоє, а тоді мали скоро десять.

А пощо гради городити і напади устроювати, коли маємо болярина Оглендю. А той болярин Оглендя рече: "Якож маємо¹ се ділитися до безкінця? Та бо Русь єдина може бути, а не десять!" А то родці і родичі се ділилися і розтікалися. І то кратно ворог налізав на нас. Маємо боронитися о своїм, а не речити, яких отців маємо. Якщо бо маєш десяток корів і згинеш од ворога, мала учта єсь. А пребудеш в роді до кінця, твоя десятка має утворити тисячу. Колись той Оглендя корови водив по степах. А ті, [що] кратно речуть словеса многая о родичах своїх і почтують самі од себе вище пращурів і Орія отця, то ті вредно творять. Не будемо ми їм настезувати – тому бо сліду свого не ідемо.

По Галареху пішли годи до полуночі і там щезли. І Детеріх веде їх, і після о них же не відаємо нічого. А берендеї прийшли до нас і рекли нам, яко вельми великі утиски мали від ягів, які постали на слід єгунців. І тако Болоярь їм рече: пождіть. І прийшов до них, і ходив з п'ятьма тьмами до них неждано, і бив ягів, яких бо розтрощив на всі сторони, як волів жене їх і бере корови їх, і говяди, і дочок, юнаків, і старців побив наскрізь. Ми є русичі, маємо гордитися походом нашим і держатися один одного, прятися до смерті правої.

На те ще пом'янемо Дорія Перського, іже на нас напав і побив нас за наше розділення і усобиці. Тото бо варяги Ерек [*можливо, Рюрик] і Аськ [*Аскольд] усілися се на шию² нашу і мразять нам до крайнощів ті.

Ми потомки роду Славуні, який прийшов до Ільми-ріки і усівся до годів і тут був тисячу літ. Потекли на нас колтове [*кельти] із залізом своїм, і, зустрівши нас, повернулися до заходу Суні. Якщо єсь тверда рука держача нас і того од рала до ізмечення [*озброєння]. І страхи ми навели на чересла того, одтирчили [*одірвали] од землі нашої. А ілмерці на то гляділи, не боронилися доціла і загинули. Ніщо ми не могли те утворити іншого, яко ілми не хотючи заліза брати до рук своїх, ані боронитися од ворогів. Такі роди ізсохнути мають, або їм інші наслідуватимуть.

Грім гримихаєть в Сварзі синій. І маємо летіти на ворогів, яко ластівки борзі і гримавії. І та бистрота єсь меча³ нового і руського. І мету маємо днесь іншу, аби степ скуфський був за нами, і всякі бродяги в ньому пощезли.

І тільки наші корови там ходити мають, і наші родичі жити мають. І бо колотве [*кельти] вчорашні суть днесь варяги і греки, які речуться елани [*еллінами] єсь. А ті, хто не домислює се до того, суть їхні майбутні отроки і раби.

Бранися, Земле Руська, і борони себе, і тоб інша не була на тому корчі, а тоб то ворогами не була се охомитана і до воза проваджена, аби тягла той, до куди хоче чужа влада, а ніби то ти хочеш іти сама. Жаля велика з Кариною тому, хто не дорозуміє словеса ті, і грім ему небесний, аби повергся додолу і не востав вище.

Володарі наші єдині єсь: Хорс і Перун, Яро, Купалва, Лад і Дажбо⁴. А коли Купалва прийде у вінку, який же возлежить на голові його, сотчений од віття зеленого і цвіту, і плодів, той час маємо далеко до Непрі [*Дніпра] і до Русі скакати.

О смерті нашій не мислимо, і живот наш на полі [бою] єсь красен. Б'є крилами Матире-Сва-Слава і речить нам іти до січі, і маємо іти. І нам ні до пиру, ні до ядва борошняного туком змащеного не бути. Маємо спати на сирій землі і їсти траву зелену, доки не буде Русь вольна і сильна.

За той час, коли годь іде на нас од полуночі, Єрманаріх се зміцнився єгунцями і так се підтримав їх. А ми маємо двох ворогів на два кінці землі нашої.

І той Болорев перед трудами великими і усомнівався про те. Тут Мати, летячи, рече йому, щоб сміливо напав на єгунців і перших розтрощив їх, а тоді повертатися на годь. І той так діяв: розбив єгунців, а се повернув на годь. Там бо уверже сина Єрманаріха і замертвив.

¹ У Миролубова після слів "колібва імахомь" далі йде "сен дієляшетесе", фраза про Оглендю з'являється в журналі ЖП.

² Взято варіант Гнатюків, у Лозко і Яценка – "на межі".

³ Гнатюки виправили слово "меща" (Яценко і Лозко перекладають "ознака, прикмета") на "меча".

⁴ В цьому місці подається системний перелік імен Богів: Хорс – нижній світ, Перун – верхній, це може відображатися у вигляді видовженого хреста-меча встромленого в півмісяць, що загалом може ще ототожнюватися з човном і щоглою або якорем, який пізніше перейняла юдо-христосівська церква. Далі йде перелік проявів Сонця, починаючи з весняного.

Дошка 8 (2)

Се пшелетла до ни я сѣдлєся на древо, а спѣва Птьція. І вшыко перо є іне, а сяще цвѣта рузна – ста і вночє, яко вдєн. А спѣва пѣснє до борія а до прє, то бяхом смє прящєхом о вразі.

Осьпоминьмо о то, яквє іє Оцєвє наша днєс во Сварзє синє а глєндє до ни. А сє лѣпє усмавасє до сєх. І тако смѣмє со Оцє наша, нє єдинє смє. А мислєхом о помозє Перуні. А то відѣхом, як скакшєть в Сврзѣ Вѣснєк на комоні білѣ, а тон мєча сдвінє до Нєбєсє – а роstrжашєть облцє а громі. А тєцє Вода Жіва на ни, а піймо тую, бо та вшыко од Сврога до ни жізнєвє тєцє. А ту піймо, яко істчнєцє жівота Бозка на Зємѣ.

Ту бо то Крава Зємунь ідє до поля синія а почєна ядстє траву ту, а млєко дава. І тєцє то млєко до хлябѣх а свѣтє вночє згвѣнздама над ни. А ту млєко відєімо сяшєтє намo. Та бо Путєнь Права, а інах нє імяхом іматє.

Ту чіувєі, потоміцє, слва тая а држі срьдцє сє о Русє, яква іє а пшєбєндє нашє Зємє. А тую імємох бранітє от врзі а умрєтє за нь, яко дєн уміра бєз Сунє-Суранє. По то іжь іє тємєнь, я імя імє вєчєрь, а уміра вєчєрь, а іє нчѣ.

Вночє В(є)лєс ідє вє Сврзѣ по Млєку нєбєствєну. А ідє до чертозє свa, а в зоріє сєдава до Врат. Тамo ждєхом сє спѣва зачатє а В(є)лєса слвітє од вѣк до вєк і хрміну ю, яква блєстчє огнєма многа, а ства ягніцє чста. То В(є)лєс учашє Праоцє нашє зємє раятє а злакє сѣятє, а жнятє вѣна-вѣнѣча о полєх стрднєх, а ставєтє Снопа до огніща, а цтєть го, яко Оцє Божска.

Оцєм нашєм а матєрєм слва, яковє нас оучашє до Бозє нашє а водяша по рєнцє до Стєзѣ Правѣ. Тако ідєхом стє а нєбудєхом ста єква хлѣбожравцє, нїжє славунє-русє, яковє Бзєм славу спѣващут, а тако суть славунє о то.

Од морстє брєзє Годьска морє ідяхом до Нѣпри а індь нє зряхом смє іна бродєцє, яко рус. А ті то ієгунштє а яги суть отрщєни. Так бо імахом смє болярєна Оглєндє, якій намі погрдіся а нас бєрє до частє. Од йітра до йітра відяхом: іна злая сєн дѣятє на Русє а ждєхомь, іжь бєндє до добря. А то нє прібодє інакво, нїжє сила свa нє зплoциймо а вєзємо мєту єдну до мисліа наша. То бо глаголєшть вамo глас Праоцєв, а тому внємєтє, яко іна нѣсть дѣятє. Ідєімо до ступи нашія а борєймoся за жіву нашу, яко (ѣ?)грдіновє, нїжє скоти бєсловєстнє, яквє нї вѣдящуть.

Ту бо Красна Зоря ідє а камєнія нїжєть на убранстві свa. А тую вѣтяшєхом одo срьдція, яко русіцє, нїжє грці, яковє нє вѣстнуть о

Бзєх нашїєх а рекошуть злая нєвѣгласїа. То бо сен смє хом імѣно Слви а слву одеукаждєхом іхва – на желѣзва іхва ідєхомстє ста а на меч. Ту бо ведмєдєва ошашєся слєнхашєтє слву тую, а єланьє скакачущє останєсє а рцє інѣма о руси, ті б то нє убїють єїє о нїщє, нєботьва по нузѣ. Грьці бо враждєновая на похєнть сва. Ті бо то русовѣ грдїє суть а по хлїбѣ дьшуть, нїжє грьць, якєв берє а сен злобі на датчцє. То бо слву орлїє клєкашуть на ова і сєва, яко русїчі суть волнє а силнє по ступѣ.

Се прилетїла до нас і сіла на дерево, і співа Птиця. І всякє перо є інє, і сьє цвітами різними – стало і вночі, яко вдєнь. І співа пісню до борні і до прї, то будємо ми прятися з ворогами.

Споминаємо про тє, як Отці нашї днєсь во Сварзі синїй і глядять до нас. А сє ліпо усміхнутися до сїх. І так ми со Отцями нашими, нє єдинї ми. І мислимо о помочї Перуна. І то видимо, як скачє в Сварзі Вісник на комонї білому, і той меча здвинє до Нєбєс – і розторжє облаци і громи. І тєчє Вода Жива на нас, і пиймо тую, бо та всякє од Сварога до нас життєм тєчє. А ту пиймо, яко істочниця живота Божого на Землю.

Тут бо Корова Земунь ідє до поля синього і почина їсти траву ту, і молоко дава. І тєчє тє молоко до хлїбів і свїтє вночі звїздами над нами. А тут молоко видимо сьєчє нам. Та бо Путєнь [*Шлях] Права, а іних нє повинні мати.

То чуй, потомку, славу тую і держи сєрцє своє за Русь, якою є і прєбудє наша Земля. А ту маємо боронити от ворогів і умерти за нєї, яко дєнь умира бєз Сунє-Суранє. По тому іжє є тємїнь, а ім'я має вєчїр, а умира вєчїр, і є нїч.

Вночі Вєлєс ідє во Сварзі по Молоку¹ нєбєсному. І ідє до чертогу свого, і в зорях сїдає до Ворїт. Тамо ждємо свої співи зачати і Вєлєса славити од віку до віку і храмїну ту, яка блищить огнями многими, і става ягниця² чиста. То Вєлєс учив Праотців наших землю раяти і злаки сїяти, і жняти віна-вінча на полях страдних, і ставити Снопа до огнища і чтити його, яко Отця Божого.

Отцям нашим і Матєрям слава, які нас учили до Богів наших і водили за руку до Стєзі Правї. Тако ідємо і нє будємо лишє хлїбожравці, нїжє славуни-руси, які Богам славу співають, і тако суть славуни тому.

Од морського берега Годського моря ідємо до Нїпри [*Дніпра] і індє нє зріли ми інших бродичів, яко русь. А ті то єгунці і яги суть відторгнуті. Так бо мали ми болярина Оглєндю, який нами погордився і нас берє до частї. Від утра до утра видимо: іншє зло сє діє на Русі і ждємо, що будє до добра. А то нє будє інако, нїж сили свої нє зплотимо

і візьмемо мету єдину до мислі нашої. То бо глаголить вам глас Праотців, і тому вніміть, яко іншого не можна діяти. Ідемо до степу нашого і борімося за живу нашу, як гордіні³, ніж скоти безсловесні, які не відають.

Тут бо Красна Зоря іде і каміння [*коштовності] нижить на убранства свої. А тую вітаємо од серця, яко русичі, а не греки, які не вістять [*не знають] про Богів наших і рекочуть зле невігластво. То бо се ми маємо імено Слави і славу ту укажемо їм – на заліза їхні підемо і на меч. Тут бо ведмеді⁴ осталися слухати славу тую, а елани [*олені]⁵ скачучи осталися і речуть іншим про русів, ті б то не уб'ють їх просто так, тільки по нужді⁶. Греки бо ворожі на похіть свою. Ті бо то русове горді суть і по хлібові дякують, ніже грек, який бере і злобиться на даючого. То бо славу орли клеочуть там і тут, яко русичі суть вільні і сильні по степах.

¹ Велеса треба пов'язати із західноазійським богом Молоком, ім'я якого напевно було епітетом Ваала.

² Лозко перекладає "жертovníця".

³ У Лозко враховано пораду Шаяна і перекладено "гридні", у Яценка – "герої" за аналогом "гордін, грдіє". У виданні Яценка (1995) слово в оригіналі записано як "ѣгрдінове", якщо це вірно, то можна виводити від нього ім'я Ігор.

⁴ У Локо – "відьма-діва".

⁵ У Лозко – "елліні".

⁶ Взятий варіант перекладу Гнатюків. У Яценка і Лозко – "не уб'ють її (славу) в злиднях чи нужді". Напевне, тут образність: ведмеді – це руси, що слухають славу, а олені – це елліни, що речуть про справедливість русів.

Дошка 8 (3)

Колібва наше пращурі Сарунже сен творяшете почінша, греці, якве пріде гостьема до тржещ нашеїх, прібитва глядяі. І зряша земе наше, осилаяй до ни множьства юнецьства а домова будявй, а гради про мени і тржіца. А иедна відѣхом воя іхва омечена і сброєна. А скоро наше земе пшебіраша до ренек све, а утворяі ігріщья інака, яко сме і ту зряшемо. Грьціове суть пряздне, а славуні сен отрощіша на не. А тако наше земе, іжъ четвари вѣце бяша наше, ста грцька. І сме тамо, яко пси, да женуть ни скоро каменьема вон отуду. І тая земе огрьчена іє. Тако днесе імяхом ста сме достате ю а крве нашеу польяте, абиста бола родіва а жрна.

Лѣтъ в Сврзѣ Перуницья а несе роуг слвена, ож іспиймо го до кута! І кмѣто наше імяхом ста одѣстяне од врг наших. А та Перуницья жече:

"А якве русічештіє проспавья орю све? Боріянесте сен длжни у тон ден". А то боть Суря жече: "А ідѣ есте русовіште, аще дѣяшете о тия: а камо бендете іте од крає све, то бо смье ударіхомсе о стена та а утворжехомсте діру про ни а про наше, а бендемо сме у себе однесе. А кому осудѣ Перунь, тие бодѣ в Раю ясте ядва вѣчна, о Сврзѣ одестана, неботье загенбене сме днесе. А не імяхом іна врате, абихом сме ходівяй о живѣ. Лѣпе бо мртвема бяшете, яко жівѣ отрочіте на цужья, а то – нікодь. Жівѣ отрок лѣпе дѣспоту, же іє потркава".

Імяхом наше кнезѣ слухате сен а ста воіте земе нашью, яко тие жечуть намо. І та Ітра пріде до ни, або сен храняле сме силу до трвѣ а сталі хом тврз о кменти сва. Ободяшеть бо сила Бозка нашеу, а бодѣма невитѣзнѣ о польѣ статє. Пожерехом Бзе сви на руцѣ ієх а зрушіхом і тая, якве ештѣ ста кобѣм, а длжна бяшете долѣ вржена до праху ве крвѣ іхо.

Колі бихом кельще біте осмелѣ, тако грѣціє полуставесе за тие, яко не імяшуте силу ту а соуть обабенще, а такве мечѣ імяй тенка а съ щіте легька, а бързо се онавищесе і земе кидай ту о слабоще све. Бо нѣсте іхма помоще од васілісех, а длжнева само статє на захіще све.

Ту Суренже наше бодѣ іна, а бодѣ наше, а ніква не імяхом сленхашете іхва жече. Она бо уставе на ни письмено све, аби яхом оно а трачехом све оспоминѣ. Ту боть тен Іларе, іжѣ хочашеть уцете дѣтѣ наше, должен ста ховате сен во домѣх овѣх, абяхом го незна уцлеша на нашѣ письма а нашѣм Бзѣм правіте требіщя.

А то повѣх вамо, жѣе попрщете сте на гърцева, яко вѣх бо сен іясѣнь о то: а відях, кі Оце наше о тон жексче мі, же і ныщехом сте она, а зніцехом ста Хорсинь а Омастридья мрзєсчіну. А бодѣхом ста велка дръжявя со кнѣже наше, граде велке а несчтена желѣзва. А бодѣ несчтна потоміцѣ нашья. А грѣціє созъмншуть сен, а боудоть на міноулосче сва діватесе, а поківдѣва глвама. Дѣяшете тако, бо бодѣ на ни многа грза а грми грмѣнтеше, а ідва ієдная сен ставѣсе, друга почена. А тако смєхом звентєзѣма до коньце, утрвящехом сен до вѣк множєскѣх. Дѣѣка Бозѣм! І ніщо ни не зніщеть.

Статє, яко лвіє, єдін за одѣнь, а држіте сен ста кнѣзє све. І Перуньє бодѣ около ви а побѣди дась на ви! Слва Бозѣм нашим до конєць коньце вѣки земе тия а до благ вшьякєх Русє, оцєвскія земе нашєі. А тако бодѣ, бо та словєси імяхом од Бозѣ.

Коли наші пращури Сарунж [*Сурож] се творити починали, греки, які прийшли гостями до торжищ наших, прибутків гляділи. І зріли землю нашу, послали до нас множество юнацтва і доми будували, і

гради для обміну і торжища. І одного разу видимо воїв їхніх при мечях і озброєних. І скоро нашу землю прибрали до рук своїх, і утворили ігрища інакші, які ми і тут зріємо. Греки суть праздні, а славуни се отрощили на них. І так наша земля, яка чотири віки була наша, стала грецька. І ми є тамо, яко пси, да женуть нас скоро камінням вон звідти. І та земля огречена є. Тако днесь маємо ми дістати її і кров'ю нашою полляти, аби була родючою і жирною.

Летить в Сварзі Перуниця і несе Ріг Слави, тож іспиймо його до кута! І кмети наші маємо забрати од ворогів наших. І та Перуниця рече: "І як русичі проспали орю свою? Боронити се повинні у той день". А то була Суря рече: "І йдіть русовичі, щоб діяли для того: а куди будете іти од краю свого, то бо ми ударимося о стіну ту і утворите діру для нас і для наших, і будемо ми у себе цього дня. А кому присудить Перун, ті будуть в Раю їсти їжу вічну, в Сварзі возстане, тому що загине він днесь. І не маємо іншого вороття, аби ми ходили до життя. Ліпше бо мертвим бути, ніж живим отрочити на чужих, і те – ніколи! Живий отрок ліпший деспоту, ніж він потриканий".

Маємо наших князів слухатися і воювати [за] землю нашу, яко тії речуть нам. І той Інтра прийде до нас, аби се хранили ми силу до трави і стали твердо за кмети свої. Ободяшить [*огородить] бо сила Божеська нашу, і будемо незвитяжні на полях стояти. Пожертвуємо Богам своїм на руки їхні¹ і зримо² те, як ще стане кобим [*жереб], і должна бути долі³ вержена до праху в кров⁴ їхню.

Коли були кільце⁵ бити посміли, тако греки постали за тими, яко не імуці силу ту і суть збабилися, і також меча мали тонкого і з щитом легким, і борзо се онавилися [*знемогли] і землю кидали ту по слабості своїй. Бо не мали вони помочі од василевсів⁶, і повинні самі стати на захист свій.

Той Суренж наш буде іним, і буде нашим, і ніколи не маємо слухати їхні речі. Вони бо усталили нам письмено своє, аби взяли його і втратили своє воспоминання. Тут був той Ілар, який хотів учити дітей наших, должен ховатися в домах тих, аби його незнаючого навчити на наше письмо і нашим Богам правити требища.⁷

І то повів вам, що поперішите на греків, яко відаю бо сон⁸ ясень про те: і видів, як Отці наші про те речили мені, що і нищимо їх, і знищимо Хорсинь і Омастриду [*Амастриду] мерзенну. І будемо великою державою з князями нашими, градами великими і незчисленно заліза [*залізної зброї]. І буде незчисленно потомків наших. А греки зменшуться, і будуть на мунуле своє дивуватися, і покиувати головами. Дійте так, бо буде на нас многі грози і громи гримітимуть, і

єдва одна се перестане, друга починає. І так ми звитяжимо до кінця, утвердимося до віків множеських. Дяка Богам! І ніщо нас не знищить.

Станьте, як леви, один за одного і держіться князів своїх. І Перун буде коло вас і побіди дасть вам! Слава Богам нашим до кінєць кінця віків землі тієї, і до благ всяких Русі, отцівської Землі нашої! І так буде, бо ті словеса маємо од Богів.

¹ Взятий варіант Яценка, Лозко перекладає "на ручаях".

² У Яценка – "зрушимо", у Лозко – "жертвуючи".

³ Взятий варіант Яценка – "додолу". У Лозко "долѣ" розуміється як Богині Долі.

⁴ У Лозко – "дом".

⁵ Варіант Гнатюків у розумінні "кільце стін", у Яценка і Лозко "кельти".

⁶ Лозко пояснює за Яценком як "імператорів", але, можливо, маються на увазі грецькі боги.

⁷ За А. Асовим тут мова йде про відомого ілара (македонця) Кирила (IX ст.). Лозко відкидає цю версію, вкладаючи інший зміст про волхва-ілара, що за грецького панування вчив Рідній Вірі. Також розглядаємо слово як ім'я.

⁸ Варіант Гнатюків, аналог на д.19: "відѣх сен (сон) в Наві". Польською "sen" – сон. В інших варіантах "сен" перекладаємо як "се", "це", "цей".

Дошка 9а

О тої час бя Богумір, муж Слви, а імя тріє дщєрѣ а двіє сині. Тіє бо вєідяша скуфє до стенпи а тамо живіаі о травѣх по отцє вѣщася, і бояні бозєслушньи, а разуми вхіцнєі тако. А ту матє ієх, іже рѣщна Славуні, про ова тврящі потрієбіу, і рѣшь ін до Богумірстє сємь денми: "А імам дщѣрѣ сва овдатє а внуча зрянтєі", – тако врѣщє. А повози упрєжє а ѣдє камосва. І пріѣдє до дуба стаця в полі, а оставісє нощє о вогніщє свє. І відѣ вєчєрє мужі тріє на комонях до нє стрємистєша. А рѣкста тіє: "Здравѣ буді! А що іщєшє?" Оповѣндє іма Богумір туги сва. А оні жє отвѣщаху, яко сутє самє о походѣ да імуть жєни. Обратісє Богумір на стенпи сва а вєдє тріє мужі дщѣрѣм.

Ото сва тріє роди ісшєдша, о Славни бящі. О ту бо походяшуть дрєвляни, крвчє а полянє, яко пѣрѣва дщєрє Богуміру імѣно імаі Дрєва, а друга – Скрѣва, а третіа – Полѣва. Синовє жє Богуміру імяшє сва імѣни: Сѣва і младцєі Рус. О тєно походяшуть сєвєряни а русіє. Тріє бо мужі бяста тріє вѣсєнцє о утріє, о полуднѣ а в(є)чєрнѣ.

Утворісє роді тіє о Сєдмѣрѣцѣх, ідѣжє обітвашєхом за морѣа о краі зєлєнь а камо скоті водяй дрєвни ісходу до Карпенстѣа Горє. То бяша она ляти прєд тісєнч тріє сти за Ієрманрѣху. О тѣ часє бя прѣя вліка о

брѣзѣх море Годѣстѣ. А тамо Праоце накідыша кургала о се каменіа бялао, под коя погребѣша болярі а вуце сва, якове о сѣчѣ падыша.

У той час був Богумир, муж Слави, і мав трьох дочок і двох синів. Ті бо водили скот до степів і там жили в травах з отцем віщалися [*радилися], і бояни¹ богопослушні, і розуми охочі також. І тут мати їхня, іже речена Славуна, про їхні творячи [*дбаючи] потреби, і рече вона до Богумира цими днями: "І маємо дочок своїх віддати і внучат зріти [*очікувати або доглядати]", – так рече. І повози упряже і їде, кудись. І приїде до дуба стоячого в полі, і остався вночі біля вогнища свого. І виде [*баче] ввечері мужі троє на комонях до нього стрімилися. І рекли ті: "Здраві будь! А що іщеш?" Оповів їм Богумир туги свої. А вони же відповідають, яко суть самі в поході да ймуть жінок. Обратився Богумир на степи свої і веде троє мужі дочерям.

Од них три роди ізійшли, від Славуні² були. Од тих бо походять древляни, кривичі і поляни, яко перва дочер Богумира імено мала Древа, а друга – Скрева, а третя – Полева. Сини ж Богумира мали свої імена: Сіва і молодший Рус. Від тих походять сіверяни і руси. Троє бо мужі були три вісники: про утро, про полудень і вечір.

Утворилися роди тії у Семирічах, де обітували за морем в краю зеленому і куди скот водили древніше ісходу до Карпенської Гори. То було це літ перед тисяча триста за Єрманаріха. У ті часи була пря велика на берегах моря Годського. І там Праотці накидали курган із каміння білого, під якими погребли боляр і отців своїх, які в січі пали.

¹ У Яценка – "підкорялись і боялись".

² У Яценка – "і славні були", у Лозко – "що були слов'янами". Як варіант, можна розуміти, що це ім'я матері Славуні.

Дошка 9в

Прідоша із Крає Зелєня о морѣ Годѣско, а тамо пототщєша годѣ, яква намо путє прѣткавяша. А тако се біяшехом о земє тєа, о жїтнѣ нашіа. До тє сва бяша оцє нашіа о брѣзѣх море по Ра-рієць а со вліка труднощє по нѣ правєщє сва людїа а скотїа на онѣ брѣг, їдыша Дону. А тамо годе відя, шєдѣ до полуднє. А Годѣско море відяї, а годе їзмєчену протїву сєнбє статїся зряї. І тако нуждѣна сєн біятє а про жїтню, а жївїтва сва, якождє їсгунштє бяша по стопѣх оцєвє а налєзє на нє, людїа бяху а скотїа берущя. А тако род славєнѣ тѣкшя до земє, їндѣже Сунє вноцє спяшєть, а камо травї многа о луцє тучна, а рѣнцє рєнбї пѣлнѣна, а

камо нікіі не умре. Годь бо бяша ещя на Зелень Крає а малоу преді оце ідуця. Рай-рьєка есь вліка і одфляшить ни оде іна люди, а тече до море Фасісте.

Ту бо муж роду Беляру іде по ту страніу Рая-рьєки а упрезі тамо сіньсте, ідуця до фрянжец, яко іегуншті суге на острове своя пожедяшут госте – да оберуть іе. Бя то за полусту ляти Алдорѣху, а іесче древе она бя род Беляров сильнімь егуншті. Госте оденіша се за муже Беліару а рѣкоша, яко да єму стрєбро за то а два комоне злата. Ідяху індѣ а ізстече грозє іегунсте. А тако мімо ідяху годѣм, якве суге такожде зуріве на прядьво. А на Ніпери а комонѣзе ієх нѣсте почестєн а двачє данє беряі. То бо госте те кунещани се поврташя до зєме сіньсте а не прїде уж ніколібва.

Прийшли із Краю Зеленого до моря Годського, а тамо потовклися [з] годью, яка нам путь перетнула. І тако билися за землю ту, за життя наше. До того були отці наші на берегах моря по Ра-ріці і з великими труднощами по ній переправили своїх людей і скотину на інший берег, ідучи [до] Дону. А там годь виділи, йшовши до полудня. І Годське море виділи, і годь ізмечену противу нас виставлену зріли. І так нужденно се билися і за житню, і життя своє, якож егунці були по стопах отців і налізли на нас, людей били і скотину брали. І так род славян тече до землі, індеже Суне вночі спить, і де трави многа в луках тучних, і ріки рибою наповнені, і де ніхто не умре. Годь бо була ще на Зеленому Краї і помалу перед отцями ішли. Рай-ріка есь велика і одділяє нас од інших людей, і тече до моря Фасіст [*Каспійського].

Тут бо муж роду Беляра іде по ту сторону Рая-ріки і упередив тамо сіньсте [*китайців], ідущих до фрягів, яко егунці суге на острові своєму піджидають гостей – да обберуть їх. Було те за півсотні літ до Алдоріха, а ще древніше цього був род Беляров сильнішим егунців. Гості одяглись се за мужів Беліара і рекли, що дають йому срібло за то і два комоня¹ злата. Ідучи інде [*іншим шляхом] і ізтекли [*уникли] грози егунської. І тако мимо пройшли годів, які суге також сурові на прядьво² [*битву], а на Ніпрі [*Дніпрі] і князі їхні не єсть почесні і двічі дань брали. То бо гості ті кунещани повернулися до землі сіньсте і не прийдуть уж ніколи.³

¹ У Яценка і Лозко "коней золотих". Тут, певно, мається на увазі якась міра, або, як вважають Гнатюки, монети із зображенням коня.

² У Гнатюків – "тканина".

³ На цій дошці вплетений мітологічний сюжет. Рід Беляра (Білояра), повторює рух Сонця: ідуть із сходу, із-за річки Ра, яку ототожнюють із Волгою. Там же

розташовується Рай слов'янський – Край Зелений. І рухаються вони до Дону, тобто на захід, де "Сонце вночі спить". Аналогічний сюжет на д.4г, де Отець Орій (уособлення Ярила) говорить: "Ідемо од землі тої, де ж хуни наших братів забивають". Хуни можуть бути тотожними "ієгунште" – гунам. Білояр ще згадується на д.11б серед переліку Богів.

Дошка 10

Богуміру бо Бозе даяшуть благи земная, а тємо смє нє імяхомсє, яко намо бя інь. А старцє о роді оберєшєхом яко комонѣзє, іжь од часи старі сучє наше вуцє наімяхом раз всє. То бо бяші ко(мо)нѣзє долги час, а тіє о грьці нєзведшы, а стає до конць, яко обєнствє мужє. Томуждє од родьнє імяхом даватє до потомицѣ ієх, або тіє правішїтє ни.

А по Богуміру бяша Орїє со сини сва.

А колїбва ієгунште велїка прю тѣяша оутворєніа велка земє сва а тако ідыша вон отуду до Русє. Нинї бя інь час, а імємо сє братє за ужьдѣ а тєнгнутє до прєду. А нє бодє жєчєно, яко сьмо оствѣяхом земѣ нашеа а яхом іні. Ано да жєчуть, яко сьмєхом прѣщєхом влїцѣ о сєбє?

То боурусїцє нє оставїшє стє грьці на земє вашїу а перистє сє обо нїу. О тє часи Ра-рьєцє бїтє кромѣ тени о іни земє. А днєсє возжѣдішѣсє врзє нашѣ на ни, а імємо сєн прѣщєтє о внучє нашїа. Да удржѣхом ступє нашѣ а нє дахом земє інам. Тако бо імяхом інако творѣшєтє: а нє палтє дуби о поля сва, нїж(є) сѣнѣтє по тѣх а жѣтє жнїу о попелї, яко бо імяхом ступє травнї а скотї водѣшєтє брєгоущѣ. Брєгоущѣ она ото вразєх.

Богуміру бо Боги давали блага земні, і того ми нє маємо, яко нам було іншє. А старцїв у роді обїрали як князїв, іжє од часїв старих сучь наших отцїв найменували разом всї. То бо були князї довгий час, а ті греків нєзводили, і стояли до кінцѣ, яко обов'язку мужї. Тому од родини мали давати до потомків їх, аби ті правили нами.

А по Богуміру був Орїй з синами своїми.¹

А коли єгунці велику прю затїяли [для] утворєннѣ великої землі своєї і тако пішли вон звїдти до Русї. Нинї настали іншї часи, і маємо братисѣ за узду і тягнути до прєду. І нє будє рєчєно, яко ми оставили землю нашу і захопили іншї. Ано да рєчуть, яко смїємо прѣтисѣ [*битисѣ] велично за сєбє?

То борусичї нє оставили греків на землі вашій і билисѣ за неї. В ті часи Ра-ріка була кромѣ [*кордон] наш від інших земель. І днєсь

зажадали вороги наші [йти] на нас, і ймемо се прящити за внуків наших. Да удержимо степи наші і не дамо землю іншим. Так бо маємо інако творити: і не палити дубів для полів своїх, ніж сіяти по тих і жати жнива у попелі, якщо бо маємо степи травні і скотину водити бережучи. Бережучи її від ворогів.²

¹ За своїм ім'ям і діями Богумир має уособлювати Миробога – Сонце, що заходить. А Ор, що є після нього – Сонце, що сходить. Аналогічну картину ми бачимо в біблійній легенді про Ісуса Христоса і його предтечу Іоана Хрестителя. Причому така послідовність могла скластися, коли Новий рік святкували у другій половині року, наприклад, 1 липня, 1 вересня або 1 жовтня.

² Під час війни пропонується позбавитися полів і займатися скотарством, аби легше пересуватися минаючи небезпеку.

Дошка 11а

Се бояшете первіє Трігльву поклоняшетеся імахом а тому влікоу слву пояшехом. Хваліхом Ісварга Діда Бжіа, якожде тено єсе родоу Божьску нчельніко а всенску рдоу студіц вечен, яков бо течѣ влетѣ од кринє сва, а во зіме ніколе же не взмрзе. А тоіа Воде-Жівенце пюще живіхомсія, доконє не преїдехом якожде све к нему, убендехом до Луце єгоієх Раяістієх.

А і Бгу Пер(у)нєві-грмоврзецу, а Бгу пре а борєніа орцѣхом живєнта явлєніа не преставате коліє врщате в Явє, а кії ни венде Стезеоу Правоу до браніє а до Трізнєнє вліка о вся павшіа, яквє же ідоут ве Жівєнтє Вѣчніє до Пълку П(є)руноіу.

А Бгу Свєтовідіу слву рцѣхом: се бо ста Бг Правіє а Явіє, а тому поієма песинієма, яко свт єсе, а чрєзь онє відяхом свієт зрящєтє а Явє бите. А і тоі нас о Навіє убрєжєшєт, а тму хвалу пїємо. Пѣехом плясашєтє му а взивахом Бгу нашієму, якожде тоі Зємє, Слонцє-Сунє нашіу, а Звієздіа дрєзац, а Свт крієпцѣ. Творяцєтє слав Свїєтовідієвє влку! Слва Бгу нашієму!

То бо скрибєцєтє сєрдіє нашіє. А сє смє хом одркохом сєн одо зліа дѣяннє нашія, а добру тєцєхом стє. Сє бо отрцє пущєніємо, обиймєсє а рѣчєтє, сє утворяйшє: "Сє бо нь вієдѣтє о умє рѣзтргнєщєші, а почийстє сє, бо тє уміємо".

Сє бо таїна вліка єсє якожде Ісврг. Перуно єсє а Свєтовєнд – тїє два єсьва одѣржєні о Сврзі. А обаполи Я Бієлобг а Црньбг сєн пєроутєсє. І тїє Ісврг држєшєтє, абїє она Свнту нє обить пѣврзєщєну. По тїє обєсва Хѣрс, Вльс, Стрїб држєтє. Сє позє нь Вишєнь, Лєлє, Лієтіц,

Се бути перво Триглаву поклонятися маємо і тому велику славу поємо. Хвалимо Ісварга Діда Божого, який тому се роду Божеську начальник і всякому роду студиць [*джерело] вічний, який бо тече влітку од крини [*криниці] своєї, а взимку ніколи же не замерзне. А тої Води-Живиці п'ючи, живемо, доконе не прийдемо як свої до нього, убудемо до Лук Його Райських.

А й Богу Перунові-громовержцю, і Богу прі і боріння речемо живих явищ не переставати кола вращати в Яві, і який нас веде Стезею Правою до брані і до Тризни великої о всіх павших, які же ідуть в Життя Вічне до Полку Перунового.

І Богу Свентовиду славу речемо: се бо є Бог Правіє і Явіє, і тому поємо пісні, яко свят єсь, і через нього видимо Світ зріти і Яви буття. А й той нас од Нави убереже, і тому хвалу поємо. Поючи пляшемо йому і взиваємо Богу нашому, яко той Землю, Слонце-Суне наше і Звізди держе, і Світ кріпить. Творіть славу Свентовидієву велику! Слава Богу нашому!

То бо скребеще серце наше. А се ми одречемося од злого діяння нашого, і добру текти. Се бо отроків пустимо, обіймемося і речемо, се утворивши: "Се бо нас ведіть до ума розторгнутого, і почнемо се, бо те уміємо".

Се бо таїна велика єсь, якож Ісварг. Перун єсь і Свентовенд – ті два єсь удержані у Сварзі. А обаполи Його Білобог і Чорнобог се перуться. І тих Ісварг держить, аби цьому Світу не бути поверженому. По тих обох Хорс, Велес, Стриб(ог) держать. Се поза ними Вишень, Леле, Літич,¹

¹ Продовження переліку Богів на наступній дошці.

Дошка 11б

Радогщ, Колендо а Кришень. І се отва удрзец Сивий Ярѣ а Дажбо. Се бо іни сутє: Біелояре, Ладе, Коупало, сѣніц, жітнец, вѣніц, зрніц, овсѣніц, просіц, студець, ледіц а лютець, і по та – птічец, зверенц, міліц, доздец, плдец, ягондец, пчеліц, трѣстіц, кленчіц, езеренц, вістріц, сломіц, грібіц, ловіц, бесієдіц, снієзіц, страніц, свентіц, радіц, свієтіц, крвіц, красіц, травіц, стеблііц. А за се соутє – родіц, маслієіц, жівіц, вієдіц, ліствіц, квієтіц, бодіц, звєздіц, грміч, сѣміц, ліпец, рибіц, брезіч, зелінц, горіц, страдіц, спасіц, лістєвєврзіц, мисліц, гостіц, ратіц, страніц, чурц, рѣдіц.

А ту бо осва Огнебг Семьорегель і овчя яро, брзо, роздено о чість. А то соуте Треглви обція, а се сва о ніє іде. А тужде отроче одевѣрзешеші врата оніа а вейдеші в онь. То бо єсе красієн Рай Славьсек. Я тамо Ра-рієка тенце, якова одѣляшешеть Сврьгу одо Яве. Я Ченслобг уцте дне нашія а речеть Бъгові ченсла сва, а бите Дне Сврзєніу, ніже боте Ноче. А оусноуте ти, бо се єсе, я всяк ясий єсте во дне Бжъстієм, а вносче нікіі єсь іножде Бг-Дід – Дуб, Сноп нашъ.

Слва Бгу Перуну огнкудру, іже стрѣліє на врзі вьрзе а верна пред веде во Стъзѣ, понє вжде єсе тоіє вьіньм чєсть а соуд а, яко злтроун, млств – вєспрвдън єст.

Радогощ, Колендо і Кришень. І се отих удержують Сивий Яр і Дажбо. Се бо іні суть: Білояр, Ладо, Купало, сіницъ, житницъ, віницъ, зерницъ, овсіницъ, просиць, студецъ, ледиць і лютець, і по тих – птичиць, звіриниць, милиць, дождець, плодець, ягодець, пчелиць, тростиць, кленчиць, озерецъ, вітриць, соломиць, грибиць, ловиць, бесідиць, сніжиць, страниць, святиць, радиць, світиць, кровиць, красиць, травиць, стеблиць. А за цими суть – родиць, маслиць, живиць, відиць, листвиць, квітиць, бодиць, звiздиць, громиць, сімиц, липецъ, рибець, брезич, зелинець, гориць, страдиць, спасиць, листевеверзиць, мислиць, гостиць, ратиць, чуриць, родиць.¹

А тут бо свій Огнебог Семорегель, і овча [*вівця] яро, борзо рождєна в чистоті. І то суть Триглави чужі, а се свої од нього ідуть.² І тут же, отроче, одверзеш [*відкриєш] врата ці і ввійдеш в них. То бо єсь красєн Рай Славянський. І там Ра-ріка тече, яка відділяє Сваргу од Яви.³ І Числобог учте [*порахує] дні наші і речить Богові числа свої, чи бути Дню Сварожому, чи бути Ночі. І уснуть ті, бо се єсь, і всякий ясий [*живий]⁴ єсть во дні Божім, а вночі нікий єсть іноді Бог-Дід – Дуб, Сніп наш.

Слава Богу Перуну огнекудру, іже стріли на ворогів верже і вірно вперед веде во Стезі, тому що завжди єсь той воїнам чєсть і суд і, яко златорун, милостив – всеправедєн єсть.

¹ Деякі дослідники (Гнатюки, Піддубний, Гай Арсенія) намагаються пояснити цей перелік Богів і упорядкувати у вигляді календаря. Ми не бачимо в тому системності, а лише довільний перерахування, особливо це стосується другорядних божєст, які уособлюють різні прояви природи.

² Складне речення для перекладу. Ориг. "роздено о чість (часть)" Яценко перекладає як "розданє частинами"; ориг. "обція", порівнюючи з "обчий, обций", перекладаємо як "чужуй", у Яценка – "вівці", У Лозко – "усє це – Сварга".

³ Ра-ріка ототожнюється із східною річкою Волгою. На краю Земля сходиться із Сваргою. І Сонце, народившись і пройшовши через річку, пішло до Сварги, а людина Явним (земним) життям. Див. Словник.

⁴ У Яценка – "живий", у Лозко – "ясний".

Дошка 12

Аще сурі сяшеті, поємо хвлу Бгом а огніщу Перуніу, іже єсь рѣком "потіатіщ на врзі". А рѣмо вліка Слву оцѣм ншім дѣдом, якові соуते ве Сврзе. Прѣмо тако тріче а ідемо std ншіх, ведмо я на трвіє. Колі бо весті я на інь ступе, ідемо (в)ѣсті по дroupe.

Хвлу Бзем вознсіаше, слву пяхом, а тако до плднє. А рѣмо Слву вліку Хрсу, зльтрни коло вртящу. А суріану піємо, а тажде до вчере. А по вчере, колі бо ожде огніці слъжена, заждіємо а Слву вьчєрніу пїємо Дажбу наши, іже, реком, єс Праді нашєіє, цим усі а очі сте биті. А, мовлена творяше, ідемо до сні. А тамо – вліка необьясьни...

Поки сурі¹ сяють, поємо хвалу Богам і огніщу Перуна, іже єсь рекомий "потятіч на ворогів". І рѣчєму велику Славу отцям нашим і дідам, які суть во Сварзі. Прорѣчємо так тричі і йдемо [до] стад наших, ведемо їх на трави. Коли бо вести їх на інші степи, ідемо вести по другому.

Хвалу Богам вознісши, славу поємо, і так до полудня. І рѣчємо Славу велику Хорсу, злоторунні кола вертячому. І суряну п'ємо, і так до вечора. А по вечору, коли бо вже огніща сложені, запалимо і Славу вечірню поємо Дажбу нашому, іже, рѣчємо, єсь Прадідам нашим, чим вуха і очі мають бути. І, молитву сотворивши, ідемо до сну. А там – велика необ'ясність [*таємниця]...

¹ У Яценка – "зорі", у Лозко – "Сонце".

Дошка 13

Се бо умная ізверзец, хоробрѣя оукрепє, і тїє ідше до Сунє восходяще, обапола рієку зряце і тамо сѣдша, яко а Мтрє-Сва Слва ржеє. А та обасва крідлема освяжде она. І такожде бряшєше земе тую, а бранєте о ню од асунє а гунште, якожде готієм обрацєте стрела сва а мечє отоцена.

Се бо умних ізвергла [*проявила], хоробрих укріпила, і ті йшли до Суне всходячого, обапола ріку зріли і там сіли [*оселилися], яко і Матир-Сва Слава рече. І та обома крилами освятить її. І також брали землю тую, а боронить її од асуні¹ і гунців, також готам обертайте стріли свої і мечі одточені.

¹ У Яценка – "ясів", у Гнатюків – "дасуні". Може бути, що асуни – це злі божества, що живуть проти Сонця (Сунь), і вороги поруч із ними, як темна сила.

Дошка 14

Понежде се іде врг на не, оберехом сме мече, а одерзехом вещена од Матер-Сва словеси, якожде будоущая нашіа іє слвна, і тецехом до смрте, яко до празднованія.

Рчена намо о часи старе, коди же яхомь храміє сва карпенсте. І тамо яхомь госте старе верманое, арабове і іні. Се бо те госте Радгоще чтени. І тако ящехомь од оден овех гостіци. Сраще честени іхва, бо чеще Бозе і намо повелеша. І цчтемо они.

Се бо то іяхом оуказіцу на часе нашіє, абихомь нехибе дієяхомь а Оцем почесте оуложіхомь. Не прсте бездѣяни тлцехомь о древи, небожъте ренци нашіа оутренждена о рали свої, а мечема іяхомь нелегносте нашіу. І тая намо повеле іті на кромі нашіа а стегнете єіє одо вражъ.

Се бо дими се вздинуше течехуть до Сврзе і тиа означете тугу велькоу на оце, децке а мате нашіа. І то єсе час борбе прідоущъ. І не съмехомь сен баявете о друзе дѣли, інакожде об ови. Се бо пріде ворягове до Нієпри а таможде яхомь земе нашіу. І те тоі верьше людіа і земе под се члне брате. То бо не смієхомь осогласіте іно, якожде о мече нашієм. І Єрека отрщете одо земе нашієх а трноуте до срящень окудва преде.

Се бо кромє нашіа вразієма окроцени, а земе нашіа пеперещеть враг. І то іє дѣлженсте наше, іна жеряте не хоцаєшемь. Се інь враг Герьманрех іде на ни ополуноце, он іжде внук внучате Отореху. І се вржець на ни воє свої о розех на чели. Ворензе речешуть намо іті о не, і не съмехомь вражете обопає ієх, якожде суте врзе, якве перве, а неіма росдієле промежде.

Се бо ясь іде на ни о Танасу а Тамоторку моцешна комоньства а рате нещечіслена. А тьма о темє течє і такожде течяєть о ни. О се не імяхомь іна поможенє, якожде Бзе воляй намо. І оудесентехомь сили свої а тієчехомь на нь.

Се Білебог венде наше рате і комоньства. І тамо віждехомь волшєвніци о лієсах битьще, ідуще о рате а бєроуще мєча. І зряхомь кудєсніце чюди вліце твряше, а ізо прсте, верзєне до Сврзє, рате встаці Свразіще. А тїє тєчэхуть на врзє а могилють іє. І тамо зряхомь птицє велкі лєтящуть до ни а верзєть сє на врзє.

Бієть криделєма Матр-Сва а клічєть ни, оякожди ідєхомь за Зємє нашю і добіхомься за огніще плєми нашїа, сє бо сутє русічі. Тєцєтє, братє нашїє, плєми о плєми, родь о роді і біяшєтє врзє на зємє нашє, яква налєждє ни і ніколіждє іні. Тамо бо умрєшєтє, ані вернєтє зади сва. Нічє вамо нє острошєсє, нічє нє остасєшєсє, якождє єстє в руцєх Свразіцє. А Тїє вас вєждє во всїє днє до вітєзнєцтвє а гордінствї многая.

Позаяк сє йдє ворог на нас, берємо ми мєчі, і одєржимі віщими од Матир-Сви словєсами, якожє будущє наше є славнє, і тєчємо до смєрті, яко до празднованія.

Рєчєно нам про часи старі, коли жє мали храми свої карпєнські. І там були гості старі: вермановє, арабовє й іні. Сє бо ті гості Радогостом чтєні. І так брали од кождого з них гостиці¹. Сорочки чєстєні їхні, бо чєстять Боги і нам повєліли. І чєстимо їх.

Сє бо то мали указицю на часи нашї, аби нє хибно діяли і Отцям почєсті уложили. Нє персти бєздіяльні товкли о дєрєво, нєбож руки нашї утруджєні о рала свої, а мєчами добували нєзалєжність нашу. І тая нам повєліла йти на кроми нашї і сєрєгти їх од ворогів.

Сє бо дими сє вздунувши тєчуть до Сварги і тє означє тугу велику на отців, дітєй і матєрів наших. І то єсь час борьби приїшов. І нє сміли сє баявити [*говорити] про другі діла, інакожє про ці. Сє бо приїдє варяговє до Ніпра [*Дніпра] і там взяли зємлю нашу. І тє ті вирішили людєй і зємлю під сєбє чільно брати. То бо нє сміли согласити іно, якож з мєчєм нашим. І Ерєка [*можливо, Рюрика] відторжєтє од зємєль наших і турнєтє до срачинь [*гидоти] відкуди приїдє.

Сє бо кроми нашї ворогами вкорєчєні, і зємлю нашу поперіщить ворог. І то є долг наш, іншої жєртви нє хочємо. Сє інший ворог Германаріх ідє на нас ополуночі, він є внук внучатий Оторіху. І сє вержє на нас воїв свої з рогами на чолах. Варяги рєчуть нам іти з ними, і нє сміємо ворогувати обаполи їх, якож суть вороги, як і перші, і нємєє розділу проміжду [них].

Сє бо ясь ідє на нас від Танасу і Таматорку моцним комоньством і раттю нєзчислєнною. І тьма за тьмою тєчє і так тєчє на нас. І сє нє

маємо іної помочі, якож Божа воля нам. І удесятерили сили свої і потекли на них.

Се Білобог² веде наші раті і комоньства. І там видимо волшебниці в лісах будучи, ідучи до раті і беручи меча. І зримо кудесники чудо велике творячи, а з перстів, вержених [*здійнятих] до Сварги, раті встали Сварожі. А ті течуть на ворогів і могилють їх. І там зримо птиці великі летять до нас і вержуть се на ворогів.

Б'є крилами Матир-Сва і кличе нас, якож ідемо за Землю нашу і доб'ємося за огнище племені нашого, се бо суть русичі. Течете, брати наші, плем'я за племенем, род за родом і бийте ворогів на землі нашій, яка належить нам і ніколи іним. Тамо бо умрете, але не повернете зади свої. Ніщо вас не злякає, ніщо не спинить, якож єсть в руках Сварожих. А Той вас веде во всі дні до витяжництва і гординства многого.

¹ Мається на увазі податок – гостинець.

² Відкритий бій переважно починали зранку, тобто з перемогою Білобога над Чорнобогом.

Дошка 15а

Се Старьграде понехше, ідьшіа до Ілмер-єзера, і тамо утворяі грд інь – Новь, і тамо пребєндієхом. І ту Сврґи первіє Пращуре моліхом, се Рді-Роженієць кринь є препросіхом, і то дуб о крень – хлеб нашъ. Сврґ, іже твряі свент, – Бг єсе свенту і Бг Прве і Яве і Наве. Се бо імяхомъ они во істьву. І се істьва нашіє преборяшеть сили потьєместе і блгу венде.

Якожде праоци о бенде твряі, о сємь ведіа жертви о комоніє бієле, і изидощьша одь крає Седьємрецштїа о горе Ірштїа і Загьґріа обєнтышіа вієк. І такова, понехшьща, іде на Двоєрієце, і рьзбіяє оти комоньством своїєми, і тече до Земіє Сірштїє, і тамо ста. І пождіє ідьша горима влкїма, і сенієзієма, і леди. А отече до стєнпи, і тамо бендєшь со стадіє свої, і скуфє біа.

Се прьва Правє одрчєна Оцє нашіє Праоцє, дрьжяція она ве пріє вліцеіє і сили даєть отрщєтє врзє. Небожедь ідьшіа о пріє теіє до горїа Карпеньстїє і тамо ріашє о чєли пєнти кнїєзи і грді, і сєли огніщьстє, і трзі влікеа. І потієснєні бьашє...

Се Староград понехаявши, пішли до Ільмер-озера, і там утворили град інший – Новий, і там перебували. І тут Сварога перво Пращури молили, се Роду-Роженієць кринь його препросили, і то дуб в корінь –

хліб наш.¹ Сварог, іже створив світ, – Бог єсь світу і Бог Прави, Яви і Нави, се бо маємо їх во істину. І ця істина наша переборює сили потемисті і блага веде.

Якож праотці про майбутнє творили [*дбали], про це відали жертви на комоні білому², і ізійшли од краю Семиріччя к горам Ірштїя, і Загогрії обітали [*жили] вік. І так, понехаявшись, пішли в Дворіччя, і розбили тих кіннотою своєю, і течемо до Землі Сірської, і там стали. І пізніше ішли горами великими, і сніжними, і льдяними. І отекли до степів, і там були з стадами своїми, і скотина була.³

Се перва Права одречена [*заповідана] Отцям нашим Праотцями, держала вона у прі великій і сили давала отроцїти ворогів. Опісля пішли з боями тими до Гори Карпенської і там рішили [утворити] на чолі п'яти князів і городи, і села огнищанські, і торги великі. І потіснені були...

¹ У Яценка – "в Дуба мірку хліба", У Лозко – "кришили хліб". Можливо, мова йде про прохання до Рожаниць (дружин Сварога) для роду кринь (криниця, скриня – ознака жіночого лона) їхню препросили, аби вона відкрилася. А дуб в корінь (входження в лоно) дає хліб – плід.

² Мається на увазі ворожіння на білого коня. Я. Головацький повідомляє: *"Крім дорогоцінних скарбів, при тому храмі знаходився білий кінь, що належав божеству; тільки жрець міг його годувати і сидати на нього. Слов'яни думали, що на цьому коні їздить сам Святovit і б'ється зі своїми ворогами. Кінь той слугував для пророцтв перед початком якої-небудь справи". [Головацький, 19].* Слово "жереб" має два означення: умовний знак і кінь (жеребець). Інші перекладачі пояснюють речення, як принесення коня в жертву.

³ Як правило, ототожнюють цю подію з географічним пересуванням в Азії: Вийшли з Семиріччя (Кубань), пішли до гір Ірштїя (Іранське нагір'я) та Загогрії (нагір'я Загрос), далі Дворіччя (Тигр і Євфрат), потім Земля Сірська (Сирія) і повернулися через засніжений Кавказ в степи Прикубання. Про перебування скіфів в цих місцях є історичні свідчення. Але аналогічно до інших дощечок, мова може йти про мітологічні події, що пов'язані з рухом Сонця. Семиріччя – це потойбічний світ (7 родників – енергетичні точки, які в календарній системі дорівнюють 7 тижням від смерті до перевтілення на горі. Див. також у Словнику ВК – Семиріччя). Гора(и) Іру – східні гори, із яких виходить Сонце (у вавилонян на краю світу є гори-близнята, гори Машу з брамою, крізь яку проходить Сонце). Дворіччя – земне життя, яке обмежується двома ріками на сході і на заході. Земля Сіршті – може бути землею заходу, де сіріє, сідає (стає) Сонце. Інші перекладачі вважають, що то Земля Сирійська, але на д.бв вона названа "Осуре", "Суре"(?). Сніг і лід в горах високих може символізувати смерть і перехід у потойбічний світ.

Дошка 15в

(закінчення дошки 15а) ... о годіє, киа се бушіє до зходжіна Суніє. І отуде ідь до Суніє, до Нієпра-ріка, і ясьмо тамо.

Киє оутвржде нь грд, яке обитеваєє слвне рді інє. І тамо сен оселешєє і огніще твряє Дубу і Сньпоу, якевь єєє Сврг – Пращоурь наше. І се крять налієзе на не врг новь, осзєсчє, іжь крве слвнєх пійайщь. І се ратє сва устрмі Киє на не. І зряіщі ве Сврзе воє тиа, Перуныште воє, іжде се верьгоша на не і потрціає силу ієє, і до ньге рстрще. Покажете заде онѡа.

І се племєно онєзьва налієзе іно на не. І сієчіа бя влка, о пхіждєно бя до послїєдь. І нашїє ратє, зряїє то, рієкта: "І Бзе нашїє ждєноуть врзе нашїє".

Се бь тє Вишєнь грядєть на облцієх до ни і рчєть: "Дїтє, гріадєтєсє градь вашь і крієпієстє іє, абїє бєндїтє отцієни овїєсна інѡа врзє, і борба вашє бєндїє зура і кріпка. І то Сварг мєнє посшлєть до ви, се ботьє іматїє сили небєснїа ошуїє і одїєсни вашїа, – і такождє рцієх, – о ви не бржєшєтє о Бзієх і такьво єстє самє прєд врзєма".

(закінчення дошки 15а) ...годами, які се були до сходження Суні. І звїдти ідуть до Суні, до Ніпра-ріки, і є ми там.¹

Кий утвєрдив наш град, який обїтували [*обжили] славні роди інші. І там осєлилися і огніще творили Дубу і Снопу, який єсь Сварог – Пращур наш. І се крять [*щє раз] наліз на нас ворог новий, жорстокий, іже кров славних пив. І се ратї свої устрїмив Кий на них. І зріли во Сварзі воїв тих, Перунових воїв, іже вергли на них і потрощили силу їх, і до ноги розтрощили. Показали зади вони.

І се племєно онєзьва² налізло інше на нас. І січа була велика, і знищено було до послїднього. І нашї ратї, зріючи то, рекли: "І Боги нашї женуть ворогів наших".

Се бо Вишєнь грядє на облаках до нас і рчє: "Дїти, городїть град ваш і кріпїть його, або будєтє оточєні повєснї іними ворогами, і боротьба ваша будє сурова і кріпка. І то Сварог мєнє послав до вас, се будєтє мати сили небєснї ошую [*зліва] й одєсную [*справа] вас, – і також рік, – що ви не берєжєтєся про Богів, і так єсть самї прєд ворогами".

¹ Готи були на сході Сонця, а ідуть по Сонцю – на захід до Дніпра.

² Яценко пише, що це невідомий народ. Лозко припускає, що це північне плем'я (пор. Онезьке оз. РФ). Дослідник Березяк стверджує, що треба "онези" з болгарської перекладати як "те".

Дошка 16а

Влес-кнігу сіу птче́мо Бгу нше́му, у кіе́ бо є́сте́ прібе́зіца сіла. В они́ врмѣни́ бя́ менж, яки́ бя́ блг а дблѣ́, і́же рчен́ бящ оцт в Рсі́. А то́ імщ́ жену́ і́ два́ дчере́. Імаста́ она́ сктіа́: краве́ і́ мно́га овни́ с она́, і́ бя́ ти во́ стоупѣ́х. А оні́гд не́ імщ́ менж́ про́ дчі́р сва́. Так мо́ля Бзі́, аби́ рд́ згосе́не се́ прсѣ́че. А Дзбо́ услы́ша млбо́у ту а́ по млбе́ даящ́ му́ і́змле́но, я́ко бя́ ожеча́(н)и́ тая́. Се́ бо гренде́ ме́зе ни́, а і́ме́мо вржетесе́ – се́ бо Ясна́ тче́ му. Ту́ Бг Влес́ отрче́ не́ся се́му. Гредехом́ сен а́ імѣ́мо до́ Бзе́ наша́, і́ тому́ рче́мо хвлу́: бонде́ благслвен́ вожди́, нинѣ́ а прсе́не о́ веки́ а до́ веки́. Рче́но є́се о́ кудѣ́сници́, а те́ прше́ндше́ не́ оврцете́се.

Влес-Книгу́ цю́ потче́мо [*присвя́тимо] Бо́гу нашо́му, в я́кій бо́ є́сть прибі́жище (і́) си́ла. В ті́ времена́ був́ муж, я́кий був́ благ і́ доблесний́, і́же рчен́ був́ отцем́ в Ру́сі¹. І́ той́ мав́ жону́ і́ дві́ дочки́. Мали́ вони́ скотину́: корови́ і́ мно́га овни́ з ними́, і́ були́ ті́ в сте́пах. І́ ніде́ не мали́ мужі́в для́ дочоќ свої́х. Так мо́лив Бо́гів, аби́ роду́ згаса́ння се́ присі́кли. І́ Дажбо́г услы́хав мо́льбу ту́ і́ по мо́льбі́ дав́ йому́ і́змоле́не, я́к було́ оре́чено те́е². Се́ бо гряде́ ме́жи них, і́ ма́ємо вергтис́я [*наро́джувати] – се́ бо Ясна́ тче́³ йому́. Тут́ Бог Велес́ отроча́т не́се се́му. Гряде́мо се́ і́ йме́мо до́ Бо́га нашо́го, і́ тому́ рче́мо хвалу́: бу́де благослове́н за́вжди, нині́ і́ прі́сно, від́ ві́ку й до́ ві́ку. Рче́но се́ от кудесни́ков, і́ те́ проше́дше́ не́ овороті́ться⁴.

¹ Варіант Лозко, у Яценка – "у пошані (уцт) в Русі", у Гнатюків – "отцем Тіверцем".

² Яценко – "як були вже часи тії" (стар. вар.: "провіщано те"), Лозко – "як було предречено таємно се", Шаян слово "ожечаи" вважав як "оженца", тобто "запліднив таючись".

³ У Яценка – "йде".

⁴ виправлено в оригіналі. В ориг. Лозко "прше́ндшен соврцете́се" і перекладено "прийде́шне зді́йсниться", у Яценка – "що́ пройшло́ не́ верне́ться".

Дошка 16в¹

За́ четре́ вце́ до́ Су́ронже́ц хозя́ри ни́ поя́ша. Бо́ ти́ рді́ на́ше одзб́ря́ша не́сбо́ ни́ – со́ кне́зе одере́не́ бря́ти. Я́ко се́ отро́щі́хом і́мо, а́ сме́ ста́хом хзя́рсте́...

За чотири віки до Суронжеця хозари нас взяли. Бо ті роди наші одібрати несбуло нам – з князями одерень брати. Яко се отрощимо [*відробляємо] їм, і ми стали хозарськими...

¹ Уривок взятий з публікації Лозко з поясненням: Текст, який взято з видання М. Скрипника (т. 5, с. 6), вірогідно, був надісланий Куру і позначений його власними печатками. Літери й пояснення зроблені рукою і друкарською машинкою Ю. Миролюбова. У лівому верхньому кутку є зображення бика. Номер дошки 16-б написаний рукою М. Скрипника.

Уточнений за копією оригіналу листа Миролюбова за виданням: "Експертиза Велесовой книги" (2015 р., т.1, стор. 256).

Дошка 16 (реверс)¹

Рче іму о Росу слвімще боз лмол... Теа од онє жявесемо живехом... Рчено оцема бящ... Времєни давня ізіде р(д) славано ... Рчено бя о велсех трудех... До гоур Карпаньскеіх... Од почтемо до рієце стасєщі... Ко домє пентє сти і бенде томо неж... Тако да мліхом Сурежа... Честє і сіла донєсє вржєщєтє дчір пер... Бєхом тако зрім.

Речемо йому о Русі славя ... Той од онє жевесемо живемо... Рчено отцями було... Времена давні ізійде рід славян... Рчено було про великі труднощі... До гір Карпанських... Од почтемо до ріки сталося... Ко дому пятсот і бути тому неж... Тако да молимо Сурежа... Честь і сила донесе вержучи дочір пер... Є тако зрім.²

¹ Ці уривки з архіву Курєнкова (див. "Експертиза Велесовой книги" (2015 р., т.1, стор.263). Вважають, що це зворотня сторона д.16.

² Дощечка ушкоджена. Миролюбов транслітерацію не провів, він намагався реконструювати напис. Варіанти тексту з цієї дошки мають деякі розбіжності в літерах, тому є різночитання. За основу взятий переклад Гнатюків і Слатіна.

Дошка 17а

І се бяшєтє кнѣзєвє Славну со братарє му Сківѣу. А се прє вєстє вѣлкїкє на вѣстенцє. І сеі ти речєтє: "Ідемо до земє Ільємерстє а Дунає". І тако ієщєтє, і Бѣстарє, сна свє, оставє острацє. І іломерє осє тєцє на полуносцє і тамо свє гърд Славєнь утвржє. А се брат єго Скфє у моржє бяшєтє. І се Бѣстарє імє сна свє Вендє. І по не сїтцє бяша внучєц Кїсек, кї жє владєц бяш ступє полудєнє і крвє многа і тамо ієси.

І отва б'яше пре вьлка за се те і зурете на обаполе одє Данаю до Горе Русіще і до Хорпе Карпенсте. І тамо ряшете. Се бо утвре коле і бендешете опрец за не. І такожде врзем упоре твряе, о се уразе оне і одстрще од се.

І се родем о томо речете і вече созве єдино, творяшете земе нашіу. А тако стояте земе теіє пенте сти лете. І се засе утвре межде русіче усобице, і вьрждешете сен ове, і силоу стратете, імяшете ове о соубое і безьлаждене све. І такожде прідете врзе на Оце нашіє о полудене і се стрчете Сківске земе о побереже морженсте і ступи.

І се течіяху ове на полуноце. І сряшете с фряце о тожде, і даяху помоце на врзе. І се Скуфіа Оце натечесе і сразсете со вьрзе о силоу, і потлце они. І се ови б'яше ігуни, попрве до Русе ступіце і тие крате одестрщене б'яше. То іміяхомь за знаце, якожде іміяхомь і нині творіте.

І се були князі Славен із братом його Сківом. І се прі вели великі на востенці [*сході]. І се ті рекли: "Йдемо до землі Ільмерської і Дунаю". І так зробили, і Бастара, сина свого, оставив сторожити. І іломери [*ільмерці] оце течуть на полуніч і там свій град Славень¹ утвердили. І се брат його Скіф у моря був. І се Бастар мав сина свого Венда. А по них цей був внучок Кісек, який же володарем був степу полуденного і корів многих і там еси.²

І тоді була пря велика за се те³ і сурова на обополе од Данаю до Гори Руської і до Хорпів⁴ Карпенських. І там рядили. Се бо утворили коло і були захищені за ним. І також ворогам опір творили, щоб уразити їх і відкинути од себе.

І се родам про те рекли і віче созивали єдине, творячи землю нашу. І так стояла земля тая п'ятсот літ. І се знову утворилася між русичами усобиця, і ворогували вони, і силу стратили, маючи там сутички і безладдя своє. І також прийшли вороги на Отців наших від полудня і се стратили Сківську землю на побережжі морському і степи.

І се текли ті на полуніч. І зустрілися з фрягами там, і дали поміч на ворогів. І се Скуфія Отців повернулись і сразилася з ворожою силою, і потовкла її. А се ті були єгуни, вперше до Русі ступили і ті кратно відбиті були. То маємо за знак, якож маємо і нині творити.

¹ На д. 22 вислів "град славень" перекладають як "град славний", бо мова йде про Голунь. А тут, можливо, град названо в честь Славена.

² Аналогічну розповідь знаходимо у Василя Татищева: *"О князях русских старобытных монах Нестор плохо знал, какие дела свершали славяне в Новгороде, а святитель Иоаким, хорошо знающий, написал, что сыны Иафетовы и внуки отделились, и один от князь, Славен с братом Скифом, ведя*

многие войны на востоке, идя к западу, многие земли у Черного моря и Дуная себе покорили. И от старшего брата прозвались славяне, а греки их либо похвально алазоны, либо поносно амазоны (что значит жены без титек) именовали, как о том стихотворец древний Ювельий говорит.

Князь Славен, оставив во Фракии и Иллирии около моря по Дунаю сына Бастарна, пошел к полуночи и град великий создал, во свое имя Славенск нарек. А Скиф остался у Понта и Меотиса в пустынях обитать, питаясь от скота и грабительства, и прозвалась страна та Скифия Великая. После устройства Великого града умер князь Славен, а после него властвовали сыновья его и внуки много сот лет." Тут виникає питання: чи то вставка Миролубова, чи маємо збіги давніх творів?

³ "за се те" у Яценко, Лозко – "за посіви", Гнатюки – "за степи".

⁴ Гнатюки "хорпи" перекладають як "пасовища", Яценко, Лозко – "схили".

Дошка 17б

І се бя імате отеврце, себто стоупни хорпе хранете іміяхомъ, яко Оце нашіє а Праоце, іже кърпяшете імаше о све стоупе, і се траве све, і цветень хранете умієща, якожде крѣв сове ліяху о себо.

Колуне нашіу оставе врзієм. І та Голуне, колем бяше ота, вързієм тіжцѣ о прсте ста. І се грде нашіє клоум ставете імяхомъ, якожде Оце нашіє, якове острце пряшесе о Земе на всеко кроки і до поуде спаднеше, і лібате ю, і тамо зѣмржете іміє, і наспоте не ідеше воежде.

Камо грєндете сен ти дене, ідеже не імахомъ онєкде утулоу? І се рцехомъ о то, яко Оце нашіє, і се борехомъ. І колібва порждене біяхомъ. Се Пероунец прїде до ни і тоіє повенде ни: "І се коліко іє праху на земе, і такожде іє ото воє Сварзенце. Они помождене бендешете". Рате ідяшете од облаки до земе. І се діде наше Дажбо о челе іхѣва. І колїжде тоіє не оборяшете сіць? Іми не осоме, а то доцеле не можашете бите. І се рцехомъ молитбу о Бзем нашієм, аби ови намо поспешете до помождене і дате вітеждене на врзе могоще.

І що сѣме о тем, якожде Земе нашїа утлчена іє спатнієма ноги вражденстве. І тѣко зрцехомъ на тоя бендешехомъ, коі околи све? І не теццехомъ на они, і нтецемо акиноу до дресте ієх, і не вѣртехомъ іє о ранієх вражденстех, і не оубієхомъ онє, ієжде на ни налезше? О то рцехомъ: "На ви!".

І се б мали повернути, себто степові хорпи¹ хранити маємо, яко Отців наших і Праотців, іже кріпити мали свої степи, і се трави свої і квіти хранити уміли, яко ж і кров свою лили за себе.

Колуне нашу оставили ворогам. І та Голуне, колом будучи, ворогам тяжко до перстів стала [*в руки далася]. І се гради наші колом ставити маємо, якож Отці наші, які хоробро прямилися за Землю на всякому кроці і до поду падали, і цілували² її, і там вмерти мали, і наспять не йшли ніколи.

Куди грядуть се ті дні, коли не мали ніде притулитися? І се речемо про те, яко і Отці наші, і се борімося. І колиб поражені [*вражені] були, се Перунець прийде до нас і той повіда нам: "І се стільки є праху на землі, і також є ото воїв Сварожих. Они у поміч будуть". Раті йдуть од облаків до землі. І се дід наш Дажбо на чолі їх. І колиж тих не побороти так? Ми не самі, і то зовсім не може бути. І се речемо молитву Богам нашим, аби вони нам поспішили на допомогу і дати витяжство на ворогів могли.

І ще сьме про те, якоже Земля наша утовчена є спітнілими ногами ворожими. І тако зріти на тих будемо, які навколо нас? І не течемо на них, і не тичемо акини до дристи їх³, і не вертимо їм у ранах ворожих, і не вб'ємо їх, якщо на нас налізли? Про те речемо: "На ви!"

¹ Під хорпами (див. і попередню дошку), певно. розуміються горби або могили (пор. гроби).

² Варіант Гнатюків, у Яценка і Лозко – "любили". Тут мається на увазі, що мертві воїни падають на землю і якби її цілують.

³ У Гнатюків – "не натоचимо акінаки для животів їхніх" ("акінаки" в розумінні "мечі"), в інших – "не йдемо, а кинули до пащі їхньої". Акінаки на скіфських статуях тотожні фалічним символам. Тут бачимо відомий вислів щодо ворогів, які, кинувшись бігти з поля бою, повертаються задами, тобто стають бабами. Аналогічно, щоб принизити супротивника, його садовили на палю.

Дошка 17в

Якожде тако рієх оно Кісек на люде све за часе напднесте на овіє. І тоіє омързешесе о вразех і токъще на они, і потлцше іє. Се іміяхомъ знак тоієі мощьєносте і не мьгощехом до Яве дате ови, себто би слабостще. І се іміяхомъ силоу, і сьме мнозіє, і вразе не соуте толки мнозіє, яко сьме. І сьме – русіце, і вразіє не соуте они.

А камо іє врждена крєвь нашіє, тамо іє зєме нашіє. І се вразіє вѣдіашуте, і се они сен старашутесе, і се староще іє марна. Будете, якожде ове біяшя о старе часе Оцієх нашієх. Речєхомъ ієще слови тие назпаменте, абихомъ не ієдіни одо тіє словє не оутратете і рцєхомъ братрем нашієм отакожде: "Се сила Божстіє бендешете на ви, і ту овінтезете врзе вашіє до конце. Іже хчешете Зєме вашіє, такожде врзете

моу до оустє пълніє. А те полока ону до дрстє свє а не рчє, простіє, ніжє слъви свє. Будетє синє свє Бгоувє, і сіла їхъва перебендештє на ви до концє."

Не іміяхомъ анє черевє нашіє наситетє хлібєм, себто пожден на огнь вражєскъ. І кравіє, нашіє скутє, трпяштє тугу такожде, і се якожде ми. І се акинє наше харалужнє одрждєхомъ одє полоуденє борзіє, а бедієхомъ силни віще врзє нашіє.

Якож так речив колись Кісек на люди свої за часів нападу на них. І ті омерзили на ворогів і текли на них, і потовкли їх. Се маємо знак тої потужности і не можемо до Яви¹ дати його, себто бо слабість. І се маємо силу, і ми є множеством, і вороги не суть такими многими, як ми. І ми – русичі, і вороги не суть ними.

І де є вержена [*пролита] кров наша, там є земля наша. І се вороги видять, і се вони стараються, і се старання їх марне. Будете, якож ті були у старі часи Отців наших. Речемо ще слова ті напам'ять, аби не єдиного од тих слів не утратити і речемо братам нашим отаке: "Се сила Божа буде на вас, і тут звияжете ворогів ваших до кінця. Іже хотітимуть Землі вашої, також вержіть йому до уст повно. І те полока [*поковтає] ону до дристи своєї, і не рече, просто, жодного слова свого. Будете синами своїх Богів, і Сила їхня пребуде на вас до кінця."

Не можемо ані черева наші наситити хлібом, себто пожений [*спалений] на огні ворожим. І корови, наші скотини, терплять тугу також, і се якож ми. І се акини² наші харалужні одержимо од полудня борзо, і будемо сильніші ворогів наших.

¹ Гнатюки виправляють на "Яму" – Бог смерті.

² Взятий варіант Гнатюків в розумінні "мечі", у інших слово пишеться в оригіналі окремо – "ако інє".

Дошка 18а

Себто зряштє обєсва, да іметє Птицю тую на чєлє вашєм. А та вендє ви до витеженстє надо врзє. Се бо ях іни Сва а таможде сен одержештє. І ту красоущєсє пред ни а влєцє свієтамє до сенє.

І таква бьаштє во інь часо, яко руштє ідяшє со вендема. І тие хотяє унєстє Бозє сви до морє. І тамо угнієздєсєша. І се граді а пмоля, і бьастцє таможде многа зодъша, яко соутє боганстє. І та пмоля украсени соутє злтем і србрєм, і многая осє дрвені Бзє, почтяшє, удѣщтє ускусі. І та осє вієдома іним, і такожде тиа зрячєшє, а задєша на тоа, і

перещешіа ови. І таможде не імящі родіце нашіє покоєтесе. Орабі ходящеше до те а трзящеше на трзєсах о богъстви та. І таможде оуседше отрце, одерене дашеісе.

І та земе повієда есче мрзъсте пре і злиа оужіве. Себто ми одендеша о горєх Карпенъстєх до Киа і тамо бяхом такожде вряждене о злєх язєцєх. Се бо пояхом, яко сьми русє, о славнєх днєх сєх. А іміємо спєви тиа од Оцє нашіє о краснієм жїтбє во ступіах а о славіє Оцєв.

Сє бо вієводо Бобрієцє, ведштеі русє до Голинє, по смртє обрятць чїн Пероунь. І хріябре гордінствє то не запоминьмо овєждє. А якожде єсьмє сині Оцєв нашєх, да іміємо любвє до пам'ятє ієх а рцєхом о нє, якожде башє они силоу нашеу. А сила та іде до ни од ієх жніу: лє вѣніємо, а лє вієну тягнєхом.

Себто зріть навколо, да маєте Птицю тую на чолі вашому¹. А та веде вас до витяженства над ворогами. Се бо бере іних Сва² і тамож се одержить [*переможе]. І тут красуєтьсє перед нами і влєчє [*манить] світами [*кольорами] до синяви.

І так було во іні часи, яко руси ішли з венєдами. І ті хотіли унести Богів своїх до моря. І там угніздилисє. І сє [побудували] гради і помоля [*храми], і було там многа зодчих, яко суть багаті. І ті помоля украшені суть золотом і сріблом, і многая оці древні³ Боги, почитаючи, удіюють іскусно [*майстерно]⁴. І то оцє відомо іним, і також ті зріли, і заздрили на то, і періщили нас. І тамож не мали родичі наші покоїтисє. Ораби ходили до тих і торгували на торжищах задля багатства того. І тамож усілися отроки, одерєнь даючисє.

І та земля повідає щє мерзості прі і злі уживи [*вчинки]. Себто ми одійшли від гір Карпенських до Кия⁵ і там була також ворожість від злих язиків [*народів]⁶. Се бо поємо, яко ми є руси, про славні дні ці. І маємо співи ті од Отців наших про красну житьбу во степах і про славу Отців.

Се бо воєвода Бобрець, ведучи русь до Голині, по смерті обрив чин Перунь. І хороброго гординства того не запоминьмо [*не забудемо] ніколи. А якож ми сини Отців наших, да маємо любов до пам'яті їхньої і речемо про них, якожде були вони силою нашою. А сила та іде до нас од їхніх жнив: чи вініємо, а чи віно тягнемо.

¹ Два варіанти розуміння вислову: руські полки шикувалисє у вигляді Птиці – ударний полк посередині і два крила (див. д.7з, д.20), а щє образ птиці є на шоломі – переносиця і дуги над бровами, тобто в прямому розумінні "на чолі".

² Варіант Гнатюків, де під "Сва" розумієтьсє Матир-Сва (Птиця), у інших – "свої".

³ Варіант Лозко, у Яценка і Гнатюків – дерев'яні.

⁴ Лозко слово дѣщете переклала як "десятина", хоча в її словнику поруч стоїть дѣящете – діяти, у неї вийшло "віддавали честь десятиною", наступне слово "ускусі" перенесла до наступного речення як "спокуса". Тут взято варіант Гнатюків.

⁵ Тут йдеться про град Кия.

⁶ Гнатюки дають варіант "язигами" – назва народу.

Дошка 18в

Рціехом єсьме о тіех, якові гобзяхуть о ни. І се не імяхом молбітце і ряхом отва опре студніє а родніці, ідеже Вода Жівя теце, і тамо волба іє, і влці хіцне не ходяшеть о теа.

Се Олдореху часе воспоміньємо, і тие се зва жрвець, яква не іме радехом, обзтепен єсь, а словесо не држешеть, і красене нашіа бере нагло а хітца я. І та овездева межде ни распре: о бітісе за годіу? І то пжежіхом а бисте по годі.

А тиа веце правіхомьсе од роди і кнезе. І се княз Борьвлень, якови жде обороє еланє у бренги морсті. О пре ідьмо на заженть тоу і тамо ріяхом скотіа, і скуфє дієяхом – попасете скотіа во стенпех, себто буде о ни. І таква грецьколне седнешіа поновіє і грендіша грди і злобясе на ни. О тем часіє ідыхом проче до полночіє а тамо бихом двасти лєнта. І тамо сьме ієсе соуте од час теієх до нинья.

І днесє іміахом іна кніазє Борьвлєня, правнуце о дяди свео. І тоє рече: "Ідяшете до полоудне на грецьланє". Грець бо междоу еланєоу племе себетно а трзе іміяі о ни в стнпїєх о скоть нашоу а хоча берате она задаре. І то імяхом она стрщете оновіє до морія а гонієте до сва краіє, якожде Руська земе ієсе, і руська крєв о та земе сен ліящешете до поде і та піяше крєвь нашіу. На ни надежете іма бентє, і ту браніхомь о всіа днє, якову трмємхом.

Речемо ми про тих, які бережуть нас. І се не маємо мольбищ і молимося про тих опре студні і родників, де ж Вода Жива тече, і там вольба є, і вовки хижі не ходять біля тих.

Се Ольдоріха часи воспоміньмо, і той се звався жервець¹, якому не мали радіти, обстєпен [*не стєпенний] єсь, і слова не держав, і красунь наших брав нагло і хитрощами їх. І те спричинило між нами распрі: чи битися за годів? І те пережили і були по годі.

А ті віки правили од роду і князя. І се князь Борєвлєнь, який же поборов еланів у берегів морських. По прі ідемо ми на заженть² ту і

там розводили скотину і стада³ діяли – попасли скотину во степах, себто буде для нас. І так грецьколани сіли понову і заснували гради і злобилися на нас. О тім часі ідемо проч до полуночі і там були двісті літ. І тамо ми єсь суть од часів тих донині.

І днесь маємо іншого князя Боревлєня, правнука по діду своєму. І той рече: "Ідімо до полудня на грецьлань". Греки бо міжду еланами плем'я осібно і торги мали з нами в степах скотом нашим та хочуть брати його задарма. І тому маємо їх відкинути знову до моря і гнати до їхнього краю, якож [це] Руська земля єсь, і руська кров на ту землю лилася до поду, і та пила кров нашу. На нас надія мала бути, і ту боронили у всі дні, відколи тримаємо.

¹ Лозко пояснює як "жрець", або "зажерливий". У Гнатюків – "лжец" (брехун).

² У Яценка і Лозко – "пасовища", у Гнатюків – "туди жити".

³ Яценко – "стада", у Гнатюки – "отари", Лозко – "скіфи".

Дошка 19

Се бо відѣх сен в Наві. І ту огневи облаце, ізидеть од онє Зміє чюдєнь і отоце земе. І течяшеть крв із не, і той лізя ю. І се придеть Моуж силен і розтрще Зміє на дви – і ста два. І розтрщеть єще – і ста чтвѣри. І се Муж вопішете Бозієм о допомще. І тиє ідяшуть на комонієх од Сварзе і тоіє Зміє оубють. Се бо те сила нѣсть людѣва, небоще чрніа єсь, і се бо Зміє соуте вѣрзи ідуці од полудене, себто Боспѣру.

Зби ти, якѣа дяде нашіє ратієма одтрщаше. І се хотяшуть грце оточете земе нашіу. І ту не дахомъ, якожде соуте нашіє а не опоустем істваре та – Зміє єсь погібеле на ни. Імяхомъ сен прате і животи полождете за земе нашіу. І та тегне бо од ни до поляне і дреговіце, а русе стяжуть до море і горе, до ступе поледне, і се русе соуте. І од Роусе токмо імяхомъ допомоше, якоже Дажби внуце соуте.

Моліхомъ Патаре Дяіє, яко тоі ізведе огнь, іждеть Матирь-Сѣа Слава прінєсеть на кридлієх сѣе Праоцем нашієм. І ту пієснєма поємъ одле кѣстрбиціє вєчєрне, ієжди повієхомъ старє слови Слѣє нашеа о свєнтє Сєдѣміє рієки нашіє, іждєхомъ гради оцє наше імах біяше. І тоу земе опоустішіа, до земе іне ідыша, ідеже смє хомъ о часи ти держєвє. І за дрєвлєсть імяхомъ Кѣлоунє нашіє, і гради, і сєли, і огніє о земіє оутвояшєтє. Себто оуміємо телєси і душіє наши, да імяхомъ частє русє Кѣлунє, єждє сильна бѣашєшеть і на врзє страху ізумєтє наведє.

Сє убо од Кисєнь овни ходяє тамождє. І та земе єсь о дєнь тоіє хиждєна од ни... Они жє твояшуть іна, абистє ни од старєдавнєстє ни

одсрящете. І то зрім і ренку держаше на ви, абисте вієделі, яко зурень день іде і крве хочеть. І ту пролієхомь на земіє све русу. Се Руса-грда каменіє вопіщуть на ни. І се хомь імами гренте і сряте до смрте. Потче, синє мє, а оумре за не...

Се бо видів сон в Наві. І тут огневі облаце, ізійде од них Змій чудень і оточив землю. І тече кров з неї, і той лизав її. І се прийшов Муж силен і розтрощив Змія надвоє – і стало два. І розтрощив ще – і стало чотири. І се Муж вопить до Богів про допомогу. І ті ідуть на комонях од Сварги і того Змія уб'ють. Се бо та сила не єсть людська, небось чорна єсь, і се бо Змій суть вороги ідущі од полудня, себто Боспору.

Забули¹ ті, як діди наші ратями одтрощили [*відкинули]. І се хочуть греки оточити землю нашу. І ту не дамо, якож суть наша, і не пустимо істварь ту – Змій єсь погибель на нас. Маємо се прати і животи положити за землю нашу. А та тягне бо од нас до полян і дреговичів, а руси стяжуть до моря і до гір, до степу полуденного, і се руси суть. І од Русі тільки маємо допомогу, якож Дажби внуки суть.

Молимо Патар Дяіє, яко той ізведе огінь, який Матирь-Сва-Слава принесла на крилах своїх Праотцям нашим. І тут піснями поємо одля кострибищ² вечірніх, де повідаємо старі слова Слави нашої про святу Седмицю рік наших, де гради отці наші мали були. І ту землю упустили, до землі іншої одійшли, де ми в часи ті державу [мали]. І за древність мали Колунь нашу, і гради, і села, і огниці на землі утворювали. Себто умиємо тілеса і душі наші, да маємо частину русів Колунь³, яка сильна була і на ворогів страх ізуміла наводити.

Се убо од Кисеня овни ходили там. І та земля єсь по днях тих хиждена [*украдена] од нас... Вони ж [греки] творять інше, аби нас од стародавності (нас) одвернути. І те зримо і руку держимо на вас, аби відали, яко суровий день іде і крові хочеть. І ту проллемо на землю свою русу. Се Руса-града каміння вопіють до нас. І се маємо іти і зріти до смерті. Потечи [*піди]⁴, сину мій, і умри за неї...

¹ Варіант Гнатюків, у інших – "відбиті".

² Цекаве слово, яке тут позначає вогнище, з нього можна вивести: Коструб (лялька на святі Купала, яка палиться у вогнищі), Стриба (Бог вітру і "стрибати" через вогнище), Требище (місце для треби, у вогонь кладеться треба для Богів).

³ Можна припустити, що це є згадуване на інших дощечках плем'я Русколунь (Русколань).

⁴ У Яценка – "піде", у Лозко – "почтіть".

Дошка 20

У першодруці "Жар-птици" зроблена примітка (цитується за "ТОДРЛ"; переклад з російської): "Дощечка №20. Ця дощечка фактично являє собою уривки тексту, списані з різних уламків, які знайдені у смітті і купах напівспалених паперів, книг, манускриптів та інших документів, зібраних вістовим полковника А. Ізенбека І. Кошелевим.

Усі ці уламки частково роздавлені, частково відколоті від інших дощечок, а частково є залишками згорілих дощечок.

Були переписані лише ті тексти, які можна було розібрати. Вони пронумеровані не за змістом, а по порядку".

В архіві Ю.П. Миролюбова цей текст не зберігся.

... ро по-све такоже ідце, Птицю комоньстви ставяшіа. А врзе тую кридлема сакроваста, а главоу бія. І зніщастъ бяша тие комоньце, а ум істягнув обрѣзаща ренді сѣче, а то віедша колем Пару...

... єхом такожьде деяте, аби хоцсте досталве побіеди: н... онѣжяцете ова, яко Сва імехом, а ту бо дне жряхом, яко овца бієгоуща пред н...

... ства скуфе а сурьме родіце десент сет ляти скотіа пасѣхом а кмете роєм. І грѣце наше жітва обереста а мене на сва дива благоденте а...

... Бо Влесо навчаі земе раяті Пращурі такожьде дея... тому врземо до огніа трви а клечві Влеса славіті... трікрате Русь погнебшіа встане... ієгунште доцѣле часе ни од іньске отрещете а нині здѣсе і... ко востате іма се крате... тако стара пря ознікне, а тако імяхом трават... многая племи ідышіа до степни наші... од стрѣли не відяй Суне ... Русь єсь єдін... вопяцете до Сварзе о помоце Бжьск... гряхате мечи, не сленхате гласи... я... к... а не стане ієдін ден... іспрягоша оце сил ... ва овше кмі... рѣчеху они дѣтем безте до куце а та... ако бодє злая час ... по ... а... єрва почяхом граді окреняте а кромѣх, бо тоі не імяхом... лот... с тужь не поімеімо по... а ту Впаруна прде а сеі верьже на о... н... а... ту бо слва влека, а ту вѣщайше Матирьва кридлема біащъ... ко тако врєзі тѣскоша од ни... оіє мужі суге просте... а... лви не гобзящуться г... іа...

... по-своєму також ішли, Птицею комоньства ставивши. І ворога тими крилами накривали, а головою били. І знищасті [*від знищити] були ті комонці, і ум істягнувши обрізали ряди січі, і то повели колом Пару(на)...

... (буде)мо також діяти, аби хотіли дістати побіди: не зніжилися вони, яко Сва маємо, і тій бо днесь жертвували, яко вівці побіжать перед н(ами)...

... скіфи і сурьми¹ родичі, десять сот літ скотину пасемо і кмети раємо. І греки нашу житву обирали і міняли на свої дива благодатні і...

... Бо Велес навчив землю ряти Пращурів, також діємо... тому вержемо до огниці трави і клечви [*клечання] Велеса славити... трикратно Русь погнобша встане... єгунці доціль часу нас од інших відривали і нині здесь і... востати маємо ще кратно... тако стара пря виникне, і тако маємо тривати... многая племена ішли до степів наших... од стріл не виділи Суне ... Русь єсь єдина... вопіли до Сварги про поміч Божеську... гряхали мечі, не слухати гласів... а не стане один день... іспрягли [*напружили] отці сили... рекли вони дітям бігти до кущів і ті... яко буде злий час... (п)ерво почали гради обгороджувати і кроми [*кордони], бо тих не мали... з того не поїмемо... а тут Впаруна прийде і сей верже на о(них)... тут бо слава велика, і ту віщує Матирьва, крилами б'ючи... тако вороги втікали від нас... ті мужі суть прості... і... (с)лаві не шануються...

¹ Під "сурьме" розуміють сурожців або сарматів.

Дошка 21

Се бо Хърбер обореншеть тую силоу злую, обесенть опояшенсть ває. І мієхом себто урви храняште, і сень хранє Бозєм ставієхомь, і грядіхомь стієне о дубіє, і за осви часто по-другоу стієноу, і тамо храніхомь Бозє нашієх подобі. Імяхомь мнозіє храніє о Новугрду на Волхъву-рієціє, імяхомь о Києградіє по Бголясієх. І се мяхомь на Волині дулебстеі храніє, і о Суренже на моріє Сурьстієм і Синієм. І се велька оуразь іє на ни, якожде хранє сурєньстіє обити вразєма, і Бозі нашіє о прах тщени валяхуться. Імуть бо се рустічі, не імуть сили одерзєте на вразє витєнжстє.

І се бо імяхомь урви, екожде странмежь, іже іде вночіє по лісєх і се урвє одієги сва на коусє. Такожде русіє імяхомь урви на русієм тієлєсі. І не брєжієхомь о томо. І тщієхомьсе на хранієх славітє Бозє, яковє не пріємлоуть жартвє нашіє, се бо оураздени сутє о нашіє лєностє. Лє жє Птиця Матирь-Сва славу жєчє на ни і молі насє о тєхма, оцєву слву учєштє, і то не імяхомь дерзєстє стєтє на ратє а мечєма свєма братє зємє нашіу од вразієм отрчєноу.

Себто тисєнц і тріє сєт храніємо свєнти нашіа. І днєсє жєни нашіє рєкчуть, яко сьмє благовіє і оутратієхомь розумство нашіє, і сємо яквє овча малє передє они, і не сміємо овлєцєтєсє браніє і мечєм разєтє вразіє нашіє.

Себто Коупаль грєндєть до ни і рєчєть ни, яко імяхомь стєтє грдє і чісти телєси і душіє нашіє. І то вргнєхомь до стопи єіє, сє абихь сєн

грєндл по ни і насо захряніщ, ведоушь до прє зуріє і тамо сєн стахомь би до Сварзіє ліки. І сє, до сєчє шєдьшє, хвалохомь Бозє нашіє о браніє, яко о мірни днє. І сє бо Коупаліц жєчє ни, яко достоіхомь сє до она часа і бєндієхомь о славоу своу почєстєни і такождє со оци сопрчастєни.

Сє бо Хорбер¹ поборов тую силу злую, [щє] обсіла опоясувавши вас. І маємо сєбто урви хранити, і храми Богам ставимо, і грядємо стіни із дубів, а за тим часто другі стіни, і там хранимо Богів наших подоби. Мали многі храми в Новограді на Волхові-ріці, мали в Києграді по Боголісах. І сє мали на Волині дулібській храми, і по Сурєнжі на морі Сурським і Синім. І сє велика ураз є на нас, якож храми сурєнські побиті ворогами, і Боги наші в поросі зневажєні валяютьсє. Мають бо сє русичі, не мають сили дерзнути на ворожє витяжство.

І сє бо маємо урви, якож странмєж [*мандрівник], іжє ідє вночі по лісах і сє урвє одяг свій на куски. Також русичі мають урви на руським тілєсі. І не бережємо о тім. І намагаємось на храмах славити Богів, які не приємлють жертви нашої, сє бо уражєні суть нашими лінощами. Ле жє Птиця Матирь-Сва славу рєчє на нас і молить нас про тє, [щєб] отцівську славу учєстили, і то не мали дерзості стати на рать і мечами своїми брати землю нашу од ворогів одторчєну.

Сєбто тисячу і триста літ хранимо святині наші. І днєсь жєни наші рекчуть, яко ми блажєнні і втратили розумство наше, і самі як овча малє перед ними, і не сміємє овлєчитисє бронєю і мечєм разити ворогів наших.

Сєбто Купаль² грядє до нас і рєчє нам, яко маємо стати горді і чисті тілами і душами нашими. І то вергнемось до стопи його, аби сєн грядів по нас і нас охорєняв, ведучи до прі сурової, і там сєн стали би до Сварожих ликів³. І сє, до січі шєдши, хвалимо Богів наших о брані, яко о мирних днях. І сє бо Купалиць рєчє нам, яко достоїмось до того часу і будємє по славі своїй почєстєні, і також з отцями сопричашєні.

¹ У Гнатюків "хоробрий".

² У Яценка "Коупаль" і "Коупаліц" жіночого роду.

³ У Яценка і Лозко – "до Сварги лицєм".

Дошка 22

А щє ботє сєн орцєно єсє, якождє Квасуро одєрзє о Бзєх таїноу утвржєшєтє Суриноу. А то бо єсє вжижєнє оутьлієніє, яквє імяхом смє

до Радогыще о Бзіех се радоваті а плясяще, вѣніе вѣргоша до Сварзе а зпїевама слву Бзієм сотвѣріяше.

Квасуро бѣше боіе-менжо силень, о Бзіех вѣрзумліен. А то бо то Ладо до не прїхозящ а рцѣ му вѣрзете меди водоу а усирете є о Сунє, себто суре утвѣржісящ. А чє они брєндете і сен прєтвѣряшете до соуріці. І тоу пиймо во слвоу Бозькоу.

І то бо то бѣше о венце, докіє а менж бѣш отикратє вельмь опозначен, о рченє оцоі Блгоміро, а тоі одрзе од Сврженц поученьу, якожде ствѣряйц Квасоуру, іжещ рчена єсе Соуринія. І те б то єсе во Радгоще нашиа. Себто імеймо о всєнке дени, якожь пожніє соутвѣріхом, а се оурадогшєхомся о ти.

Ні єсе бо інодь, якожь, кий не удѣрже сва єсть єсѣтва, доразѣ а рце безоумьна – себотѣ іє о Црнобѣзе, а інь, іжде іме радгѣщѣ, – іє о Бѣльбзіє. Такожедь імяшєхом ісѣкашете дрзі і врзі... Коваць бо мечє нашія на оутвѣрзєне сили, а се імо силоу Бождєньскоу поражєшете врзе нашія обополе.

Тобто Бѣгоміре оурієченѣ Твастиремѣ, якожде тие му порце о слвієх, абиста она бѣшетѣ, якождѣ Бзе рѣкъоше іма се іхва. Себѣто оуставє родіа осєбе, якождѣ Бзі сѣпрічіне родѣ. А смє хом о родієх тіїєх – роді такожь. Ісврг іє Оцѣ, і проча соуте сине. А імях сен коріте Іму такожь і ми, себо коріхом родце, якожь єсе Оцѣ Рдоу. А ти б то роді ієсѣтватє о Киє до кѣніязє Кістє.

Сє бѣ по годѣте пріє опороушєтєсе, а Русколаню опѣоушєтє, до Киє тецєшєтє а сєндєтєся до земє отиє. Таможедь іждєхѣшія до прістенпоу вѣріяжьскоу і сєбє браніцєсе од она. І такѣва бѣше сє од лієти тисєнц трісєнт о Києвє-оцє, трісєнти о Карпанѣстє жівотіє, і тисєнцє о Києгрдіє. Іна частє іде до Голоунє а тамо істасє, а іна – о Києгрдє. І пєрѣва єсе Рєнсколанє, і дрга – Киє, іякожде Сурєнѣ чтіає, по скотоу ходяєша а стадіа водяєша дєсєнтє вієцє о земѣ нашіу.

Себѣто Голоунє бѣше град славєнѣ і три сєнтє граду сильна імє. І Києградє імє мєньші: ополуоднѣ дєсєнтє градє і вси, і сєліа нѣмнѣгоа доцєльбо сєн битє. Во ступіях – всєкє роді, і житѣва сє мєнєтє ополуодєнѣ. І такѣва грѣцєм ода омєнѣ по златоу цєпє і кола, а ождєрєлія до киркоа сва носіцє. Омієнє о пиво винѣстє о грѣк, і тѣріа овѣна сва і омєнє тая. І бѣше ти русіє оплудєнѣ тѣвѣряцє град силєнѣ Соурєнж, яковѣ не сєздатє грѣцієм. А ти ієго рострѣцє і рєнсє побіяшєтє хѣяшє. І тому ідємо до не а рстрѣцєхом осєлѣя грѣцка. Єланє бо сіє соуте врзі рєнсколанієм і врзе Бозієм нашієм. Грєцьколанє соуте не Бѣзіє потщутѣ і не до чѣловієци. Они соуте іє камініє ізбѣрящєни подобієсє мєнжієм. А наше Бзіє соуте виразє...

І такожде сме хом прящехом оди годье, іжъя навлцешете на главе свої рзіа од воліа а кравья. І кожіа навлцеша на чересли сва. І тако мнісете се оустраше роуште. І тие одевлецешете срачеси сва і, оголя чрьсли, ідеошіа до пре і преборяе. І тенькрати ідехом оголени до пре а побієдехом я.

Яко ста грецьколан богаць, ізнієжде мечце сва, а тий бенде брзіє унавієн од Яме, якіє ждешеть жртву сву до земе, абите піте крев го і животь го умерщвляте, і тиєм жите отам.

І ще буде хай речено єсь, якожде Квасуро¹ одержав од Богів тайну утверджувати Суринау. А то бо єсь вжижене утління², яке мали ми до Радогощі о Богах се радувати і плясати, віни вергнуци до Сварги і співами славу Богам сотворюючи.

Квасуро був бой-мужем сильним, від Богів врозумлений. А то бо Ладо до нього приходить і рече йому верзти меди водою і усурити їх на Суне, себто суру утворити. А ще вони бродитимуть і перетворяться до суриці. І ту пиймо во славу Божеську.

І то бо то було увінчання, доки і муж був коли-небудь вельми відзначений, наречений отець Благомир³, а той одержав од Сварженця повчання, якожде створене Квасуром, іже речена єсь Сурина. І те б то єсь в Радогощі наші. Себто ймемо повсякденно, якож пожинки сотворимо, і се урадогощемося з того.

Ні єсь бо іноді, якож який не удерже свого єсть єства, зараз і рече безумне – себоть є від Чорнобога, а інший, коли має радогощ, – є від Білобога⁴. Також маємо іскати друзів і ворогів... Кувати бо мечі наші на утвердження сили, і се маємо силу Божеську поражати ворогів наших обаполи.

Тобто Богумир наречений Твастирем⁵, якож ті йому порекли про слов'ян, аби вони були, якож Боги рекли їм про них. Себто уставив роди осібно, якож Боги спричинили рід. І ми є з родів тих – роди також. Ісварг є Отець, а прочі суть сини. І мусимо се корити Йому також і ми, себо корилися родичі, якож єсе Отець Роду. А ті роди існували за Кия до князя Кісте.

Се бо по годській прі порушилося, і Русколаню упустили, до Кия (Києва?) текли [*одійшли] і осілися до землі отої. Тамож діждалися до приступу варязького і себе боронили од них. І так було се од літ тисячу триста по Кию-отцю, триста по Карпанському животу, і тисячу по Києграді. Інша частина іде до Голуні і там осталася, а інша – до Києграда. І перва єсе Руськолани, і друга – Кияни, якож Сурень чтить, за скотиною ходячи і стада водячи десять віків по землі нашій.

Себто Голунь був град славний і три сотні градусів сильних мав. І Києград мав менші: ополудні десяток градусів і весі [*селища], і сіл немного доціла се було. Во степах – всякі роди, і житва се міняють ополудень. І так грекам в обмін на золоті цепи і кола, і ожерелія, [які] до ший своїх носили. Вимінювали на пиво винисте⁶ у греків; і творили овна [*розводили овець] своїх і міняли тих. І були ті руси ополудень творячи град сильний Суренж, який не создати грекам. А ті його розтрощили і русів побити хотіли. І тому йдемо до них і розтрощимо оселля грецькі. Елани бо сії суть вороги руськоланіям і вороги Богам нашим. Грецьколані суть не Богів потчуть і не чоловіці [*людей]. Їхні суть із каменю ізображені подобою мужам. А наші Боги суть вирази...

І також ми прямилися од годів, іже навлекли на голови свої роги од волів і корів. І кожи навлекли на чересла [*стегна] свої. І так мніли се устрашити русів. І ті [руси] знімали срачеци свої й, оголя чересла, йшли до прі і переборювали. І багатократно ідемо оголені до прі і побідимо їх.

Яко став грецьколан багатим, зніжив меч свій, і той буде борзо унавієн [*умертвлений] до Ями, який жде жертву свою до землі, аби пити кров його і живот його умертвити, і тим жити отам.

¹ Гнатюки не вважають це слово за ім'я.

² Тут мається на увазі утла жижа (рідота), інші перекладають "спраги вгамування".

³ Можливо, це є Богумир, який згадується далі (див. Словник).

⁴ Речення складене за зразком Гнатюків, у інших "про Чорнобога" або "про Білобога".

⁵ Див. пояснення на д.бв.

⁶ Використаний варіант Гнатюків. У Яценка і Лозко – "пиво венедське для греків".

Дошка 23

Себто Новьяре іде одо Старєа, іжде бяша отаква русєче. А се іде до пьлдне і тамо грящете о стоупех десенте вієци. Табто єсе тажде русє – ізбрышеть кнези свої. І тиа од роди свої, і роди доботша о племе: коїждієму кнези свої. І о кнези іздієше кнезе старьша – і тої єсе Вутєц о Прія. І такова живєте во земе теія.

Доли врязе прідоша на ни, і тамє ізбіяє они. І се грыцколанє ідьша о земе тиа і седнєшєся о ніѣ, і не деба о Русє. Се б то русє ізмєчєся і налієсе на иієі, і одтрще они до сва брезє морьсте. Се бо грыєцколанє поведьшіа рате сви о жлезна брьніє оцрчєна. І бя сѣче тамо велика.

І грядуть врани о ядъ менжскоу, іже врждена есе до поліе а піййше очеси іхва. Гряхоуть врни о брящни а велика гряхоуть ста о пели тая, і тамождь іесе очеси грѣцкіа і очеси руште не тргая. Там бо знащітоу імяхом, яко Бзе не во(л)ящія русе огинуте. І тамождь се перещеть Сунє з Мієсєщем о тиа земе, і Неба сен перещете о кмить, абиа земіє тая не подленгла до роуце еланште а пърбила руськоу. І таможде сен плачеть матка о децке своя, якови врзієша креве о кмить тоу, і та кмите сташеть рускеу.

Новаярь бьшеть тамо до днєсе. І земе таа пребєнде нашіа – о мече креве врзенщєнь о ту. І такожде еланє рѣкоста о кнєзе старше нашіє і повясть му, якожде не хче до земе неровь ходете, нїже отроце бряте, алєнь бо імє брезє морьсте про сва. То імяхомь оуказіцію на день нашь, якожде праоце нашіа умерше о кмить, і не взяшь вразє нашіа земе. Себто і днєсе іміємо оуказіцію, якожде нїкій то береть.

Себьто Германьрєх іде о полиноце до ни, а імєхом сен брянєте земи свай. Тако іте на нь, себь годьштїа земь іє нашіа. А ту Білогорє се хом усѣяхом коще свої а крѣве свою полліяхом, і та есе о ни.

Се бо врещеть Птиця Матєр-Сва о ни а славу рієчеть ни. Яхомь бо сьме о ту мечє нашіа а ідехомь до свєнти о поля. Одразієхомь врзі полноцніа а одвзерщємь врзе полудєнія, а тецєхомь на врзе сходніі, абѣхомь повєнжди руште Грміци, якожь Оцє нашієго Парунє сини а Дажьба внучіє. Себьто Сварєць укажє намо, камо грєнште обисва.

І тїє Германьрєх одєйде до полунцє, а еланште о полудєнє. І такмо обєрієхомь земе нашіу до коупіцє і не даяхом о синь бо ценжє, нєбощєть о синє своя. Се бо ідєть о ступи нашіа веліцє множдєстви родоу інієх. А нє імяхом бьшєтє о мирна нєбо. Ждєхом о помуцє – та бо та іє у мисцє нашіа а о конціє мечє, і тїєма сєчєхом врзе.

Се врщєть Птиця Матрє-Сва о ни, абихомь се ми вздєнли мечє сва на захітє свою а ією. Се біє кридлієма о земе і прахь одтрзє до Сврзє. А се бо врзєх о земе а се біє о нь, яко страшєсє за ни. І ту одрзєхом, оутворжєхом, яко крєчєть. Се бо крєнчь тїє іє до сєрдїа нашіа. А то імяхом вѣдєтє, яку сурє пїяшє. До сєчє грєндєхомь і тамо одржєшєхомь питву ініу, о Бозєх стварждєноу, і та будєть намо, яко Вода Жива опослїєдє, о часє Трзнє влієа, якова есє о вся, іждє умєрє о земе своа.

Се бо Сваржєць зряй о ни од Сврзє своя чюдніа. А, зряшє ратє нашіа, лічє она, а прстє єніма овждє – нє імяй доситє; а то лічєть ієнжє прстє о нозє свої, а вієсть Праштирь нашє, яко смє сила влієа, а нє можє одоляшєтє ни вразє нашіа. А се бо потцєхом ови а ждєнєхомь іє, докєндє они подяшуть о земе а здєнхнєшєть о Марє, і Морь ю вєздьмє.

Се бо річехомь о серде нашіа, якожде не вратехомьсе до огніци свої докєньжде аще врзе іскашуть, і не врзехомь сен тѣлеси нашіа, аще врзе ящуть земи нашіа. А рчехомь о сема, якожде Бзе нашіа гонзяхуть іє. Се то убіє чѣлюсни сва, радіє яхомь децки до копієх, яко се вратещєте заде своя врзѣм. Се бо лядви нашіа одврзієхомь і тлєцехомь земе нашіа до не, аби удрзешєте овіє ажьде до смертена часа, а Маріу зряте даяшєте. Се бо Мора одстоупісе я одрече: "Не імяхомь сила туа, абєстє одерзієла вітезе руште." І такожде слва потенче до Сварзе, і тамо Бзе речуть, якожде хоробрє стє русє, а імяхомь мясти про ви подель Бзе пре Перуне а Дажба, Оца вашіа.

Себто Новояр іде од Старого¹, іже були отак русичі. І се ідуть до полудня і там граяли в степах десять віків. Тобто єсь також руси – ізбирали князів своїх. І ті од родів своїх, і роди дбали про плем'я: кожному князі свої. А із князів іздіяли князя старшого, і той єсь Отець на Прію². І тако жили во землі тій.

Далі³ варяги прийшли на нас, і там ізбили їх. І се грецьколани пішли на землю ту й осіли на ній, і не диба [*дбали] о Русі. Се б то руси ізмечилися і налізли на тих, і одторгли їх до їхнього берега морського. Се бо грецьколани повели раті свої в залізну броню оцєрчені⁴. І була січа там велика.

І грядуть ворони над їжею мужеською, іже вержена єсь до поля, і пили очі їхні. Грядуть ворони над брашном [*їжею] і велика грядуть стала во полі тому, і там же єсь очі грецькі і очі руські не трогая. Там бо зашиту⁵ мали, яко Боги не волять русі загинути. І тамож се періщать Суне з Місяцем за ту землю, і Небо се періщить за кмить, аби земля тая не підлегла до руці еланської і пребула руською. І тамож се плачєть матка за дитиною своєю, яка вергла кров за кмить тую, і та кмить стала руською.

Новаярь був там до днесь. І земля та пробуде нашою – о меч кров вергнута за ту. І також елани рекли князєві старшому нашому і повістили йому, якож не хочуть до землі неровь⁶ ходити, ніже отроків брати, але ж бо мають берег морський за своє. То мали указицю на день наш, якож праотці наші умерли за кмить, і не взяли вороги нашу землю. Себто і днесь маємо указицю, якож ніхто то [не] берєть.

Себто Германаріх іде з полуночі до нас, і маємо се боронити землі свої. Тако іти на них, себо годська земля є наша. І ті Білогори се усіємо кістками своїми і кров'ю своєю поллємо, і та єсь для нас.

Се бо верещить Птиця Матир-Сва про нас і славу рече нам. Беремо бо ми за ту мечі наші і йдемо досвіта в поля. Одразимо ворогів

полуночних, і одвержемо ворогів полуденних, і течемо на ворогів східних, аби повели русів Громиці, якож Отця нашого Паруна сини і Дажбога внуки. Себто Сварець укаже нам, куди гряди [*наступати] навколо.

І той Германаріх одійде до полуночі, а елани – до півдня. І так обережемо землю нашу до купи і не дамо синам бо чужим, лише синам своїм. Се бо йде до степу нашого велике множество родів іних. І не маємо бути під мирним небом. Ждемо о помочі – та бо то є у місцях наших і на кінці меча, і тими січемо ворогів.

Се верещить Птиця Матре-Сва до нас, аби се ми підняли мечі свої на захист свій і її. Се б'є крилами о землю і прах одторже до Сварги. А се бо верже о землю і се б'є о неї, яко страшисться за нас. І тут одержемо [*осміліємо], утворимося, яко кречет. Се бо крик того є до серця нам. І то маємо відати, яку суру пили. До січі грядемо [*ідемо] і там одержимо питву іну, Богами стверджену, і та буде нам, яко Вода Жива опісля, в час Тризни великої, яка є о всіх, іже умерли за Землю свою.

Се бо Сваржець зрів на нас од Сварги своєї чудної. І, зріючи раті наші, лічив їх, і перстів немає вже – не мав їх досить; і то лічить інже персти на ногах своїх, і вістить Пращурам нашим, яко ми сила велика, і не можуть одоліти нас вороги наші. І се бо потовчемо їх і женемо їх, доки вони падуть на землю і здохнуть в Марі, і Мор їх візьме.

Се бо речемо в серці нашім, якож не воротимося до огниці своєї, доки же ще вороги нишпорять, і не вержемо се тілами нашими, доки вороги беруть землю нашу. І речемо про те, якож Боги наші збавилися їх. Се то убіє челюсних [*передових воїнів] своїх, радить послати дітей до копій, аніж се вратити зади свої ворогам⁷. Се бо лядви [*рани] наші одвержемо і товчемо землю нашу до них, аби удержати її аж до смертного часу, і Марі зріти дати. Се бо Мора одступиться і одрече: "Не маємо сили тієї, аби одержіла витязю руському." І також слава потече до Сварги, і там Боги речуть: "Якож хоробрі є руси, і маємо місця для вас біля Бога прі Перуна і Дажба, Отця вашого."

¹ Можливо, мається на увазі зміна фаз Місяця: після Старого Місяця приходить Новояр (Молодик), або йде мова про початок Нового року, що приходить на зміну Старому. Гнатьюки вважають це слово за назву племені.

² Словом "Прія" можна означати не тільки битву, а й Богиню Прію. О.Знойко слов'янську Прію співвідносить з Афродітою, Фреєю, Фрігією. Напевне, вона уособлювала Зорю і є аналогічною Матир-Сві. Старший князь ставав наче Перун і міг бути отцем Прії-битви.

³ Яценко перекладає як "у низов'ях".

⁴ Слово залишено як в оригіналі "оцрчена", воно нагадує "очерчена" (окреслена). Лозко перекладає як "захищена", Яценко – "закована", що має

приблизно однакове значення. Сюди ж можна віднести і назву храмів – "церква", що теж є окресленням вмістилища, адже храми символічно можуть означати човен, хату, черево чи камін, в якому перебуває Сонце-зародок.

⁵ У Лозко і Яценка – "знак".

⁶ Лозко думає, що це, можливо, неври, що згадуються Геродотом. Гнатюки натомість вважають, що пропущені літери і читають "землю н(ово)ярів".

⁷ Складне для перекладу речення. Варіант Яценка: "Се їм (богам) б'ємо чолом ради синів своїх і брали молодих до війська, яке повернули спина свої до ворогів". Лозко: "Це той вбиває в голову синам своїм, котрих брали дітьми до списів..."

Дошка 24а

І се грядеть съ сили многая Дежбо о помощи людем своєм. І тако страхи не імь, понежди древли, яко нови. О ни се пещийсте Тие, і ряхом о Нієм, якожде хочеть. І се ждієхом по свіє дне о Тиєм, яко імяхомь...

Се бо Воронзенець бя мієсто, о яковіє усілішесе годє, а русе се бієте. І то гредо бя мало, а такожде по пріє тоє сожегненто, і прах, і пупели тиа вієтрієма роєтршєни обєсваполи. І мієсто сие оставлієно, небожь земіє тая руска іє. І се не озєрєщєтєсє о ніє, а не забудєшєтє ю. Там бо крв оци нашієх сєн ліляшє, і такмо сє ми о правіє грондієхом о то.

Се о Ворєнзєнціє слава тієкошєть по русієм, і тиє сва розє імуть, і ящєтє о сієм, і сили іматє на конєщи сва. Одерзєтє я о Русє огіє, бо сіє о рєнги, і руга імяшуть датє о конєнзи о свє і Огнєньци служи. О тиа імяхомь држєтє сє щє ругу особіу: да імуть ядь і питву за часіє своя до смртє і слоуждієхоуть ни.

Се бо многіє слєнжєшє кости своя о болоніє, якожде за часє Мєзєнміру. Тако антіє сьмє, імяхомь учту і славоу поющє Бозєм. І такьви славіє сьмє рчєніє, ніколіжьдє просяшє ніжіє. Слву рцієхомь, сє бо тє молинь твряшє. Омиєхомьсє тієлєси нашіє і рцієхомь слву такождє.

І се грядє з силами многая Дажбо на поміч людям своїм. І тако страхи не маємо, оскільки древні, яко нові. Про нас печєтьсє Той, і рядимо до Нього, якож хочє. І сє ждємо по свій дєнь з Тим, яко маємо...

Се бо Воронзенець було мієто, біля якого всілієся годи, а руси сє биті. І того града було мало, а також по пріє тієї спалєний, і прах, і попіл того вітрами розтрушєний обаполи. І мієто сєє оставлєно, небожь земля тая руська є. І сє не озирайтєся на нєї, і не забувайтє її. Там бо кров отців наших сє лілєся, і тому сє ми вправі нагрєнути на то.

Се про Воронзенець слава тече по русах, і ті свої роги¹ ймуть, і беріть о сім, і сили імати на конях своїх. Одержете його для Русі, [?] бо сіє для ренги, і руга² мають дати для князів своїх і Огневим слугам. Для тих маємо держати се ще ругу особу: хай візьмуть їжу і питво за часів своїх до смерті і служитимуть нам.

Се бо многі сложили кості свої на болоні [*полі, низині]³, якож за часів Мезенмира. Тако анти ми, маємо учту і славу поючи Богам! І якщо славії ми речені, ніколи не просили нічого. Славу речемо, се бо те молитву творячи. Омиймо тілеси наші і речемо славу також.

¹ Лозко читає як Сварог. Яценко і Гнатюки вважають, що це сурми.

² Можливо – "данина". Литовською rugis, rugiai чи данською rug – жито.

³ Гнатюки вважають за помилку і виправляють – "у Голуні", а Максименко – "у Волині", а також припускає, що це Болонья – місто в північній Італії.

Дошка 24в

Піймо суре питвою о славою ту пентекрати дено. І огніци узгнєхомь о доуби; і тако Снопа влеціємо а рціємо хвлу о нє. Ісьмє Дажьбови внуце і нє смієхомь нехатіє слави нашеа за вієци.

Се бо антиє бяхомь по Русколані, і дрієвлє бяхомь русє а пребєндьєхомь они. Се о Волинь іде опредєх і бие врзє, яко хоробріа єсє. І та Волиньє первище родо єсє, і се осєрєньцє се овиа. І антиє Мєзєнміру одержєшєть побієди о годіє і рострщєшєть на оби. І се по нієх текоста єгуни о крвє славниєх жадяшєсє. І та борба зуріва бя. І се годє сообратішіа со єгуньшти і с нєма на оцє нашіє налієзє. І бистє розбієна і ознієніа. Сєбьтє ідьшіа обрі на кнєнзє і забіє го. І се Синє моріа одидіє од Русє.

Се Бзє Руси не бряшєшуть жртви людьскєа, ніжіє животніа, єдініє плодіа, овоштє, квієти а зрна, млєко, суре пітноу о травієх озбраджєноу і мєди, ніколіждє живіу птицю, анє рєнби. І се врязє і єланштє Бозм даяшуть жртвє ініу і страшноу чоловієчноу. І то нє імяхомь діятє, яко сьмє Дажьбовє внуцє, і нє імяхомь крачєтє за інє стопи чіузєма.

Піймо суру питну за славу ту п'ятикратно денно. І огніці розпалюємо біля дубів; і тако Снопа велєчаємо і рєчємо хвалу про нього. Єсь ми Дажьбови внуки і нє сміємо нехтувати слави нашої за віки.

Се бо антами були по Руськолані, і дрєвлє [*раніше] були русами і пребули ними. Се на Волинь ідемо оперєду і били ворогів, яко хоробрі

єсь. І та Волинь першим родом єсь, і се осередок се їхній. І анти Мезенмира одержали побіду над годами і розтрощили на оба. І се по них текли [*прийшли] єгуни о крові славних жадаючи. І та боротьба сурова була. І се годи зібралися з єгунцями і з ними на отців наших налізли. І були розбиті і знищені. Себто пішли обри на князя і забили його. І се Синє море одійде од Русі.

Се Боги Русі не беруть жертви людської, ніже живої, єдине плоди, овочі, квіти і зерна, молоко, суру питну на травах озброджену і меди, ніколи ж живу птицю, ані рибу. І се варяги й елани Богам дають жертву іну і страшну чоловічну. І то не маємо діяти, яко ми Дажбові внуки, і не маємо крачити [*крокувати] за іними стопами чужими.

Дошка 24в

Се жртва наша іє мед-суре о девентесили і щалє удіяня і на Сурі ставієна тріє дні, а по тієх скренз вълну ціждєна. І та бендешєть наше жртва Бзем Правієм, яквє соує наше Праоцє, ібо се одеїдєхомь ото Дажьба і стахомь славні о славєнтє Бозє нашіє.

Ніколіжди просяхомь, ні моліхомь о благи сва. Се бо Бозє рекохуть намо: "Ходіте до Русє, а ніколідже о вразє". Матєр-Сва Слва пояшєть ни спієватє витежнєствє на вразє, і тому вієріхомь, яко слово іє о Птиціє Вишніє о Сварзє порстїє, лєтяшєтє одо ни...

Бо конєнзє нашіє ізбрїашєхомь, да бендєть властє ієх о ни пєцїтєсє! І да прєїдє враг за кромї нашїа, а кромє тьчєтє не бендєть, яко зовратє іє само Перунько. І то Сноп знаєє, яко смє моліхомь Славу і ніколіжде просяшє о іно, ніколє не потребовахомь о жївотїє наохїбьна.

Се бо зрящєтє оцє нашіє Орєа, до облакї ходяшєтє, всхїцєна бьша, і всхїцєна силоу до Перуньковє коващєнствє. І зряй тамо Орє, яко Перунько ковашє мєчї на врагї. І, ковацє, рєчє тому: "Сє стрїєли а мєчє імяхомь на вое тїа і нє смєшєшє сєн боятє ієх, яко знїцоу ієх до пудїє, і кмота ієх бендє умїєшанїа до перстє блїжє, яко зємє о багнї звїєрєм. І бендяшуть онї, яко прасєтє умазанє од брєнїа, і смрадє свої понєсяшуть о слїєдє сва. І тамо рєцєно бендє о онї, яко смраднї прасєтї і свїніє."

Се бо рієкша Перунько, ковашєть мєчї, і Орєу то рєчє. І тоє Орє повєндє отєц нашїєм. І такова бь наше борба за жїтвоу і вїтєжєнствє многаї вієкї назади, а днєсє вієріхомь то нєбє тако.

Се жртва наша є мед-сура на дев'ятисилї і щалї¹ удіяня і на Сурі [*Сонці] ставлєна трї днї, а потїм крізь вовну цїджєна. І та будє наша

жертва Богам Правим, які суть наші Праотці: ібо се одійдемо од Дажьба і стали славні від славлення Богів наших.

Ніколи ж не просимо, не молимо про благо своє. Се бо Боги речуть нам: "Ходіте до Русі, і ніколи ж з ворогами". Матер-Сва Слава обрала нас співати витяженство над ворогами, і тому віримо, яко слово є про Птицю Вишню, [що] в Сваргу пурхає, летячи од нас.

Бо князів наших ізбираємо, да буде власть їхня о нас печеться! І да прийде ворог за кромі наші, і кромі текти [*переходити] не буде, яко зовратить його сам Перунько. І то Сніп знає, яко ми молимо Славу і ніколи не просимо про інше, ніколи не потребували о животі неохибного.

Се бо зримо отця нашого Орея, до облаків ходившого, всхищений² [*який має хист] будучи, і всхищений силою до Перунькового ковальства. І зрів там Ор, яко Перунько кує мечі на ворогів. І, куючи, рече тому: "Се стріли і мечі маємо на воїв тих і не смійте боятися їх, яко знищу їх до поду, і кмота [*земля] їх буде умішана до переста [*праха, гною] ближче, як земля в багно звірям. І будуть вони, яко поросята, вмазані од брення, і сморід свій понесуть слідами своїми. І тамо речено буде про них, яко смердючих поросят і свиней".

Се бо речив Перунько, куючи мечі, і Ору то рече. І то Ор повідав отцям нашим. І такава була наша боротьба за житву і витяженства многі віки назад, і днесь віримо то нібе так.

¹ У Яценка – "щавлі", у Лозко – "шавлія".

² У Яценка – "взятий", у Гнатюків – "умілий, наділений".

Дошка 24г

Ідяхь оде тіверсе і до Синіє море, а Суренже до ви і рекохь вамо, яко же вієдієхомь само, о то ізе старіа земе нашіа споленства антїєва, і тако же ієсте за многиа крве літеа по ніє. Руса будешеть, яко руду ляхомь, а тако в жижень ю до конце. І будеть ото земе нашіа – славени племени і роди.

Се бо славїхомь Бозє, ніколі же просяше, леже славїша силоу ієх. І тако же велїчахомь Пращурїа нашїєго Сврґа, кіє бя, бѣ а пребєнде вожди о ни о вієк вієку до конца.

Ішли од тиверців¹ і до Синього моря, і Сурежа до вас і рекли вам, яко же відали самі, про ту ізстарі землю нашу спільноти антїв, і тако же

єсть за многа крові литої по ній. Руса буде, яко руду лили, і тако в жижень її до кінця. І буде та земля наша – славних племен і родів.

Се бо славимо Богів, ніколи же не просячи, лише славимо силу їх. І тако же величаємо Пращура нашого Сварога, який був, є і перебуде завжди з нами з віку у вік до кінця!

¹ Взято варіант Лозко і Гнатюків. Яценко поділяє слово і перекладає – "тих верхів", що теж логічно в даному тексті.

Дошка 25

Се б'яшете ови о Караніу. І се град мал о брзех морстіех русштіех. І тамо б'я конєзе, яков ісе рче еланє бієте, о отрцете одо Русе. І тоє оудієшеть рате і комонєства, а іде на не і вітеже іє. А еланьсте плакєшєсе о тугу ієх і просяє іє данє платєте. І та данє снє оудієаня о овнє, хорязє і віно. І то елансте вієдяє, яко руште піяшутє многа, і оліще на не се врзєтєсе і витежєтє ієх.

І се бо грядєть волсєв Ухорєнзе і братє іє Ословєнь, і тоє рекста руштїєм: "Не тварзєшєтєсе на дарє тоа". І се руштїє не слєхоша і се оупїє. І отєма днєма еланьште сєн вргощє на онь і розтрщє ієх. І се погіньстє тоа зрящє руштїє отєцє до стєпїє. І тамо се рчє: і сили свїєа овлєцєтєсе, і ідьша оспєть на онїє, і поврзєшє іє. Сє Бзі дерзяшє онїє а руцє іх оукрѣпшє, і тїє одєжєшуть вітежє. Сє бо пряшуть вразїє і тако рєкуть: "Яко овчє рострцєм они і бєдєхомь самє о крає тїє владщє, яко краснє соутє они, і тїє нє дахом."

Сє Трглавє молїхомь, вліцє а малє. І се бо Трглавє нашє остяжоутє ни, і брзє скочашутє на комонє, вразїєм поражєнтє творяй. І то узряшєхомь, яко Бзі овладяшуть о тє, і се узрєхомь, яко мртвє соутє і оубїєни Бзєма. І намо по імє крочєшєтє і відєтє мєртва телєси мнєзіа, яко вліка Ратє Пероунїа на не се вергошіа і розтрщє тоу.

І сє Сварозїчи ошує тоа тєкошуть, і Дажбо прїнєсє побїєдоу нашїу во рєнцїєх свїєїєх роду славноу, об оцєх слву держашцїєму і до днєсє на поліє вєнтєжєтє вразє свїє могоущєму. І сє Жаля жалюїє над вразї і Горинє горєншєтєсє о смртє ієх, яко одє рєнцє Бозскє сє вергоуть. Сє Каринє плачєтєсє о мєртвїєх тїєх, яко сталїсє о тропїє Божєньстє і зємрєшуть. І поля тїа полнєнє соутє мртвє кощє і главє оусєнчєни, і оудє одо телєси оурєзїєни сє валїашє о травїє. І смрад ідє одє поліє тїа, і врани лєтяшуть до нє, мртвє очєси долбєнтєсє і ястє мужєскїа м'яси, многа понєщєни.

Се рце Ореу Сваргъ наше: "Яко семе Істваре, істварю ви од персте моя. І буде речено, іже сте сини Стварего, і ставітесе, яко сини Істварєви. І будетіє, яко діети моя, і Дажьбо буде Оце ваше. Тому достете послушашетесе, і тие вам рече, чесо імяшете о тие дієятє. І, како рече, те і чето творяшете".

І народ влікъ а витеженте о сва свети і потлцешете роді іні, іже істягнуше сили, ізо камене чюди творяє, безо комоня повензи, і всако дієятє чудніа мімо кудесніці, іже всяк бендешете грядеть, яко кудеснік.

І ругу тврьє, клєнтви дієяшіє на кмєть, і кмєть се подробе. І тако словеси многа і многа. І о теієх словеси омамете ви і подробенте одерєнє, о златіє мієно. І ото мієно продашете ви вразієм, хотяє тако.

І тоє Бозі вамо речуть і да Ореовіє завієтє: "Любите света зелєна і животніа. І любите друзє сва і бите мірніє мезде роді". І по тео добіє бистє сєдьмидєсєнтє конєнзє нашіє, яко Мєзіслав, а Боруславъ, і Комонєбранєч і Гориславъ. І тако избрящені іні о вєчє, і одлоучєні о вєчє, колібва люди нє хотяшете ієх. Сє бо тие конєзє вліцє трудішєсє. І сє Кишєк бя велік а моудр, і тоі умрє.

А по нє бяшє іні. Кажєдіє творяє нієщо благіє о руси. Паментє нашіє то удржєшєть, якождє імяхомъ іє славетє всак трізєнь трівієдє і потщітєсє о паментъ ієх на сини нашіє. І нікій нє смє на то запомняшєтєсє, яко проклєит бєндє о Бозієх нашієх а чловієцієх. І люди імєно го охібнуть од вієки.

Се були вони у Карані¹. І сє град малий на берегах морських руських. І там був князь, який оцє рече еланів бити, щоб відігнати од Русі. І той удієв рать і комоньство, і іде на них і вітяжє [*перемагає] їх. А еланці плакали о тузі їх і просили їм [русам] данину платити. І та данина з них вдієна з овець, хорязі [*одягу]² і вина. І те елани відали, яко руси пиячуть многа, і тоді (можна) на них сє вержитися і витяжити їх.

І сє грядє волхв Ухорєнз і брат його Ословєнь³, і ті рекли русам: "Не творітєся [*нє спокушайтєся] на дар той". І сє руси нє слухали й упилиєся. І отима днями елани сє вергли на них і розтрощє їх. І сє погинь ту зріючи, руси втекли до степу. І тамо сє рече: і сили свої стягнєш, і ідєш вспять на них, і поверзєш їх. Сє Боги дерзячи їх і руки їх укріпили, і ті одержують витяж [*перемогу]. Сє бо прящуть ворогів і так речуть: "Як овець, розтрощимо їх і будємо самі в краю тому володіти, яко красні суть вони, і ті нє дамо".

Се Триглава молимо, великі й малі. І сє бо Триглав наш остяжить [*збере]⁴ нас, і борзо скачємо на комонях, ворогам поразку творячи. І то узріємо, яко Боги оволодівають тими, і сє узріємо, яко мертві суть й

убиті Богами. І нам по них крокувати і видіти мертві тілеси многі, яко велика Рать Перунова на них се верглась і розтросце ту.

І се Сварожичі ошую тих течуть, і Дажбо⁵ принесе побіду нашу в руках своїх роду славному, об отців славу держащому і до днесь на полі витяжити ворогів своїх могутьому. І се Жаля жалює над ворогами, і Горинь горює о смерті їхній, яко од руки Божеської се вергнуті. Се Каринь плачеться о мертвих тих, яко стали на тропу Божеську і замерли. І поля ті повнені суть мертвими кістками і главами усіченими, й уди од тілес урізані се валялися на траві. І сморід іде од полів тих, і ворони летять до них, мертві очі довбати і їсти мужеські м'яси, многі понищені.

Се рече Ору Сварог наш: "Яко я є Іствар [*Творець], створю вас од перст моїх. І буде речено, іже єсть сини Стварега, і ставтєсь, яко сини Істварегви. І будете, яко діти мої, і Дажбо буде Отець ваш. Тому достатньо послухатись, і той вам рече, що маєте про те діяти. І, яко рече, так і то творіть".

І народ великий і звитяжив о всіх світах і потовк роди іні, іже істягнувши сили, ізо каменя чудеса творя, без коня повозки, і всяко діяти чудне мимо кудесниці, іже всяк буде грядити, яко кудесник.

І ругу творили, клятви діючи на кметь⁶, і кметь се підкорили. І тако словеси многі і многі. І від тих словес оманюєте ви і приневолюєте одерень [*рабів], на злато міняючи. І ото наміняне продаєте ви ворогам, хочачи також.

І те Боги вам речуть і дали Орієві завіти: "Любіть світ зелений і животний. І любіть друзів своїх і будьте мирними між родами!" І по тій добі були сімдесят князів наших, яко Мезислав і Боруслав, Комонебранич і Горислав. І тако ізбрані іні на вічі, й одлучені на вічі, коли б люди не хотіли їх. Се бо ті князі великі трудилися. І се Кишек був великий і мудрий, і той умре.

А по ньому були іні. Кожний творив якесь благо для русів. Пам'ять наша то удержить, якож маємо їх славити всяк тризни тричи і подбати про пам'ять їх на синів наших. І ніхто не сміє на те запам'ятувати, яко проклятий буде Богами нашими і человечеством. І люди імено його охибнуть на віки.

¹ Взятий варіант Яценка і Гнатюків, у Лозко – "А це про покарання", що теж можливо, бо далі згадується Богиня Каринь, яка може уособлювати "кару".

² Лозко припускає, що це "ферязи" – верхній довньоруський одяг. Гнатюки розділяють слова: "о овнєх, о рязє і віно", і тоді "рязє" – це "риз".

³ У Яценка "волхв Ухоріз" ("н" випадає), а ім'я брата пише, як в оригіналі "Ословень", але можливий варіант без "о" – Словень.

⁴ Мається на увазі, що руси зберуться під стягами з Триглавом.

⁵ У Миролубова в оригіналі (за Лозко) написано "Дежде", а в Яценка "Дажбо".

⁶ Лозко у цьому уривку перекладає "кметь" як народ.

Дошка 26

І се б'яшеть ова часе Оседень, огнищано, і сеіє блг бя. І Бзе іємоу даяце овні многа і скотіа о паснстве о ступієх. І се б'яшеть овеіє пре трвех мнг'бієх, і Бозіє даяце моу сктіу преплоднестви і умнозая іє. І такове іде пред очес странмеж і рече моу: "Ізидешуте сини тва о земе тиа, до крає чюдня, іже ієсте о захждене Суне, і та Суне спіє о одре златіє".

І се комннєщ скакашеть до іє і речеть Суніє: "Гренде, Суне, до Лузи сва синіа, то імаше скочете до повозу твоего і срящеце од востоце. І тако речено бя скакашеть сие до іня крає. І вечер скакшеть блізень іє – інь комоньщець – речешете, іже Суне заіде за Горє сва і возіце све златне онечеть, і то ворозе хотяшете утатете. І тіє блізенце комонщаце оскаче до інь крає. І тако Зря іде, а венде зги сва, і одієги Дажбове трясе, і зги течяшуть до крає небесне. І се рече.

І тако сине два ідьша до захождене Суне і відяє тамо многа чюди і травє злачне. І текста до Оце р'фчешете імоу, яко красієн крає тие. І се многа племени і роді ізрчеша волете стенженце до трпи тиа і грендеша всіє поа Оседеню.

І ту реце Орео-оце о сини сва бите на челе о все роді. І не хотяшете они, і одієлешесе на се і ов'є. Се бо кнеже ідне веде люди сва о полєнде, і Оре венде о крає морсте. І ту бя сушня влка і пісяце многа. І грендеша до Гори і тамо седшесе на полєвієк. І опреже, оутворяше комоньстви влка, ідяшете о земе цюже. І тамо воє сташесе на тропи іє і досільща іє пратесе, і бя рострщени. І такове ідьшіа далє і видяє земе тієпли і не брегоша ієх, яко многіє цюже племени тамо сідяє. І гренде даліє – се бо Бзе вендеша іє, яко людє сва. І тякоста ова до Гори влке і тамо се пероуше о вразіє ідьша далє. А те кратє імяхомь сен споменуєте на то і тягєнте за сва.

Якожде і оце нашіє, очистесе молбоу о мовіє і митесе, молби творяце о чістіє душіє све і тієлєси, яко Сврг оуставе тиа мовєнєстве і купалєщ о та оуказешеть. І не сміємо хомь о то занечете, і сен миіємо тієлєси, умиємо духє сва о чісте Водіа Живіє і то грендехомь трудете, сен о всак ден молби твряє і суре піяшете, якожде до пріжь яхомь.

І ту пєнтократи опиіємо дєни і хвалєхомь Боги нашіа о радосчє тие, яко сен осуре млєко нашіє на пропите нашіє, і крмь іде о кравіє до ни.

І тіємо живіємо, і травє злачніє оуварієхомь ове до млеки, і тако яждієхомь кажедь частє своє, і течяхомь.

То реку те, сине моє, яко времено ні є остращено ніже іє вічне преди ни. І тамо зрящєхомь Пращуре своє і Матєре, іже ряхоутє до Сварзе і тамо стаде свіа попасутє імоутє, і вієни сва вієноутє і живот імяшутє, якожде нашь.

Тамо нієстє ієгунште, ні еланьште, ніжіє Правє кнежітє іма. І та Прав іє істіа, яко Навіє совлєщєніа, ніжє Явє дана, і пребєндє о вієк вієки о Свєнтувідіу. І се Заребог ідіє крає тіє і рієчєшєть о Пращуріє нашіа, яко живієхомь о земіє, і яко страждієхомь, іжде се ботє ізжде імяхомь зол многіа. І тамо зли ні імяшуть, і травіє зелєніа стрєщоутє іма і стрєщєшуть шєлєстє свє о воліє Божьстє і щастіє людє тієх.

І тако імяхомь зрятє Стєнпї Раяістіє о Сврзє, яко синя іє. І та сине ідєшєть о Бга Сварогоу. І Влєс ідє правєнтє стаде ієх. І течіашуть на злацє і Водє Жівіє, і нікіє іє одєрєнь о крає тоєм, і рабє інє нєістє тамо, і жєртьви ініа, якожде хлїєбї, нє імяє. І се виногрозе, і мед, і зрно дає до молєбь тієх.

І таки рієчєхомь славу Бзємь, яковіє соутє Оцє нашє, і ісьмє сини ієх. І достоехомь бєндєтє о чїстотє тієлієснєа. І душіє нашіє, яква ніколє нє уміраієть і нє заоуміраієть за часє смртє тієлєс нашієх.

І падєщєму о поліє прє Пєроуніця дає Водоу Жівоу опитє, і, опишєть ю, ідє до Сврзє на комоніє біліє. І тамо Пєрунько іє вєстрічієть і вєндє до благє свє чєртозицю. І тамо пребєндєть о Час Онє і досташєть тієлєсо ново. І тако живієтє імає о радощєтєсє прїєснїє і до вієки вієк, про ни молбє творяцє.

І се був у ті часи Осєдєнь¹, огнищанин, і сєй благ був. І Боги йому давали овнів многа і скотини на пасовищах у стєпах. І се була вона при травах многих, і Боги давали йому скоту приплоднєцтва і умножужа його. І тако ідє перед очима странник і рєчє йому: "Ізійдуть сини твої до землі тієї, до краю чудного, іже єсть на заході Сунє, і де Сунє спить на одрі золотому."

І се комоннич [*вєршник] скачє до нього і рєчє Суні: "Гряди, Сунє, до Лук своїх синіх, то маєш скочити до повозу твого і з'явитися² од востоку". І тако рєчєно було, скачє сєй до іншого краю. І ввєчєрі скакає близнєць³ його – інший комоншєць – рєчє, іже Сунє зайдє за Гори свої і візиць свій золотий залишило, і той вороги хотіли утяти. І ті близнюки комонники поскачуть до іншого краю. І тако Зоря ідє, і вєдє зги свої, й одягом Дажбовим трясє, і зги течуть до краю небєсного. І се рєчє.

І так сини два пішли до заходження Суне і видять там многі чудеса і трави злачні. І течуть до Отця і речуть йому, яко красен край той. І се многі племена і роди ізrekli веління стати до тропи тієї і грядуть всі по Оседеню.

І тут рече Орео-отець синам своїм бути на чолі всіх родів. І не хотіли вони, і поділились на тих і інших. Се бо князі одні ведуть людей своїх на полудень, і Ор веде до краю морського. І тут була сушня велика і піску многа. І грядуть до Гори і тамо осіли на піввіку. І опередь, утворивши комоньства великі, пішли в землі чужі. І там воїни ставали на тропи їхні і силили прятися, і були розтрощені. І тако ішли далі і виділи землі теплі і не берегли їх, яко многі чужі племена тамо сидять. І грядемо далі – се бо Боги вели їх, яко людей своїх. І текли [*ішли] вони до Гори великої і тамо се перуще на ворогів ішли далі. І те кратно маємо се спом'янути на те і тягнемо за своє.

Якож і отці наші, очистимося мольбою в мовінні і митися, мольби творячи о чисті душі свої і тілеси, яко Сварог уставив ті мовіння і купалища і те вказав. І не сміємо о те занечити [*нехтувати], і миємо тілеса, умиємо дух свій в чистих Водах Живих і грядемо трудитися, се о всяк день мольби творячи і суру п'ючи, якож і пріж [*раніше] робили.

І ту п'ятикратно пиймо денно і хвалімо Богів наших за радощі ті, яко осурилось молоко наше на пропиття наше, і корм іде от корів до нас. І тим живемо, і трави злачні уварюємо ті до молока, і так приймаємо кожен частину свою, і течемо.

То речу те, сину мій, яко времено не є страчено, ніже є вічне перед нами. І там зріємо Пращурів своїх і Матерів, іже порядкують до Сварги і тамо стада свої попасти ймуть, і віни свої вінять і живот мають, якож наш.

Там немає єгунців, ні еланців, ніже Прав княжить має. І та Прав є істинна, яко Нава совлечена [*скинута], ніже Яв дана, і перебуде віки вічні біля Свентовида. І се Заребог іде краєм тим і речеть Пращурам нашим, яко живемо на землі, і яко страждаємо, іжде се бо завжди маємо зол многая. А тамо зла немає, і трави зелені зустрічають їх і зустрічають шелестом своїм про волю Божесту і щастя людей тих.

І так маємо зріти Степи Райські о Сварзі, яка синя є. І та синь іде од Бога Сварога. І Велес іде правити стадами їхніми. І течуть на злаки і Води Живі, і ніхто не є одерень у краї тому, і рабів інших немає там, і жертви іншої, якож хліби, немає. І се виноград, і мед, і зерно дають до молеб тих.

І тако речемо славу Богам, які є суть Отці наші, і ми є сини їхні! І достойні бути в чистоті тілесній. І душі наші, які ніколи не вмирають і не завмирають за часу смерті тілес наших.

І падшому на полі прі Перуниця дає Воду Живу попити, і, попивши її, іде до Сварги на комоні білому. І тамо Перунько їх зустрічає і веде до благої своєї чертозиці. І там пробудуть до Часу Оного [*призначеного] і дістануть тілеса ново. І так жити мають в радощах прісно і до віку віків, про нас мольбу творячи.

¹ Оседень – це образ Сонця, що заходить, на зразок більш відомого Садка. Див. Словник.

² Яценко – "дивитися", Лозко – "зустріти", Гнатюки – "сяй".

³ Варіант Гнатюків, у Лозко і Яценка – "близько".

Дошка 27

В архіві Ю.П. Миролюбова цей текст не зберігся. У виданні "Жар-птици" така примітка (взято з "ТОДРЛ"): "Збірна дощечка № 27 (Готська). Дощечка ця зібрана з уламків та осколків багатьох дощечок, знайдених і підібраних вістовим полковника Ізенбека. Названа вона Готською тому, що в текстах цих уламків та осколків згадуються готи. Тексти". Після тексту дощечки підпис: "А. Кур". (За Яценком)

... ітва інія до полноще ... аб... годі жітва ін... Алдорѣхова ніктоже ідйй... к... о...

...о наступицю іє Конероту... нуча іє Боурѣху... т... є...

... мяхом рѣчеш ... т... х... оляр, якови на годь ідь н... боляре Сегеня, іже убів сина Іерменрѣха а отрка Гуларѣха ранів іа... оі...

... Алдорѣху данє діахом од то... а імяхом даяшет... два сти то...

... час Іерменреху іде годь до полунощ а пріде на ни, а поробі... А не бряше а отркъва імахом тенжете, то бо злая твѣрай, і та Русе паде, а врзе єстваша на ни влацєви, а то трваща сен ... ъ ляти а зѣтрехом сен, а отърокваста часє отрчєх. А сенще русе вольни а жівєхом так, ібва руси, розпряше, повержа годь туі.

... є бо тє огржяху земе Руськоланє а обоцаху н... мнозя а то течаша оцє до лѣси у Врозенце, а ураз... на годь всея силой, і рострщєтє ю бяша.

... ва іста бяша за чєс Конорѣху, с кидва ізтчє Алдорѣх а праправ(ну)цє Готорѣх, сє бо ієсь прадо Іерменрѣху, як... п...

... ъпа ... а ... по тѣ ... адь окарьєща а отб ...

... (т)ої ляти б'яші тамо годє Ієрменрѣхе а се злобяши на ни, а ту б'яша уборце вліка, а годє б'я потсн'яна а одтрцна до Донце а Донє. І Ієрменрех п'яй віна любібр'ястрєстє позє воіавендє наши. А тако се уборжєщєтєс'я б'я жівут нов ...

... єн часє, колієб'ва годь ідє на ни, се Ієрменрех со єгунштє, а тако се пдоржє она. А смє імяхом два вразі на два конц'я земє наш'я. А та Болорєв предо труди влкє. Ото ту Матирь-Сва, лєтш'я, речє мо, яко смєяй паднутє на єгуншт'я опервє а рострєщ'їтє ю, а сєн повратітєсє на годь. Там бо уврж'ї синє Ієрменрехє а замєртвє оц'я. А ту Гураік, друг наш, тако п'яй кровє а віни, а подлє тая за єдіно л'ят'о шєд мкчєм на ни. А то кр'ять Болорєв жєк о іждєнєт'ї годє, а тако удєя одрєчєнє, стоя м'яхом чєс'ва. Та урочєнтє добростєнтє до главє св'а, яко хом на ти ста бор'я до жів'ят нашєх жєлєз'ва оцє нашєх, яко коло а комон'я єс та сил'а наш'я, то бо даяхом ста інєма, яко ста глут ...

... жит'ва інша до полуночі... годі жит'ва інша ... Алдоріха н'їхто не ішов...

... про наступника їх Конєроту¹... внук їх Буріху...

Маємо ректи... про тих боляр, які на годь ідуть... болярин Сєгєня, іжє убив сина Германаріха і отрока Гуларіха ранив...

... Алдоріху данину давали од... а мали давати двісті то...

... в часи Германаріха ідє годь до полуночі і прийдє на нас, і підкорили... І не брали і отроків мали тяжити, то бо зло творили, і та Русь паде, і вороги стали на нас власні, і тє тривало сто (?) л'їт і скинули цє, і отрочєства часи минули. І нині руси вільні і живємо так, бо руси, воспр'янувши, повергли годь ту.

Сє бо ті огородили земл'ю Руськолань і зіб'рали (сили) многі, і текли отці до лісів у Врозенц'я [*Воронзенц'я], і уразили на годь всея силою, і розтрощили їх були.

... цє справді було в часи Коноріха, з якого ізтєчє [*походить] Алдоріх і праправнук Готоріх, сє бо єсть прадідом Германаріху, як...

... ті л'їта були там годи Германаріха і сє злєбилис'я на нас, і тут була убориц'я [*бит'ва] велика, і годи були потиснєні і одторчєні до Донц'я і Дону. І Германаріх пив вино любобратств'а з вєводами нашими. І тако сє владналося було житт'я новє.

... той час, коли годь ідє на нас, сє Германаріх з єгунц'ями, і тако сє піддєржє їх. І ми мали двох ворогів на два кінці земл'ї наш'ї. І там Болорєв перед трудами [*бит'вами] великими. Ото тут Матирь-Сва, лєтячи, речє йому, яко смій паднути [*напасти] на єгунців опер'ва і розтрощити їх, і сє повратитєс'я на годь. Там бо увєржє сина

Германаріха і замертвив його. А тут Гураїк (Германаріх?), друг наш, тако пив кров і вино, а подлє того за одне літо йшов мокошем² на нас. І то кратно Болорев речив про вигнання годі, і тако удіяв одречене [*сказане], стійку маємо честь. Той урок добростійкий до глави своєї, яко на тому стали боротися до життів наших залізами отців наших, яко коло і комоні єсь то сила наша, то бо діяти стали іншим, яко став голод.

¹ В оригіналі у Яценка і Лозко написано "Конєроту", яке подають як "Конеріха", у Гнатюків в оригіналі – "Конореху", можливо, виправлено за подальшим зразком.

² Взято варіант Гнатюків "мокошем", як бойовий порядок у вигляді півмісяця. У Лозко – "мстити", Яценко пропустив слово.

Дошка 8(27)

Наступний текст, який подаємо, має у Ю.П. Миролюбова подвійну нумерацію – 8(27). Справді, існує певний зв'язок між: д. 27 і д. 8(27): текст д. 27 обривається словами "іако ста глут...", – а текст д. 8(27) починається зі слів "яко ста глутве а тедо бяхом сірі а нище..."

Яко ста глутве а тедо бяхом сірі а нище. І боть іна желѣзва натчуть, а наше нінтра ізвергнуть од та сва. Сє бо Аски а Єрке по Нѣпри ходяшет о люде наше звєнше до борія. А то, яко боре імє про себєнь, тако не імахом смє ітє до нь. Ото тва да бенде во ученіє, а разумяхом ста наше ошибіце, а імємо іну статє одєрєнь.

Сє бо Аск імйя воя сва, посадне я на лодѣх а іде заґренбєнтє іна, а стє да іде на грѣць, да ніще іхо гради, а да жєрє бозм в зємє єієх. Натодє не іста такава, яко Аск нѣстє русіч, неботво варєнзь, а іма іна мєта – то гмоть руску попіра інама, а злє дєяцє поґєнбє імє є. Ні Єрке нѣстє русіц. А тобто ліс іде хітрянєтє до ступє а біє гостє іна, киє бо тому доверєнсєща сєн.

На старє поґрєбєнщє ходіва смє ста, а тамо помєснлєхом, якво дєншашєть Пращуровє наштє подє травє зелєна. А тамо вѣдѣхом ста, яква битє а за ощо ітє. І ту сва родці бѣшє дѣлєнтєсє, а кому старш пшєнботє, кій бо сєн знєда до Оцє а Праоцє марічєньска, кій одо нь ідє, а кій збєндє простєць. А та велкѣка свра одоляца руси, яквє прєнбѣшєтє сєн до ростржєшєні і ростргнѣні.

Тако грѣцєво одо сва зємє жєнє я, неботьва не імйя силу, счєпнєні до кругу а до кридѣл. Вшѣк сва ста поґлєнда на соуєдїцє своє а од сє віри не іма, яква мєжє вржє до сѣчє. Тако прїйдоша воспѣнтє а почєнша

сваретесе ста на походь ю: кій ободѣ лѣпѣе, а кій шечерн. Одревлѣ бола іна рьче о вітяствѣ, а тедьо наслѣте о поході ото Оце сва.

Тако бо Русколанѣ падьма до ніць од годѣ а іегуншта звѣжства. А тодѣ Кійска Русе творяшесе а Онтува. А годь се устрашашесе, іде ота вон до Сверензе. Як бо вѣхом Сверензе суге двѣ: єдіна – вендеста, а друга годя. А ту то годь прібенде до нь, а годя сен усіліся ще тамо тва, а вендестя ослабішесе сен такотѣ до тѣва. Осєбо жеменде бяша околи тоя а та бя літавоа, і се назовешесе ілмо одо ни, іже речени ілмри.

Як став голод¹, і тоді були сірі й нищі. І були інші заліза [*чужа зброя] натечуть, і наше нутро ізвергнуть од того свого. Се бо Аск [*Аскольд] і Ерек по Ніпру ходять по люд наш, зовучи до борні. А то, яко борню² мали про себе [*між собою], тако не мали ми іти до них. Ото те да буде во учення, і розуміли нашу ошибицю, і маємо [в] іншу стати одерень.

Се бо Аск мав воїв своїх, посадив їх на лодії і іде заграбати інших, і ніби да іде на греків, да нище їхні гради, і да жере богам в землі їхній. Нато не істина такава, яко Аск несть русич, а варяг, і мав іншу мету – той гмоть руську попирає іншими, а злі діяння погубили імена їхні. Ні Ерек несть русич. І той бо лис іде хитрувати до степу і б'є гостей іних, які бо тому довіряються.

На старе погребенище ходили ми, і там помислили, яко дихають Пращурове наші під травою зеленою. І там видимо, якими бути і за що іти. І тут наші родці почали були ділитися, і кому старшим перебути, який бо се походить від Отців і Праотців маріченських [*померлих], який од них іде, а який був простець. І та велика свара одоліла русів, яко привела до розладу і розторгнення.

Тако греки од своєї землі гнали їх, оскільки не мали сили, зчепленої до кругу і до крил. Усякий сам став поглядати на сусідів своїх і од цього віри не мав, яка мужів верже до січі. Тако прийшли воспять і починали сваритися за похід той: який був ліпший, а який гірший. Одревле були інші річі про витязтво, і тоді наслідуємо о поході од Отців своїх.

Так бо Руськоланѣ падла до ніць од годі і єгунського звірства. І тоді Кійська Русь творилася і Онтува [*Антія]. І годь се устрашилася, іде ота вон до Сверензе. Як бо відомо, Сверензе суге дві: одна – венедська, а друга – годі. І тут то годь прибула до неї, і годя се усілася ще там, а венеди ослабилися се так до того. Осібно жмудь була около тієї і та була литовська; і се назвалися ільми од нас, іже речени ільмри.

¹ Варіант Гнатюків, у Яценка і Лозко – "голоотою".

² У Миролубова в оригіналі "доре", Яценко переправляє на "боре" – війна. Гнатюки залишають і перекладають як "Дір" – ім'я правителя Київля.

Дошка 28

Се врганє нашіє отє, і не можяхомь оврацеє о заде і се врьгащєть і се граде нашіє о тяготе сє осещєсє. І се рієкощь імо конєнзь Бравелєнь: "Одержатєсє о помощчє грд грдвіє і держєшєтє вое сєє, да сє храниєшуть они силу Русє о ієдінію грзу врзієм, і таквє і сє".

І сєбто жмидіє рієкша намо о годіє, яка імає Детєрєха а іде до полунощє, і тамо у жмидіє оврацєсє до полудєніє. І сє ідєть на ромє, і тамо сє перящєть лєги і вое іні і берє ругу влку одє они.

І сє втрєшєть до зємє оніа. І сє Детєрєх убієнь бєшь Одокрєхімоу. Сє бо годє тая Бзєм протівєніа, і Тої сєнь ізплєвашуть іє. Сє грдіє нашіє соутє сірє, і старшє родцє нашіє нє ізбрышуть ініа о сєбє, аби тє іхєва правітє. Сє ідыхомь і до нє, і достоїть ієма рієчєшєтє о тиа і потрцєтє на вєзєпаоу труждоу. І сє труждяшєхомь о тиа і слєзє ліу о та.

Біє крідлєма Матр-Сва-Слва і врєщєть намо о трудньїєм часу сушьни і мору говяд.

І сє вієхомь, якождє рчєна єсє од Праоцє, яко кієлци поможіа іма. І сє бо ідошіа до нє, і тако бишіа ста лієти оупомождєні о тієх, і такождє о илми сєботь ілєроу – ісьмє родіцє. І сє Родь-Розаніць іміє ни до сєрєдцє отцє і охраниє ни одє врзє. Сєбто вргохомь ниніє і сє моліхь Бзє о заступнєнє нашіє, і то бєндєшєть. Тако Ясна бо іє про ни.

І сє вєндєшєть оцє нашіє скърєзь гори і стєпє мїмо годіє. І сє Доноу піяшє – іміяхомь ту рієкоу нашїу, якождє врзєхомь крвє нашїу до зємє. І та іє Руська Зємє і будє Руська. Сє бо русічє, іміяхомь по тргу Свржєщєськоу о ни. І сє тврїяхомь труд нашь о жидьбіє. І сє жмидь рєчєть намо, яко пшєдє о до(по)моцїє нашїє і подржє ни протівє (в)рзієм нашїєм, корєнстє бо нє імяхь нікіа. То рєчєшєтє на ви і то аз рієх: "Поможащєтє о борбу руськоу соупротвіє врзєм моєм а вашїєм. І сє за троудєнь час нашь нє бржієхомь о ни, а ідємо оумаратє за родь нашь".

І сє огьдєн Яма жєрєть оубієнє. І сє враніє ядьшуть очєси ієх, і сє трва растнєть скрєзь щєлєпєнь ю. І то зрятє нє можахомь, яко отратієхомь до гри і зєми і сілоу нашїу. І нєбождє бєндієхомь одєрєнь вєзєнтє до рали іє, якождє комоніє, тєнгнєтє о оріу ієх і жноу ієх вієнєтє, да ядуть хлб нашь, і ядьмо зємє.

І то нє можащєть сєн ієвєтє до мисєль нашїє, і кркцє нашїє нє іміяхомь доліті до кмєтє. І сє Бзє нашїє доляшуть врзє нашїє. І сломєтє

хрбти ієх, яко дзерзєть не імоуть на свзеце нашіє і влацєтє жени і дієтє нашіє до трзіще і тамо леншєтє сланіє і грцієм за ображє србрніє а златіє.

Сє врзієм рієчєхомь: озменджєтє сєн, якождє Тма по Суріє. І сє Паруніє оутщє на ви і розтрцєшєть ви, яко овчи. І крат оти отрємтєшуть, і воіє Свр҃ги оубояшутьсє. І сєбьто ієсє знамє, якождє у Нієпри проквєнтє лозіцє взіміє. І сє Коупало укажяшєть про ни знамє о вєнтєзє на врзіє, і то імяхомь тварєтє.

Сєбто Марь ідє на нє і Мор. Сє двіє оємшуть сили ієх і омєчуть іє под мєчє нашє. І сє моц мєчє омєждєть ю. Сє мєжда дієляшєть ни, і мєждіа та ієсє плніа крвє. І то прєнстєнпєтє нє достоїтє о ієх, коліждо ни, і такь бє. І сє Боровлєнь рєчє, якождє сьмієхомь ходяшєтє до нє. І то знамє намє рєчєть, якождє вєнтєзєтє імяхомь, яко сьмє вєндє.

І сє вєндє оусієдєшуть на зєміє ідієждє Сунє-Сурь спяшєтє внощє на златієм ложіє імать. І тамо ієх зємє єсє. Сє Сврог оцє рєчєшєть о тиа, і такождє братаріє нашіє соутє о тіє крає. І рієчєхомь о они, якождє прітєчашуть до ни за час зимєнь і подржіуть ни. І сє сила Бозька прєндє до ни, і та ни удєржяшєть до концє. А сє вєндє, і до нь ідяхомь помоцє щє молітє, і нє імієтє, якождє всак люд достоїть сєн хранєтє само.

Сє вєржєнє¹ наше отє, і нє могли овратитися назад і сє вєргти, і сє гради наші у тяготах своїх існували. І сє рєчє їм князь Бравєлєнь: "Надайтє поміч град градові і дєржіть воїв своїх, да сє хранять вони силу Русі як єдину грозу ворогам, і такє і щє".

І сєбто жмудь рєкла нам про годів, яка має Дєтєріха і ідє до полуночі, і там у жмудів оворотили до полудня. І сє ідуть на ромів, і там сє пєрєщать лєгіони і воїв іних і бєрє ругу велику од них.

І сє втєрглися до зємлі їхньої. І сє Дєтєріх убієний був Одокрєхімом². І сє годь тая Богам прєтивна, і Ті сє ізплювали їх. Сє гради наші суть сірі, а старші родці наші нє ізбирають іних у сєбє, аби ті їхнім правили. Сє ідємо і до них, і вартє їм рєчити про тє і потручати на внєзапну тружду. І сє трудимося для тих і сльози ллємо за тими.

Б'є крилами Матир-Сва-Слава і вєрєщить нам о труднім часі сушєни і мору говяд.

І сє відаємо, якож рєчєно єсь од Праотців, яко кєльци [*кєльти?] помєгли їм. І сє бо ішли до них, і тако були сто літ упомєждєні [*мєли допомєгу] від тих, а також від ілмів, сєботь ілєрів – ми є родичі. І сє Род-Рожаниць має нас до сєрця отчєго і охрєняє нас од ворогів. Сєбто вєржємо³ нині і сє молимо Богів про заступництво наше, і то будє. Тако Ясна бо є за нас.

І се повела отців наших скрізь гори і степи мимо годі. І се Дону пили – мали ту ріку нашу, якож вергли кров нашу до землі. І та є Руська Земля і буде Руська. Се бо русичі, маємо по торгу [*турботі] Сварженському про нас. І се творимо труд наш о жисьбі. І се жмудь речить нам, яко прийде о допомозі нашій і піддерже нас против ворогів наших, коритися бо не маємо нікому. То речено на вас, і те я рік: "Поможіть у боротьбі руській супроти ворогів моїх і ваших. І се за трудний час наш не берегли себе і йдемо вмирати за Род наш".

І се огидний Яма жереть убієних. І се ворони їдять очі їхні, і се трава росте скрізь щелепень їхню. І те зріти не могли, яко утратили до гори, і землі, і силу нашу. І невже будемо одерень взяті до рала їхнього, якож комоні, тягнути орію їхню і жнива їхні вінити, да їдять хліб наш, [а ми] їмо землю.

І те не можемо се явити до мислі нашою, і шиї наші не маємо доліти [*схиляти] до кметі. І се Боги наші долають ворогів наших. І зломіть хребти їхні, яко дерзять не мають на святощі наші, і влачити жінок і дітей наших до торжищ і тамо лишати еланам і грекам за образи срібні і золоті.

Се ворогам речемо: зникніть се, якож Тьма по Сурі [*Сонцю]. І се Парун найде на вас і розтросить вас, яко овець. І кратно оті тремтіли, і воїв Сварги убоялися. І се б то єсь знамя, якож у Ніпри проквіте лозиця взимку. І се Купало⁴ укаже для нас знамя на звиягу над ворогами, і те маємо творити.

Се б то Марь іде на них і Мор. Се двоє оємшуть [*заберуть] сили їхні і омечуть їх під мечі наші. І се мощ меча омежує її. Се межа ділить нас, і межа та єсь полна крові. І ту переступити не достоїть для їх, тільки нам, і так було. І се Боровлень рече, якож сміємо ходити до них. І те знамя нам речеть, якож витяжити маємо, яко ми є венди.

І се венди осядуть на землі, де Суне-Сурь [*Сонце] спати вночі на златім ложі має. І там їхня земля єсь. Се Сварог отцям речить о тих, і також братарі наші суть у тім краї. І речемо о них, якож притечуть до нас за час зимень і подержуть нам. І се сила Бозька прийде до нас, і та нас удержить до кінця. А се венди, і до них ідемо помочі ще молити, і не маєте, якож всяк люд належить хранити самим.

¹ Яценко виправив в оригіналі на "в ране", тому переклав "болить", а Лозко за ним "ранить". Тут "вержене" – повержене, на яке здійснили напад вороги.

² Варіант Лозко. Яценко перекладає "од укрів". Гнатюки переставляють – "Детеріх убив Одокреха" до відповідності з історичними відомостями про убивство за наказом Теодоріха римського правителя Одоакра. Також припускаємо, що слово могло бути невірно записаним і має інше значення.

³ Яценко пояснює як "падаємо на коліна", а у Лозко просто "поклоняємося".

⁴ Купало як літнє Сонце уявлялося наймогутнішим воїном. Яків Головацький описує аналогічного Бога у західних слов'ян: "Руєвит чи Ругієвит, від слова руйний, тобто гарячий, вогняний, червоний - знаменував сонце влітку. Він зображався більшим людського зросту, з сімома головами, сімома мечами, а восьмий тримав у руці. Сім голів та сім мечів означали божество у повній силі."

Дошка 29

Себто трщехомь об оніе о(н)ієгди. І да іде слво нашіє о Правдіє, і такво обрієцієхомь Првду. І се рцієхомь од старіє словеси, якови істєчіа од оцє нашіє, іжь бо бьашє силнє. І то імяхомь вржєшєтєсє до бразди ієх і тако потрачєтє до Онє.

Се бо Асклд іде со врязе сє до ни. А сє Асклд іє врг нашо. Сє рцє намо, яко іде о захць нашіє і лжє, якождє ієсє врг досєтє, яко грєк. І сє Асклд ієсє вряг оруждєнь про гостіє ієланстіє хрянєтє ідеждє ідящі сутє до Нєпря-рієцє. І сє Асклд прідшє до ни со Кнудієм о два сєт лїяти по Алдорієху і хочєшєть првєтє ни. І сє Дірос єланєсть орцє смієрє осьва, і сє на стлєсє прєждіє овє. І сє Асклд овраждєтє Діроса, і ієсє онь ієдєнь на місто то. І такождє є врг нашь, і не хочаєхомь іє, якождє врга.

Старє речєнє повядоуть ни, якождє прідьша на Русіє інь Асклд, і яко бєндьшє тріє Асклді-врзі. І тїє врязі сєбє жріяхоуть. І не соутє нашіє, ніждє цізи кнзіє, якови не соутє кнзє, ніждє воє прєстіє, і силоу похицє владствє об овїа. І сє Єрєк ідьє...

І споминьємо, якождє ромєстє орлі пораждієнє бьашє од дієди нашіє на устіу Данаієвоу. І сє Тріань налієзє на дулєнбє. І сє дієдовє нашїа ідошїа на лієгионіє і розтрщєша ієх. І то бєньшє о тріє ста лєтє до нашіє доба. І сє імяхомь држєтє о паментє.

І сє не даїяхомь сє до Єрєку, яко сьмє не дахомь і прєжди інієм. Імяхомь кнєзи сє а ругу ієм дахомь а дашєхомь до конціє. Ні ромє ні єланштіє не владнєшєтє ни, і такождє прєбєндієхомь. І сє дулєнбіє рієчяшутє о ни, іякождє сємє братарє о овє. І то ієсє істьща правда, якождє тєчяшуть они одо ієдіна корєнцє, якождє ісьмє.

І сє взпоминьємо, якождє Троянь бьа одо дієди нашіє рострщєнь і леги іє одєрєнє брятє бьашє до поль нашїєх. І тамо туждєшєсє про ни дєсєнтє лїяти і опущєнє єсє од ни. І сє роміє рєкошуть, яко сьмє врви. І сє грьціє рієкота обаполи, яко сьмє врви. І то імяшуть одва хісєнсть, і обадвіє жадяшутьсє на зєми нашїа. І сє зємь іє, якождє взєму іє мєчєм і крвє. І та ієсє зємь.

І се Тріань беш за пентести ляти до годіє. І такождє днесе рцієхомь, якождє валка нашіа не престаніє до конціє жїтьби нашієа. І се достоїхомь пратесе о жїтьбоу нашїу мечєма. Се рієчєть вамо Хороугинь, сен од Оце Хоригє, і се єсе просіць вашь о Бзєхь, якождє даяшуть они вамо силу і владнесчь на зємє вашїу. Околієни сьмє о вразієх і прящєхомь. Се бьша Вронзєнец-рієка і градьба, і тамо оцє нашіє розтрщашхоу годє. І тако сьмє розтрщашєхомь врзє ови. Се собєньстви сьє одяхомь і рцієхомь, якождє бєндє їнь час на нє.

І тамо Матрь-Сва Слава пшєдь нам ідєть, якождє огєнь дашєть Пращуром нашієм. І се Щуре нашіє вє Сварзіє радяшуться о ни. Се бо Питєрє Дїяїє молі о ни. І се Орє зріяшєть на сьє людь. І се не можєєхомь врнєтєтє тили сва врзієм. Се бьш в Час Онь Дїрось, і се бьшь гьрєколанєць, і тої посчєзнє. І прїдє на нє Асклд і Єрєк. І то молїхь Бзє позбавїтє русє о зли тая.

Сєбто рєчємо про Оне¹ завжди. І да ідє слово наше о Правді, і так обрєтємо Правду. І се рєчємо од старих словєс, якови істєчуть од отцїв наших, іжє бо булї силньї. І то маємо вергтїся до бразди їхньої і тако потрапїтї до Оне¹.

Се бо Аскольд ідє з варягами своїми до нас. І сєй Аскольд є ворог наш. Се рєчє нам, яко їдє для захїсту нашого і лжє, якож єсь ворог досїть, яко грек. І се Аскольд єсь варяг оруждєнь [*озброєний] про гостей єланських хранїтї, ідєжє ходїлї суть до Нєпря-рікї. І се Аскольд прїйшов до нас із Кнудїєм чєрєз двїстї рокїв по Алдорїху і хочє правїтї нами. І сє Дїрос єланський рєчє змїрїтїся їому, бо сє на столї [кїївському] прєждї їого. І сє Аскольд овраждїть [*забїв] Дїроса, і єсь вїн одїн на мїсцє тє. І також є ворог наш, і не хочємо їого, якож ворога.

Старї рєчєннє повїдають нам, якож прїйшов на Русь їншїй Аскольд, і яко булє трї Асколди-варяги. І тї варяги собї жєртвують. І не суть нашї, і нї чужї князї, яко не суть князї, а вої простї, і сїлою похїщають владу над нами. І сє Ерєк ідє...

І спом'янемє, якож римські орлї пораждєні булї від дїдїв наших на устї Данаєву. І сє Траян налїзє на дулїбїв. І сє дідовє нашї пішлї на лєгїонї і розтрощїлї їх. І тє булє за трїста лїт до нашої добї². І сєє маємо держатї в пам'ятї.

І сє не дамєся до Ерєка, яко мї не далїся ї прєждї їнїм. Маємо князїв своїх і ругу їм дамємо і даватїмємо до кїнцє. Нї ромї, нї єланї не владнїлї нами; і так прєбудємє. І сє дулїбї рєчуть про нас, якож мї

братарі з ними. І те єсь істинна правда, якож течуть вони од одного коренця, якож і ми.

І се вспом'янемо, якож Троян був од дідів наших розтрощений, і леги [*легенів, воїнів] його (в) одерень [*полон] брали були до полів наших. І тамо трудилися на нас десять літ і одпущені єсь од нас. І се роми речуть, яко ми ворове³. І се греки речуть обаполи, яко ми ворове³. І то мають обидва хосенс [*користь], й обоє жадають на землі наші. І се земля є, якож взята є мечем і кров'ю. І та єсь земля.

І се Троян був за п'ятьсот літ до годі⁴. І також днесь речемо, якож валка наша не перестане до кінця житьби нашої. І се достойно прятися за житьбу нашу мечами. Се рече вам Хоругинь, цей од Отця Хориги, і се єсь просиць ваш перед Богами, якож дають вони вам силу і владність на землю вашу. Околені [*оточені] ми ворогами і прящемо. Се були Воронзенець-ріка і градьба [*град], і там отці наші розтрощили годь. І тако ми розтрощимо ворогів своїх. Се собенсть [*власність] свою повернемо і речемо, якож буде інший час для нас.

І там Матирь-Сва Слава перед нами ідеть, якож огонь дала Пращурам нашим. І се Щури наші в Сварзі радіють про нас. Се бо Питер Діяй молять за нас. І се Ор зріє на свій люд. І се не можемо повернути тили свої ворогам. Се був в Час Он¹ Дірос, і се був греколанець, і той пощезне. І прийде на нас Аскольд і Ерек. І то молимо Богів позбавити русів од зла того.

¹ Яценко – "про них". Гнатюки переносять до попередньої дощечки і подають закінчення так: "І ми втратили (зв'язок з вендами) назавжди". Використовуємо "Оне" в значенні, яке подає Лозко – "про минуле", але відповідно ставимо "Оне" з тим же значенням і в кінці абзацу, дивись також останній абзац дощечки, який підтверджує значення слова – "Час Оне" ("час минулий" – Лозко, "в свій час" – Гнатюки).

² Асколь і Рюрик відомі в 9 ст., а імператор Траян жив з 53 по 117 рік, тобто різниця між ними не в триста років, а близько 8 століть. Можливо, тут йдеться про "іншого Аскольда" (за текстом), невідомого історичним джерелам. Можливо, цей переказ волхвів зберігався у народній пам'яті, а пізніші писарі записали текст без змін, тому невідомо, який час автор вважає "нашою добою". (За Лозко).

³ У Гнатюків – "варвари", аналогічно див. д.бє.

⁴ Гнатюки пояснюють, що зазначена дата остаточного виходу готів з території Русі в 7 ст., Лозко вважає, що, можливо, йдеться про інші германські племена.

Дошка 30

Се бо хрняшехомъ Питаре Дяіє, якожди тоіє особень іє сташеть о Матрі протієве. Се бо те беньше о совстенпленія до Кринь. І та ідяшеть, ренцями вздіа до хленбъ. І се дашеть даж(д)є, якожде іде і насіцеть. І то імяхом житень нашіу і жню вієнхомъ о славе іє. Се бо протієве Іє Земе нашіа і ту хранихомъ, якожде Оци нашіє.

І се повієнцехомъ Сварзе і Земіє і правіхомъ свадієбъ о ти, якожде хомъ се тваріць іє Сварежъ і протієве Іє жена Іє. І се празденсти імяхомъ дієятє, якожде о муже і женіє, і сьме діце іє. І тако рецієхомъ бендешете те здравіє бите і щастєнє, і імате діти многа, і себоу хвалішетєсе. І тако зряте до вод – боудє велєплодьніа. І се даяшете менже о све Пітаре: і да обєнцете твієм будієше плніа плдіє, і овоць, і зрни. І се радієхомъ о ти, і огураздъ ящеть тіє. І то бяшете тако до конєщєнь ден. Се бо вієрни Твіє омоляцуть о блазієх і добієх. Да бендешете іхма животь уснцєнь о птрієбни і о жряте се тіє о тому. І дрзешете сен о воладносчє Твіа. Вієргунъ бо можашеть о хлябє даяшете, со імяхомъ нужє нашіє. І моліхомъ о те.

Се бо Ондєре іміяхомъ, якєвь іє інь Парунєць. І се вердже врзе на хрбєтєще і такожде отрщє глави іє, і жєчеть о неби і кідьніє о моріа і пуще. І се сушена тецє брзіє о краіє цуждє, і тамо іє до часи, ажьдє Питаре іє одовєндє. Мождєносчє ідяшете оспієте і верждєсєте на не і тлєншєте іє.

А то сен моляху Бзем о та Жаліє і Горуніє тоіє. І сіцє ста Бозє о меже то. Перндє – Сварєгъ, і тоі одєвтщє руцє своя одє брадє і повєляшеть дажьдє тецашете сен до гомите тоя. І се перст усхліа насіцете сен можашеть о воліє Бождєсьте, і злащє сен можашутє се трцатє до твєрдєє, і сен зряцєте Сурє. І се бо Сурє жівіашете оньвоу і плняцєте сілоу зелєнє хкріа і злащє. І се єрєньцє ожієть і зелє несєть, і та вієни раціє, і обєрєхомъ овіа до жітєнєць нашієх. І се вієноу одєвержєхомъ до ніє і рєчєхомъ, яко вергунієць Ондєре оупаднєть до ни і се расщє вієна і злащє тіа. І се імяхомъ ісцє ядєтє хлієби свіа.

Се бо се верждєдохомъ о Нієдроу, і то дієяхомъ брвнє опросчє, і рієцієхомъ, якіє іздіє. А потієм заждієхомъ огєни сілньніа і верждієхомъ до не брвєнє тоє, якожде агєнь бїєть до небєси. І тамо язєнь іє се трзєшеть і се двоя і тріє сен дієлите. І те ієс знацє од Бозє, яко любісцє Жєрьтва тєа Онієм і хотяшутє оноу.

Ащє боть іє блєудєнь інь, яковє олєчашеть Бозє тоя, одієляшєтє о Сврги, ізверждєнь будє із Рди! Яко ніє імяхомъ Бозіа, развіє Вишєнь Ісврг і іни соутє мнєжєстви, яко Бг іє ієдінь і мнъжєствєнь. Да сен не

розділяшеть нікіє тоа множьства і не речашеть, якожде імяхомь Боги много. А се бо свенть Іре іде до ни, і да боудіємь достіщени Овіа.

Се бо хранимо Питар Дія, якож той особо є, став о Матері против¹. Се бо те було за совступлення до Кринь. І та ішла, руками вздимаючи до хлябів. І се дає даждь, якож іде і насичує. І то маємо житень нашу і жнива вінімо у славу Його. Се бо против Нього Земля наша і ту хранимо, якож Отці наші.

І се повинчаємо Сварога і Землю, і правимо свадьбу їм, якож се Творець є Сварежь і противе Нього – жона Його. І се празденство мали діяти, якож для мужа і жони, і ми є діти їхні. І тако речити будемо тим здоровими бути і щасливими, і мати дітей многа, і собою хвалитися. І тако зріть до вод – будуть велеплодні. І се дає мужу своєму Пітару: і да обітницею Твоєю буде, повноплodie, і овочі, і зерно. І се радіємо тому, і гаразд буде той. І то буде так до конечного дня. Се бо вірні Твої молять о благах і добрах. Да буде їхній живот усічений за потребою і жертвували се ті для того. І держалися се у владності Твоїй. Вергунь бо може од хлябів давати, коли маємо нужду нашу. І молимо про те.

Се бо Ондера² маємо, який є інший Парунець. І се верже ворогів на хрибетище і також одторче глави їхні, і речеть³ до неба і кидане в море і в пущу. І се сушена [*засуха] тече борзо від краю чуждого, і там є до часу, аж поки Питар її одведе. Можноносець⁴ іде оспять і вержить на неї і тліншить її.

І то се молились Богам про ту Жалю і Горуню⁵ тую. І се стали Боги о меж тих. Попереду – Сварог, і той одняв руки свої од борода і повелів даждю текти се на гмиті ті. І се перст усохлий насититися міг з волі Божої, і злаки се могли торчати до тверді, і се зріти Суре. І се бо Суре живить ниву і повнить силою зелені укриття і злаки. І се яринець ожива і зілля несеть, і та віна ростить, і оберемо їх до житниць наших. І се віну одвержимо до них і речемо, яко вергунець Ондер упаде до нас і зростить віна і злаки ті. І се маємо справді їсти хліби свої.

Се бо вержемося о Нідру, і то діємо бревно очищуючи, і речемо, яке іздіє. А потім зажжемо огонь сильний і вержемо до нього бревно те, якож огонь був до Небес. І там язень її се терзав і се двоя і троя ділився. І то єсь знак од Богів, яко любиться Жертва тая Їм і хочуть її.

Якщо буде блудень іний, яков полічить Богів тих, одділивши од Сварги, ізвержений буде із Роду! Яко не маємо Богів, лише Вишень Ісварг і іні суть множеством, яко Бог є єдин і множествен. Да не розділяє ніхто того множьства і не речить, якож маємо Богів многих. І се бо світ Іру йде до нас, і да будемо достойні Його.

¹ Яценко і Лозко перекладають це слово "проти", як і на інших дошках. Гнатюки вважають це ім'я тотожне ведичній богині Землі-Матері Прітхіві, можливо, це ім'я має теж саме значення, адже Земля стоїть проти Неба і в дощечці розповідається про запліднення.

² Автори перекладів помилково ототожнюють Ондера (Інтру) з Перуном. На середньому зубі Триглава ядро зображено внизу, а перо – вгорі. Тобто Ондера-ядро – це нижній (інший) Перун.

³ Яценко перекладає як "мовить", Лозко – "вперіщить", Гнатюки – "гримить".

⁴ Лозко вважає, що допущена помилка і потрібно читати як "Дожденосче" – Дощеносець. Припускаємо, що Можноносець - це є сила мужа, бо Питар має відношення до чоловічого прутня – запліднення і води.

⁵ У Гнатюків – це імена Богинь, у Яценка і Лозко – "жаль і горювання".

Дошка 31

Пожечемо Ті, Бъже, яко се намо деяцеші суру піті смъртну а на вразі грѣдешеші, а тоя біяшеші мечѣм Твоѣм мовленом, згоу а свѣнтѣм мрщіші очѣсиа. А нъщ на не натѣчашѣ, аби сян знѣщенті. То оубо Пероуну а то мовленхом сѣн, яко нъснѣ збавітѣхомсѣ врзі грѣбѣі. Да інде тоі ден, яко хчеші Ти. А зобихімо – упрѣн звѣнцеші, а грѣмі ті на ни. А то бо істѣ сіла Тва на нъ: поля оплодняші – а грѣм, і дежде ліашеті сѣ на они.

Тѣму сѣ ми блазі, яко ідѣхом по вѣлі Твоѣі. Азѣ бо утрѣня слва Ті рѣнщѣна імах, а тако рѣємо, яко блг єсь а подтащ благ нашіх, упрѣшѣная они сѣтѣ, як овціа, утѣчашут. Да імеші ни вѣ всі дні, а да будѣхом Ті вірні і до концѣ слави Твоѣя, Отцѣ бо нашѣ, сѣн да вождѣ. А да бендіші тако в усі дні. Жѣртву Ті првѣхом – овщанѣ брашно а тако поѣм слву а велікоща Твоя.

Слвѣхом Дажьбо, а будѣ Тоі нашѣ пѣкрвѣтел а застоупіщ од Коляди до Коляди. А плоді на полѣх, а даяшѣт трви на скотія, а да намо во сѣвѣ дніє гѣвядіа оумножітисѣ а зѣрна жітня множѣств, абихом мѣдѣ віщі затвржѣті а печі. Бга свѣта слвѣті Соуронжѣ, бостѣ одрѣчѣно до зіми а тѣці на льто. Тому бо поѣмо славу, яко оці во полѣх.

Слвѣхом Огнѣбга Сѣмирьгла, дрѣво гризуща а сламу, а огнѣкуделіцѣ розвіаштїа воутріє, вдѣн а вчѣрі. А Тому бихом дящі за соутворѣнѣ брашно а пітія. Яко єсь єдіне храним во попелі, і Того вздїймо, а горіті...

Наступний текст д. 31, а також: тексти дд. 32, 33, фотокопії яких опубліковані в "ТОДРЛ" (1990. – Т. 43), узяті з рукопису Ю.П. Миролюбова. (Пояснення Яценка). У Лозко ці частини переставлені.

Іда домі сва а і дамі сушті. Да святітася імено го Індра, ак бо тоі ієс нас Бг а меже Бгі а Веді знашті, так оспієм бяхом моште Го. А імами стаді скотіа, іж брежехом от зла. Гобзявіся та стади, убржен башет, а так семе го. А децко прідша од земе Арстіі до края Інська. А тлуцемехом до прідяті да Раі трвнія, скотом злащенія.

Тамо веселіє вліко нас обуяша. А тамо рѣце отец Глс Аріув трі сини дѣляті на трі роді а іда до полудне а то западаніу Слонцевѣ. А т' бясте Кій, Щек а Хорів. А так подѣла скт, ідша інь трі рѣдіа, та сіда вськ до гмть сву. А Кій, бо рче, става грду, а тому іме дано єс Кієв. Тамо зіму жівахом а тецем о всьне сіц до плдне, і там скт псемо до прва лѣта.

Земе наше улежєся од Суна до Суна Свенрожіа. А влкі сутє тамо бо хоросі луці, а тамо ведимо говяди, а проплодітисє імо воліу Дажьбу, Єго же славхом. Ашче бѣ кий відяй тия, не взєсящ хвалу Бозѣм, тріклят будє.

Слава Впаруні, Бгу нашієму, іжъ бо ни хранящъ а такъ бѣжъ здравію датель, благі зѣмни подающъ. Тому бѣ палім огнь вѣщєнь в граді Новѣ на Влхові а на горѣ у лѣсов, а тѣ дубровѣ божъ брєзи, небѣ дубія по нівѣ. Діжъбгі наші соутъ в тому, яко Дажбє єсь даяті просяцім, а то Тѣ бѣжъ хваліхом.

Проречемо Тобі, Боже, яко се нам даєш суру пити смертну і на ворогів грядєш, і тих б'єш мечем Твоїм мовлєним [*заговорєним]¹, згою і світом мружиш очєси. А ніч на нас натікає, аби сѣйво знищити. То убо Перуну мовлєнмося [*молимося], яко не збавимося ворожих грабунків. Да іде той дєнь, який хочєш Ти! А забудємо – упрє [*вдарить] дзвєнячи², і громи ті на нас. І та бо єсть сила Твоя на нас: поля оплоднѣются – а грім, і дощ ллѣются на них.

Тому се ми благі, яко йдємо по волі Твоїй. Аз бо утрєня слава Тобі речєна має, і тако речємо, яко благ єсь і податель благ наших, упрошені вони сутъ, як овці, утєчуть. Да матимєш нас в усі дні, і да будємо Тобі вірні і до кінця слави Твоїї, Отчє бо наш, се да завжди. І да будєш так в усі дні. Жертву Тобі правим – овсянє борошно і так поємо славу і веліч Твою.

Славимо Дажбога, і будє Той наш покровитель і заступник од Коляди до Коляди. І плоди на полях, і дає трави для скотини, і да нам во всі дні говядѣ умножиться і зерна житнього множество, аби мед

віщий затвержити і пекти. Бога світа славити Суронжа, бо ж одречено од зими і тече на літо. Тому бо поємо славу, яко отці в полях.

Славимо Огнебога Семиргла, древо гризущого і солому, і огнекуделицю [*вогнехурделицю] розвіває воутріє, вдень і ввечері. І Тому були вдячні за соутворене борошно і питія. Яко єсь єдин храним во попелі, і Того вздуймо, і горіти...

Ідемо [в] доми свої і дамо сушняку. Да святиться ім'я його Індра, ак бо той єсь наш Бог межі Богів і Веди знає, так оспіємо мощ Його. І маємо стада скота, іже бережемо од зла. Примножуються ті стада, убережені були, і так ми його [зберігали]. І дитиною прийшов од землі Арстії до краю Інська³. І тучніємо⁴ по приходу до Раю травного, скотам злачному.

Там весілля велике нас обуяло. І там рече отчий Глас Аріїв трьом синам ділитися на три роди і йти до полудня і до заходу Слонця [*Сонця]. А то були Кий, Щек і Хорив. І так поділили скот, пішли інь [*інші землі] три роди, та сіли всяк до гмیتі своєї. А Кий, бо речуть, ставив град, і тому ім'я дано єсь Київ. Там зиму живемо і течемо по весні знов до полудня, і там скот пасемо до першого літа.

Земля наша уляжеся од Суна до Суна Сварожія. І великі суть тамо бо хороші⁵ луки, і там водимо говяди, і проплодитися їм волею Дажбога, Його ж славимо. Якщо б який видить те, не воздасть хвалу Богам, триклят буде.

Слава Впаруні, Богу нашому, іж бо нас хранящ і так бож⁶ здравія датель, блага земні подающий. Тому бо палим огонь віщий в граді Нові на Волхові і на горі у лісів, і ті дуброви (а)бож⁶ берези, нема дубія по нивах. Дажбоги наші суть у тому, яко Дажбо єсь давець просячим, а то Тебе бож⁶ хвалимо.

¹ Варіант Лозко, у Яценка і Гнатюків – "мовленом" – "блискавка". Далі аналогічне слово "мовленхом" уже всі перекладають як "молимося".

² Яценко: "убоїмося розжарених печей", Лозко: "злякаємось – уперіщи вогонь, Гнатюки: "убієнних до себе закликаєш".

³ Під землею Арстії, Яценко перекладає "землі оріїв" і далі із "інська" робить "Ін(д)ського, Лозко – "орійської", а "інського" ставить під сумнів (чи "індійського", чи "іншого"). На нашу думку, "Інського" потрібно розуміти як "іншого", порівняй на д. 20, 38а. Див. Словник ВК.

⁴ В оригіналі "тлуцемехом". Переклали за близьким "тлустий" – "товстіємо", "жирніємо", "тучніємо", що відповідає змісту. У Яценко, Лозко – "думали", у Гнатюків – "придбали луки".

⁵ Взятий варіант Гнатюків, у Яценка і Лозко – "Хорса". Ім'я Бога Місяця Хорса є тотожним до слова "хороший".

⁶ У Лозко і Гнатюків слово "бъжь" перекладається іноді як "Бог".

Дошка 32

І се бясте поврждена Рузколане одо годє Іерменреху. А тої хтв жену од родє наше і ту повренжде. Се Вуцєве наше течашутє на нє, Іерменрех розбієтє іє. І поврждєтє русє Боже-Бусє і седемдєсєнтє іне криженщє іє. І ту смута вліка бястє на русєх. І ста младєнч Вендєславє, і сберє Русє, а вєдє ю на нє. І тої крять рострщє годь, і нє да Жалє ні к кїіу. Течєтє она до полноцє і тамо зь(г)мєзєнц.

Сє ладїсє Карєнє, сє радощєсє і Дядь наше Дажбо, сє весєлє о то гордєньствє, якò одержєшє оцє наше многєство комонє борзє о дби многа. І такождє зємє годьстє оста руська а до концє прєбоудєтє. А митрєдє рѣчєшє русє, якова можьшєтє сєлятєсє околи сва, і колїбва онє згодьша. Тоїє грцє вєндє ю до прє, а о друзє, і бєзо концє. І тамо русє стратьшє сє доцєла, і мнозє вое падьша.

Ідє русє прєнч одо грцє і сєднє Дону а Донцє а поздє їдьша Нєпрє а Донає, і тамо мїрнє жївє. І текратò врзє обрє налєзша на нє. І ащє нє одержєхòмьсє од обрє, збїтє намò, якòждє отрокоум, до концє дієлятє на нє. І то тєцєхòм бршєтє Русє а зволєтє іє, сєбто самє згїнєхòм.

Сє старє родїцє рєчєхутє і ряхутє клєнтбу о вієрнощє і држашєтє іє аж до смртє, і сємє їмьхòмє умєртє, а Русє зволєтє. Рєчєх, їжє кїє нє волєтє тєчє до прє, а тєчє домоу свє, уїмєхòмє удє го, а дахòмє їмьхòм єго будєхòмь до грцє, якò вола работатє. Кара го будєтє тяжка а род єго їзврзєтє, і Жалє нє оплачєтє єго, їмєно єго забòуднєсєтє. І сємє вїтєнзє прєславїєнє бòудòутє од род до род нашїєх.

Сьмє тоїє митрєдє породняшєхòмь... І сьмє Рузколунє нє бржєхòмь, і ту наглє відьхòмь – прєдє нї їєгунштє. Тоїє, як влцє, ходьшєтє вночє, отрокієх хїцнєх. І то сьмє прєсєщєхòмь об онї і розтрщєхòм іє. І сє утрпїєхòмь многа зла. І сє по їєгунштєх налєзє на нь вліка бїда, сєбто обрє, якò пісєк морстєї, яковє рчєшє датє одєрєнє Русє цєлоу, і тємò обрєм оставїхòмьсє. А сєн прєхòмь а нє бїстє ладу во русє. І сєто обрї одержєстє сїлоу вїтєзєнтствє на нї. І сє вуцє русє прємòучєнь бь од обрє дат вое свє, а грєдєшєтє на грцє. І сїа вєхòмь, а нє їмьхòмь їна, а тако о вєчє удїєхòмь по діє вуцє. І воїє їдяху до Донаю а далє і отудь сїа нє повртє.

О тої час Волїня рѣкшїа о єдноцє нашїє; і рд од рду догоднєсє, і одержєхòмь сїлу влїку во єдєнь діан. А стєїєнь час Оцє наше годїшась на онї і бє по обрєх. Такожь днєсє їмьхòм статє до смртє а прьятєсє о зємє до концїа. Нєбòждє грєц їдє на нє а сїлоу грмє. Нєбтє Перуно намò єсє Вутцє, а сє тоє грцє рострщємò. Зрьтє камò вран лєтяшєть, а тамò будьє смртє, а лєтяшєть тоїє до грк і то бòудє.

І се була повержена Руськолань од годі Германаріха. А той хотів жону од роду нашого і ту поврежде [*убив]. Се Отці наші течуть на них, Германаріх розбив їх. І поверждеть руса Божа-Буса і сімдесят іних криженців¹ його. І тут смута велика була на русах. І став молодший Вендеслав, і зібрав Русь, і веде її на них. І в той раз розтрощив годь, і не да Жаль² ні до кого. Течуть вони до полуночі і там зникли³.

Се ладиться [*відпочиває] Каринь, се радується і Дід наш Дажбо, веселився з того горденства, яко одержали отці наші множество комоней борзих і добра многа. І також земля годська стала руською і до кінця пребуде. А митриди рекли русам, якова можуть селитися около них, і коли б вони згодилися. Ті греки вели їх [русів] до прі, і вдруге, і без кінця. І там руси стратилися доціла, і многі вої пали.

Іде русь проч од греків і сіли [на] Дону і Донці, а пізніше ідуть [до] Непра і Донаю, і там мирно живе. І багатократно вражі обри налізали на нас. І якщо не удержемося од обрив, бути нам, якож отрокам, до кінця працювати на них. І то тече боронити Русь і зволяти її, себто самі згинемо [*ціною свого життя].

Се старі родичі рекли і приймали клятву о вірності і держали її аж до смерті, і самі маємо умерти, а Русь зволити. Речуть, іже хтось не волів текти [*іти] до прі, а тече до дому свого, уймали уди [*оскоплювали] його, і дати маємо його будемо до греків, яко вола робітного. Кара його буде тяжка і рід його ізвержений, і Жаля не оплачеть його, ім'я його забудеться. А самі витязі прославлені будуть від родів до родів наших.

Ми з тими митридами поріднилися... І ми Руськолуні не берегли, і тут нагле видимо – перед нами єгунці. Ті, як вовки, ходять вночі, отроків крадучи. І то ми перещемо об них і розтрощимо їх. І утерпіли многа зла. І се по єгунцях налізли на нас велика біда, себто обри, яко пісок морський, які речуть [*погрожують] дати одерень [*взяти в рабство] Русь цілу, і тим обрам оставили. І хоч перемося, та не було ладу в русів. І себто обри одержали силою витяженство над нами. І се отець русів⁴ примушений був од обрив дати [*відкупитися] воями своїми, і грядуть на греків. І се відали, та не мали іншого, і так на вічі удіяли по діях отців. І вої пішли до Донаю і звідти вже не повернулись.

А в той час Волинь рекла о єдності нашої; і рід до роду догодився, і одержали силу велику во єдин день. І в сей час Отці наші годилися на них і були по обрах [*перемогли]. Також днесь маємо стати до смерті і прятися за землю до кінця. Небождь греки ідуть на нас і силою гримлять. Нате Перун нам єсь Отець, і се тих греків розтрощимо. Зріть, куди ворон летить, і там буде смерть, а летить той до греків, і те буде.

¹ Варіант Яценка. У Лозко і Гнатюків – "розіп'яв на хрестах". В оригіналі – "криженще іє", можливо, "щ" потрібно замінити на "ц" (Мироблюбов міг плутати літери), щоб утворився іменник, інакше зайвим є наступне слово "його", перекладачі йго просто викидають, бо не вписується. Порівняємо з крижаками (хрестоносцями), як посланниками Сонця. Див. у словнику Бож Бус.

² Жаля і Каринь подаються як імена Богинь за аналогією до інших дощок. Яценко і Лозко ці слова перекладають як звичайні.

³ Варіант Гнатюків, У Яценка і Лозко – "зимували". У оригінали Миролубова (за Лозко) пишеться "змъсе".

⁴ В оригіналі у Миролубова – "дусе". Гнатюки виправляють на "русе". У Яценка в оригіналі стоїть "Дзієз", у перекладі Лозко теж саме.

Дошка 33

Себто на древлей час мнозе род събрящу Вутце, ове же імяху старце і вѣче, іні бо імяше князе, іже събряше по семдѣмє коле од Коляде до Коляди. І се весек род правісе коудесніце, жртве твуряе. І всяке род імяше стара коудесніко, іже інєм радогоще даяе.

І се прве іма на челе Дажбо, по нем же творі. Се бо съме Главє рчехом, яко ста ов одесна нашіа, а буде се наченж. І паки овѣ стащъ, а тому се радієхом о сва, бя ощаже. І пиймо се суре оніа себоть бо огренде сея от они. Се бо силоу істрєще а моудростіу овлече.

І се яху іня во мишленех ідеху на врзе оц нашієх і разбіємо і...

Се тряби нашіа о Седене імѣхомъ, яко Оце нашіа, о Понєстьем брезі і оу Росіѣ-грде імяше бяшут. І се рушті ідыша от Бѣлоі Вяже і од Росіє о Нєпре земѣ. І тамо Киє утворє грд Кієв. І се соукопіще: поляни, дрєвляни, крвіще і ляхѣве на кущу руську. І ста русічі.

Себто на древній час много родів обирали Отця, вони же мали старців і віче, іні бо мали князів, іже обирали по сьомому колу¹ од Коляди до Коляди. І се всякий рід правився кудесником, жертви творячи. І всякий рід мав старого кудесника, іже іншим радогощі давав.

І се перве має на чолі Дажбог, по ньому ж творимо [треби]. Се бо ми Главу рчемо, яко став ов одесну [*праворуч]² нас, і буде се начальником. І паки він став, і тому се радіємо про своє, бо ошадить. І пиймо се суру – вона себоть бо прийшла сея од них. Се бо силою укріпить і мудрістю овлече.

І се брали інше во мисленнях ідучи на ворогів отців наших і розіб'ємо їх... (див. уривки)

Се треби наші по Оседеню маємо, яко Отцю нашому, о Понтійському березі і у Росіє-граді³ маючи були. І се руси пішли од Білої Вежі⁴ і од Росіє на Ніпровські [*Дніпровські] землі. І там Кий утворив град Київ. І се скопище: поляни, деревляни, кривичі, ляхове на кушу руському. І стали русичі.

¹ На сім років.

² Мається на увазі, що Дажбог стоїть на місці правої глави в Триглаві, що відповідає дійсності. При східній орієнтації це є сонячним боком. У церквах його місце зайняв Ісус Христос – праворуч від Царських воріт.

³ Напевне, це сучасне болгарське місто Русе на Дунаї (див. уривки д.33).

⁴ Біла Вежа повинна бути поруч із дунайськими землями, можливо, це сучасний Білгород-Дністровський, фортеці якого будувалися з білого вапняку.

Дошка 33 (уривки)

Взято з фотокопії рукописного тексту Ю.П. Миролюбова (ТОДРЛ. – Т. 43. – С 183). У різних видання уривки подані в різному порядку.

... не почаме... іже се споменехом Маху, яке славене до куше давеі і еденства земе удбя.

Се гонец прітеч і тий рече: "Се вьржете Дунаєві і тамо волохи бити..." І се рострщені нине оне, стягнуте... І се бо рече... не будете тако... себо осебни удяте.

Се бо Бозе імуть... воє же ідемо іс теу стегоу... Се вьлосе воі ідяшуте на ни... можащі ставетесе потврду. Волох бо есте влк і сего раді ідем, яко братеск віна піяхом. І се крѣв піяшете о свензе брасве до смрте, небожь посщезнуте. Вьлосе бо наш... Ісьме іє... отчв... радещесе о тоі... акь бо свенто... імяхомъ ови, же се радіуть, а що бо в разуміє ходяшуть да ймуть све, а позде ідуть поуць свіє...

І се ідяшете Данає... ромеім же худо есе... а Халабуті бя... І се воі роместе суте жьхоліві, і се ромеом одеплачено за зло ієх, одержеще слву на полі...

Се бо не смієте назадо глендешете, точіу о пред... на спяте наше не імяхом вьратетесе... се б узде...

І се страве ядьме о тех жен... прід... хорьпі візволяще руси...

І се фряце ідуть о пред... істргне мече све на вас і...

і ть пря прбуде до конце ден наших...

Спомінмо щасте Маху, еже бя єдін, і ми такожде єдіні бяхом. Бзе наше соуте вятще Родіще... нієкій бо соуте одеще ові... крѣвот... утере...

... не почнемо... іже се спом'янемо Маху, як славен до куща дав і єдинство землі удбав...

Се гонець притеч [*прийде] і той рече: "Се вержете Дунаєві і там волохи бити..." І се розтрощені нині вони, стягнуті... І се бо рече... не будете тако... особно удіяти...

Се бо Боги ймуть... вої же ідемо з тим стягом¹... Се волоські вої ідуть на нас... можемо стати потверду... Волох бо єсть велик і сего раді ідемо, як браття вино п'ємо. І се кров пили за зв'язки братні до смерті, аби не пощезнути. Волос бо наш... Ми є... раділи з того... як би світло... маємо тих, що се радіють, а що бо в розумі ходять да ймуть своє, а потім ідуть путтю своєю...

І се ідемо [на] Дунай... ромеям же худо єсь... і Халабуті² був...

І се вої ромейські суть жакливі, і се ромеям одплачено за зло їхнє, одержавши славу на полі...

Се бо не смієте назад глядіти, тільки вперед... на спять нашу не маємо вертатися... се в узді

І се страву їмо о тих жен... приходив... горби визволяли руси...

І се фряги ідуть вперед... історгнуть мечі свої на вас і... та пря пробуде до кінця днів наших...

Згадаймо нині Маху, іже був єдин, і ми також єдині будьмо... Боги наші суть великі Родичі... деякі бо суть одеще (?) тих...

¹ У Гнатюків – "істиною стезею".

² Гнатюки вважають, що мова йде про Хільбудія, воєначальника Римської імперії (див. Словник ВК).

Дошка 34

Се бо кнєзєве Киу до умь спаде ходяшєте на блгарє а ту рате пождєне до полунощє, а аждє на Воронєнцє, і дєсь тамо ожєсія. І тако біа сва воіа полєнія, обращєтє іма, а се бо глудє ісьва бєрє. А тако Голинє, градь русек, одбрєша, обєтє сва од онея зємє. Такосьтє ова крає одєбра і русітцє насѣдє іва.

Лебєдєнь бо сєдєтє у граде Києва о горєнь, акождє ізразєна умєм а правєтє одє хріана. Сє бь то трзєцє іланьско а орабє правєтє уздрє, яко чінь матєть. І сє Киє одєвендє плка сва од врзє. І камо блгарє нє прєнєшєсє одь овіє зємє, іматє родєва даяшє. Сє бо слва ходяша уси обѣсва.

А тамо почаше о годє пратешесе, і сила людьва а ту ждене о прче. І тако се земе нашіа остезесе о крає до крає, яко Русколане обитва. Се бо даяну Бзем опрещехом одє врзе і тако ту држешехом себе.

А Голинь-град бяста влік і богатьвено. І се бо врзі ідьша на нь а розгождє тоіє і стена ізжегеше. І се імяхом бранете тую крепе нашу і до Русенце одржешете. Се бо земе влзеціє а Ра-рьєце обапола сенте. То бя сва она земе оце наше, і ту імяхом за ці лете, она сва а убрежехомо іва.

Тамо бо преземехом сте, руду кревь улиемь до нь, яко та буде о нас. А воіводе нашіа о ране сероце. І кревь ісотеце на земе, і то руська кревь а земе, еже імяше сехом тому. А зренхом таку поуказіцоу во дне нашіа а імемо грясьте до стоупіє іє. Се бо да не гонзехом се земе нашеа, а бендехом по вєци русе.

І стрже намо Пєроунь стрла сва, абихомь силоу іго на взеніє яхомь а врзе одтрцете. І бяшь тако вієк цел о та, се бо пре не оустіхаває, а тако боріа іме. Опознаомь се на она силоу свою. А ідехомь до Голоуне а до Суренце Земе, о тає се моря Дулиєбста. А о лієва – годє, і прієма о полудне бієста іланьште. Се бо с нієма трзе творяше, іждехом се животь нашь.

І опрецієхом сили сва до коупіа. Себыто рцієхом громьціє слвоу Бзем, і тамо оудяхом се суре і пиймо ову о славоу Бжьскоу, і ряхом: дбра єє. І ту одієліхомь стоупе тую нао роде сва, і обряхомь скуфіу вліку овна і кравіа, якова ста нашу силоу жіте стржде травіа. І ту водете убрежієхомь два вієци.

Днесе імяхомь студніу зіме і не імяхом сіна а досенте ни. Ідяште до полудня на зеленіцю а на крме злачне од еланем. І тоіє отрце ни сілоу до земе студніа, а бехом о гебели. І не сміхом лишатесе о зеленіцю мімо враждоу еланьстіу, і тиа зеленіцоу не беруще. І пріємі зле сенте, а не хтяшіє о помоще нашу.

А то рцієхом омстете за тиа діяна а оплатете отва іма о час іхєвь. Се боть Оце нашіа рєшіа овладейте земе тоу і жденете грецьколань тоя до моря. І станцю прінесше, грудіми протьва іма, і оуразіхомь о предь, і діяхом прю велку. І грецьколань мрьна просеає, а кончете валіцу нашу. І тако хом доста зеленіцю о зімі, а крміхом скотіа сва. І рієчехом слву Бзем.

Се бо князєві Кию до ума спаде ходити на болгар і ту рать пожене до полуночі, і аж до Вороненця, і дєсь тамо ожилися. І тако були свої вої полонені, обернув собі, і се бо голод їх бере. І тако Голинь, град

руський, відібрали, обітницю свою від їхньої¹ землі. Також той край одібрали і русичі насядуть його.

Лебедень бо сидів у граді Києві на горі, акож ізражений умом і править од храма². Се бо то торжищами еланським і арабським правити уздрів, яко чин має. І се Кий одвів полки свої од ворогів. І поки болгари не принесли од своєї землі, імали родів даяння. Се бо слава ходила усі обістя.

А тамо почали з год'ю прятися, і сила людська і ту жене опріч. І тако се земля наша простяглась од краю до краю, яко Руськолань обітована. Се бо даяну Богом уперіщемо од ворогів і тако ту держимо собі.

А Голинь-град був велик і багатий. І се бо вороги ідуть на нас і розгождали [*розорювали] той і стіни зіжгали. І се маємо боронити тую кріп'ять нашу і до Русенці удержати. Се бо землі волзькі³ у Ра-ріки обаполи суть. То була своя она земля отців наших, і ту маємо за ці літа, она своя і убережемо її.

Тамо бо приземлилися, руду кров уллємо до неї, яко та буде для нас. І воєводи наші ранять серця. І кров істече на землю, і то руська кров і земля, еже маємо ми тому. І зримо таку поуказицю [*знамення] во дні наші і маємо гряди до степу її. Се бо да не втратимо цю землю нашу, і будемо повіки русами.

І струже нам Перун стрілу свою, аби силу його на везіння мали і ворогів одторчити. І був тако вік цілий по тому, се бо пря не стихала, і тако борню мали. Упізнаємо се на ній силу свою. І ідемо до Голуні і до Суренце Землі, до того моря Дулібського. І зліва – годь, а прямо о полудні були еланці. Се бо з ними торги творили, підтримуючи живот наш.

І об'єднали сили свої докупі. Себто речемо громку славу Богам, і там удіємо се суру і пиймо її во славу Божеську, і рекли: добра єсь. І тут поділили степ той між родами своїми, і обрели отари великі овець і корів, яко стали нашою силою жити серед трав. І ті водили, уберігаючи два віки.

Днесь маємо студену зиму і не маємо сіна досить нам. Ідемо до полудня на зеленицю і на корм злачний од еланів. А ті відігнали нас силою до землі студеної, і були при гибелі. І не могли лишатись на зелениці через ворожість еланську, і ту зеленицю не брали. І прийняли злу суть, і не хотіли допомогти нам.

І то речемо відомстити за ті діяння й оплатити тим їм у час їхній. Се були Отці наші рішили оволодіти землею тією і гнати грецьколань ту до моря. І станицю перенісши, грудьми проти них, і уразимо передніх, і діємо прю велику. І грецьколань миру просила, і кінчили валицю

нашу. Отак дістали зеленицю на зиму, і кормили скотину свою. І речемо славу Богам.

¹ Гнатюки літеру в оригіналі "д" приставляють до слова "о Донея" – "на Донській".

² Варіант Гнатюків; у Яценка: "бідний, бо вражений у розумі і правити не міг"; у Лозко: "вражати умів і правити охороною".

³ Варіант Гнатюків. У Лозко – "увійшли", у Яценко – "в лузі".

Дошка 35а

Се оубособьство нашіє пречіноу бя, якове сва імяхом словеси обліцена дѣяє. А і тамо рѣцѣхом воістину блгая о рдем нашем. Да не лждехом о ти, а істову рѣцѣхом о ніа. О прве бане наше повяждехомо а кнезі ізбрія о іє. Іменнатен бо Кіська тоє. І отєі венде родіце о ступієх со скотіа сва до полудене, і тамо, ідеже Суре сящешете, преби.

І пришедь о не оцо Єрей і то до не рче: "Обасви імяхом децки, і меже, і жена, а старче, імяхом борѣніте од вразем. І такво речехом, іжь племено іє, і дахомь овна сва а скотіа до нь і будяхомь племено ієдіно. Се Бозе натщуть намь, і зряхомь добля дондежь – вієци о вієцих." Околіще яхуть, поча бо теі речашете: "Хибо ієдіне такожь є", і іно речеть.

І то оц Орей одвежде стіади сва і люди од онє а венде овиа подалежь, і рче тамо: "Уздобієхом градь". І тоє Голине бендешеть, яква іє гола ступа і лієси. І Кісько іде проче, і се боть венде людь сва до ініа, да не смешаете со людьва оц Ореа. Се теі ієсь старщче, і тако сотьвряшь о земе тие градіє і оселіа.

І тако Кіська одешедь со людь а утворяй земе іноу, і тамо сѣдешеться. І такво од целіє одомзесешеть отє обаве, і тако ряхомь бендеше ціуже онь ініу. Вше те житьва і сили імяє, непрце онь друзеа. І бяшь Кісько теі слвєнь, і людьва Оре-оце слвна, якожде слва претече іхьва, а поле знаше іхьва, яко стрієле а мече знаієть.

Се убособьство наше причиноу було, якове своїми маємо словесами облічено діяти [*викривати]. І там речемо воістину благе о роді нашім. Да не лжемо о тих, а істину речемо о них. О первом бане¹ [*пані] нашім повідаємо і князя ізбраного від них. Іменованій бо Кіська той. І той веде родичів по степах зі скотом своїм до полудня, і там, де Суре сяє, перебували.

І прийшов до них отець Єрей і таке до них рече: "Обоє маємо дітей, і мужів, і жінок, і старих, маємо боронити од ворогів. І так речемо, іжъ племено є, і дамо вівці свої і скотину до нього і будемо племено єдино. Се Боги посприяють нам, і зримо доблесті донині – віки у віках". Коли ж об'єднались, почали бо ті ректи: "Хиба єдина також є", і іно речуть.

І то отець Ор одведе стада свої і людей од них і веде їх подалі, і рече там: "Уздобимо град". І то Голинь буде, яка є голий степ і ліси. І Кисько іде проч; і се бо веде люд свій до іна, да не змішати з людьми отця Ора. Се той єсь старший, і так сотворив у землі тій гради і оселля.

І так Кисько одійшов з людьми і утворив землю іншу, і там осів. І так од цілого одійшли ті окремо, і так рішили бути чужими одне іншому. Всі ті житву і сили мали, не перечили один другому. І був Кисько той славен, і люди Ора-отця славні, якож слава претече їхня, і поле знає їх, яко стріли і мечі знає.

¹ Гнатюки вважають, що мова йде про розділення родів: банитися – сваритися.

Дошка 35б

Се бь те преїде ізве до края ієго і поча скотіа оберешете. І се Кисько налієзе на не, опрве ожене, і одва бяшь оженень само. І людьва бяшетъ гряхомъ покръме статє, і ядыша мнозіа очеси, а людьве поврзете од мечє.

І се глаголящъ Оре-оце, яко мртве учернієна гряхома, і тиє погряхоуть радощема свема і ядь пдерзей. Себыто омрзешесе серьце Ореово, а річе родіцєма: "Подержете Киська і людь ієу". І та комоніа сєдьлашете взясе, врзеше на ієзе, і бяша по неі, якожь растрщєні соуते.

І то мяхомъ вієдете: до ісьва імяхомъ силоу докоупіа, не інь не можашете одерзете ни. Ти бо ти стенпе неодевзяшєхомъ об ова, якожде руште соуте, а себе слву імяхома ізрчєноу од врзе, якове гърляшоуть до ни а, відяйє жідьбо нашє, іскусете іміуть до братєнь нашієх о србрє намєчени і одь гоньчарсті горьшкє, уєдано про сини овієни. Жидьбо нашіє о ступієх єсе до концє нашіє а ніуждьєни до свє. І тамь не імяшуть намо речєшете о інь жівоть. Се бо словієси нашіа істьвє соуте, і іхова леждєна. Се бо лузь рєчашуть і неіа імуть.

А се прийшли ізви до краю його і почали скотину забирати. І се Кисько наліз на них, спершу оджене, а потім був одігнаний сам. І люди були гракам покормом стати, і виїдали многі очі, і люди повержені од мечів.

І се глаголить Ор-отець, яко мертві вчорнені граками, і ті каркають радощами своїми і їжу одержують. Себто омерзилося серце Орієве, і рече родичам: "Піддержіть Киська і люд його". І ті комоней сідлати взялися, вержуться на язів, і були по них, якож розтрощені суть.

І те маємо відати: доки маємо сили докупи, ніхто не зможе одержати нас. Ті бо степи невідібрані від нас, якож руські суть, і собі славу маємо, ізречену від ворогів, які горлячуть [*воркують, від горлиця] до нас і, видячи житво наше, іскусити ймуть до братань наших сріблом наміченим і од гончарства горшками, уїданими синами їхніми [*об'їдками]. Житво наше в степах єсь до кінця нашим і нуждені до свого. І там не мають нам ректи про інший живот. Се бо словеси наші істинні суть, а їхні ложні. Се бо лож речуть і її мають.

Дошка 36а

Предречено єсь од старь часе, якожде імяхомь со сполете со інія творяше держевь велкоу, одродете імяхомь Рускень нашіу о Голуніє а трі сенте градіє і селіа. Огніц дубнєх димь єсь тамо, і Пероунь іє нашь, і земіє.

Се бо Птиця Матр-Сва спієвашеть о днє тие і ждехомь она на часе сие, якове врщатесе імать Коли Свражье до ни, і часе тие за Све ідошуть до ни. Рчєхомь Матр-Све, якожде бендехомь брантете земь нашіу лепіє венди, якве ідыша до западь Суре і тамо преде врзе земе раяшуть і хибеніу віру імуть, одержетесе на ніє.

Боровинь бо рече, яко єсь силень, а людь та віру імяшеть о словеси тиа. І несьми глупе, не ізумлені, а віерете не імохмь, доте узрете, єщє венде вренетесе до земь нашієх о ступи древліє, а глендете єщє пошаре іні, яко ве днє уходу одо Пентирієчеце і Семерієче, кильбова одє Сунь отщєцена од ни.

І та Съве-Птиця речешеть, яко Огень-Смарь понестше до ни і Гьлоу поручешеть, да тоіє горень бенье, а Бозе коупаліте, а Дажде даждіте.

Се бо те земе бєдьє розврзени і комоні поглцєна, яко ізвяшуть синове тие комонє протще Бозем. І то Бозі о ступе ове, і да Суніє даяшуть о сєньдбє ієх. Се імяхомь соуцтєте, а не за час антєвь. І ти антиріє одерезешь мечем многа, лежєдь погебешь домь твеі, якождь домовє в цуждіє не строяшуть іні.

Се бо Оре-отець іде прєнд ни, а Кіє венде за Руць, і Щєко венде племи све, а Хорєвь хорви свеа. І Земьбог радєнць на тоа, якве семи внучатіє Бгвє.

Предречено єсь од старих часів, якож маємо в спілці з іними творити державу велику, одродити маємо Рускень нашу в Голуні і трьома стами городів і сіл. Огнищ дубових дим єсь там, і Перун є наш, і земля.

Се бо Птиця Матир-Сва співає про дні ті і ждемо їх на часи ці, коли вращатися ймуть Кола Сварожі до нас, і часи ті за Сва¹ ідуть до нас. Речемо Матир-Сві, якож будемо боронити землю нашу ліпше венедів, які пішли до западу Суре і там перед ворогами землю раять і хибну віру імуть, одержимі на неї.

Боровинь бо рече, яко єсь сильний, і люд той віру має до словес тих. А ми не глупі, не ізумлені [*безумці], і вірити не маємо, доки узріємо, що венеди вернуться до земель наших в степи древні. І глядіти ще пощурів [*родичів?] інших, які у дні уходу од П'ятиріччя і Семиріччя, коли було од Сунь² отщечене [*відвернуто] од нас.

І та Сва-Птиця речить, яко Огень-Смарь понесла до нас і Гелу³ поручила, да тоє горіння було, і Богам купалити, і Даждю даждіти.

Се бо ті землі були розверзені і комоні поглинені, яко присвятили синове тих комоней в жертву Богам. І то Боги в степу нашому, і да Суні² дають о судьбі⁴ їхній. Се маємо жалкувати, і не за час антів. І ті антирі одержали мечем многих, але ж погубили дім твій, якож домове ніхто в чужині не строять іних.

Се бо Ор-отець іде перед нами, і Кий веде за Русь, і Щеко веде племена свої, а Хорев хорви свої. І Земебог радіє на те, які ми внуки Божі.

¹ Гнатюки визначили частку "све" як "(Матир) Сва".

² В обох варіантах Гнатюки (Лозко тільки у другому) ставлять "дасуни" – вороже плем'я (див. ще д.4г – "дасуво", д.13 – "асуне").

³ На цій дошці Семаргл пишеться окремо. При такому роз'єднанні напрошується висновок: Се Мари Голова. Тобто Мати-Птиця, як вечірня Зоря, має від Богів принести Головню. В церковному календарі є свято Усікновення Глави Івана Предтечі в кінці літа, коли Сонце втрачає можливість запліднення. Ця усікнена Голова, за христосівською вірою, закопується в землю, тобто Мару, або відправляється в хату (аналог могили) до Комина (свято 1 вересня), де це вогнище горить наче в утробі Матері. Є два церковних свята знаходження Голови 24 лютого (1-е і 2-е) і 25 травня (3-е), що припадають на календарні сонячні дні. Цікавим може бути і Гел, який нагадує грецького Бога Сонця Геліуса. Посланцем Сонця Гела може бути ангел (др.-грец. ἄγγελος, ангелос – "вісник, посланець"). Окрім тотожної до імені "голови" маємо слово "голос", "глас", що також пов'язується з сонячним Богом, як і слово "орати" – кричати, де язик як полум'я Сонця.

⁴ У Яценка і Лозко – "сівбі", у Гнатюків – "заслугам".

Дошка 36Б

Одеїде Хоревъ і Щех од ине а сехомъ до Карпаньсте горіа, і тамо бяхомъ іні граде творяє а міну імяхомъ со племени ініа, і богенстве імяхомъ велко. Се бо врзі налезеше на ни, і то течахомъ до Кієграду а до Голунє, і тахомъ оселешетесе, огне свеа палюще до Сврзе, а жертви твряце, благодарчете Бземъ, і такове о ни.

І се Кие умере за трідесенте ляти владишете ни. І по семе бяшь син Лебедянь, іжъ се рече Славерє, і тоїє живе дваденсете ляти. А по те б्याсть Верен зъ Влікоградіє – такожъде дваденсете. І томоу Сережень – десенте і остеле. Одержяху онє вітензестви о врзех.

І тьми ліхи нієстша осинь. І се грєндешеть на не інами, і то годе прієдьша до ступен нашієх, зли твряй. І се доблє денбу імать праоце наша прятісе о жідьбоу. Се бо сехомъ слвенє, якожде слвіхомъ Бозє, і се ми – о Бзєх внучє і Сьвра нашіє, а Дажбо. І такожіє трпієхомъ о злєа поєдждіє, силу імяхомъ влку о те, і браньєхомъсе вліце одє натєнченє годіє бързіє о дьєсенсєть лятє.

І ту ілмрі ни подржашіуть, і таквє імяхомъ вєнтєзства о врзє. Се бо тїє десенте рєхи імаі, і тїє вліцїє бєньдє, пряцєтліє і воє хорбєрє. Осє на не налієзєтє по час і хріа творяє. І нємо іє бранє ініу, якожде мєчє хряждєньстє, оменієни од овні і овчє. І та о Твастєру утврїє во Сврзіє само.

Одійшли Хорєв і Щєх од інших і сіли до Карпенських гір, і там були інші гради творили і обмін мали з племенами іншими, і багатства мали великі. Се бо вороги налізли на нас, і тому течємо до Києграда і до Голуні, і там оселилися, вогні свої палячи до Сварги, і жертви творячи, благодарили Богам, і такі за нас.

І се Кий умре за третім десятком літ владичництва нами. І по сьому був син Лебедян, іже се речився Славер, і той живе двадцять літ. А по тому був Верен з Великограддя – також двадцять. І по тому Сережень – десять і остальні. Одержали вони витяженства над ворогами.

І тьму [*багато] лиха несла осінь. І се грянуть на нас інші, і то годь прийшла до степів наших, зло творячи. І се доблесну добу мали праотці наші прятися за житьбу. Се бо ми славєни, якож славимо Богів, і се ми – Богів внуки і Сварога нашого, і Дажбога. І також терпимо від злих наїздів, силу маючи велику на те, і борємося сильно од набігів годі борзої о десяти літ.

І тут ілмри нас піддержали, і так маємо витяжєства над ворогами. Се бо тії десять князів¹ мали, і ті великі були, бойові і воїни хоробрі. Оцє

на нас налізли по часі і зло(?) творили. І не маємо зброї іншої, якож мечі фрязькі, обмінані од овнів та овець. А ті Твастеру утворює во Сварзі само.

¹ Яценко і Гнатюки перекладають "рехи" як "князі" (можливо, від лат. *rego*, "правити"), у Лозко – "роки". Обидва варіанти вписуються в контекст.

Дошка 37а

Се бієть кридлема Матр-Сва Птиця, якожде врмановіє ідяхуть на не. І те розе до чель даяшуть і, такве тецоутше, налієзоуть на не. А се тече туга влка о краіє нашіє, яко димове ступніє повждєняхутесе до Сврзе, такожде Жале плачєтьсе о ни. І клічєть Матр-Сва до Вшнієго, яквє даял єсе єіє Огень до огніци нашіє. І теі пребендєть о помоще. І се моце вржєшєть на врзіє.

І се Гематьрєх уступісе а годє сен усієдєше на Калицю Малоу і тече до брезі мршті, і таквє зємє одержашать до Донє. І по тоу Дону-рієціє ієсе Калка Вліка, іє кромь мєждє ни і прєнчая племи. І тамо годє се біє четвари сєнт ляти о сє врзєх.

І тому яхомь се ми зємє нашіу і раяхомь клоуднє зємє і єланштема трзєхомь о мєни скутє, скєрі і туцє о србрєни і златвєни коли, і пїтво і ядє вє скєра. І жіводьба нашіа бєндєтє о тє поріє клудна і мірніа. І се годє налієзє на ни єщєжє, і бєстє прє десєнтє лієти, і се удржієхомь зємє нашіє. Такождє імяхомь брантєсє од врзєх, якь ідяхуть о трє концє святи, окудє святи ідоуть до ни. І тої свято: первєно – Колядь, і друзє – Ярь, і Красніа Гурє, і Овсієна Вліка і Мала. Ідяхуть тіє святи, якождє мужь ідєшєть о градоу до сєли огнєщєньсті. І кієм зємє мірє грєндєть од ни до ініа і од ініа до ни.

Се б'є крилами Матир-Сва Птиця, якож вермановє¹ йдуть на нас. І ті роги на чоло натягають і, так текучи, налізли на нас. А се тече туга велика в краю нашім, яко димами степи наповнялися до Сварги, також Жаля плачєтьсє за нас. І кличєть Матир-Сва до Вишньєго, який дав оцє їй Огень до огніци нашєї. І Той прибув з поміччю. І се міць вержить на ворогів.

І се Гематьріх (Германаріх?) уступив, і годь усіласє на Калицю Малу і тече до берегів морських, і так землі одержали до Дону. І по тому Дону-ріці єсь Калка Велика, є кромь між нами і прочими племенами. І там годь биласє чотири сотні літ зі своїми ворогами.

І тому зайняли се ми землю нашу і раємо спокійно землю і [з] еланами торгували для обміну скотини, шкіри і туку на срібні і золоті коли [*монети]², і питво, і їжу в шкурах³. І животьба наша була о тій порі спокійна і мирне. І се годь налізе на нас ще, і була пря десять літ, і се удержали землю нашу. Також маємо боронитись од ворогів, які йдуть із трьох кінців світу, окуда свята ідуть до нас. І ті свята: первено – Колядь, і друге – Яр, і Красна Гора, і Овсена Велика і Мала. Ідуть ті свята, якож муж іде із града до села огнищанського. І тими землями мир гряде од нас до інших і од інших до нас.

¹ Яценко переклав "браманове", Лозко – залишає як є, бо слово неясне: вірмени чи германці, надаючи перевагу останнім, бо далі йдеться про германського правителя, у Гнатюків – "германці". "Верман" – досить поширене прізвище серед людей германського походження, яке можливо походить від слова ведмідь (Bär), він є одним із образів Велеса, який також має тотем рогатого вола, тому далі йде про рогаті шоломи. Ще як варіант від нім. Wehr – оборона, тобто оборонці, супротивники.

² Пояснення Гнатюків, у інших – "кільця".

³ Гнатюки перекладають "ве скера" як "всяку", Яценко і Лозко – "Була шкіра...". Можливо, що мається на увазі перевезення монет, питва і їжі в шкурах, як більш легкої тари, аніж глеки.

Дошка 37в

Тецете, братіє нашіє, племено о племено, роді о роді і биіетесе о себіє на земіє нашіє, яква належде ни і ніколіжде інамо. Се бо сьме, русіче, славеце Бзе нашіа спієви нашіє, і пленси, і іграща, а позоріштїа о славоу ієх.

Се бо сєхомь на земіє і яхомь прсте до ранє своа а тлцєм до ньє, абихомь по смрте сємь стах преди Мар-Морїа і рієкла бях: "Не імамь венете тоєгу, яко ієсе плнієн земіє, і не могощу ієго одієлєте одє ніє". І Бзе бящі тамо да рієчуть о те: "Си єсе русіштє а пребоудєші тоємь, яко ял єсе земіє до ранє сва і нєсєшєше ю до Навїа".

О те часє, по Кїа, кнїєзе ізбрящутшє многїа вутцє. І кнєзіа осєбіє і всьїакїє, яковє тїє по кнєзждєніє у Вєчє рєчєні прости мужї. І тако стаяшє земє раяшутє. І сєбьто кнєзіє бєндєтє орчєни дбєтє людьє, а хлябі одржєтє і ядь, і всєнку пожїтє одо людє сва. Днєсє імяхомь ініа: і кнєзіє полюдє бряшуть, і о синї владьбу дяшуть – од оцє до синє а ажьдє до правнуча.

Течіть, браття наші, племено за племеном, рід за родом і бийтеся за себе на Землі нашій, яка належить нам і ніколи іншим. Се бо ми, русичі, славимо Богів наших співами нашими, і плясами, й ігрищами, і позорищами на славу їм.

Се бо сядьмо на землю і візьмемо перстами до рани своєї, і товчем до неї, аби по смерті своїй станемо перед Мар-Морією, і рекла б: "Не маю винити того, яко єсь повнений землею, і не можу його одділити од неї". І Боги суцї там да речуть про те: "Се єсь русич і перебудеш тим, яко взяв єсь землю до рани своєї і несеш її до Нави".

В ті часи, по Кию, князями ізбирали многих отців. І князі осїбні і всякі, які ті по князюванні на Вічі речені простими мужами. І так ставали землю раяти. І себто князі бо оречені [*наставлені] дбати людей, і хляби одержували і їжу, і всякий пожиток од людей своїх. Днесь маємо інше: і князі полюддя беруть, і синам владу дають – од отця до сина і аж до правнука.

Дошка 38а

(Пісано се рукоу)

І пакі бѣ вѣліко студовеніє. Родічі бо се праша о владіщі, а мнози рѣкша: "Не йдемо до Роду, іяко нѣсть оуспокоєніа огніщаномѣ, а будеме лѣпше самі в лѣсі небо же горѣхъ тѣрловаті". Се тиїмї словеси родічі бѣша одѣтѣрчєна а веліцѣ сердітіся а лютоваті воліша.

Се Бгъ Сваргъ, наказующі, веліко смятѣніє горѣмъ удба. А і словєстїи вноцѣ пробоудіща веліцѣм громом а землє дръжаніємъ. А се слишїті: комоніє горѣ вопіяшеті, страѣмъ обуятіся, а слєкпшєшєса а ідоша вон сєліє, а овни нєхаша. А воутріє відєша домові розтѣрчєна: єдєнь горѣ, ін же долу, а ін во дірѣ вѣликой зємьской. Ані слѣду нєхаті іно нє бистѣ.

Биша тиї славїщі веліцѣ скудный, а жīvоти кѣрміті ніцѣм нє імоша. І рѣкша Ірѣй-отці: "Вєді ни вонѣ". І реклѣ Ірѣй: "Сє аз єсмѣ на ви со сині моя". Рекоша єму тая: "Подлєгнємє". А ідоша со Кій, Щєкѣ і Хоравѣ, трі сині Ірѣова, іну зємѣ глядаті. А с тиїго поча род славѣнь аж до днєсь.

Якоже відѣті нє да Бгѣдаждѣ будоущіа смртним. Такѣ да възхвалїмо прємоудростє Ю а старая взпомнїмо, а та о вѣми рєчємо. Прєдѣ бя родѣ слвєнь у горіѣхъ веліцѣ вїсоцѣхъ. Тамо землє раті а дба овна і овча хрєнті, поасїті вѣ трєвіѣхъ. Єдїнѣ ста, іже людїє пробудїтіся, а

комоніє под облаци страху вопіяшеті. Сlišа, а тиі страхомъ об̑ятліі, убрежетіся, бояшеті, не можаху ся. Бя по сія мор а глд велік.

А ізшєд ізъ края іньска пред̑ очі, ідуца камо зрящєті. Шєдша мімо зємє Фарсійсті а ідша далєцѣ, яко недбана овцѣмъ зємє ѣ тая. Ідша горѣма і відѣша к(а)мєніє, а тия просъ не сѣятє – такожє мімо ідша. А зряті ступі квѣтна а злєная. Тамо сташа лѣта два, а по нїмъ мімо ідша понѣякъ жє хїснїци поокаша.

Мімо ідѣ Каялѣ, ідє ду Нѣпрѣ, яко тий вскѣй прѣ гранїчіті іма, а ворозі злія прєткновѣніє бя. На тий Нѣпрѣ іматі іма усѣдітїся родѣ слвєнѣ. А тий бя огніщані, якожє іма кійждий діроу зємну а огніщє.

Сварогу слвіті а Дажьбгу, кій жє суть во Сврзѣ прчстѣй, Перуну а Стрібгу, яковий громи а блїски пвєлѣваяй. І Стрібгъ вѣтрїє ярїті на зємь ся імє. І тиімъ Ладобгъ, іжє праві лади родовстїі а благстї всячєстїі, і Купалбг, яковий до Митніщї правїті імѣ, а всячєская омовєнія, а Ярѣбгъ, іжє праві яри квѣтна а Русалїй, Водніщї, а Лѣсіщї, а Домовїщї. А Сварог тиїмі праві.

Всякъ рѣдѣ іма Щури а Пращури, яковїй суть пред̑ вѣци умрєті яша. Тиімъ Бгѣмъ почїтанїя їмєтє даті а одѣ нї радощї мїємє. І поставі первѣє родѣ слвєнѣ млбїщє во грду інді Кїіву. Єжє рєчєнѣ єсть Кїів, а в колѣ єму сѣліті імє ся. А в лѣсѣх дубѣвихъ Лѣсіщї во вѣтвієхъ колїсатїся зачаша, а брадіє хмєлємъ утчна, і власи вѣ травїєхъ – тиі суть лісти зєлєна а мокошани, якожє вѣ подѣхъ спий, того до бради затичєна.

Імай дѣліаті, да нє рєчє, якожє нє можай, а пущє да нє рєчє, яко нє імѣ вѣру. Со тїщанїєм потїщїмєся на довлѣї учаїа, якова рѣчємо сіцє а сіцє, абїхомѣ сѣми нє забивалї, а тако діялі, а тоє діліанїє єжєдєнно єсь, а тє сѣми болярї, якожє іні простї огніщанї сѣми.

(Писано се рукою).

І паки було великє студовїння¹. Родичї бо сє воювали за волостї, і многі рекли: "Не їдємо до Роду, яко нєма успокоеннєя огніщанам, і будємо лїпшє самї в лісі або ж [в] горах тирлувати". Сє тими словами родичї були відторчєні і вєльми сєрдитися і лютувати волїли.

Сє Бог Сварог, наказуючи, великє сум'яття горам удбав. А словєни вночі пробудилися великим громом і зємлі дрижаннєм. І сє слїхали: комонї угорї вопили, страхом обуялися, і зібрались і пішли вон [з] сєла, і овни лишили. А воутріє видїли дома розтирчєні: одна вгорї, інша жє долу, а інші в дірі великій зємній. Ані слїду нїякого іншого нє було.

Стали ті славичї вєльми скудними, і животи кормити нїчим нє імали. І рекли Ірію-отцю: "Вєди нас вон". І рек Ірій: "Сє я є на вас із синами

своїми". І рекли йому ті: "Подлегнемо". І йшли з Києм, Щеком і Хоравом, трьома синами Ірвовими, іншу землю глядати. І з того почався рід славін аж до днесь.

Якож видіти не дав Богдаждь будучину смертним. Так да возхвалимо премудрість Його і старе вспомнимо, і те що відаємо речемо. Пред був рід славен у горах вельми високих. Тамо землю орали і дбали овнів і овці хранили, пасли в травах. Один раз, іже люди пробудилися, а комоні під облаки [од] страху воплять. Сlišа, і ті страхом обійняті, уберегтися, боячись, не могли ся. Був по цьому мор і голод великий.

І ізійшли із краю Інського перед очі, ідучи куди зріли. Ішли мимо землі Фарсійської² і пішли далі, яко недбана овцям земля є тая. Пішли горами і виділи каміння, і ті проса не сіяли – також мимо пройшли. І зримо степи квітучі і зелені. Там стояли літа два, а по нім мимо пішли, поніж же хижакі показалися.

Мимо ідя Каяли, прийшли до Ніпрі [*Дніпра], яко той всякій прі граничити має, а ворогам злим предкновінням бути. На тому Ніпрі мав усидітися рід славен. А ті були огнищанами, якож мав кожний діру земну [*землянку] й огнище.

Сварогу славити і Дажьбогу, які же суть у Сварзі пречистій, Перуну і Стрибогу, які громами і блисками повелівають. А Стрибог вітри ярити на землю ся іме. І тим Ладобог, іже править лади родинні і благості всякі, і Купалбог, який до Митниці³ правити має, і всячеське омовіння, і Ярбогу, іже править ярим квітінням і Русаліями, Водничами, і Лісичами, і Домовичами. А Сварог тими править.

Всяк рід мав Щурів і Пращурів, якові суть пред віками умерти мали. Тим Богам почитання маємо дати і од них радощі маємо. І поставив перше рід славен молебище во граді інде Києву⁴. Єже речен єсть Київ, і в колі його селити мали ся. А в лісах дубових Лісичі во вітвях колисатися зачали, а борода хмелем утчені, і власи в травах – тії суть листи зелені і мокошани⁵, якож в подах сплять⁶, того до борода затичена.

Маємо⁷ ділати, да не ректи, якож не можемо, а пуще да не рече, яко не маємо віру. Із старанням потрудимося на доблесну учту, яко речемо тут і так, аби ми не забували, і так діяли, і то ділання еженно єсь, і те єсь [для] боляр, якож і для простих огнищан єсьм.

¹ Переважно перекладають "холоднеча". Є інше значення "стоудь" – стид, сором, "стоудьно" – потворно, гидко, низько (Старчевський). У Слатіна: "І знову був великий стид". Так як далі розповідається про суперечку між родичами, то мова йде про охолодження стосунків між ними.

² Деякі перекладачі пояснюють, що мова йде про вихід з Індії через Персію (див. Яценко), насправді – про "інший" край (пор. на д.20: "од іньске отрещете" – "від інших відривали"). Про Фарсійську землю див. словник ВК.

³ Напевне, це свято осіннього рівнодення, коли починає правити наступний прояв Сонця. В цей час з'їжджаються на ярмарки купці, з яких збирали мито, тому може слово треба читати 'Митниці'. Див. словник ВК – Митниці.

⁴ За Лозко: "десь в граді Києві". Напевне, мова йде про якийсь об'єкт пов'язаний з назвою "кий", наприклад: переправи чи пристані (Кий-перевізник); огорожа з кий (палиць); місця, де знаходиться символ влади – кий, тобто стольний град. Навіть той же хрест-щогла (див. також легенду про ап. Андрія), що могла використовуватися як астрономічне знаряддя на Лисій горі. Якщо розглядати трьох братів засновників Києва, то Хорив – корма човна, Щек – носова частина, а Кий – щогла. А від цього об'єкту-Кия град отримав назву Київ.

⁵ Гнатюки перекладають, як "водорість", Лозко – "Мокоша їм", Яценко "мокошан" вважає різновидом лісовиків. Є тотожні назви селищ, наприклад: Мокошине (Чернігівська обл.) чи Макаšāni (Латвія), Мокоšín (Чехія).

⁶ У Лозко – "зісподу".

⁷ Лозко: "Текст цього вірша виявлено і вперше перекладено (за публікацією М.Скрипника, т.5, с.32)".

Дошка 38б

Даждьбогъ на струзѣ своємъ бѣшеть въ Сварзѣ премоудрѣй, якова естє синя. А струг отий сіяшеть а срящето, яко злато Огнебогом распален естъ. Того доуханіє – животь естє вскія тварє а прібѣжіціє.

Вск муж благо Тыгъ відѣте можашє то, аніже зьло. Кій Богомо не доба, тоі і пребудє, яко слѣпо, да не імешє съ Нимі частє, яко же всяко до злиі ідучо, со Они до кѣнцє пребудеть.

Даждьбог на струзі¹ своєму був у Сварзі премудрій, яка єсть синя. А струг той сяє і виглядає, яко злато, Огнебогом розпалене єсть.² Того дихання – живот єсть всякій тварі і прібіжище.

Всяк муж благо Того відати може то, аніж зло. Який Богом не сподоблений, той і пребудє, яко сліпий, да не матимє з Ним частки, яко же всяк, до злого ідучи, з Ним до кінця пребудє.

¹ Струг – плоскодонне вітрильно-гребне судно 11-12 ст. За розмірами проміжне між човном і лодією. Вміщувало до 10-12 людей.

² Лозко пояснювала, що струг-човен – це, можливо, погребальна кощуна, оскільки покійного спаливали, уклавши на човен. Тобто виходить, що не сам Дажбог (покійний замінює його) сяє, а його струг. З човном, як правило, ототожнюється Місяць-Хорс. У ВК складно визначити дії Хорса. Тому може виникати плутанина між функціями Дажбога і Хорса. За індуською аналогією,

Крішна виступає візничим в Арджуни, тобто Місяць (човен або повозка та його керманіч) перевозить Дажбога-Сонце.

Дошка 38в (уривки)

... наше Праце шедше до земе суховасте, набде вящень і тако семехом інда а не імяшем крає того на земѣ наше. І крещена Русе єсь тако дне(сь)... ящіхом іста іегун... женце... Єіжяхом об она ... рьем бо неубва рцала тсва трепете обо венци чуж... яко бяхом ста ос... мяхом а дек а... ехом пря... одь... Непря бо племени соуте руште... а костобъце русколане тьвряй... тако бл... бяхом ста осе а бите хр... ямо а ніко... ьв... Мор-Мари несми часте імате, да бяхоме отщепені од роду нашего, а буде го гнусете всім борусом...

... наші Праотці пішли до землі сухої, надибали вящень і так посіяли інде і не маємо краю того на землі нашій. І крещена Русь єсь тако днесь... візьмемо істину єгунів *(не читається)*... (Біля) Непря [*Дніпра] бо племена суть руські... і костобці руськолань творили... тако... будемо оце і бути...*(не читається)* Мор-Мари не сміємо частки мати, да будемо одщеплені од роду нашого, і буде те гнусити всім борусам...

ЗАСТАРІЛІ СЛОВА (АБО ЇХ ОСНОВА), ЩО ЗАЛИШЕНІ БЕЗ ПЕРЕКЛАДУ

А

агнці – ягнята

Б

біже – побігли

боїщах – боях

болонь – поле, низина

боляр(ин) – боярин, бояри

борзо – швидко

брений – тлінний

брения – бруд

В

валка – битва, війна, боротьба

вержена – пролита (кров)

вержених – здійснених

вержеся, вержуться, вергти –
нападати, кидати

весь – село

вздунувши – здійнявшись

видіти – бачити

витяж, витяженство – перемога

витяже – перемагає

віда – знання

відати – знати

відаючи – знаючи

відторчені – відокремлені

вік – століття

вістить – повідомляє

вітки – гілки

вічен – вічний

власть – влада

влече – манить

внезапно – раптово

вніміть – дослухайтесь, зрозумійте

водчі – провідники

волча – вовча

вольба – воля

вон – геть

вопіють – кричать

вопрошають – питають

воспоємо – заспіваємо

в(о)спять – назад

востенці – сході

воутріс – вранці

времена – часи

всякий – будь-який

Г

глаголить – говорити

глас – голос

гмить – угіддя, земля

говяди – худоба, скот, корови

годь – готи

гординя – герой

гості – купці

град – град, місто

гридень – воїн

грядемо – ідемо, рухаємося,
наступаємо

грясти – іти, наступати, наставати

Д

да – хай

даждь – дощ

диба – дбає

ділання, ділати – робота, праця,
діло

днесь – сьогодні, нині

должен – повинен

домове – дома

до суть – до цього

доумити – думати, повчати,
розуміти, роздумувати

дриста – задниця, срачка

Є

єдва – лише

єжеденно – щоденно

ємшці – плугарі, землепашці

єство – сутність

єсь, єсть – є

Ж

жадати – хотіти

ждати – чекати

живот – життя; майно, добро

животний – тваринний

живя – живучі

животьба, житьба – життя

жратва – жертва

жряли – жертвували

З

завіщано – заповідано

закуть – комора

западання – захід (Сонця)

запасищах – бойовищах (від

запаси – військові походи,
боротьба)

защита – захист

звергла – проявила

звізди – зірки

звікове – звичай

звітася – звітувала

зга – іскра

здесь – тут

земен – земний

зільно – вельми, дуже

зплотимо – згуртуємо

зрачительно – з дбайливістю (від
рачитель – дбайливець)

зри, зріти, зрятъ – дивись,
дивитися, доглядати

І

ібо – бо

іже, єже – коли, який, яка, яке

ізбирати – вибирати

ізведе – розведе

ізгибати – гинути

ізіжгали – підпалювали

ізмечитися, ізмечення – взятися за
мечі, озброїтися

ізуміла – змогла

іна, іним, іні, іно – інша, чужа

інші – чужі

іскати – шукати

іскусно – майстерно

іщеш – шукаєш

К

кладно – ладно, мирно, добре

клечви – клечання

кмить – угіддя, земля

коб – жереб

комоннич – вершник

комоньство – кіннота

комонце – збруя (від комонь)

комонь – кінь

кострибища – вогнища

кратно – багато разів

кратъ – ще раз

крестити – хрестити

кринь – криниця

кроми, кромь – кордони, кордон

Л

лад – сон, сплячка

ладиться – відпочиває

лжива – брехлива

ліпо – краще, добре, гарно

літо – рік

луки – луга

лядви – рани

М

масть – мазь

маріченських – померлих

младечі – молоді

млеко – молоко

многа – багато

молвленмося – молимося

мондре, мудрий – синій, блакитний
(про Сваргу)

мразять — паскудять
мудроочими — синьооокими

Н

навлекли — натягли
налізання — напади
налізли — напали
наспять — назад
небож, небождь — хоч, а, але, бо
вже
не вістимо — не знаємо
не вістять — не знають
не запоминьмо — не забудемо
необ'ясність — таємниця
несть — не єсть
но — але
нужда — потреба
нужити — примушувати

О

о — про, від, по
обаполи — по обидва боки
обезпечений — захищений
обітали — жили
обітована — обжита, заселена
облаки — хмари
обратилися — обернулися
оброїли — оточили
овлече — охопить
овни — вівці
овраждить — забив
овча — вівця
огень — вогонь
одверзеш — відкриєш
одерень — рабство
одержувала — перемагала
одерземо — осміліємо (від
дерзкий)
одесную — справа
одразивши — відбивши
одторже — відірве
одторчити — відбити
оємщуть — заберуть, візьмуть

озвитяжилися — пішли війною

околені — оточені

около — навколо, біля

окремлений — огорожений

омовлені — омиті

она — та

они — вони

оний — той, цей

онавилися — знемогли

оречені — оголошені, визначені

оруждень — озброєний

остяжить — збере, стягне до купи

отвержили — відкрили

отрок — раб або дитина, юнак

отрочити, отрошили — перебувати

в рабстві, працювати, відробляти

отрощена — відкинута

охраняє — охороняє

очеси — очі

ошибиця — помилка

ошую — зліва

ощадить — збереже

П

павших — полеглих

паки — знову

первено — перше

перві, первім — перші, першим

періщать — б'ють

персти — пальці

плакається — плачеться

плясати — танцювати

побіда — перемога

побідену — переможну

побідити — перемогти

погребенище — кладовище

поємо — співаємо

пожений — спалений

повика — звичай

пожере — дасть жертву

позве — покличе

полока — поковта

полудень — південь

полуніч – північ
помоля – храми
понужені – примушені
поперіщить – поб'є
поражати – вражати
поражені – вражені
послідуше – пізніше
посунь – посолунь
потомок – нащадок
потриканий – поштриканий
потчина – пригощання
потчуть – шанують
поуказиця – знамення
почестені – ушановані
праздні – нероби, безпечні
прати – бити
прежді, пріж – раніше
призримо – придивимосся,
доглянемо
Прія – битва або ім'я Богині-Зорі
просиць – той, що прохає
проч – геть
прочим, прочі – іншим, інші
пря – битва
пряжеся – напружуючись
прятися – битися
прящемося – б'ємося
путень – шлях

Р

работати – працювати
ратили – били, воювали, захищали
рать – воїнство, військо
речити – казати, говорити
рече – говорить, каже
речен – названий, наречений
реченому – сказаному
річ – мова
родники – джерела
розгождали – розорювали
роздерена – розідрана
розпріяли – розбили
розторгавиця – ворожнеча

розтросені – розбиті
роми, ромове, ромеї – римляни
руга – данина

С

Сар – цар
свадьба – весілля
се – це, -ся
себоть – цебто
себто – цебто, ось
сему – цьому
сен – це, хоч
силен – сильний
сице, сіце – так, подібно
слиша, слишемо – чуючи, чуємо
словеси – слова
собенсть – власність
совпадають – збігаються
сонм – зібрання
соутворює – створює
спять – зад, тил
срачеця – сорочка
странмеж – мандрівник
струг – човен
студиць – джерело
студовіння – холоднеча
студні – холодні джерела
стяжуть – сягають
стяли – скинули, знищили
Сун(е, і, ь) – Сонце
Суре – Сонце
сурен – сонячний
суровий – суворий
суть – є, сутність
сушена – засуха

Т

тамо – там
текти, тече, течуть – іти, летіти,
тікати, вирушати
тема, тьма – не визначена одиниця:
тисяча чи 10 тисяч, або в розумінні
"дуже багато"

темезі – темрява або глибока яма.
тирло – стійбище, стоянка, табір
тирлуватися – таборитися,
перебувати
тілеса – тіла
трясева – землетрус
трусами – битвами
трудиться – стоїть у бою
тук – жир

У

убориця – боротьба
убоялися – злякалися
угніздилися – облаштувалися,
поселилися
удержана – утримана
уди – чоловічі статеві органи
указиці – вказівки
укрутна – жорстока
уложена – укладена
умножуя – примножуючи
унавісн – умертвлений
уперіще́мо – вдаримо
упре – вдарить
усілися – оселилися
устрися – направи́лася
утро – ранок
учте – порахує

Х

хвалениця – похвала
хиждена – украдена

хищники – хижаки
хищничати – хижачити
ходити борзо – бігати
хомита – хомути
хосенс – користь
хранили – охороняли

Ц

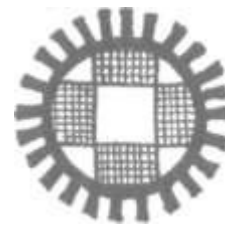
цвітами – барвами

Ч

челн – човен
человіци – люди
человічество – людство
чересла – стегна
чермна – червона
чоловікожерці – людожерці
чоловічеської – людської
чтені – почесені, ушановані

Я

ядво – їжа
ядимо – їмо, насичуємо
язик – народ
яко – як

СЛОВНИК ВЕЛЕСОВОЇ КНИГИ

А

АДОМОР – варіанти: вавилонський воєвода, божество смерті, місто Тадмор (Пальміра). – бв.

АЛДОРІХ (Олдоріх, Оторіх) – готський правитель. – 9б, 14, 18б, 27, 29.

АМАСТРИДА (Омастридья) – стародавнє місто в області Пафлагонія (Мала Азія), на місці сучасного турецького міста Амасра. Засноване у II тис. до н. д. під назвою Сезам, яку згадує, зокрема, Гомер в "Іліаді". За архаїчної доби Сезам був колонізований греками-іонійцями, а поруч із ним була заснована ще одна колонія – Кромна. Наприкінці IV ст. до н. д. правителька Гераклеї Амастрида об'єднала Сезам, Кромну і Китор в єдиний поліс, що на її честь отримав назву Амастрида (дав.-гр. Ἀμαστρίς). У 265-260 рр. до н. д. Амастридою правив тиран Евмен, але врешті місто було приєднано до Понтійського царства. У 70 р. до н. д. Амастриду здобув Лукулл і в 66 р. до н. д. разом з більшою частиною Понту місто стало римським. За візантійських часів місто перетворили на фортецю, зокрема й з огляду на наскоки арабів. На початку IX ст. єпископом Амастриди був призначений Георгій. У 830 (або 860) р. Амастриду тимчасово захопила Русь, але розграбувавши місто, переможці залишили його. Про напад руського князя згадується в "Житті Георгія Амастридського". – 8(3).

АНТИ (Край Онтов, Онтува, антирі) – велика група слов'янських племен. Держава антів існувала від кінця IV до початку VII століття. Територія

антів охоплювала переважно лісостепову зону Східної Європи. Археологічно анти представляють собою пеньківську культуру (V-VIII ст.), а також черняхівську (II-IV ст.). За Йорданом, анти жили між Дністром і Дніпром. За Прокопієм, їх оселі сягали на сході Азовського моря, а на заході – долини Дунаю (Маврикій). "Історія готів" Йордана донесла до нас розповідь від IV ст. про союз племен антів на чолі з Божем. Антські воїни були численні та мужні. В 4 столітті анти постійно загрожували північному рубежу Візантії по Дунаю, не раз долали його, вдираючись у межі імперії та часом навіть загрожуючи її столиці – Константинополю. – 4г, 7в, 7с, 24а, 24б, 24г, 8(27), 36а.

АРАБИ (ораби) – основні народи і народності ряду країн Передньої Азії, північної та північно-західної Африки. – 14, 18а, 34.

АРІЙ – див. **Ор.** – 31.

АРСТІЯ – невідома земля, дослідники припускають, що мається на увазі Арійська земля (Перська), бо далі йде край Інський, який, як версію, ототожнюють з Індійським краєм. На дошці розповідається про Індру: *"І дитиною прийшов од землі Арстії до краю Інська"*. Як варіант припускаємо мітологічний підтекст цього речення: Сонце-Ядро має виходити, як дитина зі сходу (Арстії), а закінчує свій шлях на заході, тобто в краю "іншому" – потойбічному. Якщо подивитися на Триглав (Тризуб) зі східною орієнтацією, то в нижній (західній) частині бачимо Ядро-Індру. – 31.

АСКОЛЬД (Аск) – легендарний варяг, що як непрошений князь, увівся правити русами: *"Та тут бо вперше варяги прийшли до Русі. І Аскольд силою погромів князю нашому і потовк того. Аскольд, а пізніше Дір (на д.29 Дір був раніше Аскольда), увівся на нас, яко непрошений князь... був той князь од греків крещений. Аскольд є темний воїн"* [д.6е]. Варяги Аскольд і Дір згадуються в ПВЛ, як бояри Рюрика, що захопили Київ і яких пізніше вбив Олег-віщій (див. ПВЛ pp. 6370, 6390). Потрібно також, як версію, розглядати мітологічне походження Аскольда: *"Старі речення повідають нам, якож прийшов на Русь інший Аскольд, і яко було три Аскольди-варяги"* [д.29]. *"Аскольд злий прийде на нас. То стрепенися, народе мій, од Лада [*сну] і, творячи люби, іди до стягів наших."* [д.7г]. Аскольд – символ зимового сну, смерті живого. За легендою він прийняв в хрещенні ім'я Микола, яке ототожнюється з Велесом, що є опікуном поезії, а Скальди (Skald) – норвезькі та ісландські поети, співці. Недаремно в Києві є Аскольдова Могила – некрополь над могилою Аскольда. Слова *льд* і *лад* – одного походження і можуть означати *лід*, *лад*, спокій, впорядкованість, тобто заточення в яйце-зародок, човен, що характерно сну-смерті. Тому йде заклик пробудитися. Окрім того, ім'я *Аскольд* може означати Старого Бога (as – Бог, old – старий), що відповідає бородатому Велесу (Миколі). Світоглядом *старий* і *малий* тотожні, тому в імені можна побачити і слово "Коляда" – новонароджене зимове Сонце,

англ. "cold" – холод. Припускаємо, що Аскольд міг бути варязьким Богом, що проявляв себе у зимовий період. – 6е, 6є, 7г, 8, 8(27), 29.

Б

БАСТАР – син Славена, племінник Сківа, батько Венда: *"І се ті рекли: 'Йдемо до землі Ільмерської і Дунаю'. І так зробили, і Бастара, сина свого, оставив сторожити"*. Ім'я співзвучне з племенем бастарни, яке жило в гирлі Дунаю, на західних Балканах протягом останніх століть до н. д. і перших століть н. д. Також згідно письмових джерел бастарни мешкали на схід від Карпат у басейні верхнього і середнього Дністра, у лісостеповій смузі Північного Причорномор'я, можливо, аж до Дніпра. Північні межі ареалу їх проживання були невідомі античним авторам. Розповідь про Бастарна, Славена і Скіфа зустрічаємо у Василя Татищева, що може бути збігом давніх свідчень або вставкою Миролюбова. – 17а.

БЕРЕГИНЯ – Богиня-захисниця, яка оберігає всіх і все: домашнє вогнище, рідну землю, людину, жінок-матерів і чоловіків воїнів. В тексті під Берегинею потрібно розуміти Матир-Сву. – 7ж.

БЕРЕНДЕЇ – кочові племена, вірогідно, тюркського походження. Історики вважають, що вони споріднені з чорними клобуками. Берендеї селилися поруч з русами, особливо на берегах ріки Рось. Руські князі часто запрошували берендеїв до своїх військових походів, бо у тих була добра кіннота. В літописах ці племена згадуються аж до початку XIII ст. Також див. **Саха**. – 6б, 8.

БІЛА ВЕЖА – укріплене місто, що згідно дошки 33 повинно бути поруч із дунайськими землями на Понтійському березі, можливо, це сучасний Білгород-Дністровський, фортеця якого будувалася з білого вапняку, місто відоме з 4 ст. до н. д. – 33.

БІЛОБОГ – Бог денного світла, добра, щастя. Білобог вічно бореться з Чорнобогом, вони по чергово перемагають один одного і на землі від того змінюється день (літо) на ніч (зиму), і навпаки. У цій боротьбі (взаємодії) твориться життя: *"А обаполи Його Білобог і Чорнобог се перуться. І ті Ісварг держить, аби цьому Світу не бути поверженому."* [д.11а]. Тому поняття добра і зла є умовним – ні Білобог, ні Чорнобог один без одного не існують, бо обидва знаходяться у володінні Сварога, який і править Світом. Але іноді зазначається, що Білобог несе добро, а Чорнобог – зло: *"Ні єсь бо іноді, якож який не удерже свого єсть єства, зараз і рече безумне – себоть є від Чорнобога, а інший, коли має радогощ, – є від Білобога"* [д.22]. Ушановують Білобога 15 липня. – 11а, 14, 22.

БІЛОГОР – не визначено про яке місце йдеться, є кілька сучасних місць із подібною назвою; в тексті зазначено, що Германаріх іде з півночі. – 23.

БІЛОЯР (Болояр, род Беляра) – родоначальник, що *"кріпив град Сурож"* [ВК, 4в], а також *"бив ягів"* [д.8]. Можливо, Білояр уособлює Сонце, адже згадується на д.11б серед переліку сонячних Богів. Інший

варіант: Білояр є тотожним до Велеса, як провідника між світами Нави і Яви, а Ра-ріка виступає кордоном: "... *муж роду Беляра іде по ту сторону Рая-ріки...*" [д.9б]. Слід зазначити, що в "II посланні св. ап. Павла до коринтян"(6;15) згадується демонічний Белійяр, що також може бути тотожним Велесу. У такому випадку Білояр може уособлювати потойбічне Сонце – Місяць, який є білим, а молодик – ярим. Тут він наближається до біблійного Мойсея, який символізує рогатий Місяць і він проводив свій народ через Червоне море, що може бути пов'язано з виходом (народженням) з потойбічного світу. Через різницю в написанні імені "Білояр", можливе роз'єднання персонажів, тобто припускаємо, що окрім епітета Бога, міг бути історичний князь. – 4в, 8, 9б, 11б.

БЛАГОМИР – отець русів. Можливо, це Богумир, так як далі на дошці він згадується і це або описка або епітет осіннього Бога Сонця. – 22.

БОБРЕЦЬ – воєвода, що по смерті отримав чин Перунь. – 18а.

БОГ, БОГИ – слов'яни розуміють Бога як найвищу істоту. З Богом ототожнюється Природа, Всесвіт. Найвищим Бог є єдиний і багатопроявний, кожний із Його проявів має своє ім'я і розглядається як окреме Божество. Кожний Бог слов'ян має чітку прив'язку до природної сутності, тобто відбувається уособлення проявів Природи через мітологічні персонажі. Це дає відмінність від біблійного віровчення, де Боги і святі діють як окремі від Природи істоти, хоча первісно ця прив'язка існувала. Багатопроявність Божественної сутності отримала у слов'ян велику кількість імен Богів і, відповідно, множину слова *Боги*. Серед імен слов'янських Богів є багато найменувань одного і того ж Божества, які часто можуть виявитися давніми епітетами, а пізніше стали сприйматися як власні імена. – 1, 3а, 4в, 4г, 5а, 6б, 6в, 6г, 6д, 6є, 7а, 7г, 7д, 8(2), 8(3), 8(27), 10, 11а, 11б, 12, 14, 15б, 16а, 17б, 19, 21, 22, 23, 24б, 24в, 25, 26, 28, 30, 31, 33, 35а, 36а, 36б, 37б, 38а, 38б.

БОГДАЖДЬ – одна з форм імені Дажбога. – 38а.

БОГОЛІСА – священні ліса, гаї з храмами, в яких славили Богів і правили обряди. – 21.

БОГУМИР – праотець слов'ян. Послухавши свою дружину Славуну, Богумир поїхав шукати своїм донькам чоловіків. Залишився ночувати біля вогнища під дубом (тотожність з Козаком Мамаєм, який уособлює Сонце, що заходить). Тут йому зустрілися три мужі – вісники на конях: Ранок, Полудень і Вечір, які шукали собі дружин. Ці вісники й стали чоловіками трьох доньок – Древи, Скреви і Полеви. Від цих родів пішли племена деревлян, кривичів і полян. А від синів Богумира Сіви і Руса пішли сіверяни і руси. За своїм ім'ям Богумир може уособлювати осіннє Сонце – Миробога. У ВК,10 сказано, що по Богумиру був Ор з синами своїми. Це наводить на біблійні паралелі, коли Іван Хреститель, являється предтечею Ісуса Христоса. – 9а, 10.

БОГУНИ – під Богунами потрібно розуміти воїнів, що загинули і потрапили до Полку Перуна: *"Суцї бо Богунї, якї з Перуном ділячись, накували мечї свої до ворогів їх. Ми ж їм помолимося нам у помочї"*. – 4в.

БОЖ БУС – легендарний князь Антії (русів), Германаріх розбив русів, і повержив Божа-Буса і сімдесят інших криженців, це призвело до консолідації та повстання Русі й розгрому готів: *"Се Отці наші течуть на них, Германаріх розбив їх. І повержив руса Божа-Буса і сімдесят інших криженців його. І тут смута велика була на русах. І став молодший Вендеслав, і зібрав Русь, і веде її на них. І в той раз розтроцив годь..."* [д.32]. У "Слові" згадується *"время Бусово"*. В книзі "Про походження й діяння готів" Йордан повідомляє, що король остготів Вінитар *"послав військо в межі антів і, коли вступив туди, у першій битві був переможений, але надалі діяв рішучіше й розп'яв короля їхнього Божа з синами його і 70 старійшинами для залякування"*. 374 року гуни обрали своїм великим каганом Баламира. Гуни спочатку підкорили антів, а потім, зібравши військо, Баламир пішов походом проти готів на чолі з королем остготів Германрихом й переміг їх. Відомо також, що Баламир покарав готського короля Вінитара за вбивство антського царя Божа. Легенда про розп'яття (чи поверження) Божа Буса аналогічна вченню про розп'яття Ісуса Христа, а також про його 70 апостолів, яке могло виникнути на основі міту про гибель єгипетського Осіріса (Бусіріса). Можна припустити, що в історичні події, що пов'язувалися з антським правителем Божем, були вплетені мітологічні сюжети. У Києві є Бусова гора і Бусово поле. Священний птах лелека, має іншу назву бусол, приносить немовлят. Бус(а) – це також човен, корабель, а він є символом Місяця. А якщо мітологічний сюжет розглядати повністю, то тоді на основі весільного обряду і двору Вінитар є завойовником, що *"торує віно"* (ворота), Бус це човен чи огорожа двору, разом із стовпами, Бож (Божич) це Вогонь в хаті, що є в потойбіччі (антисвіті), а Баламир як Велес, що карає завойовника. – 32.

БО(У)ЛГАРИ – Велика Болгарія є тюркомовною давньою державою утвореною на території Приазов'я (7 ст.), була розбита хозарами і розійшлася окремими родами. Одні пішли на правобережжя нижньої течії Дунаю і асимілювалися із південнослов'янськими племенами (нині – Болгарія); інші пішли на північ і поєдналися з угро-фінськими племенами утворивши Волзьку Булгарію (нині – Татарстан, Чувашія та деякі навколишні землі РФ). Також є інші дрібніші нащадки булгар, що розчинилися з іншими народами. На д. 4б болгар згадуються разом із греками: *"... греки, жадаючи за [рахунок] руського язика [*народу] зростати, булгарам підчинити..."*. На д.34 вказівка на північних булгар: *"Се бо князю Кюю до ума спаде ходити на болгар і ту рать пожене до полуночі і аж до Вороненця"*. – 4б, 34.

БОЛОРЕВ – воєвода русів, що за настановою Матир-Сви побив спочатку гунів, а потім готів і замертвив сина Германаріха. – 8, 27.

БОРОВЛЕНЬ (Боревлень, Боровинь) – руський князь, що поборов елінів у берегів морських. Можливо, що це Бравелень. – 18б, 36а.

БОРЕЙ – Бог вітру, бурі. Бореєм греки називали холодний північний вітер або вітер з гір, а також Бога північного або північно-східного вітру. В тексті ВК (*"Боряє гундяшетьє до полунице"*) вітер дує на північ, тому мова може йти просто про бурю. – 5б.

БОРУСЛАВ – руський князь. – 25.

БОРУСЬ (Русь Боруська, Велика і Мала Борусень, боруси, борусени, борусенці) – назва одного з руських племен. "Бо" в тексті іноді можна сприймати, як причинно-наслідковий сполучник або як частку. Українська лексикографія XVII ст. термін Прусська земля пояснює як "Prusia, Borussia", а Прусак – "Prussus, Borussus, Pruthen(us)". Тобто Прусія – це Борусія, а пруси-боруси – західнобалтійське плем'я. На д.бв читаємо: *"Русколань, роздерена смутами, стала творитися на полудні, а боруси – на полуночі"*, то, можливо, частина борусів утвердилася на місці Прусії. – 3б(?), 4а(?), 4б, 6а, 6в, 6д, 7є, 7ж, 8, 10, 38б.

БОСПОР – протока, що з'єднує Чорне і Мармурове моря. В районі Боспору знаходився центр Візантійської імперії – Константинополь. Або мається на увазі Боспор – одна з античних держав Північного Причорномор'я з центром на берегах Керченської протоки (Боспор Кімерійський). – 19.

БРАВЕЛЕНЬ – руський князь. Можливо, що це є Бравлин – князь Русі, який на кордоні VIII–IX ст. зі своєю дружиною здійснив похід у Крим. Про цей похід Бравлина, зокрема про напад на Сурож (Сугдею, Судак), є відомості в "Житті Стефана Сурозького" (XV ст.). – 28.

БУРІХ – правитель готів. – 27.

В

ВАРЯГИ – руська і грецька назва староскандинавських племен датчан, норвежців, шведів, а також загопи професійних вояків, що вели купецькі каравани з Балтії в Греки. Є ще припущення про західнослов'янське походження варягів, див. Староград. – 2а, 4г, 6е, 7а, 7в, 7г, 7е, 7ж, 8, 14, 22, 29.

ВЕЛЕС – Бог таємних знань, музики, поезії, матеріальних благ, покровитель тварин, рослин. Велеса зображували у вигляді вола, ведмеда, змія (роги). Велес протиставляється Перуну. На середньому зубі Триглава (Тризуба) це позначається у вигляді стріли, що б'є між риг чи в сердечко (чоло) Велеса. Велес є зв'язковим світів Нави і Яви: провідник душ померлих до світу Нав і навпаки звідти приносить отрочат. Велес тягне в небі комнощ (човен) суражіїв [д.3а]. Велес навчив слов'ян землю орати і сіяти, а також всілякому ремеслу. Слово "скот" в давнину мало значення "багатство", "гроші". Скот вважався основним багатством племені,

родини. Тому "скотій Бог" Велес є Богом багатства. До цього часу існує звичай залишати на зжатому полі жмут колосків "Велесу на бородку". Трави, квіти, кущі, дерева називали "волоссям" землі. Корінь "воло", "вло" став складовою частиною слова "володіти", "влада". Велесу присвячена "Велесова Книга" [д.16]. У "Слові о полку Ігоревім" співець Боян названий внуком Велеса: "Чи оспівати було, віщий Бояне, Велесів внуче." Велес тотожний ведичному Валу, біблійному Ваалу і Соломону, Молоку, христосівським св. Власію, Валентину, Миколі та ін. Ушановують Велеса 4, 11 лютого, 9 травня, 6, 24 грудня. – 3а, 4б, 6в, 8(2), 11а, 16а, 20, 26.

ВЕЛИКОГРАДДЯ – невідоме місто, згадується, що з нього був Верен, який правив 20 років. – 36б.

ВЕНД – син Бастара. – 17а.

ВЕНДЕСЛАВ – князь, що помстився готам за Божа-Буса. – 32.

ВЕНЕДИ (венди, венці) – найдавніша назва слов'ян, під якою вони згадуються в античних джерелах. Територія, яку населяли венеди, охоплювала широкі простори від Балтійського моря до Карпат і від Одри до Дніпра. З венедами пов'язують пшеворську та зарубинецьку культури. – 7а, 7є, 8, 18а, 22, 8(27), 28, 36а.

ВЕРГУНЬ (вергунець Ондер) – той, що вергне; мова йде про Бога-запліднювача. Вергунами називають випічку у вигляді перунових стріл, Ондер (Інтра) є нижнім Перуном. Див. Інтра. – 30.

ВЕРЕН – руський князь з Великограддя, що правив 20 років. – 36б.

ВЕРМАНИ – вірмени, кавказький народ. – 14.

ВЕСЬ – фінське плем'я, що населяло р-н Білого озера (нині – західна частина Вологодської обл. РФ). – 4б.

ВИРАЗ БОГА – кожен з проявів Бога має свій образ. Зображення слов'янських Богів були дуже стилізовані, символічні, де кожна деталь мала певне значення, на відміну від греків, статуї Богів яких були реалістичні, людиноподібні. Про це у ВК,22 написано так: *"Грецьколані суть не Богів потчуть і не чоловіци [*людей]. Їхні суть із каменя ізображені подобою мужам. А наші Боги суть вирази."* – 22.

ВИШЕНЬ (Вишній, Вишня) – на д.11а Вишень названий серед другорядних Богів. На д. 30 так названий Сварог: *"Яко не маємо Богів, лише Вишень Ісварг і іні суть множеством, яко Бог є єдин і множествен."* На д. 15б він виступає посланцем Сварога: *"Се бо Вишень гряде на облаках до нас... І то Сварог мене послав до вас."* Напевне, мова йде про Сонце, що йде по облаках, а потім, як посланець Сварога, Отця Небесного, йде до людей. Цей же сюжет відомий нам із Євангелій, де Ісус Христос, як мітологічне Сонце, посланий Богом Отцем на землю. Пор. Вишній з поняттям Всевишній, а також словами "вічність", "весна". Вишень співзвучний ведичному Вішну – бику, що проміряв широченний простір трьома кроками. Три кроки – народження, життя і смерть – Права, Ява, Нава. Враховуючі, що Вішну уособлює Сонце, яке їде по Всевишньому

Небу, то можна припустити, що мова йде про Ранок, День і Вечір. На д. 24в. Матир-Сва названа Птицею Вишнею, або ж на д.37а вона звертається до Вишнього. – 6д, 11а, 15б, 24в, 30, 37а.

ВІСНИК У СВАРЗІ – уособлення Сонця у вигляді вершника. При храмі в Арконі на о. Руяні (Рюген) тримали для Святовита білого коня, на якому він мав об'їздити світ і битися з ворогами. – 8(2).

ВНУКИ (внуки Дажбові, внуки Сварога, внуки Божі) – руси названі внуками своїх Богів, бо вони, за вірою, є їхніми нащадками. Боги допомагають своїм внукам у боротьбі за життя, а також опікуються ними після смерті. Так само внуками руси названі в "Слові". – 1, 3а, 7б, 19, 23, 24б, 32, 36а, 36б.

ВОДА ЖИВА (ВОДА-ЖИВИЦЯ) – священна Вода, яку дають нам Боги для життя нашого Роду і воскресіння померлих: "*...і миємо тілеса, умиємо дух свій в чистих Водах Живих і підемо трудитися, се о всяк день мольби творячи...*", "*І падишому на полі прі Перуниця дає Воду Живу попиту, і, потивши її, іде до Сварги на коні білому.*" [д.26]. – 6б, 7д, 8(2), 11а, 18б, 23, 26.

ВОДНИЧІ – водяні духи (божки). – 38а.

ВОЛГА – найбільша річка Європи, впадає в Каспійське (Фасісте) море, розташована на сході від Русі. Див. Ра-ріка. – 4а.

ВОЛИНЬ (волиняни) – слов'янський союз племен (пізніше князівство), що жили в басейні південних притоків Прип'яті та у верхів'ях Західного Бугу (нині – Волинська обл., північна частина Львівської обл. і східна частина Хелмського та Замойського воєводства Польщі). – 21, 24б, 32.

ВОЛОХИ – давня назва предків румунів і молдаван, що жили в Придунайських князівствах і в Трансільванії (нині – північна і східна частина Румунії). – 33 ур.

ВОЛХВИ (волсви) – духовні провідники Русі. Назва може походити від Велеса – Бога провідника в потойбічний світ і навпаки – в світ живих. Волхви допомагають Велесу, здійснюючи обряди священнодійства. Люди для освячення заходять в святилище чи храм - символи потойбічного світу. Там правлять Богославлення волхви, які також приносять жертву Богам. ВК повідомляє: "*І волхви жратву діяли Богам, хваленицю і славу.*" [д.7а]. Людина, занурившись у духовний світ храму, приймає очищення, щоб народитися в новому прояві. Окрім того, "волхв" близький до назви звіра вовка (волк, wolf), який має виступати охоронцем Вогнища – зародку Сонця, а духовні провідники у всеношних службах охороняли храмовий вогонь, щоб він встав зранку на Небі як Сонце. – 7а, 25.

ВОЛХОВ (Волхов-ріка) – єдина ріка, що витікає з озера Ільмер (Ільмень в РФ) і впадає в Ладозьке озеро. На річці розташований Новгород. – 21, 31.

ВОРОН – священний птах, уособлення темних сил. Назва птаха тотожна ведичному Варуні, Богу потойбічного світу. Див. Чорнобог. – 5б.

ВОРОНЖЕНЕЦЬ (Вороненець, Воронзенець) – древній руський укріплений город, можливо, сучасний Вороніж в Шосткінському р-ні Сумської обл. Територія Воронежа була заселена з давніх часів: виявлено поселення часів бронзи, скіфських часів, слов'янські VII–VIII ст. і староруський курганний могильник. Існує думка, що саме тут знаходилося згадане в літописі від 1177 р. місто Вороніж. Можна також припустити, що це сучасний обласний центр в РФ на однойменній річці Вороніж (впадає в Дон), але за історичними даними заснування міста-фортеці відбулося в 1586 р., хоча не виключають, що були попередники цієї фортеці – 4б, 4в, 6д, 24а, 29, 34.

ВОРОНЗЕНЕЦЬ-РІКА – можливо, ріка Осота, що протікає в межах Шосткінського району Сумської області. Ліва притока Десни (басейн Дніпра), на якій по обидва береги розташоване сучасне містечко Вороніж (див. **Воронженець**). – 29.

ВПАРУНА – під цим Богом потрібно розуміти Перуна. Ім'я нагадує ведичного Варуна. Це можливо, бо в індуській мітології, відмінно від слов'янської, Індра замість Перуна займає верхню позицію і виступає громовержцем, а Варуна стає богом світових вод і доглядачем демонів. Руський світогляд у цьому питанні ближче до іранської віри і євангельської, де Андріа-Андрій займають нижню, демонічну позицію і пов'язуються з водною стихією нутра (Нітро). Маємо також слово 'впарити' – 'всунути', що може бути ознакою входження фалосу (воїна) у піхви. – 20, 31.

Г

ГЕРМАНАРІХ (Германьрех, Герьманрех, Гематьрех, Єрменрех Іерманріх) – готський князь, правив з 351 до 375 рр. Згідно традиції Германаріх загинув на 110 році життя. Він наказав розірвати кінцями Сунільду, дружину короля росомонів, які уклали союз з ворожими готам гунами. Брати Сунільди Сар і Аммії поранили короля в бік мечем. Король довго мучився і помер (порів. д. 32). – 5б, 6а, 6б, 6д, 8, 9а, 14, 23, 32, 37а.

ГОДСЬКЕ МОРЕ – Азовське море. – 8(2), 9а, 9б.

ГОДЬ – готи, народ, що вважається східними германцями, які первісно (на поч. н. д.) жили на о. Готланді у Балтійському морі, на південному узбережжі моря та пониззі Вісли. У ВК годь виступає ворогами русів. Вони заселяли Приазов'я (Годське море), Дон. Вважається, що готи також заселяли Причорномор'я. Деякі дослідники ставлять під сумнів взаємодію русів з готами в період правління хозар (див. 4а, 4б), мовляв, що на той час їх вже не існувало і що є розбіжності з попередніми дошками, бо готи мали піти з Причорномор'я за ВК раніше. Але є відомості, що частина готів залишилася в Криму аж до кінця XVIII ст. За В. Седовим, антська група слов'ян сформувалася у III–IV ст. в складі черняхівської культури в умовах взаємодії та симбіозу з іраномовним сарматським населенням.

Саме ці свідчення істориків підтверджують взаємодію русів з іронцем Скотенем та їхню війну із залишками готів в часи існування хозар. Можливе ототожнення годі ВК з історичним племенем голяддю (Калузька, Смоленська, Московська, Тульська, Орловська обл. РФ), що теж вписується в розповіді про переміщення частини готів на північ від Дінця і Дону (див. 5б), тим більше, що плем'я голяді вважають балтійським. За свідченням Йордана ("Гетіка"), Германарих начебто підкорив північні племена, в тому числі згадується Coldas (або інше - Golthescytha), яке ототожнюють з голяддю. Причому голядь перебуває на місці радимичів і в'ятичів, які у ВК не згадуються. Тобто, в більш пізні часи нащадки могутніх готів могли зберігати свою культуру і формувати державні утворення, тому автори ВК розглядають їх, як один народ в різні часові періоди. – 4а, 4б, 5а, 6а, 6б, 6д, 8, 8(2), 9а, 9б, 13, 15б, 18б, 22, 24б, 28, 34, 36б, 37а.

ГОЛУНЬ (Голинь, Колунь) – священне місто русів, а також плем'я і земля. *"І за древність мали Колунь нашу, і гради, і села, і огниці на землі утворювали. ... да маємо частину русів Колунь [*можливо, це є Русколуень чи Русколань], яка сильна була і на ворогів страх ізуміла наводити."* [д.19]; *"А Голинь-град був великий і багатий"* [д.34]; *"Якож маємо в спілці з іними творити державу велику, одродити маємо Рускень нашу в Голуні і трьома стами городів і сіл."* [д.36а]. ВК не вказує, де була розташована Голунь. Співзвучне з Голунью місто Гелон згадує Геродот, як дерев'яне місто будинів. Археологи припускають, що це Більське городище (м. Більськ, Полтавська обл.), яке відносять до скіфського періоду. Весь комплекс городища займає площу 4020,6 га. – 17б, 18а, 19, 22, 34, 35а, 36а, 36б.

ГОРА (Гори) – під назвою Гора(и) можуть розумітися Карпати, Київські гори, іноді припускають, що мова йде про Кавказ чи що інше. – 4г, 6а, 15а, 26, 28, 38а.

ГОРДИНЯ – руський боярин. – 6д. На інших дошках слово суперечливе і можна перекласти "гординя" як "герой". – 4б, 7д, 7е.

ГОРИНЬ (Горуня) – Богиня-плакальниця; від горе, горювати або горіти, гора. Припускаємо, що Горинь треба ототожнювати зі світом Яви. – 25, 30.

ГОРИСЛАВ – руський князь. – 25.

ГОРОВАТО – див. Хорив. – 4г.

ГОТОРІХ – готський князь. – 27.

ГРЕКИ (грецьколани, грецьлани, греці, елани) – народ що, жив на території Стародавньої Греції (Еллади). Також цим ім'ям на Русі називалися народи Візантійської імперії. На дошці 18б зазначено: *"Греки бо міжду еланами плем'я осібно"*. Г. Лозко пояснює: греки – назва елінського племені, що жило біля гори Грайя в Беотії (на о. Евбея). Саме цю назву римляни поширили на всіх еллінів – 1, 2а, 4в, 6б, 6в, 6е, 6є, 7б,

7в, 7г, 7д, 7е, 7ж, 8, 8(2), 8(3), 10, 18б, 19, 22, 23, 25, 26, 8(27), 28, 29, 32, 34, 37а.

ГУЛАРІХ (Гуларек(х), Галарек(х)) – князь готів. – 6б, 6д, 7в, 8, 27.

Д

ДАЖБОГ (Дажбо, Дажб, Даждьбог, Богдаждь) – Бог Сонця, правитель Прави і Яви, уособлення чоловічого начала. За давньою легендою Сонце уявлялось у вигляді бика. Хмари – це небесні корови. Бик запліднює корів, і ті проливають на землю небесне молоко – дощ, який дає життя природі. Тому Дажбога можна вважати й Богом дощу. Це підтверджується варіантом імені як Даждьбог (даждь – дощ). Ім'я "Дажбог" дослівно можна роз'яснити як "Бог, що дає життя". Дажбог виступає сином Матері-Землі та Сварога: він вмирає і відходить до її лона, зранку знову народжується. Сварог наказав Ору слухатись Дажбога як Отця (д.25). Руси названі "Внуками Дажбожими" (див. також ПВЛ, "Слово"). Появі на небі Дажбога передуює Ранкова Зоря, яка виводить на небосхил його білих коней; друга сестра – Вечірня Зоря – заводить коней на конюшню, після того, як Дажбог закінчив свій об'їзд. Сонячний Бог ще може пересуватися Небом (Сваргою) на човні-струзі: *"Даждьбог на струзі своєму був у Сварзі премудрій, яка єсть синя."* [д.38б]. У грудні, коли ночі найдовші Дажбог помирає, а на наступний день зимового сонцестояння відроджується (свято Різдва – 25 грудня). Дажбог має чотири прояви: Коляда (зимовий), Ярило (весняний), Купало (літній), Лад (осінній). У святилищі човнового типу, а також у Триглаві, Дажбог стоїть праворуч (сонячний бік) від Перуна: *"І се перве має на чолі Дажбог, по ньому ж творимо [треби]. Се бо ми Главу речемо, яко став ов одесну нас, і буде се начальником. І як він став, і тому се радіємо про своє, бо оцадить."* [д.33]. Щитом Дажбога є шестикутна зірка. Дажбог тотожний Свентевиту – західних слов'ян, Давату – геттів, Давиду та Ісусу – біблійним мітоперсонажам, Ра – єгиптян та ін. – 1, 4а, 4г, 6є, 7є, 8, 11б, 12, 16а, 17б, 23, 24а, 25, 31, 32, 33, 36б, 38а, 38б.

ДАЖБОВІ ВНИКИ – так у ВК, а також в "Слові" названо русів. Див. Внуки. – 1, 3а, 7б, 19, 23, 24б.

ДАРІЙ ПЕРСЬКИЙ – у 514–513 р. до н. д. цар Персії Дарій I спробував завоювати Скіфію переправившись через Дунай. Розуміючи, що сили нерівні, скіфи не стали приймати бій, а почали відступати вглиб країни, знищуючи джерела і спалюючи пасовиська. Перське військо дійшло аж до берегів Азовського моря, але так і не підкорило країну. Події описані Геродотом в книзі Мельпомена. – 8.

ДАСУВО – невідоме зле плем'я, яке примусило отця Орія піти на інші землі. – 4г.

ДВОРІЧЧЯ – можливо, це мітологічні дві ріки, що обмежують земний світ на сході (Ра) і на заході (Дунай чи Дон). Також припускають, що мова йде про Дворіччя суч. Іраку. – 15 а.

ДЕТЕРІХ – князь готів. – 8, 28.

ДИВИ – Боги нижнього світу: *"Ані Мара, ні Морока не сміємо славити. Ті бо то диви суть наше нещастя."* [д.4г]. Див. Мар, Питар Дій. – 4г.

ДІВУНА – ріка Двіна бере початок на Валдайській височині, впадає в Ризьку затоку Балтійського моря. – 6б.

ДІР (Дірос) – легендарний варяг Дір разом із Аскольдом згадуються в ПВЛ, як бояри Рюрика, що захопили Київ, і яких пізніше вбив Олег-віщій (див. ПВЛ рр. 6370, 6390). У ВК, д. 29 дає пояснення щодо Діра: *"І се Дірос еланський, рече, змиритися йому [*Аскольду], бо се на столі [київському] прежді його. І се Аскольд овраждить [*забив] Діроса"*. Аналогічно до Аскольда розглянемо мітологічну версію щодо Діра. У ВК зустрічаються слова "дірѣ", "діроу" – провалля, землянка, або "одерень", "дере" – рабство. Припускаємо, що Дір може уособлювати сонячне божество, що заходить в діру (жіноче лоно). Також пор. давнє "одр" – ліжко, тобто Сонце йде спати. Тому його Аскольд (Бог потойбічного світу) і забиває. Відповідно таке ім'я, як Андрій (Індра), означає проникнення в середину лона і тотожно смерті (30 листопада – смерть Андрія). Інше ім'я Олександр складається з двох частин "олекс" – олень (воїн) і "андр" – запліднювач. Тому можливо, що вислів "Дірос еланський", потрібно розуміти не грецький, а належний до оленя – символу Сонця, що заходить. Як варіант: можна цих двох мітологічних персонажів порівняти з Перуном (оскорд – заст. сокира) і Велесом (діра – як місце поховання і потойбіччя). – 5а, 6в, 6е, 29.

ДІЯЄ (Дяіє) – див. Питар Діяє.

ДОМОВИЧІ – домовики, духи (божки) домів. – 38а.

ДОН (Дон-ріка) – четверта за величиною ріка Європи, впадає в Азовське море. – 4а, 5б, 9б, 28, 32, 27, 37а.

ДОНЕЦЬ – або Сіверський Донець, права найбільша притока Дону. – 4а, 5б, 27, 32.

ДРЕВА – дочка отця **Богумира**, родоначальниця племені древлян. – 9а.

ДРЕВЛЯНИ (древичі) – східнослов'янське плем'я, що жили у прип'ятському Поліссі по Тетереву, Уші, Уборті, Ствизі до Случі, нині – північна частина Київської і північна частина Житомирської обл. Згадуються у "Повісті врем'яних літ". – 4б, 7а, 9а, 33.

ДРЕГОВИЧІ – східнослов'янське плем'я, що жили між Прип'яттю і Зх. Двіною, нині – західна і центральна частина Білорусі. Згадуються у ПВЛ. Вважають, що назва дреговичі пов'язана з давньоруським словом "дрягва" – болото і вказує на характер місцевості, де жило це плем'я. – 19.

ДУБ – Світове Дерево, якому поклонялися, як втіленню Сварога: *"...огнище творили Дубу і Снопу, який єсь Сварог – Пращур наш"* [15б]. – 11б, 15б.

ДУЛІБСЬКЕ МОРЕ – судячи з опису мається на увазі Чорне море, в розквіті своїх сил Дулібський союз міг його контролювати, хоча б північно-західну частину. – 34.

ДУЛІБИ – одне із великих східнослов'янських племен чи об'єднань слов'ян, згадуваних у давньоруських літописах. Дулібів вважають предками волинян та бужан. Їхні володіння сягали Дунаю і Чорного моря: *"І спом'янемо, якож римські орли поражені були від дідів наших на усті Дунаєвому. І се Траян налізе на дулібів. І се дідове наші пішли на легіони і розтропили їх."* [д.29]. Розгром аварами дулібського об'єднання в VII ст. дозволив полянам очолити державотворчий процес у слов'ян. – 7є, 21, 29.

ДУНАЙ (Данай, Донай) – друга за величиною ріка Європи, впадає у Чорне море. – 6а, 6б, 7ж, 17а, 29, 32, 33(ур.).

Е, Є

ЄГИПЕТ (Ігіпет, (А)гіпітест) – країна на північному сході Африки і Синайському пів-ві в Азії. На півночі країна омивається Середземним морем, на сході – Червоним морем. Назва країни походить від давньогрецької грец. Αἴγυπτος (Айгюптос). Стародавні єгиптяни називали свою країну "Та-Кемет" – "чорна земля", або просто "Кемет" – чорна, протиставляючи землю родючої долини червоним піскам пустелі. – 6в.

ЄГУНИ (єгунці, єнгуштяни, хуни?) – гуни, східноєвропейський народ II–VI ст. невизначеного етнічного походження, що був ворожий русам. На д.7в написано *"єнгуштяни"*, що нагадує нам сучасний народ інгуші (споріднені з чеченцями), який називають "північнокавказькими гунами". – 6б, 7в, 8, 8(2), 9б, 10, 13, 17а, 20, 24б, 26, 27, 8(27), 32, 38б.

ЕЛАНИ – див. Греки.

ЄРМЕНРЕХ – див. Германаріх.

ЕРЕК – припускають що це Рюрик, бо розповідях згадується разом з **Аскольдом**: *"Тото бо варяги Ерек і Аськ усілися се на шию нашу і мразять [*наскудять] нам до крайнощів ті."* [д.8]; *"Се бо Аск і Ерек по Ніпру [*Дніпру] ходили по люд наш, звучи до борні."* [д.8(27)]. За ПВЛ, Рюрик – руський князь, брат Синеуса і Трувора, засновник князівської династії Рюриковичів, правив у Новгороді вірогідно до 882 р. На думку дослідників, легенда про династію Рюриковичів виникла в XII ст., при написанні ПВЛ. В давніших писемних текстах не згадується, що князь Ігор був сином Рюрика, а являвся місцевим київським князем. – 8, 14, 8(27), 29.

Ж

ЖАЛЯ (Желя, Жля) – Богиня похоронного обряду, плачу, яка супроводжує покійного до поховального вогнища. *"Жаля жаліє над ворогами"* [д.25]; *"І тако стали між русами распрі і усобиця, і Жаля стала між ними. І почала плакати і вирікати їм"* [д.8]. Могила називається *жальник*; "жаліти" – заспокоєння людини; "желаю" (рос.) –

бажання на майбутнє, в тому числі й бажання для померлого повернутися на цей світ. Відома також у "Слові": *"За ним кликнули Карна і Жля, поскакали по Руській землі, смагу людям несучи в полум'яному розі"*. У різних перекладах ВК Жалю може бути ім'ям Богині або сприймається як слово "жаль". Можливий варіант, що Жалю є одне з імен Матир-Сви, адже вона, також може опікуватися померлими, що загинули на полі бою, якщо розглядати її образ як Вечірньої Зорі (див. д.37а). Припускаємо, що Жалю треба ототожнювати зі світом Нави. – 1, 8, 25, 30, 32, 37а.

ЖЕРТВА (жратва) – жертвопринесення Богові. У ВК зазначається, яку жертву клали наші предки: *"Ми же самі польову жертву даємо і од трудів наших – просо, молоко і тук. То бо покропимо на Коляди ягням і на Русаліях, в день Ярів, також на Красну Гору."* [д.7а]; *"... і жертви іншої, якож хліби, немає. І се виноград, і мед, і зерно дають до молеб тих"* [д.26]; *"Се Боги Русі не беруть жертви людської, ніже живої, єдине плоди, овочі, квіти і зерна, молоко, суру питну на травах озброджену і меду, ніколи ж живу птицю, ані рибу. І се варяги й елани Богам дають жертву їну і страшну чоловічну"* [д.24б]. Також жертвою вважається життя віддане на полі бою: *"Ми живі дякуючи жертві юнацькій і воєвод"* [д.7б]. Нечистиві померлі вважаються жертвою для Бога смерті Ями: *"Яко став грецьколан багатим, зніжив меч свій, і той буде борзо у Наву до Ями, який жеде жертву свою до землі, аби пити кров його і живот його умертвити"* [д.22]. Див. Треба. – 6г, 6є, 7а, 7б, 8(3), 14, 15а, 20, 21, 22, 24б, 24в, 26, 8(27), 29, 30, 31, 33, 36а, 36б.

ЖЕРЦІ – руські священнослужителі, які приносили жертву Богам, давали знання народів, проводили обряди: *"То бо жерці про Віду турбуватися речуть"* [д.6д]. – 6д.

ЖИТТЯ ВІЧНЕ – за вірою слов'ян життя є вічним, душа перевтілюється воскресавши у наступні покоління. Іноді Вічним Життям називають перебування душі з Богами: *"О всіх павших, які же ідуть в Життя Вічне до Полку Перунового"*. [д.11а]. – 7є, 11а.

ЖМУДЬ – литовське плем'я. – 8(27), 28.

3

ЗАГОГРІЯ – невідома країна, можливо, це просто "за горами", і сама дощечка розкриває мітологічні події, що пов'язані з рухом Сонця, а тотожний із ним рух нашого життя. В. Татищев, посилаючись на Птолемея, вважав що в східній країні город Азагоріум або Загогрія, що поблизу Києва. Є версія, що ототожнює місцину з горами Загрос в західному Ірані. – 15а.

ЗАМУНЬ КОРОВА (Земунь) – як прародителька русів згад. у ВК,7є: *"І Дажбог нас родив крізь корову Замунь..."*. У ВК,8(2) Корова якби поїдає день і проливає молоко вночі зірками: *"Тут бо корова Земунь іде до поля синього і починає їсти траву ту і молоко давати. І тече те молоко до*

хлябів і світе вночі зіздами над нами." Мається на увазі Молочна Стежка – наша галактика. За однією з легенд, Сонце-Дажбог уявлявся у вигляді бика, а хмари – це небесні корови, які проливають на землю молоко – дощ. Парою Дажбогу може бути також жіноча місячна сутність. Ім'я Замунь може означати Місяць (анг. – Moon), а роги Корови – це роги Місяця. Натомість литовською Богиня Žemyna – "Земля". За Наливайком, Замунь споріднене з іран. та хінді zamīn "земля". У таджиків земля – 'замин'. У цьому випадку нічне небо як небесна земля, а зірки як засіяне зерно, Місяць наче плуг. – 7є, 8(2).

ЗАРЕБОГ – Бог Вранішньої Зорі. – 26.

ЗЕМЕБОГ – за ім'ям, можливо, це є Бог Землі, або Бог, що засіває сім'я в Землю, тобто запліднює. – 36а.

ЗЕМЛЯ – Богиня Землі, правителька Нави. Земля є дружиною Сварога: *"І се повинчаємо Сварога і Землю, і правимо свадьбу їм, якож се Творець є Сварежь і противе Нього – жона Його. І се празденство мали діяти, якож для мужа і жони, і ми діти їхні."* [д.30]. Є думка, що слово "протієве" тотожно імені індуської Богині Землі Пр(і)тхві. Земля і Сварог, згідно Світового Яйця, породжують Сонце і Воду. Земля проявляється протягом року у різних образах, пропонуємо варіанти: Мара – ушановується 8-9 вересня, Ганна – 8-9 грудня, Лада – 8-9 березня, Жива? – 8-9 червня. Інші імена: Мати Сира Земля, Берегиня, Рожаниця. Земля тотожна біблійній Діві Марії (Марі). – 30.

ЗОРЯ (Зориня, Зоря Красна) – Богиня Зорі. Можливе ототожнення Зорі і Матир-Сви, два крила якої символізують ранкову і вечірню Зорю – 6д, 7ж, 8(2), 26.

I

ІЗВИ – язи, яси. Сучасні осетини нащадки алано-ясів, що живуть у центральній частині Кавказу, обабіч Кавказького хребта. Див. Яси. – 35б.

ІЛАР – вчитель письма і духовності у русів. Піддубний вважає, що Ілар Хоругин є автором ВК, Лозко – мова йде про волхва-ілара (іллірійця), Асов – ілар-македонець Кирило, засновник кирилиці: *"Тут був той Ілар, який хотів учити дітей наших, должен ховатися в домах тих, аби його незнаючого навчити на наше письмо і нашим Богам правити требища"*. Ще можна припустити, що це ім'я, яке пов'язане з іллірійцями або зі словом "лар", тоді він близький до Велеса. – 8(3).

ІЛЬМЕРЦІ (ільмери, ільми, кільмерці, ілери, ілірійці, Ільма-ріка, Ільмер-озеро, Ільмерська земля) – народ, споріднений з русами. ВК, 7є повідомляє нам: *"Мало залишилося ілерів, що речені ільмерцями, а ті се бо сіли біля озера"*, тому тут записані, як один народ. Ільмер-озеро згадується на д. 15а: *"Це Староград покинувши, пішли до Ільмер-озера і*

там утворили град інший – Новий". Напевне, що це озеро Ільмень в Новгородській землі, бо д. 21, 31 згадують Новгород на річці Волхові. ВК,17а пояснює, що ільмерська земля знаходиться на Дунаї. Відома історична обл. Іллірія у пн.-зх. част. Балканського півострова від середньої течії Дунаю до сх. узб. Адріатичного м., нині колишня Югославія та північна половина Албанії. Можливо, що якась частина населення під тиском завойовників могла переселитися на північні угро-фінські землі і побудувати Новгород. – 2а, 4в, 4г, 5а,7є, 8, 8(3), 15а, 17а, 8(27), 36б.

ІНТРА (Індра, Ондер, Нітро, Нідра, Інітра) – Інтра уособлює нижнього Перуна: *"Се бо Ондера маємо, який є інший Перунець"* [д.30]. Бог Інтра передав зброю Перуну [д.6г]. Близький за значенням авестичному Андрі (Андару), який є демоном і протистоїть добрим Богам Асурам. У Ведах Асурів замінили Деви, тому Індра став Верховним Богом. Індрик відомий у слов'янській мітології в "Голубиній Книзі" (кін. XV – поч. XVI ст.), як Бог підземних вод, який прочищає джерела: Індрик, Видрик, Белояндріх, Авандрій, Андруг, Кондрик, а також Єдиноріг і Єдинор. Д.Яворницький подає Інтрський як одну з назв о.Хортиця. Інтра тотожний христосівському апостолу Андрію. Свято Андрія – 30 листопада. Вечір перед ним називається Калита. На цьому святі відбуваються молодіжні вечорниці, де розігруються давні міти за участю Індри: він звільнив ріки, забивши змія Врітру (Воротаря), блискавкою знищив перепони (за ведичною мітологією). Те що Інтра у слов'ян позначає нижній світ підтверджується його символом – косим (Андріївським) хрестом, який є також символом потойбічного світу і Місяця. На святі "Калита" танцюють навколо косого хреста. Цей символ ототожнює Інтру з фалосом і ядром (насінням). На Триглаві (Тризубі) Інтра символізує Яйце в нижній частині (нутро – нітра [д.8(27)]), а Перун – перо у верхній частині середнього зуба. В Індії *petra* – "око", що відповідає його формі на Триглаві, а фалос є однооким або як один ріг. В малагасійців (Мадагаскар) є верховне божество Андріаманітра (включає "Андрі" і "Нітру", а ще й "Ману"), яке потрапило у вірування від переселенців ранніх семітських народів ще до н. д. Анг. *enter*, лат. *inter* – "між, серед, увійти". Середній зуб на Триглаві булава якраз опиняється між двозуба, тобто це фалос в піхвах, або лопата в криниці, або ложка в роті, і все це – інтервенція. – 6г, 6д, 7в, 8(2), 8(3), 30, 31.

ІР – Ірій, Рай – місце перебування Богів і Предків: *"Се Душі Пращурів наших од Іру зрятъ на нас"* [д.1]. – 1, 30.

ІРІЙ (Ір) – ім'я Отця. Див. Ор. – 38а.

ІРОНЦІ – алани. Сучасні осетини нащадки алано-ясів, що живуть у центральній частині Кавказу, обабіч Кавказького хребта. – 2б, 4а, 16(рев.).

ІРШТІЯ ГОРИ – невідомі гори. Можливо, уривок ВК *"і ізійшли од краю Семиріччя к горам Ірштія"* потрібно розуміти мітологічно, а гори ці є Ірські (Райські). – 15а.

ІСВАРГ – див. Сварог. – 11а, 22, 30.

К

КАЛИЦЯ МАЛА – можливо, це інша назва Дону: *"... і годь усілася на Калицю Малу і тече до берегів морських, і так землі одержали до Дону."* [д.37а]. В Літописі Руському згадується битва русичів із татарами на річці Калка в 6732 р. Припускають, що це є річка Кальчик, права притока Кальміусу (Запорізька та Донецька обл.), але чіткої локалізації битви не знайдено. – 37а.

КАЛКА ВЕЛИКА – можливо, це інша назва ріки Волги (Ра): *"І по тому Дону-ріці єсь Калка Велика, є кромь [*кордон] між нами і прочими племенами."* [д.37а]. Порівняймо цей вислів з іншим: *"В ті часи Ра-ріка була кромь наш від інших земель."* [д.10] Назва "Калка", може походити від слова "кальний" або "кал" – грязь, бруд, болото, щоправда до Дону чи Волги це не відноситься. Назва річки ще тотожна Калі (Каліки) – індуській богині смерті і знищення, тому назва річки може бути алегорією смерті, суму. (див. Каяла). В "Енеїді" І.Котляревський називає "Кальною" річку до Пекла. – 37а.

КАРИНЬ (Карина) – Богиня кари, скорботи. *"Це Каринь плачеться о мертвих тих, яко стали на тропу Божеську і замерли"*. [д.25]. У ВК загадується поруч з Жалею і Горинню (див. д.25). Разом із Жалею ще згадується у "Слові": *"За ним кликнули Карна і Жля, поскакали по Руській землі, смагу людям несучи в полум'яному розі"*. Ім'я Карина близьке до слів "кара", "карати", до птаха смерті "крука". Як варіант, можна розглянути близькість Карини до слова "кринь" (див. д.15 і д.30), яка в контексті символізує жіноче лоно-криницю, що теж пов'язано з потойбічним світом. Але припускаємо, що Каринь треба ототожнювати зі світом Прави, яка вирішує, чи треба винагородити чи покарати. – 8, 25, 32.

КАРПЕНИ (Гора Карпенська, Хорпи Карпенські) – Карпатські гори. – 5а, 6д, 7а, 7г, 9а, 15а, 17а, 18а, 22, 36б.

КАРПЕНИ – руський рід, що жив в Карпатській державі. – 7а.

КАРПЕНСЬКА ДЕРЖАВА – держава в районі Карпатських гір. – 15а.

КАЯЛА – невідома річка. Можливо, трохи змінена Калиця. Згадується також у Літописі Руському під 6693 р. та в "Слові о полку Ігоревім" у зв'язку з походом Ігоря Святославича на половців. Чіткої локалізації немає, припускається навіть, що це є алегорична назва ріки жалю і суму, або є приблизна вказівка на розташування: *"на ріці на Каялі, біля Дону Великого"*. – 38а.

КВАСУРА – русич, який вперше приготував священний напій сурина, одержавши від Богів таїну приготування. *"Ладо до нього прийшов і рече*

йому верзти меди водою і усурити їх на Суне, себто суру утворити. А ще вони бродитимуть і перетворюються до суриці. І ту пиймо во славу Божеську." Цей герой тотожний Квасіру в германо-скандинавській мітології – істота, яка виникла зі слини асів та ванів, які провели обрядове змішання слини в чаші при підписанні миру. Він дуже мудрий, належить до ванів. Можливо спочатку уособлював хмільний напій, який отримується в результаті процесу квашення (сусло, пиво, квас). – 22.

КИЇВ (Києград, Кієв, Кий) – сучасне місто Київ на річці Дніпро, столиця України. – 4а, 7з, 18а, 21, 22, 31, 36б.

КИЙ – один з трьох синів праотця Ора, від якого пішли Кияни (Русичі). За ПВЛ брати Кий, Щек і Хорив ще мали сестру Либідь, вони збудували місто й назвали його на честь старшого брата Києвом. Незважаючи на те, що Кия давні автори подають як реальну історичну особу, є всі підстави вважати його мітологічним персонажем. Є аналогічна вірменська легенда про Куара, Мелтея і Хореана. За трьохмірним розподілом корабля Кий позначає щоглу, Щек (Змій) – ніс, Хорив – корму (кермо). – 4г, 7з, 15б, 22, 31, 33, 34, 36а, 36б, 37б, 38а.

КИЙСЬКА РУСЬ – Київська Русь, тобто Русь із центром у Києві. – 8(27).

КІЛЬМЕРЦІ – див. **Ільмерці**. – 2а.

КІМОРІЇ – кімерійці, найдавніші з відомих за своєю назвою племен наших предків, що жили в Руському Причорномор'ї у II–I тис. до н. д. Вперше згадуються в "Одіссеї" Гомера (8 ст. до н. д.) та "Історії" Геродота (5 ст. до н. д.), а під ім'ям "гамірра" в ассирійських текстах 8-7 ст. до н. д. В 6 ст. грецькі колоністи Керченську протоку називали Боспором Кімерійським. Кімерійці робили походи в Малу Азію, де воювали з Урарту, Ассирією, Лідією. У 679–678 до н. д. Кімерійці були розгромлені ассирійським царем Асархаддоном. Більш успішними були їх військові дії на заході Малої Азії, в державі Лідія, де вони перебували до 60-х рр. 6 ст. до н. д. Країну кімерійців – Гамірр розміщують на північному заході Малої Азії, в Каппадокії. Тісний зв'язок Північного Причорномор'я і Малої Азії підтверджується Гомером в "Одіссеї": кімерійці воювали на стороні троянців; також однаковим стилем кам'яної кладки кімерійської фортеці (катакомбна культура XX–XV ст.), що була досліджена на дніпровському о. Байда і м. Троєю. Історична топоніміка пов'язує з кімерійцями територію Керченського і Таманського півостровів (Боспор Кімерійський, гора Кіммерік, Кіммерійський вал і т. д.). Над своїми похованнями (могилами) часто ставили кам'яні стели. Кімерійці займалися скотарством і землеробством. Панівне становище серед кімерійців посідали кінні воїни. Вони були озброєні луком, кинджалом, мечем, кам'яним або бронзовим молотом. У кімерійців були в широкому вжитку бронзові, рідше золоті та скляні прикраси, глиняний і металевий посуд. Відомо багато поселень кімерійців під назвою культури багатопружкової кераміки, що мала продовження в саботинівській і

білозерській культурі. До цього часу (бронзовий вік) відносяться ряд святилищ-обсерваторій, одне з яких реконструйоване на о. Хортиця. Відновлено на Хортиці також два яйця бронзового віку, викладених з каменю, в одному з яких було зроблено поховання, досліджено храм XIV–XII ст. до н. д. – 6е.

КІСЕК (Кисень, Кисько, Кіська, Кісте) – князь (бан) русі. Швидше йде мова про різних князів з цим ім'ям: 1. Кисько відійшов від отця Ора і утворив свій рід [д.35а]; 2. Кісек був сином Венда і внуком Бастара, був володарем південного степу [д.17а]. Можливе ототожнення Кіська із заходом Сонця чи Місяцем (пор. з твариною потойбіччя кицькою, кишкою-лабіринтом, кісткою, косою Місяця) на протигагу отцю Орію (сходу). Аналогічне протиставлення може бути між католицькою і ортодоксальною церквами. – 17а, 17в, 19, 22, 35а, 35б.

КНУДІЙ – варяг, що прийшов з Аскольдом. – 29.

КОЛТОВЕ (кієлци) – вважають що це кельти, племена, які населяли басейни річок Сени, Рейну, Лаури, верхнього та середнього Дунаю. *"Потекли на нас колтове із залізом своїм, і, зустрівши нас, повернулися до заходу Суні"* [д.8]. *"І се відаємо, якож речено єсь од Праотців, яко кельти помогли їм. І се бо ішли до них, і тако були сто літ упомождені [*мали допомогу] від тих..."* [д.28]. Вважається, що кельти досягли території сучасної західної України. Існує версія, що Галичани за походженням є кельтами. У Золочівському районі Львівської області є село Колтов (Колтів). Також сліди кельтів знаходять в Північному Причорномор'ї у скіфський період, тому, як версія, може сприйматися їхня тотожність із скелотами, як самоназва скіфів згідно Геродота. – 8, 28.

КОЛЯДА (Колендо, Колядь) – наймолодший зимовий прояв Дажбога. Коляда являється у вигляді дитини, підлітка. Різдво Коляду святкують 25 грудня на зимове сонцестояння. Народженню Сонця-Божича присвячені колядки. Вважається, що це є також Різдвом Дажбога, бо починається нове Сонячне Коло: *"Славимо Дажбога, і буде Той наш покровитель і заступник од Коляди до Коляди"*. [д.31]. Західнослов'янський варіант імені – Поренут. – 7а, 11б, 31, 33, 37а.

КОМОНЕБРАНИЧ – руський князь. – 25.

КОНОРІХ (Конерот) – готський воєвода – 27.

КОСТОБЦІ – костобоки, слов'янське плем'я; згадуються як карпатське плем'я у Птоломея; існують надписи костобоцькою мовою, відомі імена їхніх князів; М. Грушевський вважав костобоків фракійцями. ВК повідомляє, що костобці поглинуті ілірійцями, а ті – русами. – 5б, 7с, 38б (ур.).

КРАЙ ЗЕЛЕНИЙ – первісне місце перебування слов'ян за морем або на берегах моря, за Ра-рікою (Волга). Можливе ототожнення з Раєм слов'янським на сході, бо перейшовши Ра-ріку, вони пішли на захід до

Дону, де *"Суне вночі спить"*. Тобто повторюється рух Сонця – вихід і захід до Світових Вод. – 9а, 9б.

КРАСНА ГОРА – свято ушанування Предків, інша назва Радуниця, Проводи. – 7а, 37а.

КРИВИЧІ – східнослов'янське плем'я 6-9 ст., згадується у давньоруських літописах. Жили у верхів'ях Дніпра, Західної Двіни, Волги та в південній частині басейну Чудського озера. Головні міста: Смоленськ, Полоцьк, Торопець і, можливо, Псков. У кінці 9 ст. земля кривичів увійшла до складу Київської Русі. За легендою ВК кривичі пішли від дочки Богумира Скреви. – 9а, 33.

КРИВОРІГ – руський князь. – 4в.

КРИШЕНЬ – слов'янський Бог. Згадується у ВК лише один раз у переліку Богів на д.11б. Судити за цими короткими відомостями складно, тому можемо тільки приблизно визначити значення цього Бога, виходячи з наявної мовної тотожності і порівняння з відомими мітологічними персонажами. Всім відомий Крішна є аватаром Вішну, який був посланий на землю. Так як Вішну відповідає сонячному божеству, то Крішна символізує заходяче Сонце з переходом його у місячну сутність. Тому він "красний" (красень). Сонце виступає фалічним символом Батька Неба і він "крушить" перепону до нижнього світу і тим самим "покриває" (криша) Матір-Землю. Аналогом йому є Козак Мамай, що теж символізує Сонце, що закінчив свій об'їзд небом і сів відпочивати, грати на кобзі (Сонце грає), перед тим знявши шапку і, наче на молоду, поклав її на Землю, тобто "покрив". Наявність оселедця на голові Козака Мамая, як і у кришнаїтів, є ознакою місячної сутності і його образу – риби, як символу потойбічного світу. Таким же образом риби позначався Х(к)ристос, що спустився з небес до людей. Крішна також виступає в образі візничого, що ототожнює його з перевізником, який є теж ознакою Місяця. Тотожний до Кришеня має бути Бог місяця Хорс. Ім'я Бога також близьке до солярного символу "крижа" – хреста. – 11б.

КУДЕСНИКИ (кудесниці) – чарівники, що чудесами допомагали русичам: *"І зримо кудесники чудо велике творячи і з перстів, вержених до Сварги: раті встали Сварожі"* [д.14]; *"...іже істягнувши сили, ізо каменя чудеса творя, без коня повозки, і всяко діяти чудне мимо кудесниці, іже всяк гряде, яко кудесник"* [д.25]. Під цим словом розуміються і священнослужителі: *"І се всякий рід правився кудесником, жертви творячи. І всякий рід мав старого кудесника, іже іншим радогощі давав."* [д.33]. – 14, 16а, 25, 33.

КУПАЛО (Купалбог, Купалва, Купаль, Купалиць) – літній прояв Дажбога. Купало уявляється у вигляді зрілого чоловіка. Його називають Богом плодючості, бо в цей час Сонце має найбільшу силу, що сприяє визріванню плодів, тому він ще має ім'я Райбог. Ця ж сила Сонця надихає воїнів на відвагу. Різдво Купала святкують 24 червня на літнє

сонцестояння. Західнослов'янське ім'я – Руєвит. Основне дійство свята починається в Ніч на Купала (23 червня) народним гулянням з пусканням вінків, стрибанням через вогнище, пошуком квітки папороті. На ранок зустрічали новий прояв Сонця – Купалу. Купалбог править до Митнищ (осіннє рівнодення). *"Купалва прийде у вінку, який же возлежить на голові його, сотчений од віття зеленого і цвіту, і плодів."* [д.8]; *"Себто Купаль гряде до нас і рече нам, яко маємо стати горді і чисті тілами і душами нашими."* [д.21]; *"І се Купало укаже для нас знамя на звитягу над ворогами, і те маємо творити."* [д.28]; *"Купалбогу, який до Митнищ (Митниць) правити має і всячеське омовіння."* [д.38а]. – 8, 11б, 21, 28, 38а.

Л

ЛАД (Лад, Ладобог) – осінній прояв Дажбога. ВК,8 подає перелік Богів: *"Володарі наші єдино єсть: Хорс і Перун (нижній і верхній світи), Яро, Купалва, Лад і Дажбог"* (іде перелік проявів Сонця, відповідно: весняне, літнє, осіннє і зимове). Бог порядку, ладу: *"І тому Ладобогу, який править лади родинні і благості всякі."* [д.38а]. Друге ім'я осіннього Сонця – Мир. Обидва імені "Лад" і "Мир" подає письменник Ю. Федькович. Від них походять такі імена людей, як Ладомир та Володимир, що поєднали імена Бога осіннього Сонця, якого ушановують на осіннє рівнодення – 24 вересня, коли відбувається завмирання природи до зимового сну: *"То стрепенися, народе мій, од Лада [*сну]"* [д.7г]. – 7г, 8, 11б, 22, 38а.

ЛЕБЕДЕНЬ (Лебедян, він же Славер) – руський князь, син Кия, що сидів у граді Києві. – 34, 36б.

ЛЕЛЕ – Бог кохання Лель, аналогічний до Купідона чи Амура, що відображалися у вигляді дитини – плоду кохання, звідси ляля – дитина. – 11а.

ЛІСИЧІ – лісові духи: *"А в лісах дубових Лісичі во вітвях колисатися зачали, а борода хмелем утчені, і власи в травах – тії суть листи зелені"*. – 38а.

ЛІТАВІЯ – литва, прибалтійський народ. – 8(27).

ЛІТИЧ – Бог літа. – 11а.

ЛУКИ СВАРОЖІ (Райські, сині) – місце у Сварзі, де перебувають померлі і ходить Сонце: *"І умре, і до Луки Сварогова іде"* [д.7є], *"А тої Води-Живиці п'ючи, живемо, доконе не прийдемо як свої до нього, убудемо до Лук Його Райських"* [д.11а]. – 7є, 11а, 26.

ЛЯХОВЕ – поляки. Напевне, якась частина поляків входила до складу **Русі**, наприклад, у вступній частині "Повісті врем'яних літ" повідомляється, що "радимичі ж і вятичі [походять] од ляхів". – 33.

М

МАГУРА – одна з назв Птиці Матир-Сви: *"То бо Магура співає пісню свою до січі. А та Птиця од Інітра [*Індри] іде."* Магура – це велика гора

(Мати-гора), як символ вагітності Землі, таку назву мають географічні об'єкти: кілька гір в Карпатах, горні масиви в Словачії, печера в Болгарії, округ та місто в Бангладеш. – 6г.

МАР (Мар-Мора, Мор-Мара, Мара, Мора, Мор, Морок) – диви (демонічні істоти) смерті і хвороби: *"Грозять суть нам болем і Маром-Марою і кінцем живота всячеським... Ані Мара, ні Морока не сміємо славити. Ті бо то диви суть наше нещастя."* [д.4г]. Ця сутність виступає як в чоловічому роді так і в жіночому: *"І се бо потовчемо їх і женемо їх, доки вони падуть на землю і здохнуть в Марі, і Мор їх візьме."* [д.23]. Можливо, потрібно їх відрізнити, адже прийнято вважати Мару осіннім проявом Матері-Землі, вона в христосівстві – Діва Марія. На час її правління замирає природа, готуючись до зимового сну. Подвійне ім'я Мар-Мора нагадує нам камінь марму(о)р, з якого робилися для знаті гроби: *"Вложиши (тіло Володимира) в корьсту мороморяну"* [ПВЛ], а також Мармурове море (Marmara) – 4г, 23, 38б (ур.).

МАТИР-СВА (Матирь-Сва, Матиря-Сва, Матир-Слава, Славуна, Магура, Мати-Птиця, Птиця Вишня, Птиця Божеська, Красна Птиця, Перуниця, Суря, Сурянта, Ясна) – віща птиця, посланниця Богів, що співає своїм воїнам "Пісню Ратну", а народу – Божественну славу; вона ж віщує майбутнє тим, хто вміє почути її таємну мову. Матир-Сва, як віща Птиця, може пророчити наслідки бою, підказувати війську, як краще здобути перемогу. Матир-Сва уявлялась прекрасною крилатою Дівою, яка співає закличну пісню, вселяючи воїнам прагнення до Перемоги над ворогом. Недаремно вона ще мала ім'я Перуниця – подруга Перуна. Ім'я Суря (ВК,8(3)) вказує, що ця Птиця від Сонця і на д.7є наголошується, що ним не є: *"А та Птиця Сунь-Сар не єсь, а тая єсь од нього була"*. Корінь сва-, слав- передає поняття святості взагалі. Також це слово може означати верхній світ Богів на протилежність нижньому. Можливе ототожнення дружини отця Богумира Славуни (Слави) і священної Птиці Матир-Сви. Взагалі Матир-Сва тотожна Богиням Зорі різних народів: Іштар, Істер, Іастер, Остар, Табіті, Денниці, Варварі, Вісті, Венері, Вікторії, Афродіті, Гестії, Еа та ін. За своїм ім'ям і призначенням Матир-Сва найближча Матарішвана (Matariśvan) або Матарішви (Matariśva) – божественної птиці, втілення блискавки в Рігведі. Матарішван приніс "небесний вогонь" на землю, а мудреці з роду Бгрігу навчили людей користуватися цим вогнем. Також за ім'ям можливе порівняння з японською Богиню Аматерасу, що пов'язується із Сонцем. Хоча про Матри-Сву наголошується, що вона не є Сонцем, натомість у деяких ведичних гімнах Зоря Ушас тотожна Сонячній Діві Сур'ї. – 6а, 7б, 7в, 7г, 7д, 7е, 7є, 7ж, 7з, 8, 8(2), 8(3), 13, 14, 18а, 19, 21, 23, 24в, 27, 28, 29, 30, 36а, 37а.

МАХА – князь словен, що приєднався до руського куща. – 33(ур.)

МЕД-СУРА – див. Суриця. – 24в.

МЕЗЕНМИР – князь антів. – 24а, 24б.

МЕЗИСЛАВ – князь русів. – 25.

МИТНИЦІ (можливо, Митниці) – свято, що присвячено осінньому рівноденню, бо Купалбог (свято на літнє сонцестояння – 24 червня) править до нього, тобто до наступного прояву Сонця. У збірнику норм давньоруського права XI–XII ст. "Руська правда" Ярослава Мудрого застосовується слово "мити", що здавна вживалося у торговій практиці. На підступах до міст Київського князівства будувалися застави-фортеці, де уповноважені князем збирачі стягували митні податки за перевезення товарів та прогін худоби. Тобто на осінній період масової торгівлі збирали державну подать з гостей (купців). З іншого боку, назва тотожна Митрі (Митя, Дмитро) – Богам мирного договору і відповідає слов'янському Миробогу – осінньому Сонцю. – 38а.

МИТРИДИ – людність Понтійського царства, що розташовувалося навколо Чорного моря. Назва походить від імені царів Понту – Мітрідат. Чисельним складовим Понтійського царства були греки, тому далі в тексті митриди з ними ототожнюються. – 32.

МІСЯЦЬ – згадується як Бог нічного світила: "*... се періщать Суне [*Сонце] з Місяцем за ту землю*". – 23.

МОКОШАНИ – різновид лісовиків чи водяників. Порівняємо з латвійським гідронімом Макаšāni. – 38а.

МОКОШЕМ – бойовий порядок у вигляді півмісяця: "*... за одне літо йшов мокошем на нас*". – 27.

МОЛОЧНА СТЕЗЯ – наша галактика – Молочний (Чумацький) Шлях, яка проглядається на нічному небі у вигляді туманної зоряної стежки: "*І так рече Суне, що віз з волами єсть там і жде його на Молочній Стезі*". – 7ж.

МОР (Мора, Морок) – диви смерті, див. **Мар**.

Н

НАБСУРСАР (Набсур) – можливо, вавилонський цар Навуходоносор II (аккад. Набу-кудуррі-уцур, букв. "Набу бережи кордони") (630 – 562 до н. д.) – цар Вавилонії (7 вересня 605 – 7 жовтня 562 до н. д.). У грудні 601 року до н. д. Навуходоносор підступив до єгипетського кордону. Про участь у поході підкорених русів на д.6в: "*Наші же люди ішли до подолу Набсурсара, за тим то ішли на Суре Єгипту*". Час воєнної присутності скіфів у Передній Азії визначається в межах від початку 70-х років VII ст. до н.д. до середини 80-х років VI ст. до н.д. Залишки скіфів повернулися у Північне Причорномор'я. – 6в, 6г.

НАВА – духовний світ, потойбіччя, протистоїть Яві (світу життя), символізує світ предків, одна з трьох сутностей Триглава-Тризуба (лівий зуб). У символізмі Світового Дерева Наву позначає коріння, що схований під землею. Нава також уособлює ніч, зиму. Потрапивши до Нави, душа отримує нове тіло і знову повертається у Яву (звідси – "на(о)вий"). Нава –

це складова Всесвіту і ми мусимо її шанувати. Нава приносить шкоду тільки несвідомим людям. Свято в четвер перед Великоднем називається Навським Великоднем, цей день є поминальним. Руське "нав" – "мрець" і "місяць молодик", чеське нав – "могила", індійське наух – "смерть", грецьке неюс – "потойбічний світ", германське наус – "мрець". Останнє в деяких словосполученнях означає не тільки "хоронити", але й "відправляти на човні". Отож нау-с означало колись в індоєвропейських народів передовсім "човен", "корабель". Тому навою (від лат. navis — корабель) ще називають поздовжню або поперечну частину простору церкви чи громадської споруди (місце сну-смерті), що розташована між рядами колон, стовпів, арок або між зовнішньою стіною та поздовжньою колонадою або аркадою. – 1, 7д, 11а, 15а, 19, 22, 26, 37б.

НЕПРО (Непра, Непр, Ніпр, Непря-ріце) – ріка Дніпро, третя за величиною в Європі, найбільша в Україні, впадає в Чорне море. Назву ріки без початкової 'Д' писали в давньоскандинавській писемності як Nepr, у німців: Neppir, Nirra, – 5а, 6а, 8, 8(2), 9б, 14, 15б, 8(27), 28, 29, 32, 33, 38а, 38б.

НЕРОВЬ – Галина Лозко вважає, що це, можливо, згадувані Геродотом неври, що жили на Придністров'ї та Побожжі. Деякі дослідники ототожнюють плем'я неврів з назвою річки Нарва (пол. Narew, біл. Нараў) – річка в Польщі та Білорусі, права притока Вісли. Гнатюки натомість вважають, що пропущені літери і потрібно читати "землю н(ово)ярів", про Новояра йдеться в тексті. – 23.

НІТРО (Нідра) – див. Інтра. – 6г, 30.

НОВГОРОД (град Новий) – город на річці Волхов біля Ільмень-озера, нині обл. ц. в РФ. – 15а, 21, 31.

НОВОЯР – новий Місяць: "Себто Новояр іде од Старого" (тобто після Старого Місяці йде Новий). – 23.

О

ОБІДОНОСИЦЯ – птах смутку, яка віщує біду, втрати на полі бою: "Да не встане Обідоносиця Дажбовим внукам, які же в яругах ворогів дбали". [д.7б]. Обіда згадується в "Слові": "Встала Обіда в силах Даждьбожа внука, ... плещучи лебединими крильми..." Не складно побачити однакове написання П-Обіди (перемоги), тобто "по біді". Хоча значення виходять протилежні. Цифра "2" – д(і)ва малюється у вигляді лебедя, і позначає смуток, журбу, потойбічний світ. Два лебеді, що зійшлися носами, зображені в символі Триглава (два крайніх зуба), вони ж є символом жіночого лона, що в свою чергу виступає потойбічним світом, місцем смерті воїна (чоловічого прутня). Можна розглядати Обідоносицю як прояв Матир-Сви (Слави). Вона віщує як перемогу, так і попереджає про нещасні часи: "Матир-Слава сяє до обляків, як Сунь, і віщує нам перемоги і

загибель." [д.7є]; "Б'є крилами Матир-Сва-Слава і верещить нам о труднім часі сушени і мору говяд. [д.28] – 76.

ОБРИ – припускають, що це племінний союз аварів, що прийшов із Центральної Азії в басейн середньої течії Дунаю, в Панонію, де утворив державу Аварський каганат (VI–IX ст.). "ПВЛ" повідомляє, що обри воювали проти цесаря Іраклія, воювали проти слов'ян і примучили дулібів; за волею Бога всі до одного обри померли. – 24б, 32.

ОВСЕНЬ (Овсена) – ім'я і назва свята Бога, що оплакує загиблих: "*І Стрибове лише плясали над ними, оплакуючи їх за Овсеня*" [д.7ж]. Час вибирання князів також означається періодом панування Овсеня: "*І обирали князів од отців, ті бо були од Овсеня до Овсеня*" [д.6б]. Згадується також свята: *Овсена Велика і Мала* [д.37а], дати яких не визначені. Деякі дослідники вважають, що це новорічне свято спочатку припадало на 1 березня, а потім перенесено на 1 січня. Можна порівняти свято Овсена з Малими (після зимового сонцестояння) і Великими (після весняного рівнодення) Діонісіями (Діоніс – Божий син). – 6б, 7ж, 37а.

ОГНЕБОГ (Огник, Огень) – одне з імен Бога вогню **Семаргла**, часто імена згадуються разом: Огнебог Семаргл. – 3а, 6е, 11б, 24а, 31, 36а, 37а, 38б.

ОГЛЕНДЯ – руський боярин. – 8, 8(2).

ОДОКРЕХІМ – вірогідно, тут згадується Одоакр (Одонацер) (435–493) – римський правитель, що походив із племені ругів. Козаки вважали Одоакра руським князем, у ругіїв предків русинів. Так, у 1648 р., гетьман Богдан Хмельницький з приводу війни України з Польщею звернувся до руського народу із закликом "*іти слідами свого славного предка Одоакра, який 14 літ володів Римом*". Ця традиція була тоді ще настільки сильною, що коли у 1657 р. гетьман помер, генеральний писар Запорозького війська Самійло Зорка, стоячи над його труною виголосив промову, в якій зокрема були такі слова: "*Милий вождю! Древній руський Одоацер!*" – 28.

ОЛДОРІХ (Оторіх) – див. Алдоріх.

ОМАСТРИДА – див. Амастрида. – 8(3).

ОНДЕР – див. Інтра.

ОНЕЗЬВА – невідоме плем'я за Яценком. Лозко припускає, що одне із скандинавських чи угорських племен (пор. з назвою озера Онега, Онезьке озеро в РФ). – 15б.

ОНТУВА (Край Онтов) – див. Анти. – 8(27).

ОР (Арій, Ірій, Єрей, Орій) – за ВК праотець слов'ян: "*Од отця Ора походимо*" [д.6в]. Ор мав трьох синів, які розселилися в різних краях: "*І рушили всі троє синів Орієвих: Кий, Пащек і Горовато, звідки три славні племені виникли*" [д.4г]. В цих іменах пізнаються Кий, Щек і Хорив з ПВЛ, які стали засновниками трьох слов'янських народів – русів (киян), чехів, хорватів. За своїм ім'ям Ор близький до Ярила – весняного Сонця. Ярило своїм промінням запліднює землю. Плуг, яким обробляється земля

вважається запліднюючим символом. Тому землю плугом орють (ярять, запліднюють), а людина, яка це робить – орач, він є онуком Дажбожим, тобто помічником Бога на землі. Народи, які походять від отця Ора, називаються орійці (арійці). – 2а, 4г, 6в, 8, 10, 24в, 25, 26, 31, 35а, 35б, 36б, 38а.

ОРАБИ – див. араби.

ОСЕДЕНЬ – отець Русі, огнищанин, якому подорожній порадив іти за захід, де він потім зі своїм родом оселився на Дунаї, на Понтійському березі у Росіграді. Можливо, Оседень символізує Бога-Сонця, що заходить (сідає), адже на це вказують мітологічні сюжети ВК. З подібним ім'ям виступає билинний персонаж Садко. – 26, 33.

ОСЛОВЕНЬ – брат волхва Ухоренза. Можливий варіант імені – Словень. – 25.

II

ПАРКУН(А) – один із варіантів імені Перуна. Так як Перун іноді ототожнюється з головним воротарем, то варто цей варіант імені порівняти з парканом (огорожею), Див. також *пол. parkan* або *чеськ. parkán*. – 5а, 7а.

ПАРЦИ – перси (земля і народ), історичний регіон у південно-західній Азії, що асоціюється із сучасним Іраном, останній носив назву Персія як офіційну до 1935 р. Термін Персія використовувався протягом століть і походить з регіону у південному Ірані, відомому як Персіс, інакше *Pārs* або *Parsa*, сучасний Фарс. Використовування цієї назви було поступово розповсюджене давніми греками та іншими народами, що мали зв'язки із Іранським плато. Самі ж мешканці цього регіону традиційно називали свою країну Іраном, "Землею Аріїв". Див. Дарій Перський. – 6в, 6г.

ПАЩЕК – див. Щек. – 4г.

ПЕНДЕБ – у ВК це слово згадується тільки на д. 7є: *"А з Пендеба йдемо досі до неба Сварги синьої. За старі часи риб'яни осталися, не хотіли іти до землі нашої і рекли, же бо мають доблесті. І так стали ізгибатися [*гинути, гнутися] самі, і не плодилися з нами, і вмерли, як неплідні"*. Більшість перекладачів вважає, що "Пендебе" – це індійський Пенджаб. Виходячи з тексту можна припустити, що мова йде не про географічне місце, а про мітологічне. "Пендебе" близьке до "пенте" – п'ять, що може бути числом Велеса – Бога нижнього світу. Тому за рухом Сонця від Велеса руси йдуть до Сварги. Нижній світ ототожнюється з домом, а Пенати (*penatus*) – римські Боги покровителі дому. Повернутися до своїх *пенатів* означає повернутися додому. *Penitus* – усередині, внутрішній; *penus* – внутрішнє святилище храму Богині Вести (вечірня зоря). Пеніс – чоловічий статевий орган – символ нижнього світу. З цим же коренем відомі слова пов'язані з оплатою (*pensio, pense*), що тотожні насінню пеніса, а разом з тим багатством Велеса. Далі в тексті розповідається про

риб'ян, які лишилися, і не хотіли йти до землі нашої, і вимерли. Риба – відомий символ потойбічного світу. В Біблії (Буття, 32) згадується співзвучне місце, де Яків (міт. Місяць) боровся з Богом (Диєм-Демоном) вночі: "І назвав Яків ім'я того місця Пенуїл, бо "бачив був Бога лицем у лице, та збереглася душа моя". І засвітило йому сонце, коли він перейшов Пенуїл". Тобто біблійний герой, що є уособленням Місяця (ототожнюється з рибою), вийшовши з потойбічного світу, освітлюється (стає) Сонцем. Символічно це відображено на Триглаві: Місяць з лівого зуба переходить у правий сонячний зуб, а битва відбувається в Яйці (посередині внизу), де й бачимо п'ятикінцеву зірку – це і є Пенуїл-Пендеб. – 7є.

ПЕРУН (Парун, Впаруна, Паркун, Парунець, Перуенько) – Бог війни, грому, блискавки. Перун стоїть на охороні Прави – Закону Божого, тобто він опікується світом Прав (звідси слова: "пря" – битва і "право" – закон). За ВК,6г Індра віддав зброю Перуну [д.6г]. У Триглаві середній зуб угорі у вигляді "пера" (Перун), а внизу у вигляді "ядра" (Інтра). Перун стоїть між Білобогом і Чорнобогом, які, б'ючись, творять Світ, або між Дажбогом і Мокошею, між якими (як чоловіком і жінкою) також відбувається своєрідна битва. В цій боротьбі згідно Прави твориться нове життя – дитина. Тому, можливий прояв Перуна у вигляді дитини – Бога кохання Леля, який, як і Амур (Ерот, Купідон), відображається як немовля з луком і стрілою (зброя Перуна). Інший бік Прави – смерть, тому Перун міг мати вигляд старця. Ще один прояв Перуна має символізувати молодого воїна, який за нареченою їде на битву – шукає пару. Парою для Перуна є Перуниця - священна птаха русів Матир-Сва. День Перуна – 20 липня, також Перун має пробудитися весною – 14 березня, а завмерти на зиму – 14 вересня. Його протилежністю виступає Велес. Деревом Перуна вважається священний дуб, біля нього проводили обряди, суди, змагання (див. Перуень-Древо). Перун тотожний біблійному пророку Іллі, а також билинному герою Іллі Муромцю, Мардуку-Мордихаю, Марсу, Зевсу, Паркунасу та іншим. – 4а, 4в, 4г, 5а, 6а, 6в, 6г, 7а, 7е, 7,є, 8, 8(2), 8(3), 11а, 11б, 12, 15б, 17б, 18а, 20, 23, 24в, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 34, 36а, 38а.

ПЕРУНИЦЯ – див. Матир-Сва. – 7д, 7е, 8(3), 26.

ПЕРУНЬ-ДРЕВО – священний дуб, який вважається деревом Перуна. Біля нього проводили священні обряди, суди, змагання. – 7а.

ПИТАР ДІЙ (Див) – тотожний за назвою давньоарійському Дьяус-Питаре, грецькому Zeus Pater, римському Dies Piter, які вважаються Богом Неба. Але у слов'ян він уособлює нічне Небо. ВК,4г подає дивів негативно: *"Ані Мара, ні Морока не сміємо славити. Ті бо то Диви суть наше нещастя"*. У "Слові" Див має вигляд нічного хижого птаха: *"Ніч, стогнучи йому грозою, птахів убудила, збила звірину в стада. Див кличе на верху дерева, велить прислухатись землі незнаній у Лузі..."*. О.П. Знойко вважав, що найстрашнішою катастрофою в уявленнях давніх людей була загибель

неба – падіння небесного склепіння. Він наводить текст пірамід Єгипту (3000 р. до н. д.), де зустрічаємо голосіння Ісиди над убитим Осірісом: *"Зливається Небо з Землею, Тінь на Землі нині, Вже впало Небо на Землю."* І тут же О. Знойко, порівнюючи, наводить слова зі "Слова": *"Уже врїжеся Див на Землю"*. Мова, напевне, йде про появу нічного зоряного Неба, що ототожнювалася з падінням небесного склепіння на землю і поєднання чоловічого (Небо) і жіночого (Земля) начал. Слово "Див" близьке до Діви, що прив'язує його до земної (жіночої) сутності. Можливо, це є сила фалосу (Питар) Всевишнього Бога, або сила, яка сходить з небес людям: *"Молимо Патар Дяіє, що той ізведе огінь, який Матирь-Сва-Слава принесла на крилах своїх Праотцям нашим."* [д.19], *"Се бо хранимо Питар Дія, якож той особо є, став о Матері против... І се дає мужу своєму Пітару: і да обітничею Твоєю буде, повноплідіє, і овочі, і зерно... І се сушена [*засуха] тече борзо від краю чуждого, і там є до часу, аж поки Питар її одведе"*. [д.30]. Апостол Петро також уособлює нижній світ: він є опорою христосівської віри і його розіп'яли стрімголов. Крім того христосівці Дияволом називають антипода свого бога. В одній з обрядових українських пісень мовиться: *"Ой Див, Див та Ладо, Та повідай, козле, правду"*. Козу водять на Новий рік (1 січня), що пов'язано з 9 днем від смерті старого Сонця і народженням Місяця (роги). Цей символ стоїть внизу православного восьмикінцевого хреста (місяць, косий хрест або череп) і в нижній частині Триглава (символ овена або тура – перевернута п'ятикінцева зірка). Тому Дия можемо ототожнювати з Чонобогом – Богом темряви, див, таємничості. – 19, 29, 30.

ПОЛЕВА – дочка отця Богумира, родоначальниця племені полян. – 9а.

ПОЛК ПЕРУНА (Перунові воїни, воїни Сварги, воїни Сварожі) – Небесне військо. До полку входять хоробрі воїни, які загинули на полі битви. Смерть воїна за Рідну Землю дає йому безсмертя, тому смерті не боялися: *"... і до Тризни великої о всіх павших, які же ідуть в Життя Вічне до Полку Перунового."* [д.11а]. Це небесне військо допомагає битися з ворогами: *"І се Парун найде на вас і розтратить вас, яко овець. І кратно оті тремтіли, і воїв Сварги убоялися."* [д.28]. Див. Перун, Богуні. – 11а, 156, 176, 28.

ПОЛЯНИ – східнослов'янське плем'я, що мешкало в сер. Подніпров'ї, центр – Київ. З такою ж назвою є польське плем'я, що населяло бас. Варти (Познанське воєводство). Згадується в літописах. За ВК родоначальниця племені – Полева. – 4б, 7а, 7є, 9а, 19, 33.

ПОНТІЙСЬКИЙ БЕРЕГ – Чорноморський берег. – 33.

ПРАВА – Закон Божий, згідно якого твориться Світ, відбувається народження і смерть: *"Права бо єсь невідомо уложена Дажьбом, а по ній, яко пряхеся, тече Яв, і та соутворює Живот наш. А то, коли одійде, Смерть єсь. Явь єсь текуча, і творена в Праві. Нав бо єсть по тій: до тої єсть Нава, і по тій єсть Нава, а в Праві же єсть Явь."* [д.1а]. На Триглаві

Права позначається середнім зубом, праворуч від неї Ява, ліворуч – Нава. На Світовому Дереві крона є символом Прави: листя розпускаються і опадають, тим самим твориться Закон Божий вічного колообігу. – 1, 7д, 8(2), 11а, 15а, 24в, 26.

ПРИП'ЯТЬ (Припенте) – найбільша права притока Дніпра. – 5а.

ПТИЦЯ ... Божеська, од Інітра, Красна, Вишня, Матир-Сва. – див. Матир-Сва. – 6а, 6г, 7б, 7є, 7ж, 8(2), 18а, 20, 21, 23, 24в, 36а, 37а.

П'ЯТИРІЧЧЯ – легендарна країна з п'яти священних річок, які згадуються на ряду з Семиріччям, від них вийшли роди стародавніх русів. Як варіант: Семиріччя чи П'ятиріччя символічно позначені на фібулах у вигляді декоративного щитка у формі півкола з 5 чи 7 пальчастими відростками (див. ілюстр.). – 36а.

Р

РАЙ (Ір, Райські Степи, Луки Райські, Рай Славянський, Рай травний)

– за стародавніми легендами сонмище Богів та померлих душ, острів у Всесвіті. У Раю росте Першодерево світу Прадуб з молодильними яблуками на ньому. Сюди ж злітаються птахи на зиму. У ВК це є уявна щаслива країна, куди потрапляють померлі руси: *"Так се душі Пращурів суть і ті світять зорями нам од Іру"* [д.1], *А кому присудить Перун, ті будуть в Раю їсти їжу вічну, в Сварзі возстане, тому що загине він днесь.* [д.8(3)], *"І так маємо зріти Степи Райські о Сварзі, яка синя є, і та синь іде од Бога Сварога. І Велес іде правити стадами їхніми. І течуть на злаки і Води Живі, і ніхто не є одерень у краї тому, і рабів інших немає там, і жертви іншої, якож хліби, немає. І се виноград, і мед, і зерно дають до молеб тих."* [д.26]. – 1, 7е, 8(3), 11а, 11б, 26, 30, 31.

РА-РІКА (Рай-ріка, Рая-ріка) – у ВК ототожнюється із Волгою. Назва походить від Сонця-Ра, звідси – "ранок", тобто це східна ріка. На д.9б розповідається як слов'яни, повторюючи рух Сонця, перейшли Ра-ріку і направилися на захід до Дону, де "Суне спить вночі". Тобто, Ра-ріка є кордоном, що відокремлює Рай від Землі, де проживають слов'яни: *"То бо єсь красен Рай Славянський. І там Ра-ріка тече, яка відділяє Сваргу од Яви."* [д.11б]. Ця ж ріка на сході *"одділяє нас од інших людей"* [д.9б]. Якщо припустити, що Ра тече на краю Землі, то там має Сварга сходитися із Землею. І Сонце, що народжується, іде із Пендеба (потойбіччя) до Сварги Синьої, а людина має, переправившись через річку (в даному випадку річка життя), тобто народившись, йде до Яві – Земному світу. Коли життя людини закінчиться, то вона піде через іншу річку – Дунай (у билинах – Смородина), тобто через річку мертвих, і потрапить у Наву. За логікою, на заході теж Сварга стикається із Землею, але вже з переходом до Нави. Ці переходи через річку проводяться в обрядах: народження, вінчання і поховання. Див. Волга. – 6а, 6б, 9б, 10, 11б, 34.

РАДОГОСТ (Радогощ, Радогощі) – Бог, покровитель гостей (купців): *"І там були гості старі: верманове, арабове й інші. Се бо ті гості Радогостом чтені. І так брали од кожного з них гостинці (податок). Сорочки честені їхні, бо честять Боги і нам повеліли. І честимо їх."* [д.14]. У ВК,22 написано про вгамування спраги суриною до свята Радогощі: *"...якожде створене Квасуром, яка речена єсь сурина. І те б то єсь в Радогощі наші. Себто ймемо повсякденно, якож пожинки сотворимо, і се урадогуємося з того."* Із цього уривку слід визначити, що свято Радогоща можна ототожнювати або зі Спасами, або з ушануванням осіннього (вечірнього) Сонця, яке ототожнюється з купцем (гостем). Таким, наприклад, виступає билинний Садко. У хроніках зазначено, що Радогосту особливо поклонялися лютичі і чехи. – 11б, 14, 22, 33.

РАТЬ ПЕРУНОВА – тотожна Полку Перунову. – 25

РОД-РОЖАНИЦЬ – головний Бог слов'ян. Творець Всесвіту, Всебог, Прабог, творець людського роду, духовна сила, яка єднає усі покоління: покійних живих і ще ненароджених. Він є ядром, що зміцнює народ і формує його майбутнє. Спочатку Род був заточений в "Світовому Яйці" (в самому собі), потім розбив його. Саме Род породив Всесвіт і його ж уособлює. Род став небесним джерелом і породив води великого Океану і Богів. У ВК може бути епітетом Сварога: *"І тут Сварога перво Пращури молили, се Роду-Рожениць кринь його препросили, і то дуб в корінь – хліб наш."* [д. 15а]; *"І се Род-Рожаниць має нас до серця отчого і охораняє нас од ворогів."* [д. 28]. Степан Килимник також згадує це божество: "У давнину, та й ще в XVII стор., у день Другої Пречистої святкували специфічне свято "Роду-Рожаниць". Цебто добрих духів-душ, опікунів нив, творців врожаю – вірили, що "Рід і Рожаниці" "робили врожай" (Т.V. Осінній цикл). – 15а, 28.

РОМЕЇ (роми, ромове) – римляни (народ). Рим (Roma) – столиця Римської держави, первісно на л. бер. Тибру, що впадає в Тірренське море. Нині м. Рим – столиця Італії. В давній Русі ромеями також називали візантійців, держава яких виникла на основі провінцій Римської імперії в Східному Середземномор'ї. Її громадяни вважали свою державу продовженням Римської імперії та іменували себе ромеями. – 6а, 6б, 6е, 7а, 7б, 7в, 7ж, 28, 29, 33(ур.).

РОСІЄ (Росіє-град) – напевне, мається на увазі сучасне болгарське місто Русе, бо мова на дощечці 33 йде саме про Дунай і волохів (суч. румуни і молдавани): *"Се треби наші по Оседеню маємо, яко Отцю нашому о Понтійському березі і у Росіє-граді маючи був. І се руси пішли од Білої Вежі і од Росіє на Ніпровські землі"*. В тих же місцях облаштувалося військо кн. Святослава і, можливо, там знаходилося Тмутараканське князівство (суч. місто Тутракан). – 33.

РУС – син отця Богумира і матері Славуні, родоначальник племені русів. "Велика хроніка" про Польщу, Русь та їх сусідів XI–XIII ст. також повідомляє про Руса, але легенда має інший зміст. – 9а.

РУСАЛІЇ – зелені свята в травні місяці, на які приходять душі Предків. Люди ходили до лісу, поля ушановувати русалок (представниць світу Нави) і перші паростки весни; наривали трави, гілля і прикрашали ними хати і двори. – 7а.

РУСКЕНЬ – це, напевне, укорочений варіант назви Руськолані. – 36а.

РУСЬ (Край Руський, Земля Руська, Стол Руський, Держава Руська, Руське Море, русь, руси, русичі) – народ і держава, що розташовувалася на великому просторі між Чорним і Балтійським морями, від Карпат до Волги. В межах державного утворення Русь зараз знаходяться Україна, Білорусь, Молдавія, західна частина Росії, частково Польща, Словачія, Угорщина, Румунія, Болгарія. – 1, 2а, 4а, 4б, 4в, 4г, 6а, 6б, 6в, 6г, 6д, 6е, 7в, 7г, 7д, 7е, 7є, 7ж, 7з, 8, 8(2), 8(3), 9а, 14, 16а, 17а, 17б, 18а, 18б, 19, 20, 21, 22, 23, 24а, 24б, 24в, 24г, 25, 27, 8(27), 28, 29, 32, 33, 33ур, 34, 36а, 37б, 38б.

РУСЬКА ГОРА – не відомо що мається на увазі, можна подумати, що це Карпати, але тут же згадуються Хорпи Карпенські. – 17а.

РУСЬКОЛАНЬ (Руськолуень) – одна з назв Русі або її відгалуження. Можна припустити, що центром Руськолуні був град Колунь (Голунь): *"маємо частину русів Колунь"* [д.19]. – 4а, 4б, 4в, 6в, 7в, 7з, 22, 24б, 27, 8(27), 32, 34, 38б(ур.).

С

САХА – князь берендеїв, який *"миру глядів з русами"*. – 6б.

СВАРОГ (Ісварг) – Бог Неба (Батько-Небо), багатопроярний володар Прави, Яви і Нави (Триглав), Дід Богів, Творець, золоторунний майстер, створив людину од "перст своїх". Він же чоловічий прояв Рода: *"Сварог, іже створив світ, – Бог єсь світу і Бог Прави, Яви і Нави..."* [д.15а]. *"Яко не маємо Богів, лише Вишень Ісварг і іні суть множеством, яко Бог є єдин і множествен. Да не розділяє ніхто того множества і не речить, якож маємо Богів многих."* [д.30]. Всі інші Боги є сваржичами: *"Ісварг є Отець, а прочі суть сини"* [д.22]. Душа людини після смерті відправляється на Луки Сварожі. Земля є дружиною Сварога: *"І се повинчаємо Сварога і Землю, і правимо свадьбу їм, якож се Творець є Сварежь і противе Нього – жона Його. І се празденство мали діяти, якож для мужа і жони, і ми діти їхні."* [д.30]. На могилах (символ вагітності Землі) ставили образ Сварога, що запліднює Землю-Рожаницю, тому ми й вважаємося дітьми наших Богів. Щитом Сварога є восьмикутна зірка – поєднання Неба і Землі. – 7г, 7е, 8(2), 11а, 14, 15а, 15б, 22, 23, 24г, 25, 26, 28, 30, 36б, 38а.

СВАРГА (Сварга Синя) – найвище Небо (Небеса), де знаходиться Рай. Сварга символізує найвищу святість, духовну силу, сконцентровану в

Божественній істині. Сварог є Богом Сварги. – 3а, 4г, 6а, 6г, 6д, 7г, 7д, 7є, 8, 8(2), 8(3), 11а, 11б, 12, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 24в, 26, 29, 30, 36б, 37а, 38а, 38б.

СВАРЖЕЦЬ (Сварець, Сварожичі) – Сварожичами (синами Сварога) називають кількох Богів. Можливо, під іменем Сварець виступає сам Сварог. – 23, 25.

СВЕНТОВИД (Свентовенд) – західнослов'янське ім'я Дажбога-Сонця, що підтверджують дослідники М. Костомаров і Я. Головацький. Свентовид, як і Дажбог, є Богом Прави і Яви: *"І Богу Свентовиду славу речемо: се бо є Бог Правія і Явія, і тому поємо пісні, яко свят єсь, і через нього видимо світ зримий і Яви буття. А й той нас од Наві убереже і тому хвалу поємо. Поючи пляшемо йому і взиваємо Богу нашому, яко той Землю, Слонце-Суне наше, і Звізди держе, і Світ кріпить."* [д.11а]. Свентовид має чотири прояви: Яровит – весняне Сонце, Руєвит – літнє, Поревит – осіннє і Поренут – зимове (за Костомаровим і Головацьким), що має відповідати Ярилу, Купалу, Миру і Коляді – проявам Дажбога. Головний храм знаходився на острові Рюген в м. Аркона. – 11а, 26.

СВЕНТОЯР (Свентор) – князь борусичів на Русколуні, переможець готів. – 4б.

СВЕРЕДЗЬ (Сверензе) – земля племені свередзі, що ототожнюють або із сіверцями, або з північним племенем (землею) на березі Балтії. ВК, 8(27) наголошує, що "Сверензі суть дві: одна – венедська, а друга – годська". – 1, 4б, 8(27)).

СЕГЕНЯ – боярин, що убив сина Германаріха. – 6д, 27.

СЕМАРГЛ (Семургль, Семорегель, Семирьгл, Огнебог Семаргл, Огень-Смар і Гел) – Бог земного вогню. Вогонь горів у вівтарній частині храму і в печі кожної хати. Вогонь є охоронцем житла, тому Семаргл мав образ собаки чи дракона-охоронця. У святилищі човнового типу займає місце носа судна на сході. *"То бо Суньце наше, іже світить на домове наші. І перед його ликом блідим єсь лик огнищ домашніх. Сему Богу-огнику Семурглу речемо показатися і востати на Небесах і се взійти аж до мудрого (синього) світа. Наречемо його іменем Огнебоже і йдемо се трудити, як і всяк день, моління утворивши..."* [д.3а]. У цьому випадку Вогонь-Семаргл виступає сонячним зародком, до якого моляться, щоб він зійшов на Небі як Сонце. За ВК Матир-Сва, як вечірня Зоря, приносить головню з Неба людям до їхніх домівок: *"І та Сва-Птиця речить, яко Огень-Смарь понесла до нас і Гелу поручила, да тоє горіння було, і Богам купалити, і Даждю даждіти."* [д.36а]. На початку осені ушановують Вогнище, принесене Птицею, і запалюють його в Комині (свято 1 вересня). Див. Огнебог. – 3а, 11б, 31, 36а.

СЕМИРІЧЧЯ (свята седмиця рік) – легендарна країна русів з семи священних річок, де утворилися їхні роди, нащадки Богумира. Припускаємо, що Семиріччя – це потойбічний світ (7 родників –

енергетичні точки, які в календарній системі дорівнюють 7 тижням від смерті до перевтілення на горі). Руси вирушають із Семиріччя, повторюючи рух Сонця із потойбічного світу: "... *ізійшли од краю Семиріччя к горам Ірштія*". [д.15а]. Як варіант: Семиріччя чи П'ятиріччя символічно позначені на фібулах у вигляді декоративного щитка у формі півкола з 5 чи 7 пальчастими відростками (див. Ілюстрації до ВК). Звичайно, що мітологічні річки можуть бути ототожнені із справжнім місцем, де могли протікати сім (в іншому випадку п'ять) річок, тому виникло кілька версій з географічним Семиріччям. – 9а, 15а, 19, 36а.

СЕРЕЖЕНЬ – руський князь. – 36б.

СИВИЙ ЯР – один із руських Богів, якого можна ототожнити з Місяцем. – 11б.

СИНЄ МОРЕ – Чорне море, на думку деяких дослідників – Азовське море. – 7б, 21, 24б, 24г.

СИРІЯ (Осуре, Суре?) – сучасна Сирія (араб. Сурійя), країна на заході Азії на узбережжі Середземного моря. – 6в, 15а.

СІВЕРЯНИ – східнослов'янське плем'я, що жило в басейні річки Десни та над гор. течіями рік Сейму, Сули, Псла і Ворскли. По лівому березі Дніпра в нинішній Чернігівщині, Сумщині й Полтавщині. На правому березі Десни вони мешкали до річки Снов. Головні міста: Чернігів, Новгород-Сіверський, Глухів, Путивль, Курськ, Рильськ, Любеч. З заходу сіверяни межували з полянами і дреговичами, з півночі з радимичами, кривичами і в'ятичами. За ВК походять від сина Богумира Сіви. – 9а.

СІВА – син отця Богумира і матері Славуні, родоначальник племені сіверян. – 9а.

СІНЬСТЕ – вважають, що мова йде про китайців. – 9б.

СКІВ (Скіф) – князь русів, брат Славена. За легендою переказаною Геродотом, Скіф – один із трьох синів Геракла і Змієної Богині, дочки Борисфена-Дніпра. Саме Скіфу вдалося виконати завдання Геракла, і він залишився царювати на землі, де народився. Розповідь про Скіфа, Славена і Бастарна і зустрічаємо у Василя Татищева, що може бути збігом давніх свідчень або вставкою Миролюбова. – 17а.

СКОТЕНЬ (Скотич) – боярин іронського походження. – 4а, 4б, 4в.

СКРЕВА – дочка отця Богумира, родоначальниця племені кривичів. – 9а.

СКУФ (Скуфь Київська, скуфи, степ скіфський) – країна і народ скіфів (скотів, скотарів) – руського племені чи просто скотарів іншої належності. Греки довгий час називали русів скіфами, можливо, через постачання ними великої кількості скота на продаж. Припускаємо, що літери "ф" в тексті ВК не було, а була літера на зразок "фіти" (th), яка могла читатися як "ф" або "т". Також в тексті спостерігаємо взаємозамінність літер "о" і "у", що могло позначатися в оригінальному тексті літерою "оу". Миролюбов заміняв літери на власний розсуд. Звідси маємо два варіанти прочитання: "скуф" і "скот", під цими словами розуміємо або назву

племені скотарів, або просто скотину (худобу). Подібну назву має Шотландія - Scotland. – 6в, 7в, 7г, 7є, 8, 17а.

СЛАВЕН – князь Русів, брат Сківа, батько Бастара. Розповідь про, Славена, Скіфа і Бастарна зустрічаємо у Василя Татищева, що може бути збігом давніх свідчень або вставкою Миролюбова. – 17а.

СЛАВЕНЬ – невизначений ільмерський град на півночі. – 17а.

СЛАВЕР – син Кия, він же Лебедян, див. Лебедень. – 36б.

СЛАВУНА (Слава) – жона отця Богумира, від яких пішли слов'янські роди. *"Ми потомки роду Славуні"* [д.6г, 8], *"То бо ми маємо імено Слави"* [д.8(2)]. Можливе ототожнення Славуні і священної птиці Матир-Сви. – 6г, 8, 8(2), 9а.

СЛАВУНИ (славени, словени) – слов'яни, група народів арійського походження, які займають територію Центральної, Східної і Південної Європи. Назва "слов'яни", за однією з версій, походить від славлення – богослужби, де прославляється Бог: *"...ніже славуні-руси, які Богом славу співають, і тако суть славуні тому."* [д.8(2)]. Також за ВК ми походимо від Славуні (Слави), жони Богумира [д.9а]: *"Ми потомки роду Славуні"* [д.6г, 8], *"То бо ми маємо імено Слави"* [д.8(2)]. *"Якщо славії ми речені, ніколи не просили нічого. Славу речемо, се бо те молитву творячи."* [д.24а]. – 4б, 4г, 7є, 8, 8(2), 8(3), 9а, 22, 24а, 36б, 38а.

СНІП – останній зжятий сніп із поля (Дідух), урочисто освячений під час обжинок і внесений у комору. На Святвечір перед Різдвом (25 грудня) він вноситься до хати і ставиться на покуті як символ Отця Божого. В Дідусі перебуває дух Роду: *"...огнище творили Дубу і Снопу, який єсь Сварог – Пращур наш"* [д.15б]. – 8(2), 11б, 15б, 24б, 24в.

СТАРОГРАД – руси покинули Старий град і пішли до Ільмер-озера, де заснували Новий град (Новгород). Можливо, мова йде про відомий слов'янський град на Балтійському узбережжі (нині Ольденбург в Німеччині). Староград був головним укріпленням Вагрів (західнослов'янське плем'я, що мешкало на півострові Вагрія). Вагри були найбільш віддаленим плем'ям союзу ободритів. Можна припустити, що вагри (варіант waari) це й є ті варяги, яких за ПВЛ запросили на правління в Новгород. Тим більше, що вагри, подібно до вікінгів, були відомими піратами, які часто спустошили острова Данії. – 15а.

СТЕЗЯ ПРАВІ (Стезя) – праведний шлях, на який наші Боги і родичі наставляють нас. – 8(2), 11а, 11б.

СТРИБОГ (Стриб, Стриба) – Бог вітру, повітря. *"І так Стриби свистять во степах"* [д.5б]. У "Слові" вітри названі *"внуками Стрибога"*. Стрибог згадується у пантеоні князя Володимира (ПВЛ). У святині човнового типу його образ займає центральне місце, там де має бути щогла, яка тримає вітрила (щогла тотожна Світовому Дереву, його листя – це вітрила). Це місце називається також Треба. Слова "Треба" і "Стриба(г)" мають спільне походження. На схемі восьмикутної зірки Стрибог займає місце центру,

від якого відходять вісім променів (роза вітрів). Вони визначають одні з головних свят року. Стрибог зв'язковий між Богом і людьми, посередник між Верхнім і Нижнім Світами. "Стрибнути" – підскочити до Бога. – 5б, 7ж, 11а, 38а.

СУМЬ – угро-фінське плем'я. – 4б.

СУНЕ (Слонце-Суне, Суне-Суране, Суне-Саре, Суне-Сурь, Суне-Саруме, Сунь, Суньце) – назви Сонця: *"... се вістиці комонські скачуть до заходу Суне, аби управити його челн злат ко ночі, аби віз із волами смирними волокти по степу синьому. Там бо ляже Суне спати в ніч."* [д.7ж]; *"І се венди осядуть на землі, де Суне-Сурь спати вночі на златім ложі має"* [д.28]. – 3а, 4в, 5а, 7г, 7е, 7є, 7ж, 7з, 8, 8(2), 9б, 11а, 13, 15б, 20, 22, 23, 26, 28, 31, 36а.

СУРЕ – одна з назв Сонця. – 30.

СУРЕНЦЕ ЗЕМЛЯ – сонячна, південна земля біля Чорного моря. – 34.

СУРИЦЯ (суряна, сурина, сура питна, мед-сура) – священний напій русичів. *"Квасуро одержав од Богів тайну утверджувати сурина. А то бо єсь вжижене утління, яку мали ми до Радогоці в Богах се радувати і плясати, віни вергнуци до Сварги і співами славу Богам сотворюючи... Ладо до нього (Квасури) прийшов і рече йому верзти меди водою і усурити їх на Суне, себто суру утворити. А ще вони бродитимуть і перетворюються до суриці. І ту пиймо во славу Божеську"* [д.22]. У ВК також подається додатковий рецепт приготування напою: *"Се жертва наша є мед-сура на дев'ятисилі і щалі удіяна і на Сурі [*Сонці] ставлена три дні, а потім крізь вовну ціджена. І та буде наша жертва Богам Правим"*. [д.24в]. Назва Сура походить від назви сонця – Сур'я, як і суритися – настоюватися на Сонці. У ВК,4г розповідається про спосіб вживання священного напою: *"Оставимо на сурю молоко наше в травах заночі, утолчемо до нього щалю й інших трав, як же рекли прастаротці, і даймо се суритися. Її пиймо тричі во славу Богам п'ятикратно денно. Та бо то наша стара потчина Богам, повинні єсть потребити, а треба та буде пов'язом межі нас."* Ці описи частково збігають з ведичним вживанням соми та сури. В обох випадках ми не маємо чіткого рецепту приготування алкогольного напою. Можливо під "щалем" треба розуміти хміль, який традиційно використовуються для виготовлення хмільних напоїв. – 3а, 4г, 12, 22, 24б, 24в, 33, 34.

СУРІЙ-СВІТЛОДІД (Сурія) – одна із назв Сонця: *"Перва бо слава Сурію-Світлодіду є, тінь ізжене злу"*. – 4г.

СУРОЖ (Суреж, Сурож, Суронж) – одна з назв Бога Сонця, Світла. *"Бога світа славити Суронжа, бо ж одречено од зими і тече на літо."* [д.31]. – 3а, 4г, 16 (рев.), 31.

СУРОЖ (Сарунж, Суренж, Сурень, Суражград) – давнє руське місто в Криму. Сучасний Судак. Один із найбільших південних шанованих центрів слов'ян. Сурож був об'єктом постійної боротьби між русичами та

греками. На д. 8(3) дається пояснення цьому: *"Коли наші пращури Сарунж се творити починали, греки, які прийшли гостями до торжищ наших, прибутків гляділи. І зріли землю нашу, послали до нас множество юнацтва і дома будували, і гради для обміну і торжища. І одного разу видимо воїв їхніх при мечях і озброєних. І скоро нашу землю прибрали до рук своїх..."*. В історичних довідках про місто Судак (Сурож, Сурата) знаходимо дані, що починаючи з V ст., це місто неодноразово завойовувалося слов'янами. Останній за часом напад слов'ян на Сурож стався в другій пол. IX ст. – 4в, 4г, 6в, 6д, 7є, 8(3), 16б, 21, 22, 24г.

СУРОЗЬКА РУСЬ – одна із гілок прадавнього слов'янства, що розселялася на Північному Причорномор'ї. – 6в.

СУРСЬКЕ МОРЕ – Азовське море. – 21.

СУРЯНТА (Суря) – Сонячна Богиня (Зоря), одне з імен Матир-Сви; ім'я близьке до Оранти. – 7в, 8(3).

Т

ТАМОТОРК – первісно місто Гермонасса, що засноване греками в VI ст. до н. д. на Таманському п-ві. В VI ст. місто було захоплене Тюркським каганатом і з того часу отримало нову назву – Таматарха. – 14.

ТАНАС – місто Танаїс у гирлі Дону (Танаїсу), засноване греками на початку III ст. до н. д. – 14.

ТВОРЕЦЬ (Твастир, Іствар, Стварега, Істварегва) – у ВК головним Богом-Творцем названий Сварог: *"Сварог, іже створив світ, Бог світу і Бог Прави, Яви і Нави, се бо маємо їх во істину."* [д.15а]; *"Се рече Ору Сварог наш: "Яко я є Іствар, створю вас од перст моїх. І буде речено, іже єсть ви сини Стварега, і ставтесь, як сини Істварегви. І будете, яко діти мої, і Дажьбо буде Отець ваш. Тому достатньо послухатись, і той вам рече, що маєте про те діяти, і яко рече, так і то творить".* [д.25]. Дажбог, як син Сварога також виступає Творцем: *"Се бо Дажбо створив нам яйце, яке же єсть світ-зоря нам сяюча. І в тій безодні повісив Дажьбо Землю нашу, аби тая удержана була. (...)Права бо єсь невідомо уложена Дажьбом, а по ній, яко пряжеся, тече Ява, і та соутворює Живот наш."* [д.1]. На д. 22 Твастирем названий отець Богумир. – 1, 6в, 15а, 22, 25, 30, 36б.

ТИВЕРЦІ – східнослов'янське плем'я, що жило між Дністром, Прутом і низинам Дунаю – до берегів Чорного моря. Згадуються в ПВЛ. Хоча Яценко слово "тіверсе" поділяє і перекладає "тих верхів". – 24г.

ТРЕБА (требища, потреба) – це місце для жертвоприношення чи саме жертвоприношення Богові і потреба на утримання храму, святилища, громади чи їхніх членів. Первісно жертву приносили харчами, речами або працювали на користь Руської Віри, чим зміцнювали і утверджували віру народу. Требою (требищем) називається велика колода з плоским зрізом в центрі святилища човнового типу, що вкопується в землю на рівні живота. Ця колода замінює щоглу або Світове Дерево. На колоду кладеться Треба

(жертва) Богам, як і під Світове Дерево чи щоглу-хрест на кладовищі. Якщо до слова "треба" доставити приставку "с", то виходить "Стриба". Стрибог, будучи Богом вітрів, має доставити Требу до Богів. Требою також називають обряди посвячення, вінчання, поховання тощо і плата священнослужителю за виконання цих обрядів. – 4г, 6в, 6є, 7а, 8(3), 9а, 24в, 30, 33.

ТРИГЛАВ – образ Всесвіту, Роду. Триглав має бути шанованим: *"Се бути перво Триглаву поклонятися маємо і тому велику славу поємо"* [д.11а], під знаком Триглава на знаменах збиралися руси: *"І се бо Триглав наш остяжить [*збере] нас"* [д.25]. Триглав складається із трьох частин – Прави, Яви і Нави: *"Права бо єсть невідомо уложена Дажьбом, а по ній, яко пряхеся, тече Яв, і та соутворює Живот наш. А то, коли одійде, Смерть єсть. Явь єсть текуча, і творена в Праві. Нав бо єсть по тій: до тої єсть Нава, і по тій єсть Нава, а в Праві же єсть Явь."* [д.1а]. Дажбог в Триглаві має стояти праворуч: *"Дажбог, по ньому ж творимо [треби]. Се бо ми Главу речемо, став ов одесну [*праворуч] нас"* [д.33]. Згідно світогляду пропонуємо наступне розташування глав: Посередині – Перун (Права – закон Божий, згідно якого відбувається як народження, так і смерть), праворуч від нього – Дажбог (Ява, чоловіче начало), ліворуч – Мокоша (Нава, жіноче начало, іноді замінюється на чоловіче місячне божество). Мокоша не згадується у ВК, але Матир-Сва частково має її функції. Чоловіче і жіноче начала сходяться у нижній частині Триглава у зародку яйці, який може замінити косий хрест (смерть, Хорс), і згідно Закону Божого відбувається народження: у верхній частині на середній главі іноді позначається прямим хрестом. Це є символом Роду: чоловік, жінка – зародок, з якого народжується дитина. Триглав є священним символом Руської Православної Віри і держави Русь-Україна. За образом Триглава, який вписується у восьмикутну зірку, будуються православні храми і твориться календар: люди заходять із західної частини храму (вечір, осінь, смерть, зародок), їхні обличчя мусять бути оберненими до вівтарної частини храму (схід, ранок, весна, народження), праворуч – південна частина (день, літо, Ява, Білобог), ліворуч – північна частина (ніч, зима, Нава, Чорнобог). – 11а, 11б, 25.

ТРИЗНА – частина поховального обряду, яка складалася із жертвоприношення, військових ігор, поминок на честь померлого, також день установлений на пам'ять померлого. Після смерті поминають три рази: на 3-й, 9-й і 40-й дні, можливо, це відобразилося в назві "Тризна" – три знамення. Також прийнято тричі поминати померлого за столом. Далі вже справляють поминки на річниці від смерті. Є окремі свята календарного кола, коли ушановують померлих і справляють по ним Тризну-поминки. – 7д, 7ж, 11а, 23, 25.

ТРИЄДОРІЙ – можливо, це готський воєвода син Германаріха, про якого йдеться у наступному реченні. Яценко та інші перекладають як "Дарій Третій". – 6д.

ТРОЯНЯ ЗЕМЛЯ (Троянь-Вал) – земля коло Дунаю, де руси часто билися з римлянами: *"Рече тая Птиця про гриднів борусенських, які од ромів пали коло Данаю біля Троянь-Валу"* [д.7ж]. – 7б, 7в, 7ж.

ТРОЯН – можливо, мається на увазі римський імператор Траян з династії Антонінів, р.ж. 53–117. – 3б, 29.

У

УХОРЕНЗ – волхв. – 25.

Ф

ФАРСІЙСЬКА ЗЕМЛЯ – дослідники мають думку, що мова йде про Перську землю, вважаючи, що попередній вислів *"ізъ края іньска"* стосується Індії (хоча на дошках *"іньске"* подається в розумінні "інших", а *"інь"* – "іний"). Можна було б з цією версією погодитися, адже Фарс (Парс) – історична область в Ірані. Але на д.8 згадується Дарій Перський (*Парцішьтего*), тобто надпис відрізняється. Згадки про Персію без подробиць є сумнівними, тому поки ця земля є не визначеною, а, можливо, є мітологічною. Фарсійська може бути якась інша місцевість, наприклад: притокою Лаби (басейн Кубані) є річка Фарс (адигейською – річка, що перекочується, розливається). Тобто описувані на дощечці події цілком могли відбутися на північному Кавказі та Кубані, тим більше, що є аналогічна вірменська легенда про згадуваних в тексті братів Кия, Щека і Хорива – Куара, Мелтея і Хореана. Також назва землі співзвучна із Фарсісом (Таршіш), про яку йдеться в Кн. пророка Йони (Біблія), але вона також залишається не визначеною. А самого Йону ототожнюють із Діонісом, жезл якого називається Тирсос. Дослідники Біблії шукають Фарсіс в різних місцях: Кілікійський Тарс (за Йосипом Флавієм) в сучасній Туреччині, історики вважають, що це Тартесс на атлантичному узбережжі Іспанії, з яким торгували фінікійці та ін. Ще одна співзвучна назва народу – "тирсени" (тереш), яких пов'язують із згаданою у хеттських джерелах Таруісою і ототожнюють з троянцями. Піратів-тирсенів на добрих кораблях згадує гімн Діонісу, що приписується Гомеру. Геродот та Фулідід згадують про "тирренів". За Геродотом, цей народ мешкав у Лідії. Фулідід повідомляє, що вони хоч і мешкали на острові Лесбос, але були вихідцями з Лідії. Тирренами греки називали також етрусків (самоназва – расена). – 38а.

ФАСІСТЕ МОРЕ – Каспійське море, в яке впадає річка Ра (Волга). – 9б.

ФРЯГИ – так називали італійців на Русі, безпосередньо купців з Венеції або Генуї, що також мешкали в колоніях на морському узбережжі Криму, Дону. Ще, можливо, маються на увазі фракійці. – 9б, 17а, 33(ур.), 36б.

Х

ХАЛАБУТ(ІЙ) – напевне, мова йде про Хільбудія. На початку VI ст. були великі вторгнення слов'янських племен у межі Візантійської імперії. Згідно свідчення Прокопія Кесарійського слов'яни майже щорічно робили набіги на Візантію, іноді досягаючи передмість Константинополя. Захопивши багату здобич, вони поверталися на лівий берег Дунаю. Щоб убезпечити імперію, імператор Юстиніан (527–565) приймає термінові заходи з охорони дунайського кордону. Прокопій Кесарійський пише: *"Був такий собі Хільбудій, близький до імператорського дому, у військовій справі людина виключно енергійна і настільки далекий від користолюбства, що замість найбільших багатств він не придбав жодного майна. На четвертому році своєї єдинодержавної влади імператор, призначивши цього Хільбудія начальником Фракії, поставив його для охорони річки Істр (Дунай), наказавши йому стежити за тим, щоб тамтешні варвари не переходили річку. Справа в тому, що варвари, які жили по Істру: гунни, анти і слов'яни, часто роблячи такі переходи, наносили римлянам непоправну шкоду. Хільбудій настільки був страшний варварам, що протягом трьох років, поки він там був, маючи звання воєначальника, не тільки ніхто з варварів не наважувався перейти Істр для війни з римлянами, але самі римляни під начальством Хільбудія, неодноразово переходячи в землі по той бік річки, били і забирали в рабство варварів, що там жили. Через три роки після свого прибуття Хільбудій за звичаєм перейшов річку з невеликим загonom, слов'яни ж виступили проти нього всі поголовно. Битва була жорстока, загинуло багато римлян, в тому числі і їх начальник Хільбудій. Надалі річка назавжди стала доступною для переходів варварів за їх бажанням, і римська область абсолютно відкрита для їх вторгнень..."* – 33 ур.

ХОЗАРИ – тюркські племена юдейського віровизнання (можливо, на зразок сучасного юдо-христосівства), що жили між Каспійським та Азовським морями в Хозарському каганаті, але завоювання були набагато ширшими в часи розквіту і могли доходити до Дунаю. Столицю Ітіль, розташовують в пониззі Волги. – 2а, 3б, 4а, 4б, 4в, 4г, 16б.

ХОРБЕР – ім'я переможця злої сили (можливо, слово "хоробрый"). – 21.

ХОРВИ – плем'я хорватів, що походять від легендарного родоначальника Хорива. Зараз хорвати – південнослов'янський народ, що мешкає переважно в Хорватії, Боснії і Герцеговині та прилеглих країнах. – 36а.

ХОРИВ (Горовато, Хорав, Хорват) – один з трьох синів праотця Ора, від якого пішли хорвати. За ПВЛ Кий, Щек, Хорив та їхня сестра Либідь є засновниками Києва. Кожен з трьох братів мав свою гору. З локалізацією гори Хоривиці, на якій сидів Хорив, виникають складнощі, так деякі дослідники називають Замкову Гору, а інші – Юрковицю. Незважаючи на те, що Щека та його братів давні автори подають як реальну історичну особу, є всі підстави вважати його мітологічним персонажем. Є аналогічна

вірменська легенда про згадуваних в тексті братів Кия, Щека і Хорива – відповідно Куара, Мелтея і Хореана. За трьохмірним розподілом корабля Хорив символізує корму чи кермо. – 4г, 7з, 31, 36а, 36б, 38а.

ХОРИГА – отець в Русі, який є "просиць ваш перед Богами". Можливо, що мова йде про священнослужителя. Ім'я може бути пов'язаним із Хорсом. – 29.

ХОРС (Хор) – Бог Місяця. Уявлявся у вигляді човна, повозки, коня або перевізника в потойбічний світ. Хорсу не можна переходити дороги, інакше позбудешся сили і допомоги Богів (заборона переходити дорогу похоронній та весільній процесії, душа в цей час іде до раю, а шлюб твориться на небесах). З англ. мови horse - кінь. Хорс – це потойбічне Сонце, його часто плутають з денним Сонцем. Хорсу присвячені всі свята, які пов'язані з Місяцем. Символ Місяця на православному хресті ставиться внизу, іноді замінюється косим хрестом, або черепом з кістями. Місяць символізує також фалос: на Новий рік (похорони старого Сонця) відбувається засівання на Життя Вічне і фалосом-плугом зорюють двір. Роги Велеса позначають Місяць, а між рогами часто зображується образ Сонця у вигляді зірки чи хреста. Острів Хортиця (раніше – Хортич) присвячений Богу Хорсу. Сам острів уявлявся у вигляді величезного човна, перевізника душ мертвих до Раю, тому на острові багато могил. Місце Хорса в святилищах і храмах човнового типу в західній частині на місці корми (хоромів), там де збираються всі (село). Там же розташовуються хори. Хорс згадується також у ПВЛ, "Слові о полку Ігоревім". До Хорса близькі за діями та іменем грецький, юдейський, мусульманський Харон (Хурон, Аарон), індуський Крішна, євангельський Христос. – 4г, 8, 11а, 12, 16(рев.), 20, 31.

ХОРСУН (Хоросун, Хорсинь) – кримське місто, залишки якого знаходяться поруч з сучасним Севастополем. Літописна руська назва – Корсунь, грецька – Херсонес. Назва може походити від руського Бога Місяця Хорса, який плеве у небі наче човен в морі. – 6в, 7б, 7в, 7д, 8 (3).

ХОРУГИНЬ – посланець отця Хориגי. – 29.

ХУНИ – невідоме зле плем'я, що спонукало Отця Ора піти до іншої землі. Виходячи із загального тексту на д.4г, мова йде про потойбічний світ із злими силами, і отець Орій, який тотожний Ярилу, виводить людей із того страшного місця. Деякі дослідники вважають, що мова йде про історичних гунів чи про китайців (хина), або просто про розбійників. – 4г.

Ч

ЧИСЛОБОГ – Бог часу, літер, чисел, календаря: "*Числобог учте [*порахує] дні наші і речить Богові числа свої, чи бути Дню Сварожому, чи бути Ночі.*" [д.11б]. Можливо, це одне із імен Бога Місяця Хорса, адже він є основним світилом для виміру часу. У греків йому відповідає Кронос, у римлян – Сатурн. – 11б.

ЧОРНОБОГ – Бог темряви, ночі, зими, холоду, але водночас таємничості, ворожіння, марення, сну. Чорнобог вічно бореться з Білобогом, вони почергово перемагають один одного, і на землі від того змінюється день (літо) на ніч (зиму), і навпаки. У цій боротьбі (взаємодії) твориться життя: *"А обаполи Його Білобог і Чорнобог се перуться. І ті Ісварг держить, аби цьому Світу не бути поверженому."* [д.11а]. Тому поняття добра і зла є умовним – ні Білобог, ні Чорнобог один без одного не існують, бо обидва знаходяться у володінні Сварога, який і править Світом. Але іноді зазначається, що Білобог несе добро, а Чорнобог – зло: *"Ні єсь бо іноді, якож який не удерже свого єсть єства, зараз і рече безумне – себоть є від Чорнобога, а ініий, коли має радогощ, – є від Білобога"* [д.22]. Чорнобог – він же Кощій, Велес, Вий, Кас'ян, Чорт, Сатана (пор. *сутінки*) – різні імена, різних рівнів Наві – зв'язаний із зародженням нового життя. Арабський мандрівник Аль-Масуді дає опис святилища Чорного Бога (10 ст.) на Чорній горі: *"... у ньому [будівлі на Чорній горі] вони [слов'яни] мали велику статую в образі людини або Сатурна, зображеного у вигляді старця з кривою палкою у руці, якою він рушить кістки мерців з могил. Під правою ногою знаходиться зображення різноманітних мурашок, а під лівою – найчорніших воронів, чорних крил та інших, а також зображення дивних хабаищів і занджців [тобто абисинців]"*. Це зображення можна пояснити так: ворони – чорнота в небі, мурахи – чорнота під землею, абисинці – чорнота на землі. Таким чином, Чорнобог керує чорнотою у всьому просторі. Чорний колір у більшості народів – це колір землі, символ належності до підземного світу мертвих. Ворон – живиться падлом, завжди ототожнюється зі смертю, старістю, мудрістю. Мураха – пов'язується з марою, мором, мороком. Існував з подібним іменем кельтський Бог Кернунн (гальск.-лат. Cernunnos, що традиційно перекладається як "Рогатий Бог"), зустрічається також написання "Цернунн". Порівняємо у ВК варіанти написання імені Чорнобога – Црньбг (д.11а), Црнобъзе (д.22). Ушановують Чорнобога 15 січня. – 11а, 22.

ЧУДЬ – угро-фінське плем'я, згадується в ПВЛ. – 4б.

Щ

ЩЕК (Щех, Пашек) – один з трьох синів праотця Ора, від якого пішли чехи. За ПВЛ Кий, Щек, Хорив та їхня сестра Либідь є засновниками Києва. Незважаючи на те, що Щека та його братів давні автори подають як реальну історичну особу, є всі підстави вважати його мітологічним персонажем. Є аналогічна вірменська легенда про згадуваних в тексті братів Кия, Щека і Хорива – відповідно Куара, Мелтея і Хореана. За тримірним розподілом корабля "шек" – вигнута носова частина у вигляді Змія-Щека. Або, як це бачимо на грецьких суднах, попереду яких

малювалися очі, передня частина позначає щоки, або за іншим варіантом імені – пащу, пащеку. – 4г, 5а, 7г, 7з, 31, 36а, 36б, 38а.

Я

ЯВА – життєва (явна) сутність, символізує день, літо. Одна з трьох сутностей Триглава-Тризуба (правий зуб), що при східній орієнтації розташований із сонячного боку. Ява протистоїть Наві (потойбічному світу мертвих): *"Права бо єсь невідомо уложена Дажьбом, а по ній, яко пряжеся, тече Яв, і та соутворює Живот наш. А то, коли одійде, Смерть єсь. Явь єсь текуча, і творена в Праві. Нав бо єсть по тій: до тої єсть Нава, і по тій єсть Нава, а в Праві же єсть Явь."* [д.1а]. На Світовому Дереві Яву символізує стовбур. – 1, 7ж, 11а, 11б, 15а, 17в, 26.

ЯГИ – можливо, у ВК мається на увазі язиги (язи, яси), племена, які жили біля Азовського моря. Див. Яси. – 8, 8(2).

ЯЗИЧНИКИ – дослівно "народні", тобто ті, хто дотримується віри свого народу, "язика". Переважно язичниками називають національні чи релігійні меншини або сусідні народи, які мають іншу, чужу віру. Про зазначається також у ВК: *"І так Богами хранимі од многих, [що] речуться язичниками (азенце) [д.5а]; Тож ці язичники (іензенце) одворотилися до полудня і самі не хаять інших. [д.5б]; Наші отці єдині хомита носити мали (були рабами – С.П.), і ніколи ми [не] називалися інакше, як язичники (езеце), коли бо рабство вавилонське терпіли. [д.6г]; Себто ми одійшли від гір Карпенських до Кия і там була також ворожість від злих язиків (язецех). [д.18а]"*. Язык чи жало може символізувати вогонь, полум'я. Початкова літера азбуки "Аз" ("Яз") відображається на Триглаві в яйці у вигляді перевернутої п'ятикінцевої зірки і може означати земний вогонь, а пряма зірка – небесний. Тому "язичник" тотожний "вогнепоклонникові". Так як вогонь символізує зародок, пагінець Сонця, а саме Сонце постає на Небі у повній красі, то виникло порівняння, що недосконале, то є поганим, а що розвинене, то є гарним. – 5а, 5б, 6г, 18а.

ЯЙЦЕ (Вейце) – образ Сонця у вигляді Яйця: *"Се бо Дажбо створив нам Яйце, яково же єсть світ-зоря нам сяюча."* – 1а.

ЯМА – Бог смерті. Відомий у Ведах: первісно перша людина, яка вказала людям шлях смерті (тобто перевтілення). Пізніше став Богом Смерті, якого стали уявляти жорстоким. Саме таким він є у ВК: *"... і той буде борзо [йти] у Наву до Ями, який жде жертву свою до землі, аби пити кров його і живот його умертвити, і тим жити отам"* [д.22]; *"І се огидний Яма жереть убієних."* [д.28]. За своїми функціями близький до Велеса. – 4г, 22, 28.

ЯР (Ярбог) – весняний прояв Дажбога (Ярило). Уявляється у вигляді юнака, який повний життєвих сил. Різдво святкують 25 березня на весняне рівнодення. Свято називається Благовіщення і воно рівнозначне Великодню, яке грекоортодоксами і католиками вираховується окремо за

місячно-сонячним циклом. Також ушановують Бога на 23 квітня через місяць після його Різдва. Західнослов'янське ім'я – Яровит. У ВК Ярбог може ототожнюватися з легендарним отцем **Ором**. – 4г, 7а, 8, 23, 37а, 38а.

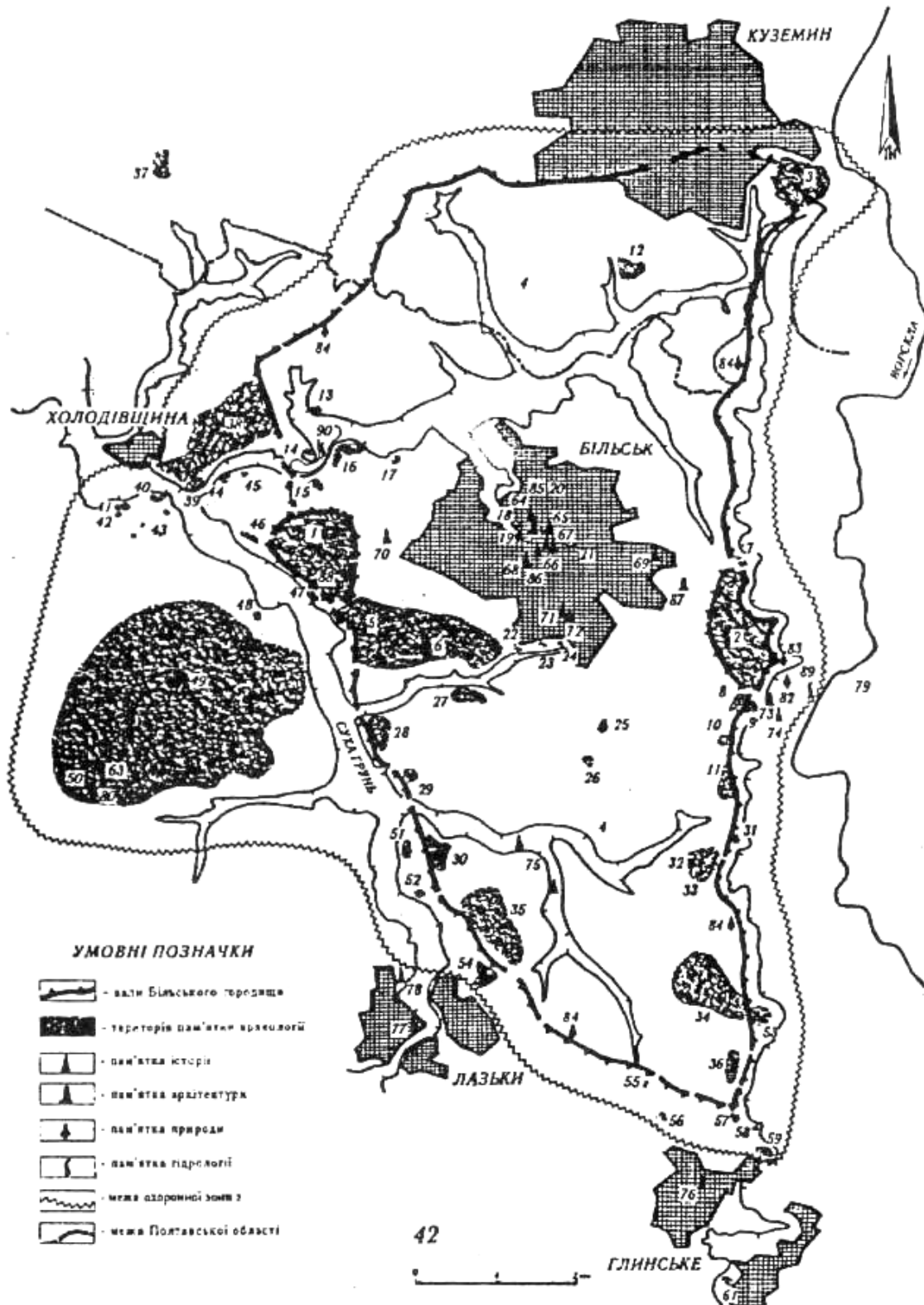
ЯРОВ ДЕНЬ (Яр) – день присвячений Яру (Ярилу). Є два народних свята, які можна віднести до ушанування Ярила: це Великдень (Благовіщення), що відповідає весняному рівноденню – 25 березня, коли мав народжувати черговий прояв Сонця; і свято Юрія-Ярила – 23 квітня. – 7а, 37а.

ЯСИ (Ясь) – нащадки сарматського племені аланів, що жили біля Азовського моря. Згадуються в ПВЛ. Ясів ще ототожнюють із сучасними осетинами. Див. **Яги**. – 13, 14.

ЯСНА – Богиня, яка з'являється при народженні Дажбожих онуків, як життєдайна (блискавична) сила, вона тче нитку життя людини, як і Богиня Доля: *"...се бо Ясна тче йому."* [д.16а]. Ясна також згадується разом з Інтрою у ВК, 7в: *"Бо Ясна й Интра ідуть за нами"*. Епітетом "Ясна", як правило, супроводжується Зоря: "Ясні зорі, тихі води", "Ясна Зоря всьому світу звістила", "Засіяла Зоря Ясна". Тому припускаємо, що це одне з імен Матир-Сви. – 7в, 16а, 28.

ЯСУНЬ – зазначається, що це є руський воєвода, боярин, але, можливо, мається на увазі мітологічний образ, що близький до тут же згаданого **Сунь** – Сонця. У М.Костомарова: "В Богемії ж слово Яссон означало в древності Сонце." – 7д, 7е, 7з.

Ілюстрації до Велесової Книги

Археологічна схема Більського городища в Полтавській обл. Загальна площа городища 4400 га, довжина валів – 33 833 метрів. Городище ототожнюють (як версія) з Голунню (Колунню) ВК і Гелоном Геродота.

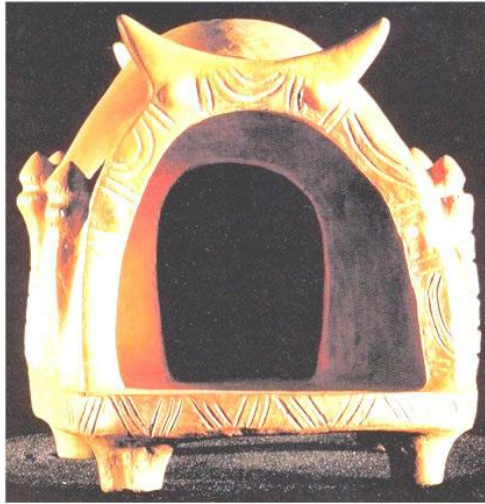
Т. Шевченко. Аскольдова Могила. 1846. (Аскольд міг уособлювати зимове божество близьке до Велеса чи Миколи)

**Статуя скіфського воїна з акинаком у вигляді фалоса.
Селище Ново-Василівка, V ст. до н. д.
Зберігається в Національному музеї історії України.
До інформації про акини на д.17б, 17в**

**Статуя Рода-Святовита
(VIII–X ст.).
Знайдена в річці Збруч,
припускають, що
стояла на горі Богит**

Храмина Велеса. Модель храму з ріжками, Трипільська культура.

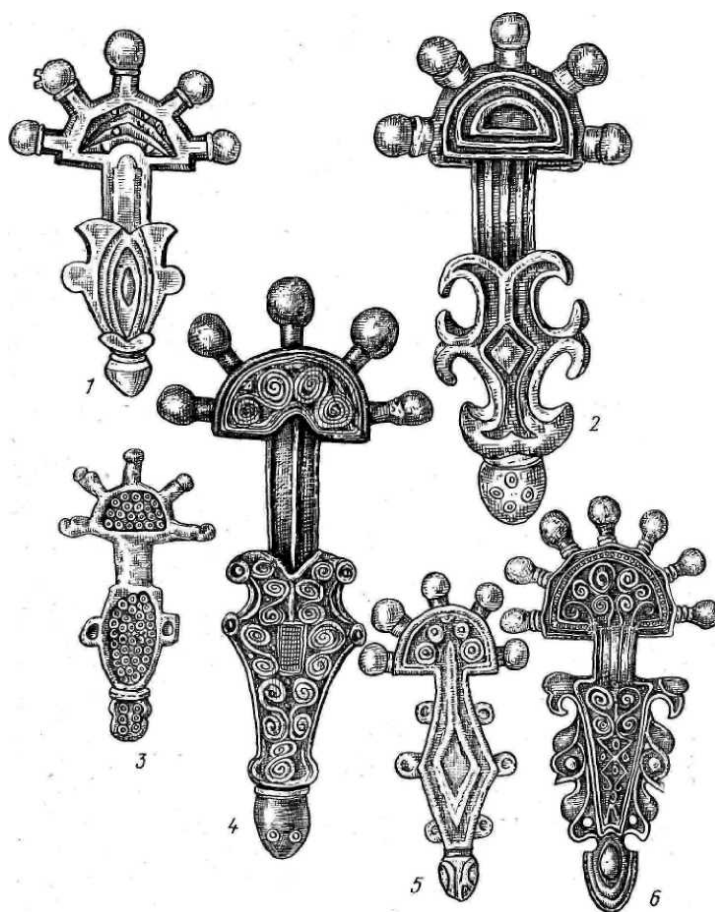
**Колт 12 ст. із зображенням Матир-Сви. (Житомирська обл.).
Руські щити мають образ крила Птиці**

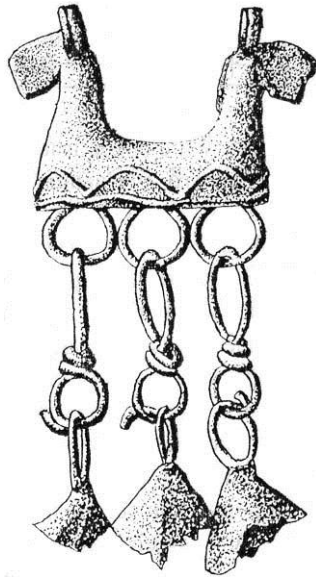
**Давньоруський шолом.
Надбрівні дуги і перенісся мають образ Матир-Сви.
До д. 18а: "Да маєте Птицю тую на чолі вашому".**

Наверсія у вигляді Триглава.

**Пальчасті фібули: 1 - Сучава-Шипот, 2 - Царичин Град, 3 - Морешти, 4 – Мартинівка, 5 – Серата-Монтеору, 6 – Кладово. [Седов]
(Для розуміння мітологічно сюжету про П'ятиріччя і Семиріччя, див. Словник ВК).**

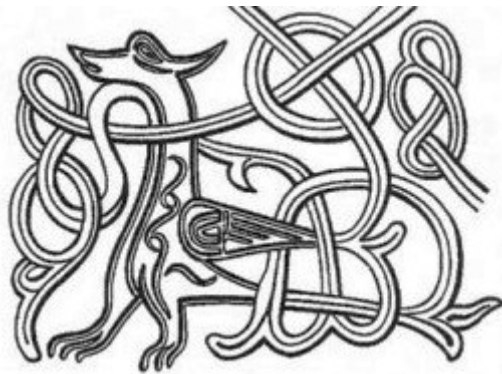
Комонце – до д. 4в. Бронзовий амулет із с.Скельки Запорізької обл. [Шاپовалов].

Руно – до д. 4в. Фрагмент Пекторалі із Товстої могили – нагрудна прикраса скіфського царя IV ст. до н. д.

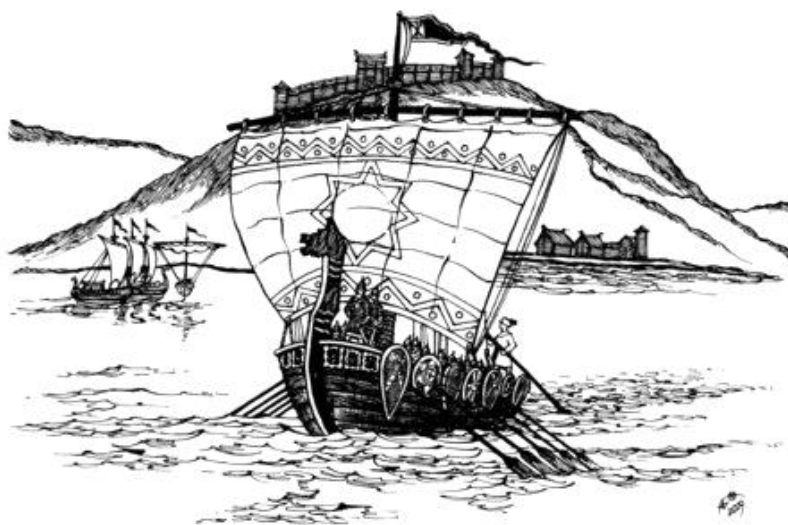
Чернігівський Симаргл

Зображення Симаргла (браслет XII–XIII ст.)

Приклад означення Триглава-Трійці: Права (голова, середина), Ява (рука, праворуч) і Нава (нога, ліворуч). Дрогобицький костел св. Бартоломія, кінця XIV–XVI століть.

Давньоруський корабель, сучасний малюнок. До пояснень на д. 4в, 4г. – хрестоподібна щогла, Щек-Змій, вітрила з образом Сонця.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Археология Украинской ССР в 3-х томах. – К.: Наук. думка, 1986.
2. Біблія або книги святого письма старого і нового заповіту // переклад Огієнко І. – ВБФ "Східноукраїнська гуманітарна місія", 2016. – 1360 с.
3. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи. Скрижалі буття українського народу. I тис. до н. д. – I тис. н. д. / Упоряд. Б.І. Яценка. – К.: Індоевропа, 7503 (1995). – 320 с.
4. Велесова книга: ритм. пер. укр. мовою, дослідження та рецензії Б. Яценка; рос. мовою – В. Яценка. – К.: Велес, 2004. – 256 с.
5. Велесова книга: Волховник / Упоряд. Г. Лозко. – К.: Такі справи, 7510 (2002). – 368 с.
6. Велесова книга / пер. и комент. Валентина и Юлии Гнатюк. – Москва: Амрита-Русь, 2006. – 272 с.
7. Велесова книга / пер. Дан Берест. – 2010. – <http://pravoslavnu.narod.ru/veles.htm>.
8. Велесова Книга – елемент культури українського народу: матеріали Всеукраїнської наукової конференції "Велесова Книга – елемент культури українського народу" (30 листопада 2013 року) / упор. І.П.Ющук. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 44 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
10. Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія / укладена Головацьким Я.Ф. – К.: Довіра, 1991. – 94 с.
11. Википедия. Свободная энциклопедия. – <http://ru.wikipedia.org>.
12. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – <http://uk.wikipedia.org>.
13. Влескнига. III. Исходные тексты, буквальный перевод. Пер. с древнерусского, подготовка древнего текста: Н.В. Слатин. – Омск, 2005. – 176 с.
14. Войтович В.М. Сокіл-Род. Легенди та міфи стародавніх українців. – Рівно: Оріяна, 1997. – 332 с.
15. Войтович Л. Готи на території України: результати досліджень напочаток ХХІ століття // Археологічні дослідження Львівського університету. – Вип. 11. – Львів, 2008. – С.35–64.
16. Грейс Р. Мифы Древней Греции / пер. с англ. К. Лукьяненко. – Екатеринбург: У-Фактория, 2007. – 1008 с.
17. Гуменна Д. Минуле пливе в прийдешнє: Розповідь про Трипілля. – Нью-Йорк: Укр. Вільн. Акад. Наук у США, 1978. – 384 с.
18. Етимологічний словник української мови: в 7-ми томах. – К.: Наук. думка, 1982.
19. Знойко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні. – Київ, 1989. – 304 с.
20. Калайда Г.І. Рігведа для спраглих. – Запоріжжя-Київ, 2009. – 221 с.
21. Килимник С. Український рік у народніх звичаях в історичному освітленні. – Т. V (Осінній цикл). – Вінніпег, Торонто, 1963. – 250 с.

22. Клєсов А.А., Гнатюк В.С., Гнатюк Ю.В., Логинов Д.С., Максименко Г.З., Осипов В.Д., Цыбулькин В.В., Сердюченко. М.Н. – Экспертиза Велесовой книги. – В 3 т. – М.: Концептуал, 2015.
23. Ключек Г. Світ "Велесової книги". – Кіровоград: Степова Еллада, 2001. – 160 с.
24. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. – К.: Либідь, 1994. – 384 с.
25. Літопис руський / Пер. з давньоруської Л.Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – 591 с.
26. Лозко Г.С. Іменослов: імена слов'янські, історичні та міфологічні. – К.: Сварог, 1998. – 176 с.
27. Наливайко С.І. Українська індоаріка. – К.: Євшан-зілля, 2007. – 640 с.
28. На ріках вавілонських: З найдавнішої літ. Шумеру, Вавілону, Палестини / Упоряд. М.Н. Москаленко; Авт. передм. І.М. Дьяконов. – К.: Дніпро, 1991. – 398 с.
29. Пашник С.Д. Іменослов – Запоріжжя: Руське Православне Коло, 7526 (2018) – 68 с.
30. Пашник С.Д. Перевтілення душі воїна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Основи теорії військової справи та бойових мистецтв", Запоріжжя, 26-27 травня 2006 р. – Запоріжжя, 2006. – С. 47-53.
31. Пашник С.Д. Священний острів Хортиця. – Запоріжжя.: РПК, 7526 (2018). – 84 с.
32. Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології. – К.: Укр. письменник, 1993. – 63 с.
33. Піддубний С.В. Ілар Хоругин. Влескнига. – Голованівськ, 2010. – 340 с.
34. Піддубний С.В. Священні тексти України-Русі. Золоті руни. – Кіровоград: Поліграф-Сервіс, 2012. – 248 с.
35. Рассоха І. Справжність Велесової книги: науковий доказ. – К.: Український пріоритет, 2018. – 320 с.
36. Ребіндер Б. Велесова книга: Життя та релігія слов'ян. – К.: Фотовідеосервіс, 1993. – 80 с.
37. Рыбаков Б.А. Язычество древней Руси. – М.: София, Гелиос, 2001. – 744 с.
38. Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. – М.: Наука, 1979. – <http://www.historylib.org/historybooks/V--V--Sedov>.
39. Седов В.В. Голядь. – <http://www.laborunion.lt>.
40. Словарь древняго славянскаго языка составленный по Остромировому Евангелію / сост. А.В.Старчевскій. – С.-Петербургъ: тип. А.С. Суворина, 1899. – 946 с.
41. Словник античної міфології / Укладачі І.Я. Козовик, О.Д. Пономарів, Вступ. стат. А.О. Білецького. – К., 1985. – 236 с.
42. Словник рідновіра / Уклад С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Руське Православне Коло, 7517 (2009).
43. Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков) / Э. Благова, Р.М. Цейтлин, С. Геродес и др. Под ред. Р.М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. – Москва: Рус. яз., 1994. – 842 с.
44. Татищев В.Н. История Российская. Часть 1. – В 3 т. – Москва: АСТ, 2003.

45. Чернов В.М. Влесова книга. Троянский конь норманнизма. – М.: Алгоритм, 2013. – 256 с.
46. Шаян В. Віра Предків Наших. – Гамільтон, 1987.
47. Щокін Г.В. Людство і віра: навч.-метод. Посіб.: в 3 т. – К.: МАУП, 2002.
48. Яценко Б. "Слово о полку Ігоревім" та його доба. – К., 2000. – https://svit.in.ua/kny/slovo/slovo_yatsenko.pdf.

Пашник Світовит Дмитрович

Народився 3 жовтня 1967 року в м. Запоріжжя.

1992 р. – один із засновників першої рідновірської громади в Запоріжжі "Оріяна" РУНВіри.

4 липня 1993 – отримав посвяту з ім'ям Світовит від священника РУНВіри Богдана Островського.

1994 р. – виконує обов'язки священника в громаді "Оріяна" РУНВіри, заступник голови.

1995 р. – священник громади "Оріяна".

1998 р. – голова громади "Дажбоже Запорожжя" РУНВіри.

2000 р. – увійшов до новоствореного Собору Рідної Української Віри. Голова Східноукраїнського духовного центру Собору РУВ.

2003 р. – увійшов до новоствореного Родового Вогнища Рідної Православної Віри. Голова Запорозького Крайового Вогнища.

2007 р. – Верховний Волхв (голова) новоствореного Руського Православного Кола. з 2025 р – Духовний центр "Рідна Віра".

Книжки волхва Світовита Пашника

- Пашник С.Д. Руський Православний Календар. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 214 с.
- Пашник С.Д. Іменослов – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 76 с.
- Пашник С.Д. Рідна Віра у питаннях і відповідях. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 76 с.
- Пашник С.Д. Священний острів Хортиця. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 112 с.
- Пашник С.Д. Біблійна мітологія. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 92 с.
- Пашник С.Д. Мітологічні тайни літописів. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 88 с.
- Велесова Книга / переклад, коментарі С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 192 с.
- Бойовий дух воїна / упорядник Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 56 с.
- Молитовник / упорядник С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 92 с.
- Пашник С.Д. Триглав. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 40 с.
- Рідна Віра для дітей / упорядник С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 40 с.
- Пашник С.Д. Рідні Боги. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 140 с.
- Пашник С.Д. Іменослов. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 76 с.
- Пісенник / упорядник С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 60 с.
- Колодій / уклад Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 28 с.
- Великдень / Уклад Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 20 с.
- Купало / уклад Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 40 с.
- Славлення Перуна / уклад Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 77534 (2026). – 28 с.
- Симаргл / Уклад Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 16 с.
- Калита / уклад С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 20 с.
- Посвячення у рідновіри / уклад Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 20 с.
- Вінчання / уклали С.Д. Пашник, Я.В. Яковенко. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 44 с.
- Поховання / уклад С.Д. Пашник. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 28 с.
- Богославлення / Уклад Пашник С.Д. – Запоріжжя: Рідна Віра, 7534 (2026). – 20 с.